

Universita Karlova v Praze
Filosofická fakulta
Ústav Blízkého východu a Afriky

**Politika a společnost v Angole
v 70. letech 20. stol.: MPLA
v boji o konsolidaci moci**

—

**Politics and Society in Angola
in the 70's of the 20th century:
MPLA's struggle for the
consolidation of power**

Disertační práce

Napsal: Ing. Mgr. **Mário Augusto Caetano João**
Vedoucí disertační práce: PhDr. Alemayehu Kumsa, PhD.
Studijní program: Historické vědy
Studijní obor: Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky
© Praha 2009

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně s
využitím uvedených pramenů a literatury.

---

podpis

Chtěl bych především poděkovat PhDr. Alemayehu Kumsovi, PhD. za podporu a řadu inspirativních připomínek. Děkuji rovněž PhDr. Karlu Smetanovi za podporu a jazykovou opravu textu. V neposlední řadě děkuji mému otci Ing. Augustovi Caetano João, PhD. za to, že mne naučil říkat pravdu a mé milované mamince Jordaně Caetano João za veškerou podporu v životě.

Děkuji Vám!

**Politika a společnost v Angole
v 70. letech 20. stol.: MPLA
v boji o konsolidaci moci**

–

**Politics and Society in Angola
in the 70's of the 20th century:
MPLA's struggle for the
consolidation of power**

SHRNUTÍ

Politika a společnost v Angole v 70. letech 20. stol.: MPLA v boji o konsolidaci moci je rigorózní a podrobnou prací o interní dynamice existující v hnutí a posléze politické straně MPLA – Lidové hnutí pro osvobození Angoly (*Movimento Popular para a Libertação de Angola*) prostřednictvím největších okamžiků, které se v jejím vývoji objevily. Sedmdesátá léta minulého století představují největší krizi, které se v historii nejsilnější politické strany Angoly objevila. Práce se snaží poukázat na důsledky politické ale i lidské důsledky, které tato krize s sebou přinesla.

Během 70.let 20.století došlo ke čtyřem velkým momentům, které postavily MPLA na pokraj osvobozenického dění. Na východní frontě se na začátku sedmdesátých let mezi vojáky MPLA zvedla vlna odporu proti centrálnímu vedení. Později se jejím hlavním představitelem se stal Daniel Chipenda, člen řídicího výboru MPLA a který si myšlenku vzpoury přisvojil. Z hlediska vedení MPLA, šlo o první velký kolaps mezi tehdy řídicím výborem a sociálními rurálními základnami MPLA.

Později se odehrála jiná revolta, která byla nazvána Aktivní revoltou a to v květnu roku 1974 v Brazzavillu, Konžská republika, kde mělo MPLA své sídlo. Jednalo se o převážně intelektuální disidenci, ale se strukturálními katastrofickými důsledky pro MPLA, to vše v době, kdy se 25. dubna 1974 v Portugalsku odehrál státní převrat a děly se velké dynamické události. Vedení MPLA však dokázalo vše přežít s politikou potlačení jakýchkoli vzpour a 11. listopadu 1975 vyhlásilo nezávislost pro Angolu.

V období po nezávislosti se odehrál třetí velký moment a to v roce 1977, kdy byl v chaosu luandských ulic krvavě potlačen pokus o státní převrat. Tato práce se tedy snaží tento pokus chápat jako krizi krizí uvnitř MPLA prostřednictvím nepublikovaných pramenů a jiných živých pramenů. Nakonec se nám objevil čtvrtý velký moment při formálním převzetí marxisticko-leninské ideologie.

Klíčová slova: Afrika, Angola, politika, společnost, osvobozenická válka, MPLA.

SUMMARY

Politics and Society in Angola in the 70's of the 20th century: MPLA's struggle for the consolidation of power is a rigorous and meticulous work on the internal dynamics existing in MPLA, first as a movement and then as a political party, through the greatest moments, which in its development occurred. The seventies of last century represent the biggest crisis in the history of the Angolan strongest political party ever. The work seeks to highlight the political consequences but also consequences in human lives that these crises have influenced.

During the 70's of the 20th century four major events bring MPLA on the verge of liberation process. On the eastern front, at the beginning of the seventies, there was an uprising in the MPLA army against the central leadership. Later, Daniel Chipenda, a member of the MPLA Steering Committee, took the lead of the rebellion. In terms of leadership in MPLA, this was the first major collapse between the Steering Committee and the MPLA social and rural bases.

Right after took place another revolt, which was called Active Revolt, in May 1974 in Brazzaville, Republic of Congo where MPLA had its headquarters. It was carried out by mostly intellectual dissidents, but it brought structural catastrophic consequences for MPLA, when the 25th April 1974 in Portugal played a coup and went with the dynamics of large events. But the steering MPLA survived it all with the policy of suppression of any rebellion and on the 11th November 1975 declared independence.

After the independence, the third biggest moment occurred in 1977, when the chaos in Luanda was bloodily suppressed as an attempted coup d'état. This work therefore seeks to understand this as a crisis within the crisis of the MPLA through unpublished sources and other living sources. Finally, the fourth biggest moment happened with the formal adherence to Marxist-Leninist ideology.

Key words: Africa, Angola, politics, society, liberation struggle, MPLA.

OBSAH

Shrnutí	2
Summary	3
Seznam obrazkových příloh a tabulek.....	5
Seznam zkratk.....	6
Úvod	11
1 Obyvatelstvo Angoly.....	21
1.1 Etnolingvistické složení.....	24
1.1.1 Etnolingvistická skupina Ovimbundu	26
1.1.2 Etnolingvistická skupina Ambundu	28
1.1.3 Etnolingvistická skupina Bakongu.....	30
2 Angola do roku 1970	32
2.1 Předkoloniální období	32
2.2 Koloniální období	53
3 MPLA v boji o moci a nezávislosti	79
3.1 Vnitrostranické roztržky.....	80
3.2 Inter-regionální konference bojovníků	91
3.3 Zavěrečná fáze osvobozovacího procesu.....	106
4 Krize krizí	125
4.1 Sedmadvacátý květen a různé pohledy	125
4.2 Komise slz.....	161
4.3 Veřejné sdělovací prostředky	171
4.4 Účast kubánských jednotek	177
4.5 Shrnutí.....	187
5 První Sjezd MPLA a vrchol konsolidace strany.....	205
5.1 Cíle 1. Sjezdu MPLA	208
5.2 Vývoj politické situace.....	221
6 Angola od 80. let do současnosti	230
6.1 První republika (1975-1992).....	230
6.2 Druhá republika (1992 – 2008)	238
6.3 Třetí republika (od 2008).....	250
Závěr.....	256
Seznam literatury	262

SEZNAM OBRAZKOVÝCH PŘÍLOH A TABULEK

Obrázkové přílohy

Obr. 1: Mapa rozložení Angolské populace	25
Obr. 2: Etnolingvistická skupina Ovimbundu	26
Obr. 3: Etnolingvistická skupina Ambundu.....	28
Obr. 4: Etnolingvistická skupina Bakongu	30
Obr. 5: Mapa Vojenských regionů MPLA.....	66
Obr. 6: Agostinho Neto.....	69
Obr. 7: „vojenská junta svrhla moc“	86
Obr. 8: Nito Alves	96
Obr. 9: „nezávislost 11. listopadu“	111
Obr. 10: „ať žije nezávislá Angola. Ať žije svobodný angolský lid“	120
Obr. 11: “zmíje s otočenou hlavou”	166
Obr. 12: „José E. dos Santos byl zvolen předsedou MPLA-PT“	228

Tabulka

Tab. 1: Výsledky parlamentních voleb z 5.-6. září 2008.....	252
---	-----

SEZNAM ZKRATEK

ACP – Afrika, Karibik a Pacifik

Alliama – Spojenectví Mayombe (*Alliance de Mayombe*)

AOV – Africký osvobozenecký výbor

BRDM – Bronirovanaja Rozvědyvatelno-Dozornaja Mašina

CAUNC - Akční výbor národní jednoty Cabindanů (*Comité d'Action d'Union Nationale des Cabindais*)

CCPM – Politicko-vojenská společná komise (*Comissão Conjunta Politico-Militar*)

CEEAC – Ekonomické společenství států střední Afriky (*Communauté économique des états de l'Afrique centrale*)

CIA – Zahraniční tajná služba Spojených států amerických

CIR – Revolucionářská vzdělávací centra (*Centros de Instrução Revolucionária*)

CIRM – Inter-regionální konferenci bojovníků (*Conferência Inter-Regional de Militantes*)

CNE – Národní volební komise (*Comissão Nacional Eleitoral*)

CRC – Revoluční cabindský výbor (*Comité Révolutionnaire Cabindais*)

DISA – Informační a bezpečnostní ředitelství Angoly (*Direcção de Informação e Segurança de Angola*)

DOM – Oddělení pro organizaci mas (*Departamento de Organização de Massas*)

EHS – Evropské hospodářské společenství

ELNA – Angolská národní osvobozenecká armáda (*Exército de Libertação Nacional de Angola*)

EOA – Oficiální rozhlas Angoly (*Emissora Oficial de Angola*)

EU – Evropská unie

F8 – List 8 (Folha 8)

FAA – Angolské ozbrojené síly (*Forças Armadas Angolanas*)

FALA – Osvobozené ozbrojené síly Angoly (*Forças Armadas para a Libertação de Angola*)

FAO - Organizace OSN pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization*)

FAPLA – Lidové osvobozené ozbrojené síly Angoly (*Forças Armadas Populares de Libertação de Angola*)

FDA – Angolské demokratické fórum (*Fórum Democrático Angolano*)

FLEC – Fronta pro osvobození enklávy Cabinda (*Frente de Libertação do Enclave de Cabinda*)

FNLA – Národní osvobozené fronta Angoly (*Frente Nacional de Libertação de Angola*)

FRELIMO – Fronta za osvobození Mosambiku (*Frente de Libertação de Moçambique*)

FUA – Angolská jednotná fronta (*Frente Unida de Angola*)

GRAE – Revoluční vláda Angoly v exilu (*Governo Revolucionário de Angola no Exílio*)

GURN - Vláda národní jednoty a usmíření (*Governo de Unidade e Reconciliação Nacional*)

HDP – hrubý domácí produkt

HRW – Organizace na ochranu lidských práv (*Human Rights Watch*)

ICRC – Mezinárodní výbor Červeného kříže (*International Committee of the Red Cross*)

JA – Angolský deník (*Jornal de Angola*)

JAR – Jihoafrická republika

JMPLA – Mládež Lidového hnutí za osvobození Angoly (*Juventude do Movimento Popular de Libertação de Angola*)

KDR – Konžská demokratická republika

KS SSSR – Komunistická strana Svazu sovětských socialistických republik

LDC – nejméně rozvinutá země (*Least Developed Country*)

MFA – Hnutí ozbrojených sil Portugalska (*Movimento das Forças Armadas*)

MIA – Hnutí pro osvobození Angoly (*Movimento para a Independência de Angola*)

MINA – Hnutí za národní osvobození Angoly (*Movimento para a Independência Nacional de Angola*)

MLEC – Hnutí za osvobození enklávy Cabinda (*Mouvement pour la Libération de l'Enclave de Cabinda*)

MMF – Mezinárodní měnový fond

MPLA – Lidové hnutí pro osvobození Angoly (*Movimento Popular para a Libertação de Angola*)

NDR – Německá demokratická republika

OAJ – Organizace africké jednoty

OCA – Angolská komunistická organizace (*Organização Comunista de Angola*)

ODP – Organizace lidové obrany (*Organização de Defesa Popular*)

OMA – Organizace angolské ženy (*Organização da Mulher Angolana*)

OSN – Organizace spojených národů

PAJOCA – Strana spolenectví dělnicko-zemědělské mládeže Angoly (*Partido da Aliança da Juventude Operário-Camponesa de Angola*)

PB – Politické byro

PCDA – Demokratická křesťanská strana Angoly (*Partido Cristão Democrata de Angola*)

PCP – Portugalská komunistická strana (*Partido Comunista Português*)

PDA – Demokratická strana Angoly (*Partido Democrático de Angola*)

PDP-ANA – Demokratická strana pro pokrok / Národní společenství Angoly (*Partido Democrático para o Progresso / Aliança Nacional de Angola*)

PIDE – portugalská tajná politická policie (*Polícia Internacional e de Defesa de Estado*)

PLD – Liberálně demokratická strana (*Partido Liberal Democrático*)

PLUAA – Strana sjednoceného boje Afričanů z Angoly (*Partido da Luta Unida dos Africanos de Angola*)

PRD – Strana za demokratickou obnovu (*Partido Renovador Democrático*)

PRS – Strana za sociální obnovu (*Partido Renovador Social*)

PSD – Strana sociálně demokratická (*Partido Social Democrata*)

RNA – Angolský národní rozhlas (*Rádio Nacional de Angola*)

SADC – Jihoafrické rozvojové společenství (*Southern African Development Community*)

SADF – Jihoafrické obranné síly (*South African Defence Force*)

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SWAPO – Lidová organizace Jihozápadní Afriky (*South West Africa People's Organization*)

TPA – Angolská veřejná televize (*Televisão Pública de Angola*)

UEC – Svaz komunistických studentů (*União dos Estudantes Comunistas*)

UNAVEM – Ověřovací mise OSN pro Angolu (*The United Nations Angola Verification Mission*)

UNITA – Národní svaz pro úplnou nezávislost Angoly (*União Nacional para a Independência Total de Angola*)

UPA – Svaz národů Angoly (*União das Populações de Angola*)

UPNA – Svaz národů ze severní Angoly (*União das Populações do Norte de Angola*)

USA – Spojené státy americké (*United States of America*)

ÚV - Ústřední výbor

VPR – Vojensko-politický region MPLA

WTO – Světová obchodní organizace (*World Trade Organization*)

ZÚ – Zastupitelský úřad

ZVO – Zóna volného obchodu

ÚVOD

Když čteme v různých knihách o 70. letech 20. stol. v Angole, tak se dozvíme o grandiózních činech MPLA a jakým způsobem dokázalo hnutí MPLA bojovat v osvobozeneckém boj proti portugalskému kolonizátorovi, aby 11. listopadu 1975, v totálně obležené Luandě, vyhlásilo před očima celého světa nezávislost Angoly pod názvem Angolská lidová republika. Ve válce nebyla zapojena jen místní osvobozenecká hnutí jako například UNITA a FNLA, ale také ať už přímo či nepřímo, formálně či neformálně, některé státy na různých úrovních, a to regionální jako Zair, Jihoafrická republika, nebo mezinárodní jako například Spojené státy, SSSR, Kuba atd., a které ve své podstatě představovaly bitevní pole studené války.

Poté co se MPLA dostala k moci byl její osud neodlučitelně spojen s osudem Angolské lidové republiky a jakékoli protichůdné tvrzení, které nebylo v souladu s duchem nejvyšších kruhů MPLA bylo bráno jako kontrarevolucionářské, což u moderního historika vyvolává velkou zvědavost. Způsobem jakým byla vedená válka, nejdříve v rurálních oblastech a poté v urbánních oblastech, nám umožňuje dobře prostudovat sociální a politickou dimenzi hnutí MPLA.

Je tedy **cílem** této práce objasnit jak osvobozenecké hnutí MPLA, které začátkem sedmdesátých let bylo politicko-vojensky neúčinné, a které 25. dubna 1974, kdy se v Portugalsku konal státní převrat, bylo ve stínu koloniální války, dokázalo překonat interní roztržky, zvítězit nad svými konkurenty (FNLA a UNITA) a jednostranně převzít moc do svých rukou. V této době, bylo MPLA velmi slabé a oproti ostatním dvěma zmíněným hnutím, především

pak FNLA, které bylo vojensky perfektně vybaveno a regionálně podpořeno, nemělo žádnou šanci.

K objasnění této skutečnosti bylo nutné nejen projít interním procesem konsolidace moci v MPLA, a to především politické a sociální rozpory a obnova politické struktury MPLA, ale také studium mnohých politických aliancí, na které bylo nuceno se obracet v sedmdesátých letech jak uvnitř tak vně angolského teritoria. Tyto aliance představovaly neodlučitelný strategický komponent jeho boje o osvobození Angoly.

Co se **metodologie** týče, tak zde nebyla snaha udělat z této disertační práce dějiny MPLA jako takové, ale vedle veškerých zakládajících mýtů a revolucionářské reality osvobozenického boje, které jsou dnes součástí oficiálních dějin strany MPLA, byla snaha zde popsat, jak to skutečně bylo na základě nepublikovaných materiálů. Pozornost byla věnována především nejdůležitějším okamžikům, které přispěly k procesu upevnění moci MPLA a to od interních rebelií, radikálních ideologií až k samotné zkušenosti z vedení angolského státu v politickém systému jedné strany. Je však otázkou co vlastně jsou ty nejdůležitější okamžiky, kterými se tato práce zabývá. Jedná se o charakteristiky podstatných fází historického procesu ustálení moci uvnitř MPLA, jako hnutí a později také jako politickou stranou. Tyto podstatné fáze představují různé životně důležité výzvy, které do jisté míry ovlivnily politický a vojenský osud samotné MPLA, a které buď posílily nebo oslabily její postavení.

Než jsem se začal dostávat do sedmdesátých let dvacátého století v Angole, abych tak zkoumal svůj předmět bádání, bylo zapotřebí dostat se do problematiky. Z tohoto důvodu se hned od začátku

dočteme v první kapitole o etnolingvistickém složení Angolského obyvatelstva, především pak etnolingvistické skupiny, které tvoří základní kameny ve třech hnutích, tj. MPLA, FNLA a UNITA. V druhé kapitole byla snaha shrnout angolské dějiny od dob předkoloniálních až k samotným sedmdesátým letům dvacátého století, abych tak vytvořil bezpečnou platformu pro hlubší bádání v sedmdesátých letech. Ve třetí kapitole se začínám podrobněji zabývat všemi krizemi, které se v MPLA objevily. Existují tři velké mezníky, které historii MPLA v sedmdesátých letech charakterizují a ty jsem rovněž rozdělil do třech kapitol a to: vnitřní revolty, události z 27. května aneb krize krizí a první sjezd MPLA aneb marxisticko-leninská orientace. V poslední kapitole jsem se v duchu druhé kapitoly snažil znázornit politický vývoj Angoly od osmdesátých let do současnosti s větším důrazem na stranu MPLA.

V průběhu této práce je možné pozorovat, že politická a vojenská historie MPLA je přeplněná těžkými okamžiky, které se v daném momentu jevily jako extrémně těžké překážky, které muselo MPLA nespočetněkrát překonat. Každá překážka byla rozdílná, což požadovalo po každé jiné řešení, i když ve své podstatě pořád stejné ať už uvnitř hnutí nebo poté už v rámci strany/státu. MPLA bylo nuceno čelit různé společensko-kulturní, rasové, etnické opozici a roztržkám, které byly do jisté míry pozůstatky koloniální společnosti, kterou Angola zdědila od Portugalců.

Bylo tedy snahou identifikovat tyto okamžiky, způsoby jak se projevovaly a byly posléze vyřešeny, jak se projevovaly v samotném osvobozeneckém hnutí, které se poději stalo politickou stranou v politickém systému jedné strany.

V posledních letech se můžeme setkávat v zahraniční, ale čím dál více také v Angole, s literaturou více zaměřenou na angolský osvobozenecský boj, především pak na příspěvek nejdůležitějších stran – UNITA, FNLA a MPLA k historii Angoly. Důvod proč jsem se rozhodl soustředit téma jen na hnutí MPLA a nechat stranou ostatní hnutí, které se na osvobozenecské válce podílely je, že osvobozenecské hnutí, dle mého mínění, je velmi rozsáhlé téma na jednu monografii a nepochybně by si vyžádalo možná celoživotní bádání. Nutně však podotknout, že nebylo možné ponechat ostatní osvobozenecské hnutí stranou, protože historie MPLA je neodlučitelně provázána s historií ostatních hnutí. To samé lze pozorovat i u těchto hnutí.

Na druhé straně, by se dalo vytýkat, že toto nahlédnutí a soustředění se jen na jednu stranu by umožnilo jen částečné nahlédnutí na osvobozenecský proces v Angole. Z toho důvodu se mi jevilo mnohem přínosnější rozebírat jen vývoj konsolidace strany MPLA v rámci osvobozenecského procesu v sedmdesátých letech, čímž jsem byl nucen se zmiňovat o ostatních osvobozenecských hnutích. Z tohoto důvodu, napříč celou prací, se různě a nevyhnutelně objevovaly ostatní hnutí, ale jen když to okolnosti vyžadovaly. Je ale nutné zdůraznit, že MPLA z nich má nejvíce materiálů k samotnému studiu především díky tomu, že se mu podařilo dostat se k nejvyšší moci ve vedení státu.

Jako chronologické ohraničení práce jsem si sedmdesátá léta dvacátého století vybral z toho důvodu, že v sobě obsahuje nejkritičtější okamžiky nejen MPLA jako strana, ale i Angoly jako moderního státu pod vedením MPLA.

Na začátku sedmdesátých let prochází MPLA hlubokou krizí vedení, kde různé vzpoury, též známé jako revolty, se dotazují po

demokratických principech uvnitř samotného hnutí již jako pozůstatek ne zcela regulérních voleb do předsednictví hnutí na počátku šedesátých let, kdy se Agostinho Neto ujal vedení MPLA až do své smrti v roce 1979. Od samotného počátku se Agostinho Neto snažil vedení MPLA pevně řídit a spojit osud hnutí se svou osobou a od té doby se jevil jako spasitel, skutečný bojovník, nesmrtelný vůdce národa atd. Od tohoto okamžiku také všichni, kteří s ním nesouhlasili nebo měli jiné názory, byli nazýváni zrádci, oportunisty atd. Objevilo se několik vzpour, které ale nakonec byly potlačeny, ale nikoliv vyřešeny. Příchod Agostinha Neta do čela hnutí navždy pozměnil jeho charakter a je velmi těžké soudit, zda by bez něho mělo stejný osud.

Dalším velkým mezníkem v historii MPLA v sedmdesátých letech je rok 1977, kdy dochází k drastické změně ve straně MPLA, jedná se o přechod od omezitelného politického a ideologického diskursu k radikálnějšímu ideologickému diskursu, neboť její volba „vědeckého socialismu“ jako výrobního způsobu a marxismu-leninismu jako oficiální ideologie tomu všemu napovídalo. Ale nebylo cílem této práce popsat jak se MPLA stala MPLA-*Partido do Trabalho* (Strana práce) v nové marxisticko-leninské ideologii ale jaké vnitřní i vnější vlivy a důvody ji k tomu přiměly a jaké názory měli někteří členové vedení na tuto drastickou změnu, která byla 3. zasedáním MPLA představována jako nejdůležitější bod jednání připraveného prvního sjezdu strany.

Ale rok 1977 je rovněž spjat s jinou byť tragickou událostí, a to jsem nemohl ponechat stranou. V tomto roce se v nitru strany MPLA objevuje „frakcionalismus“ představovaný křídlem MPLA vedeným Nitem Alvesem, korunním princem Angostinha Neta, s cílem provést „státní převrat“. Tento „pokus o státní převrat“, je úzce spjat s krizí

uvnitř strany v posledních dvou letech, definitivně ukončil dlouhou a největší krizi v MPLA. Smutné na tom všem ale bylo, že na rozdíl od ostatních krizí, potlačení této krize, která je v této práci nazývána „krize krizí“, bylo krvavé a svým životem ji zaplatily tisíce mladých lidí. Tato represe byla svým způsobem také důležitým mezníkem v politických dějinách MPLA, neboť skončilo období, kdy se Agostinho Neto jevil jako otec národa a bylo nastoleno období tvrdého vládnutí, nejistoty a strachu i uvnitř tzv. loajálního křídla MPLA okolo Agostinha Neta.

Ale dávek nejistoty bylo několik. V první řadě se objevila ideologická nejistota, neboť revolucionářsky radikální diskurs se stal podezřelým, i když to do jisté míry znamenalo politickým marketing, dále se objevila sociální nejistota, neboť represe se dotkla téměř všech společenských tříd tehdejší angolské společnosti a docházelo zde k hluboké politické a sociální demobilizaci a byl nastolen strach. Uvnitř MPLA byla nastolena diktatura, skončila jakákoliv podpora pro dialog či politické debaty, neboť jakákoliv kritika mohla být arbitrárně označena za „frakcionalismus“. V této době dochází k přebírání všech struktur strany a státu pevně do rukou Agostinha Neta, což na jednu stranu přineslo přehnanou byrokracii, protože téměř nic nemohlo být odsouhlaseno aniž by předtím bylo schváleno nesporným vůdcem Agostinhem Netem.

Výsledky této nové politiky vedly k většímu důrazu na kult osobnosti předsedy MPLA a Angolské lidové republiky, který zanechal celý státní aparát v hlubokém smutku, když dva roky poté Agostinho Neto náhle zemřel v Moskevské nemocnici a zanechal tak neskutečné vakuum jak ve straně tak ve státní struktuře.

Tato práce se věnuje deseti letům bádání o jedné organizaci, která tvrdí, že vznikla 10. prosince 1956, pravdivostí tohoto oficiálního tvrzení se zabýváme v druhé kapitoly. Těchto deset let reprezentuje nejkrutější roky v historii strany MPLA, která nejdříve jako hnutí bojovala za osvobození od koloniální vlády a poté jako politická strana vedla nově vznikající Angolskou lidovou republiku.

V neposlední řadě bych se rád věnoval **pramenům**, které napomohly k bádání a sestavení této práce. Tato práce je svým způsobem, pokračováním mé postupové a magisterské práce na oboru Afrikanistika na Ústavu Blízkého východu a Afriky na Filosofické fakultě University Karlovy. Tehdy bylo tématem mé postupové práce „*osvobozenecký boj v Angole*“ a diplomové práce „*Angola od osvobozeneckých bojů do současnosti*“ a při přípravě a sběru pramenů na diplomovou práci jsem se začal zajímat stále více o stranu MPLA a to mě také nakonec přimělo ke konečnému rozhodnutí „rozpitvat“ ji v nějakém pevně daném období v rámci doktorského studia. Tím se tedy chce říci, že mé styky s literaturou a obzvláště prameny z tohoto období jsou dávné, což mě vedlo k tomu, že jsem se k nim stále vracel a nacházel nové a nové prameny. Co se jinak samotné strany MPLA týče, znám ji vlastně od svého narození v Angole, byla to jediná státem povolená strana a naše cesty se zkrížily nespočetněkrát, ať už vědomě či nevědomě.

Bohužel jsem ale toto období osobně nezažil, kromě poslední kapitoly, kterou si pamatuji. Nemohl jsem tedy moc čerpat z osobních poznatků a musel jsem tedy čerpat z jiných spolehlivějších pramenů. Mé prameny tedy pocházejí z několika zdrojů, z nichž jedním jsou osobní neformální konverzace s pamětníky během posledních deseti let o interních problémech hnutí, které jsem konfrontoval s prameny z tohoto období, především

z oblasti veřejných a oficiálních diskursů, které jsou v práci pečlivě citovány. Mnohem podrobnější byly ale neformální dialogy v posledních dvou letech, které jsem měl s bývalými vedoucími osobnostmi, generály, vojáky, bývalými členy tajných buněk a bývalými politickými vězni, bývalými aktivisty z urbánních skupin, asociací a akčních výborů.

Vedle neformálních rozhovorů jsem navštívil důležité archivy ve třech zemích a to *Torre do Tombo* v Lisabonu, Státní archiv a archiv MZV ČR v Praze a archiv *Jornal de Angola* v Luandě s cílem je konfrontovat. Dále jsem čerpal také z literatury, která se tímto obdobím a tematikou zabývá.

Konečně nemohu nechat stranou ani **těžkosti**, se kterými jsem se potýkal při zpracování své disertační práce.

Když jsem v roce 2004 přemýšlel o tématu své doktorské práce, jevil se mi toto téma jako velmi zajímavé, protože pamětníci existují a pramenů ať už primárních či sekundárních je též mnoho, což dovoluje velmi konsistentně je navzájem konfrontovat. Pamětníci skutečně existují a mnoho toho ví a stále mi pomáhali při ujasňování si toho, co se v literatuře nepsalo nebo bylo různě opomíjeno. Když jsem se ale zmínil o tom, že bych jejich rozhovor rád nahrával, abych tak udělal formální rozhovor, hned odmítli nadále se se mnou o tom bavit nebo se rozhovory staly velice povrchními a krátkými. Období sedmdesátých let dvacátého století je období, kdy snad každá rodina ztratila jednoho člena rodiny a státní aparát MPLA nastolil atmosféru strachu, která trvá dodnes, i když klima už je mnohem volnější. Snažil jsem se tedy nahrávat po tajnu s diktafonem v kapse či v batohu pro vlastní potřebu, ale kvalita zvuku byla velmi špatná a k nepoužití. Tuto techniku rozhovorů, která by se jevila jako

nejoriginálnější a nejpřínosnější pro účel této práce jsem tedy musel hned opustit, ti co neformální rozhovory již poskytli, si také nepřáli jakékoli citace svých jmen. Budu tedy respektovat jejich anonymitu.

Naštěstí jsem mohl využít mnoho psaných pramenů i když angolský státní archiv ani archiv MIREX – Ministerstvo zahraničních věcí (*Ministério das Relações Exteriores*) nejsou stále přístupné. Ale při obšírné analýze obsahu pramenů jsem musel velmi často čelit problémům se shrnutím pramenů, mnohdy jsem je chtěl použít jako celek. V tomto případě doufám, že se mi podařilo analyzovat správně prameny, které jsem objevil při zpracování této monografie. Navzdory jisté otevřenosti v archivu *Jornal de Angola* (Angolský deník), jsem si při hlubším bádání všimnul, že některé noviny, především ty týkající se období před a po „pokusu o státním převratu“, byly utržené. Na dotaz proč tomu tak bylo se v místnosti podívovali, proč bych to asi chtěl. Je to „nejtabuizovanější“ období a není jednoduché o tom psát.

Velký přínos pro vědu nepochybně přinesl demokratický proces v Angole od začátku devadesátých let. Tehdy skončilo období politického systému jedné strany, byly povoleny jiné politické strany a politické debaty byly stále otevřenější. To umožnilo, aby v první fázi mohli disidenti z různých revolt mluvit otevřeněji o různých rozporech, které se v MPLA objevily. Demokratický proces pokračoval navzdory různým politickým a vojenským peripetiím mezi MPLA a UNITA. V roce 2009 existují ještě ti, kteří jsou stále hermeticky uzavřeni a odmítají jak psát tak i něco povědět. V tom tkví ještě křehkost angolského demokratického procesu, kdy rodiny, které ztratili své blízké ještě nemohou otevřeně klást otázky těm, kteří s tím měli něco společného.

Nedostatkem této práci je především to, že se bádání soustředilo jen na hlavní město Luanda, kde se mi podařilo sesbírat většinu materiálu. Ačkoli většina pamětníků, kteří se přímo či nepřímo zúčastnili na dění v MPLA nebo přežili koloniální žaláře, se po získání nezávislosti usadila v Luandě, neubírá to důležitosti například východu Angoly při bádání o Východní revoltě nebo i jiným africkým městům jako je např. Brazzaville, při shromažďování faktů k Aktivní revoltě. Nejzávažnějším důvodem byly finance. Požádal jsem o účelové stipendium na FFUK v roce 2005 a 2006 v celkové výši 165 tisíc korun, z nichž mi ale bylo přiznáno jen 70 tisíc korun. Bohužel se Angola řadí mezi nejdražší státy na světě, a tak mi přidělené peníze sotva stačili na dvě cesty do Angoly a ubytování na cca dva měsíce. Dále jsem rovněž požádal v roce 2006 o stipendiu nadace *Sasakawa* ve výši 5 tisíc dolarů, o 60 tisíc korun Vzdělávací nadaci Jana Husa a dvakrát (2005 a 2006) o stipendium *Fulbright* do Spojených států. Bohužel se mi ale nepodařilo získat tyto granty a tím i potřebné peníze k tomu, abych svou práci více obohatil.

Ostatní těžkosti se řadí k těm klasickým pro každého, kdo chce v Africe, případně v Angole, dělat vědu. Potýkal jsem se s velkým množstvím problémů, které bych přece jen pro představu mohl jmenovat: neustálé výpadky elektřiny, časté odříznutí od vody, velmi drahé internetové spojení, silné přechylování elektrického proudu, které mne dvakrát připravilo o nabíječku počítače, a mohl bych pokračovat dále. K těm klasickým problémům bych mohl rovněž přiřadit plánování schůzek k neformálním rozhovorům. Člověk má občas pocit, že v Africe byly hodinky přijaty od jejich tvůrce, ale jejich význam a účel se již neuplatnil.

1 OBYVATELSTVO ANGOLY

Obyvatelstvo Angoly je rozděleno na bantuskou populaci, z níž pochází většina obyvatelstva, populaci ne-bantuskou a konečně populaci evropského původu. Území Angoly je osídleno již přibližně 12 000 let¹ a koncentrace obyvatelstva byla pochopitelně významnější tam, kde teritorium nabízelo úrodnější půdu a kde bylo i větší množství srážek. Vhodné lokality k osídlení se nacházely tedy především poblíž řek atp.

Nejstarší populace vyskytující se na angolském teritoriu jsou nebantuského původu, jedná se o populace:

- Ne-negroidního původu – KhoiSan
- Ne-bantuského původu² – Vátwa (Kuroka)

S postupem času se vlivem velkých migračních vln na dnešní angolské teritorium přesunuly populace bantuského původu, které jako státotvorné národy začaly vytvářet mocná království. Mezi ně patří především Konžská říše, dále pak království Ndongo, Matamba, Kasanje aj.

Jako poslední se na angolském území objevili Portugalci a jiné evropské populace. Portugalci se na konci 19. stol. po Berlínské konferenci zapojují do „*scramble for Africa*“ s cílem podmanit si celou jim přiznanou sféru vlivu. Portugalská přítomnost v Angole (ale také v jiných lusofonních koloniích) umožnila zrod nového typu populace – míšenců a mesticů.

---

¹ José Redinha: *Etnias e culturas de Angola*. Luanda: Instituto de Investigação Científica de Angola 1974, s. 19.

² někdy též označovány jako populace pre-bantu.

Co se týče jazyků, existuje dnes v Angole plurilinguismus, užívány jsou:

1. africké jazyky – ne-bantuské
2. africké jazyky – bantuské
3. neolatinský jazyk – portugalština³

Ačkoli jsou jazyky ne-bantuské i bantuské považovány za národní jazyky, nemají ústavou definovaný statut úředního jazyka a slouží pouze jako komunikační prostředek v kolokviální úrovni, mezi členy stejné etnolingvistické skupiny. V angolské veřejné televizi a rozhlasu jsou nicméně vysílány zprávy i v těchto jazycích.

Africké jazyky ne-bantuského původu patří kočovným ne-bantuským etnickým skupinám, jež vytvářejí různá malá seskupení (ostrůvky) uvnitř jiných etnických skupin na jihu Angoly.

Etnolingvistické hranice nekopírují v Angole politicko-administrativní hranice (existující od dob portugalské koloniální nadvlády). Ačkoli byla v roce 1975 (po získání nezávislosti) přijata nová ústava, politicko-administrativní struktura angolského území se takřka nezměnila. Z původních 15ti provincií došlo pouze k rozdělení 3 provincií, jejich celkový počet tak stoupl na 18. Jednotlivé etnolingvistické skupiny volně přesahují hranice jednotlivých politicko-administrativních oblastí. Vlivem rozdělení Afriky evropskými mocnostmi na státy, které dnes známe, existují v Angole

---

³ Mateřský jazyk pro některé, druhý jazyk pro jiné, především ve venkovských oblastech, kde se nachází většina obyvatelstva. Irene Guerra Marques: *Algumas considerações sobre a problemática linguística em Angola*. Luanda: INALD, s.d., s. 12.

etnolingvistické skupiny, které přesahují její hranice, neboť se objevují i ve státech, se kterými Angola sousedí.

V oblasti, kde dochází ke styku mezi dvěma a více jazyky je možné pozorovat vznik tzv. jazyku *composita* (složeného). Tento jazyk je hybridem dvou či více jazyků, přičemž není vždy zřejmé, který z nich je substrát, adstrát, a který superstrát. Z toho důvodu je při popisu dané etnolingvistické skupiny (bantuské i ne-bantuské) nutné studovat ji v jejích původních hranicích. Migrační vlny, ať už násilné (důsledky válek) či nenásilné (důsledky přírodních katastrof, hledání lepších klimatických podmínek nebo obchodních příležitostí), vytvářejí zcela novou situaci a mohou být objektem užšího badatelského zájmu.

Angola měla vždy jen jeden oficiální jazyk – portugálštinu. Jako *lingua franca* ji zavedli Portugalci během koloniální správy a její používání později přejala i samostatná Angola. Její postavení jako úředního jazyka je zakotveno v angolské ústavě. Oblast rozšíření portugálštiny jako oficiálního jazyka odpovídá angolským státním hranicím. Portugalština je využívána na celém angolském území a portugalsky se mluví od Cabindy až po Cunene, od pobřeží až k východním hranicím. Portugalština je na angolském území přítomná již 5 století a zcela zde zakořenila.

Portugalština je dnes kromě úředního jazyka, rovněž mateřským jazykem většiny Angolanů. Rozsahem svého využívání a rychlostí šíření se portugálština stala právoplatným národním jazykem. Soužití s ostatními národními jazyky Angoly dává vzniknout angolské variantě portugalského jazyka, která zatím nebyla zcela prozkoumána. Politika asimilace uplatňovaná portugalskou koloniální správou nepodporovala rozvoj místních jazyků či vznik

variant (dialektů) portugalštiny. Dnes je tomu jinak. Vzniká mnoho lingvistických prací, ať už diplomových/disertačních či jako výsledků dlouholetého bádání angolských lingvistů. I když první angolský prezident Agostinho Neto si byl vědom důležitosti portugalského jazyka jako *lingua franca*, vždy upozorňoval na to, že je důležité využívat jednotlivé národní jazyky a vyučovat je na základních či středních školách.⁴

1.1 Etnolingvistické složení

Jak bylo výše zmíněno, dnešní obyvatelstvo Angoly se skládá z etnolingvistických skupin ne-Bantu (KhoiSan), pre-Bantu (Vátwa), Bantu a potomků Evropanů či míšenců evropské a africké populace.⁵

Bantuské národy, které dnes tvoří většinu populace na angolském území, jsou potomci velkých bantuských migrací ze severu, východu a z jihu. Bantuská populace v Angole je seskupená do 8 etnických a 9 jazykových skupin.

Etnolingvistické skupiny, které se na území Angoly objevují jsou:

NE-BANTUSKÉ A PRÉ-BANTUSKÉ ETNICKÉ SKUPINY

1. KHOISAN (ne-bantuská populace)
2. VÁTWA (pré-bantuská populace)

---

⁴ „Discurso do Camarada Presidente Agostinho Neto na União dos Escritores de Angola (UEA), 24/11/1977 (překl.: Projev soudruha presidenta Agostinha Neta ve Sdružení angolských spisovatelů).

⁵ João Fernandes & Zavoni Ntondo: *Angola: Povos e línguas*. Luanda: Nzila 2000.

BANTUSKÉ ETNICKÉ SKUPINY

3. OVIMBUNDU, jazyk *umbundu*
4. AMBUNDU, jazyk *kimbundu*
5. BAKONGU, jazyk *kikongu*
6. TUCOKWE, jazyk *cokwe*
7. VANGANGELA, jazyk *ngangela*
8. OVANYANEKA – NKHUMBI, jazyk *olunyaneka*
9. OVAMBO
  - Skupina OVAKWANYAMA, jazyk *oshikwanyama*
  - Skupina OVANDONGA, jazyk *oshindonga*
10. OVAHELELO, jazyk *oshihelelo*

Obr. 1: Mapa rozložení Angolské populace podle entolingvistických skupin. João Ntondo & Zavoni Fernandes: op. cit., s. 57.

Nyní bychom se mohli věnovat existujícím etnolingvistickým skupinám na Angolském území podle nejpočetnějších skupin. Pro tuto práci se ale budeme omezovat na tři nejpočetnější, tj. *Ovimbundu*, *Ambundu* a *Bakongu*, které budou hlavními hnacími

motory v osvobozeneckém boji. Etnolingvistické skupiny *Ovimbundu*, *Ambundu* a *Bakongu* patří do stejné bantuské etnické skupiny.

1.1.1 Etnolingvistická skupina Ovimbundu

Tato skupina obývá území ve střední a západní oblasti Angoly zvedající se od pobřeží do vysoko položených oblastí ve vnitrozemí.

Obr. 2: Etnolingvistická skupina Ovimbundu. Autorská úprava.

Etnolingvistická skupina *Ovimbundu* čítá kolem 4 970 000⁶ lidí a užívá jazyk *umbundu*. Jsou-li brány v úvahu odhady celkového počtu obyvatel organizace FAO - Organizace OSN pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization), tvoří populace *Ovimbundu* až 1/3 obyvatel Angoly.

Zabývají se převážně zemědělstvím se zaměřením na obiloviny. Čítají okolo 15

podskupin, z nichž nejvýznamnější jsou podskupiny Bié (též Viye) a

---

⁶ Počet obyvatel je pouze orientační, neboť od roku 1970 nedošlo k celostátnímu sčítání obyvatel. Tato práce se bude opírat o údaje, které na svých webových stránkách uveřejnil Carlos Pires, známý etnograf, online: http://www.cpires.com/angola_povos.html, 11.12.2006. Dle Redinha tato populace v roce 1974 čítala 1 500 000 osob. Cf. José Redinha: op. cit., s. 39. Stejný počet obyvatel jako Redinha uvádějí také autoři João Fernandes & Zavoni Ntondo (op. cit., s. 55).

Mbailundu. Podle ústní tradice byli od počátku neúnavnými cestovateli a dobře znali celé angolské teritorium.⁷ V době, kdy sousední etnika k obdělávání půdy užívala ještě motyky, Ovimbundové již znali a používali pluhy. Ještě ve 20. letech 20. století existovalo více než 10 mocných ovimbundských království jako například Mbailundu, Viye, Wambu, Cyaka atd.

Podle ústní tradice pocházejí ze severovýchodu, někteří autoři ovšem uvádějí jako jejich původní území oblast na jihozápadě. Vzhledem k jejich etnické různorodosti se zdají obě hypotézy možné.⁸

Jejich kultura poukazuje na smíšení mnoha kultur, především z etnika *Bakongu*, lovců ve východních savanách a chovatelů dobytka na jihozápadě. Ovimbundská zemědělská technika patřila bezesporu k nejrozvinutějším, používali již pluh k obdělávání půdy a mrvu k jejímu hnojení. Mají také rozvinutou kovodělnou výrobu a v oblasti provincie Benguely výrobu pecí a zpracování mědi. Velká část podskupin *Ovimbundu* jsou nositelé těchto charakteristik, převážně orientovaných na zemědělství a chov dobytka, velmi dobře se též přizpůsobují novým zemědělským technikám.

Nejdůležitějšími aktivitami této etnolingvistické skupiny jsou zemědělství a chov dobytka. Z historických pramenů víme, že udržovali extenzivní obchod se sousedními populacemi. Obchodní styky však byly přerušeny portugalskými válečnými kampaněmi.

Jazyk ***umbundu*** je jedním z nejvíce používaných jazyků ve Střední vysočině Angoly. Oblast rozšíření tohoto jazyka zahrnuje 3

---

⁷ José Redinha: op. cit., s. 40.

⁸ Ibidem, s. 40.

administrativně-politické provincie dnešní Angoly. Jsou to provincie Bié, Huambo a Benguela. Jeho vliv však sahá i do sousedních provincií jako například provincie Namibe, severozápadní část provincie Cuando Cubango a rovněž zahrnuje i malou část severní části provincie Huíla. Jazyky, které s tímto jazykem sousedí, jsou *kimbundu* na severu, *cokwe* a *ngangela* na východě a na jihu *olunyaneka* a *oshihelelo*. Jazyk *umbundu* je ve svém regionu také významným obchodním jazykem.

1.1.2 Etnolingvistická skupina Ambundu

Tato skupina obývá širokou oblast angolského území, která se rozkládá mezi mořem a řekou Cuango a rozprostírá se dále na východ a jih v oblastech nízkého a středního Kwanza.

Obr. 3: Etnolingvistická skupina Ambundu. Vlastní úprava.

Počtem obyvatel nepřesahuje 3 280 000 lidí.⁹ Pro populaci *Ambundu* byla charakteristická její státotvornost – formování království a jiných státních útvarů. V jejich historii lze nacházet významné náčelníky či krále, především *ngola*, kteří dali název samotné Angole, pod názvem království Angola.

⁹ Carlos Pires, online: http://www.cpires.com/angola_povos.html, 11.12.2006.

Populace *Ambundu* se zabývá převážně zemědělstvím, její příslušníci jsou zručnými zemědělci, půdu obhospodařují především pro vlastní spotřebu, ale existují také některé vývozní plodiny, jedná se především káva.

V pobřežních oblastech se věnovali rybolovu a výrobě rybářských kánoí.¹⁰ Populace žijící na severu je silně ovlivněna bakonžskou kulturou, především v oblasti Dembos. Podle některých autorů byla tato oblast starých silných států založena bakonžskými vůdci, kteří odcházeli v 18. stol. ze dvora konžských panovníků. Vlivem dlouhé kohabitace s Portugalci ovládali *Ambundové* nejlépe ze všech etnik portugalský jazyk.

Přes jednotící prvek jazyka *kimbundu*, se v rámci této etnolingvistické skupiny rozvíjely jedinečné a specifické hospodářské techniky a umění. Jako příklad je možno uvést dokonalé zvládnutí techniky rybolovu na moři atd. Jejich společenské uspořádání, především struktura tradiční politické moci je úzce spjaté s náboženským myšlením. Lze pozorovat tradiční symboly moci, jako např. kulturní elementy a mystické praktiky afrického původu.¹¹

Jazyk ***kimbundu*** je používán od vnitrozemí až k pobřeží a dominuje v provinciích Bengo, Kwanza Norte a na severu provincií Kwanza Sul, Malanje a Luanda. Jazyky, které s tímto jazykem sousedí, jsou na severu *kikongu*, na východě *cokwe* a na jihu *umbundu*. Vlivem historických styků s Konžskou říší je v obou jazycích velké množství vzájemných lexikálních výpůjček. Také v oblasti kultury je možné pozorovat vzájemné ovlivňování obou kultur.

---

¹⁰ José Redinha: op. cit., s. 34.

¹¹ Ana Maria Oliveira: *Angola e a Expressão da Sua Cultura Material*. Luanda: Odebrecht 1991, s. 41.

1.1.3 Etnolingvistická skupina Bakongu

Bakonžská etnolingvistická skupina se rozkládá na severu angolského území v oblasti Cabinda od levého břehu řeky Cuango až k moři. Počtem obyvatel se tato skupina řadí mezi třetí největší na angolském teritoriu – 1 680 000 obyvatel.¹²

Křesťanství je zde velmi silné, přesto přežívá i neobvykle silná pověřčivost. Většina obyvatel jsou zemědělci, kteří zpracovávají půdu tradičně pomocí motyky. Základní plodinou je maniok. Během portugalské nadvlády se v této oblasti pěstovala také ve velkém

Obr. 4: Etnolingvistická skupina Bakongu. Vlastní úprava.

množství káva (provincie Uíge). Bakongové jsou, jistě vlivem své minulosti, velmi zdatní obchodníci a zpracovatelé kovu. Vzhledem k jejich bohaté historii sahající až k silné Konžské říši, sahá jejich vliv daleko přes angolské hranice. Mají rozvinuté umění a výrobu předmětů, což potvrzuje rozvinutost jejich materiální kultury.¹³ Používají jazyk *kikongu*.

Jazyk ***kikongu*** se vyskytuje na severozápadě Angoly, ale oblast, kde se tímto jazykem mluví, přesahuje angolské hranice. *Kikongu* je rozšířeno také v Konžské demokratické republice,

¹² Carlos Pires, online: http://www.cpires.com/angola_povos.html, 11.12.2006.

¹³ Ana Maria Oliveira: op. cit., s. 17.

v Konžské republice (Brazzaville) a částečně i na území Gabonu. Na rozdíl od dvou výše uvedených skupin, které se vyskytují jen na území Angoly, má jazyk *kikongu* charakter transnacionalního¹⁴ jazyka. V Angole se *kikongu* objevuje v provinciích Cabinda, Uíge, Zaire a v severní části provincie Bengo. Angolské jazyky, které s jazykem *kikongu* sousedí, jsou na jihu a jihovýchodě *kimbundu* a na východě *cokwe*.

---

¹⁴ Výrazem transnacionalní jazyk označuji v této práci jazyk užívaný ve dvou či více státech.

2 ANGOLA DO ROKU 1970

2.1 Předkoloniální období

Navzdory velkému úsilí historiků sestavit podrobné dějiny Afriky v předkoloniálním období, víme stále velmi málo o Angolských dějinách před příchodem prvních Evropanů – Portugalců – na konci 15. století. Na rozdíl od ostatních evropských velmocí přítomných v Africe (především Francie, Německa a Velké Británie), které neúnavně studovaly národy, zvyky, politické uspořádání a dějiny svých kolonií, Portugalci takto zvědaví nebyli. Nebo alespoň ne v takovém měřítku jako jejich evropští konkurenti. Není žádným tajemstvím, že Portugalci, hrdí na své zámořské objevy, spíše hleděli uvědomovat obyvatelstvo v koloniích o svých významných činech, než studovat jejich historii.

I přes nedostatek informací, kterými historici disponují, víme, že původní obyvatelé dnešní Angoly byli lovci a sběrači. Jejich potomci KhoiSanové (Evropany nazvaní Křováci a Hotentoti) jsou stále přítomni na jihu Angoly, i když v omezeném měřítku. Tato KhoiSanská populace na jihu Angoly byla od 13. stol. vlivem bantuské migrace vytlačována.

Bantuská populace, na rozdíl od KhoiSanské negroidního typu, kromě lovu a sběru potravin již používala i zemědělství, chovala dobytek, uměla zpracovávat kovy a vytvářela státní útvary. Tato bantuská migrace byla způsobena tlakem jiných národů v oblasti jejich původních sídlišť v deštném pralese na hranicích dnešní Nigerie a Kamerunu. Migrace nebyla jednorázová ale postupná,

stěhovaly se malé skupiny, které hledaly vhodné ekonomické a politické podmínky. KhoiSanská populace, spíše mírumilovná a pasivního charakteru, se tak téměř bez velkých střetů posunula dále na jih.

Bantuská populace je tedy na angolském teritoriu přítomna od 13. stol. a samotná migrace trvala až do 19. stol., je však možné, že se některé skupiny na území Angoly objevily ještě dříve. Je to tato bantuská populace, která později vytvořila řadu silných království, která budou vzdorovat portugalskému pronikání a kolonizaci. Nejznámějším a největším královstvím byla Konžská říše, která vznikla na přelomu 14. a 15. stol. na severu Angoly poblíž dnešních hranic s Konžskou demokratickou republikou (KDR). Jiná významná království byla Ndongo na jižních hranicích Konžského království, dále pak království Matamba, Kasanje a Lunda na východ od království Ndongo, království Bié, Bailundu a Ciyaka nacházející se na náhorní plošině na východě od Benguely. Posledním z významných státních útvarů bylo království Kwanyama na jihu dnešní Angoly při hranicích s Namibií. Je nutné ještě uvést království Cokwe, které sice nevynikalo silnou vládou, zato ale bylo důležitým kulturním centrem na severovýchodě angolského území.

Tato království, která vznikla a upevnila svůj význam v předkoloniálním období, se výrazně lišila mocí centrální vlády, což se mimo jiné odráželo v počtu obyvatel, kteří museli platit vládě daně. Navzdory fakticky slabému přímému vlivu panovníka na území státu, byl uznáván regionálními panovníky, kteří ho pokládali za všemocného a tím jeho moc a význam šířili dál. Tito místní panovníci měli přímý vliv na obyvatelstvo, a tak *de facto* stejnou moc jako centrální panovník, přesto se ale málokterý odvážil centrální vládě vzdorovat. Králům byl odevzdáván tribut a vzhledem k tomu, že než

se stali králi, museli prokázat schopnost ovládat mimo jiné výrobu kovu, věřilo se, že mají významné nadpřirozené schopnosti a moc.

Na rozdíl od východního pobřeží Afriky, kde Portugalci narazili na pobřeží obydlené obyvatelstvem provozujícím obchod s arabským světem, na pobřeží Atlantického oceánu na jih od rovníku tomu bylo jinak. Království na této straně kontinentu neměla důvod ovládat pobřeží, neboť z něj nic nepřicházelo. Místo, aby povzbuzovalo k obchodu, vzbuzovalo moře především respekt a strach. Království na dnešním angolském teritoriu se tak nacházela ve vnitrozemí, daleko od pobřeží Atlantického oceánu. To však neznamená, že neměla vůbec žádný kontakt s mořem, neboť král využíval mořské vody k výrobě soli, vzácné komodity, která byla v západní Africe vyvažována zlatem. Vnitrozemí však tehdejší civilizaci nabízelo mnohem víc: možnost lovu, sběru, zemědělství, obchodu, těžby kovů, rybolovu v řekách, atd.

Nejznámějším a nejmocnějším královstvím na západním pobřeží Afriky byla v polovině 15. stol. Konžská říše. Tato říše vznikla v druhé polovině 14. stol., když se část etnické skupiny *Bakongu* přemístila na jih od řeky Kongo, aby se usídlila na severu dnešního angolského teritoria. Bakongové z této oblasti vyhnali ostatní populace, které zde žily, a založili Mbanza Kongo¹⁵, sídlo království. Konžské království pak rozšiřovalo své území. Vládce Konga, manikongo¹⁶, představující nejvyšší náboženskou a politickou autoritu na rozrůstajícím se území, ponechal stávající etnické

---

¹⁵ Překl. z kikongu.: město Konga.

¹⁶ Mweni-kongo. Dvě bantuská slova znamenající v překladu zhruba „mající Kongo“ nebo jednodušeji řečeno „pán Konga“.

skupiny na jejich územích a snažil se je asimilovat, což se časem rovněž podařilo.

Tato politika dovolila poměrně hladké zvětšení území a konsolidaci království, jež je dnes známo jako Konžská říše. V polovině 15. stol. dosahovala moc manikonga až na sever Angoly a severního toku řeky Kongo, dnes v KDR a Konžské republice. Konžská říše byla významná také tím, že její vládce měl jako první styky s Evropany, a to s Portugalci. První kontakt se odehrál v roce 1483, když se portugalští objevitelé vedení Diogem Caem dostali k ústí řeky Kongo.¹⁷ Po prvních kontaktech Portugalci zjistili, že narazili na silně organizovaný stát,¹⁸ došlo k výměně posílů díky nimž se oba státy, jeden o druhém, dozvěděly základní informace.¹⁹ Nzinga-a-Nkuvu, tehdejší manikongo, byl informacemi od svých posílů velmi mile překvapen a požádal Portugalskou korunu o misionáře a technickou podporu výměnou za slonovinu a jiné zboží.

Nzinga-a-Nkuvu, který se v roce 1491 nechal pokřtít pod jménem João (Jan) I.,²⁰ chtěl s Portugalci udržovat přátelské a upřímné styky, ale křesťanská víra nebyla na jeho dvoře přijata, a tak se jí roku 1500 pod nátlakem vzdal. Roku 1506 zemřel Nzinga-a-Nkuvu a jeho ambiciózní syn Nzinga-a-Mbemba, křesťanským jménem Afonso, svrhl svého bratra, následníka trůnu, a stal se sám

---

¹⁷ António Brásio: *Monumenta Missionaria Africana*, 1^a série, 1. díl Lisboa: Agência Geral do Ultramar 1952, s. 30-31.

¹⁸ David Birmingham: *The Portuguese Conquest of Angola*. London: Oxford University Press 1965, s. 6.

¹⁹ Garcia de Resende: *A Crónica de D. João II*. Lisboa: Imprensa Nacional – Casa da Moeda 1973, s. 223.

²⁰ *Ibidem*, s. 233.

manikongem pod jménem Afonso I. Podle některých autorů se tento převrat odehrál s podporou Portugalců.²¹

Afonso I. byl velkým obdivovatelem portugalské kultury a vědy, často žádal o podporu vzdělání, stavební techniku, vojenskou pomoc i o pomoc při pokřtění svého dvora.²² Afonso I. byl velmi vzdělaný, měl, lepší evropské (křesťanské) vzdělání, než samotní Portugalci, kteří se na jeho dvoře pohybovali. Afonso I. si toho byl také velmi dobře vědom, což brzy vyvolávalo konflikty s Portugalci, kteří místo aby šířili křesťanství, se všemi prostředky snažili vykořisťovat konžskou společnost. Nejflagrantnějším důkazem toho byla jejich „žízeň“ po lidské pracovní síle – otrocích.²³

Téměř hned poté, co se Afonso I. stal manikongem, Portugalsko se již připravovalo k exploataci Asie a Ameriky. S objevením Nového světa, konkrétně území dnešní Brazílie, se zájem o Afriku zmenšoval. Portugalská koruna získávala v Kongu především zdroj pracovní síly, které bylo potřeba na druhé straně oceánu.

Otroci byli používáni nejdříve na plantážích cukrové třtiny na Portugalci ovládaných ostrovech (Kapverdské ostrovy, Svatý Tomáš a Princův ostrov²⁴), později se tato produkce rozjela i v Brazílii a to na velkých latifundiích. Poté co manikongo jednou tento obchod s otroky Portugalcům povolil, nedokázal ho již více zastavit ani omezit. Afonso I. si ve svých dopisech portugalskému králi

---

²¹ João de Barros: *Ásia: Dos feitos que os portugueses fizeram no descobrimento e conquista dos mares e terras do Oriente*, primeira década. Lisboa: Agência Geral das Colónias 1945, s. 114-117.

²² António Brásio: op. cit., 1^a série, 1. díl, s. 322.

²³ Ibidem, s. 320.

²⁴ António Luís Ferronha: *O Comércio Português de Escravos*. Lisboa: Grupo de Trabalho do Ministério da Educação para as Comemorações dos Descobrimentos 1994, s. 10.

Manuelu I. a Janu III. často stěžoval na negativní vliv tohoto zákeřného obchodu, ale portugalská koruna jeho stížnosti ignorovala a neodpověděla ani jednou. Po smrti Manuela I. roku 1521 se většina misionářů vrátila zpět do Portugalska, běloši, kteří v Konžském království zůstali, byli především obchodníci s otroky, kteří se dokázali vymanit z moci manikonga.²⁵

Kromě obchodu s otroky, kteří se stali zdrojem pracovní síly pro Brazílii, čelila Konžská říše v průběhu 16. stol. i jiným problémům. Po smrti Alfonsa ve 40. letech 16. stol. musela Konžská říše vzdorovat období nestability, které vyvrcholilo roku 1568. Bakonžská frakce podporovaná i ne-bakonžskou populací (patrně Jaga) se v tomto roce postavila proti manikongovi Alvarovi I.²⁶ s cílem převzít kontrolu nad konžským obchodem s otroky a ovládnout obchodní trasy. Tato vzpoura v hlavním městě Mbanza Kongo (které mezi tím bylo přejmenováno na São Salvador) a jeho předměstích, vyhnala manikonga Alvara I. do exilu. Alvaro poté požádal Portugalce o vojenskou pomoc, s níž se mu vzpouru podařilo v roce 1573 potlačit. Jeho moc, stejně tak jako suverenita Konžské říše, tím však byla podkopána.²⁷

Roku 1571 určil portugalský král Sebastião veškeré území na jih od Bakongů jako koloniální majetek pod správou Paulo Dias de Novaise, zkušeného dobyvatele Západní Afriky. Bylo mu rovněž přiznáno právo vyvážet ročně bezcelně 48 otroků do Lisabonu.²⁸ V roce 1576 se Paulo Dias de Novaisovi, jako první krok k vytvoření kolonie zaměřené na dodávku otroků, podařilo díky špatně organizované

---

²⁵ António Brásio: op. cit., 1^a série, 1. díl, s. 470.

²⁶ Álvaro I. (1568-1587).

²⁷ Keith Somerville: *Angola. Politics, Economics and Society*. London: Frances Pinter Limited 1986, s. 8.

²⁸ António Brásio: op. cit., 1^a série, 3. díl, s. 36-51.

obraně Konžské říše založit město Luanda.²⁹ Vytvořit kolonii však nebylo vzhledem k stálému odporu afrických vládců tak jednoduché. Portugalci a Evropané vůbec se v Africe dlouhou dobu omezovali pouze na pobřeží s faktoriemi, oblast, o kterou se místní vládcí tolik nezajímali. V obavě, že odpor Afričanů by mohl ohrožovat stálou a hladkou dodávkou otroků do Brazílie, nařídila portugalská koruna roku 1590 přímou kontrolu celé oblasti.

Álvaro I. a jeho následník Álvaro II. dokázali stabilizovat Konžskou říši šířením sféry vlivu své královské moci i úspěšnou kohabitací s Portugalci, kteří se již na konci 16. stol. usidlovali na jihu Konžské říše. Po smrti Álvaro II. v roce 1614 ovšem spory o přístup k orné půdě mezi Kongem a novou portugalskou kolonií Angolou porušily formální přátelské vztahy a roku 1622 se portugalský guvernér Angoly rozhodl na Konžskou říši zaútočit.³⁰ Navzdory neúplnému vítězství Portugalců měl tento střet několik trvalých následků. Za prvé Portugalci dokázali pochytnat velké množství otroků, což ukázalo, jak účinné mohou být otrocké razie. Za druhé, Portugalci si z války přinesli poznatky o existenci zlatých a stříbrných dolů v Kongu. Tyto poznatky motivovaly Portugalce během následujícího půlstoletí k řadě dalších konfliktů s Kongem. Tato válka také způsobila vlnu nenávisti Bakongů vůči Portugalcům žijícím ve vnitrozemí, jejímž důsledkem bylo jejich vyhnání, což znamenalo přerušeni obchodu s vážnými dopady jak na Konžskou říši, tak na Angolskou kolonii.

K těmto problémům tížícím Konžskou říši se na počátku 17. stol. přidal celkový neklid ve vztahu mezi Bakongy a jejich vládci, kteří byli často zkorumpovaní. Opakovaně se vyskytovaly spory o

---

²⁹ Ralph Delgado: *História de Angola*, 1. díl Benguela e Lobito: Edições Banco de Angola s. d., s. 287.

³⁰ Keith Somerville: op. cit., s. 9.

následnictví trůnu a postupně se jednotlivé části Konžské říše začaly oddělovat a formovat království s vyšším stupněm samostatnosti. Tato království začala spravovat místní obchod, který přímo financoval jejich správní aparát.

Krátce poté co roku 1483 Diogo Cão navázal první kontakt s Konžskou říší na severu dnešní Angoly, navázal kontakt také s Královstvím Ndongo na jihu. Království Ndongo bylo méně vyvinutým státem než Konžská říše, jeho obyvatelstvo se na rozdíl od ní skládalo z Ambundské populace. Vládce království honosící se titulem *ngola* (vládce), byl podřízen manikongovi a platil mu daně. Jeho titul s portugalskou výslovností „Angola“ znamenal oblast, kde vládl *ngola*.

V 16. stol. byly vztahy mezi Královstvím Ndongo a Portugalskem zatlačeny do pozadí vzhledem k exkluzivním vztahům s Konžskou říší. Království Ndongo upevňovalo svou moc v době, kdy Portugalci rozvrátili konžskou společnost a velký zájem o oblasti jižně od Konžské říše zatím neprojevovali. Založením města Luandy v roce 1576 na hranicích Království Ndongo nebyly vztahy mezi Portugalskem a Kongem ohroženy, ale na začátku 17. stol. začalo Portugalsko upřednostňovat svou novou „kolonii“ Angola.

Toto nové portugalské osídlení bylo ale předmětem bojů o obchod s otroky mezi místními portugalskými a ambundskými obchodníky žijícími v Království Ndongo. Roku 1556 rozhodl manikongo, nespokojený s pozorností, kterou Portugalci věnovali ngolovi, vyslat svou armádu proti Království Ndongo. Armáda *ngoly* Kiluanje

[kiluanž]³¹ však na řece Dande konžskou armádu rozdrtila, což ho vedlo k vyhlášení nezávislosti na Konžské říši a vznesení žádosti na navázání přímých obchodních styků s Portugalskem. Podle historika Hendersona, dostaly od Portugalců podporu obě strany.³² Lisabon odpověděl roku 1560 vysláním expedice do Angoly, jejímž členem byl mimo jiné i Paulo Dias de Novais, synovec známého mořeplavce Bartolomea Diase. Vládce Ndonga, který požádal Portugalce o pomoc mezitím zemřel a jeho nástupce zajal čtyři členy portugalské expedice.

Paulovi Dias de Novaisovi, který se nacházel mezi zajatými, se podařilo po 4 letech utéci a informovat portugalskou korunu o důležitosti ovládnutí říše Ndongo.³³ To přimělo krále Sebastiãa, jak výše zmíněno, k odevzdání veškerého území získaného v království Angola³⁴ pod správu Paula Diase de Novaise, což mělo posílit jeho vojenskou sílu proti Království Ndongo. To mělo za důsledek mimo jiné velkou migrační vlnu Ambundské populace směrem na východ, kde se začala formovat jiná království.

Po založení města Luandy v roce 1576, podnikl Paulo Dias de Novais sérii krvavých vojenských výprav, které přispěly k nenávisti populace Ndongo vůči Evropanům. Roku 1580 byl *ngola* Kiluanje (1575–1592)³⁵ s pomocí vycvičených otroků poražen v bitvě u Massangana. Ngolovi se podařilo uniknout smrti, ale mnoho tisíc Afričanů bylo pobito. Portugalci pak v Massanganu postavili významnou pevnost,

---

³¹ Ngola Kiluanje, vládce Ndonga (1515–1556). V tomto království se jméno *ngola Kiluanje* opakovalo mnohokrát. Pro větší přehled viz Wikipedia, online: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Ngolas_of_Ndongo, 11.01.2009.

³² Lawrence Henderson: *Angola*. London: Cornell Univ. Press 1979, s. 82.

³³ Jan Klíma: *Dějiny Angoly*. Praha: NLN 2008, s. 37.

³⁴ Nový status, které území ovládané ngoly získalo.

³⁵ Wikipedia, online: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Ngolas_of_Ndongo, 11.01.2009.

kteřá se stala základnou pro jejich další postup do vnitrozemí.³⁶ Paulo Dias de Novais založil rovněž několik pevností na východ od Luandy, přesto však nebyl schopen získat efektivní kontrolu nad okolním územím. Význam Portugalska jako světové velmoci byl v té době již na ústupu. Paulo Dias de Novais zemřel roku 1589, aniž by se mu podařilo království Ndongo podmanit.

Jeho nástupci postupovali velmi pomalu podél řeky Kwanza a stále naráželi na odpor Afričanů. Do roku 1602 se dostali až do Cambambe, kde zjistili, že proslulé stříbrné doly neexistují. Tento neúspěch portugalských objevitelů ve snaze najít nerostné bohatství změnil značně jejich pohled na Angolu. Vidina rozšíření portugalského vlivu v Africe za pomoci nerostných surovin, které to měly financovat, ztroskotala a tak se obchod s otroky stal jedinou ekonomickou motivací pro budoucí expanzi portugalské koruny.

V tomto lovu za levnou pracovní sílu se Portugalci dostali daleko do vnitrozemí království Ndonga, kde operovali ze základny v pevnosti Massangana, vzdálené okolo 175km na východ od Atlantského pobřeží. Četné války s královstvím Ndongo dodávaly velké množství zajatců, kteří byli posíláni na pobřeží, aby se z nich stali otroci. Ngolovi Kiluanje se podařilo zorganizovat spojení s ostatními africkými královstvími na angolském území, které později bylo známo jako První koalice. Tato koalice v roce 1589 portugalskou armádou porazila. Poté se ovšem spojení postupně rozkládalo a některá království, především Imbangala,³⁷ se začala opět zapojovat do válek

---

³⁶ David Birmingham: *The Portuguese Conquest of Angola*. London: Oxford University Press 1965, s. 16.

³⁷ Adriano Parreira: «Primórdios da presença militar portuguesa em Angola. O tráfico de escravos: 1483-1643» in Francisco Bethencourt & Kinti Chaudhuri (dir.): *História da Expansão Portuguesa*, 1. díl Lisboa: Círculo de Leitores 1998, s. 230.

*Kuata! Kuata!*³⁸ s Portugalci. Portugalcům se po čase podařilo ngolu Kiluanje zajmout a poté ho nechali stít. Přesné datum jeho smrti není známo, ví se však, že v roce 1617 již vládl jeho nejstarší syn ngola Mbandi.³⁹

Po řadě vojenských neúspěchů došlo ve 20. letech 17. stol. k diplomatickým jednáním mezi Královstvím Ndongo, reprezentovaným sestrou vládce a princeznou Matamby Njinga Mbandi a portugalským guvernérem nové angolské kolonie João Correia de Sousou. Jednání však navzdory krátkému úspěchu opět skončila válečným stavem.⁴⁰

Ve snaze ukončit boje s Konžskou říší přišli Portugalci s nabídkou mírové dohody. Podmínky, které nabízeli, byly však tak nedůstojné, že mír nebyl nikdy dosažen a vzájemné spory se nadále stupňovaly. Portugalské vítězství nad Bakongy v bitvě v Ambuila (také Mbwila) roku 1665 znamenalo konec hegemonie Konžské říše.⁴¹ Do 18. stol. se Kongo rozpadlo z jednotné říše na bezpočet malých jednotek, které sice stále uznávaly manikonga, ale ve všech praktických záležitostech byly nezávislé. Navzdory roztržitému Konžské říše, jednotlivé konžské státy kladly Portugalcům stále odpor. I když už nikdy nedosáhli takového významu jako v 15. – 16. stol., sjednotili se Bakongové opět v osvobozeneckém boji v druhé polovině 20. stol.

Vývoj království Ndongo byl podobný jako vývoj Konžské říše. Než si Nizozemci roku 1641 podmanili Luandu, Portugalci se pokoušeli

---

³⁸ Imperativ slovesa *kukuata* z jazyka *Kimbundu*, které znamená chytit či uchopit. Byly to razie proti africkým osídlením s cílem získat otroky. António de Oliveira Cadornega: *História Geral das Guerras Angolanas*, 1. díl. Lisboa: Agência Geral do Ultramar 1972, s. 613.

³⁹ *Ibidem*, s. 49.

⁴⁰ Jaime Cortesão: *Os Portugueses em África*. Lisboa: Portugália 1968, s. 64.

⁴¹ Basil Davidson: *In the eye of the storm: Angola's People*. Harmondsworth: Penguin 1975, s. 85.

podmanit si Ndongo prostřednictvím podpory jimi jmenovaných ngolů. Ndongo zůstalo během nizozemské okupace k Portugalcům loajální,⁴² ale poté co se Portugalcům (nebo spíše brazilským Portugalcům) podařilo v roce 1648 Nizozemce vyhnat, stěžoval si, že Portugalci za toto spojenectví jeho království nedostatečně kompenzovali. Ngola se rozhodl obnovit nezávislost Království Ndongo, což Portugalce a hlavně obchodníky s otroky velmi znepokojilo. Portugalci podnikli roku 1671 ofenzívu, při které zcela zdevastovali město Pungo Andongo, *ngola* byl zabit, mnoho jeho přívrženců odvečeno do otroctví a na místě jeho hlavního města vybudovali Portugalci novou pevnost. království Ndongo, které se do té doby mohlo těšit alespoň z polonezávislosti, si tak Portugalci zcela podrobili.

Zatímco si Portugalsko snažilo zajistit nadvládu nad královstvím Ndongo a zajistit si tak důležitý zdroj otroků, dva jiné vnitrozemské ambundské státy, Matamba a Kasanje, nerušeně prosperovaly. O vývoji státu Matamba před 17. stol. toho není bohužel moc známo, ale v roce 1621 Njinga [nžinga] Mbandi (také Nzinga nebo Jinga [žinga]), sestra *ngoly* Mbandi, přesvědčila Portugalce, aby uznali Ndongo a Matamba jako nezávislé monarchie a aby pomohli království Ndongo vyhnat populaci Imbangala ze svého území. O tři roky později, roku 1624, nechala Njinga zavraždit svého slabého bratra *ngola* Kiluanje.⁴³ Vzhledem k neúspěšným jednáním s řadu portugalských guvernérů se poté rozhodla navázat spojenectví s dalšími státy (také známé jako Druhá koalice), což jí dopomohlo k tomu, že sama usedla na trůn Království Matamba, nacházejícího se východně od Království Ndongo. Královna usilovala o dobré vztahy

---

⁴² Keith Somerville: op. cit., s. 11.

⁴³ MPLA: *História de Angola*. Luanda: Editorial Globo 1976, s. 68.

s Nizozemci během jejich okupace v letech 1641-1648 a snažila se znovu dobít Ndongo.⁴⁴

Poté co byli Nizozemci vyhnáni, Njinga Mbandi ztratila zaručený přísun zbraní a byla roku 1656 nucena podepsat dohodu o ukončení nepřátelství.⁴⁵ Tato africká královna byla dominantní postavou mezi Ambundy a dynamickým a chytrým způsobem vedla ambundskou politiku až do konce svého života v roce 1663.⁴⁶ Navzdory tomu, že spolupracovala s Evropany a dokonce se dala pod jménem Anna de Sousa pokřtít,⁴⁷ angolskými nacionalisty je vydávána za silného panovníka, který se nikdy nesmířil s Portugalskou nadvládou.

Po královnině smrti nastal boj o následnictví a nový vládce se snažil omezit portugalský vliv. Portugalci však stejně jako předtím v království Ndongo vyhnali *ngolu* a postavili na jeho místo proportugalského kandidáta – *ngolu* Kanini. Ngola Kanini měl v plánu podmanit si království Kasanje obydlené Ambundskou populací, ale ovládané etnikem Imbangala kontrolujícím obchod s otroky.⁴⁸ Jakmile se Kaninovi podařilo upevnit moc, zahájil roku 1680 úspěšné tažení proti Kasanje, které prožívalo těžké období sporů o následnictví trůnu. S podmaněním království Kasanje se jím ovládané území rozšířilo dále na východ. Portugalci si začali uvědomovat, že s rozšířením království *ngoly* Kanina by jejich zájmy v obchodu s otroky mohly být ohroženy. Vyslali proti němu tedy

---

⁴⁴ David Birmingham: "Central Africa from Cameroon to the Zambezi" in *The Cambridge History of Africa*, vol. IV, Richard Gray (dir.). Cambridge: Cambridge University Press 1975, s. 354.

⁴⁵ Rolland Olivier & Anthony Amore: *The African Middle Ages (1400-1800)*. Cambridge: Cambridge University Press 1989, s. 161.

⁴⁶ António de Oliveira Cadornega: op. cit., 1. díl, s. 55.

⁴⁷ Ana jako křesťánské jméno a de Sousa vzhledem k tomu, že sám guvernér Correia de Sousa byl kmotrem.

⁴⁸ Jan Vansina, «Le Royaume du Kongo et ses voisins» in *Histoire Générale de l'Afrique*, 5. díl, B. A. Ogot (dir). Paris: Unesco 1999, s. 377.

v roce 1681 vojenskou expedici, kterou se mu sice podařilo porazit, ale krátce na to zemřel. Roku 1683 Portugalsko s novou královnou Matamby sjednalo dohodu zavazující ji vzdát se jakýchkoli dalších pokusů podmanit si Kasanje, a vzhledem k stoupající konkurenci jiných Evropských mocností, i uznat exkluzivitu v obchodě s otroky.

Dalším královstvím ležící na východ od království Matamba a Kasanje bylo Království Lunda s centrem v dnešní konžské provincii západní Shaba (dříve Katanžská provincie), které se vyvíjelo v 17. stol. Království Lunda se rozšířilo tím, že místo, aby vůdce sousedních skupin vyhnalo z jejich oblastí, pohltilo je, upevnilo jejich státy přijetím organizovaného systému nástupnictví a získáním kontroly nad karavanami, které jejich územím procházely.

Portugalci chtěli vždy obchodovat s otroky přímo s Královstvím Lunda a tím obejít zprostředkovatele z království Matamba a Kasanje. I království Lunda si přálo mít s Portugalci přímé obchodní styky, což vyústilo v ozbrojený konflikt s oběma královstvími v 60. letech 18. stol. Úspěch Lundy proti ambundským královstvím nebyl však o nic větší než úspěch Portugalců útočících z druhé strany.

Na severovýchodních hranicích dnešní Angoly existovalo ještě Království Cokwe. Jeho obyvatelstvo se intenzivně věnovalo obchodu na východě Angoly. S pomocí zbraní a podpory Ovimbundů se jim podařilo v roce 1900 zaútočit a zničit království Lunda.⁴⁹ Cokwe rychle rozšířilo svůj vliv na severovýchodě a východě angolského území a nahradilo kulturu Lunda svým jazykem a zvyky.

---

⁴⁹ Keith Somerville: op. cit., s. 15.

V 16. a 17. stol. se populace Ovimbundu stěhovala ze severu a východu dnešní Angoly na náhorní plošinu Benguely. Avšak na rozdíl od jiných etnik se Ovimbundům nepodařilo své království konsolidovat, jejich králům se dařilo svou suverenitu na celé náhorní plošině prosazovat jen do 18. stol., kdy okolo 20 králů vystoupilo do popředí. Třináct z těchto království, včetně Bié, Bailundu a Ciyaka [čiyaka], se vyvinulo v mocné státy a populace Ovimbundu tak získala pověst nejmocnějších a nejúspěšnějších obchodníků angolského vnitrozemí. Poté co Portugalci na konci 19. stol. dobyli většinu ovimbundských států, portugalská koloniální správa začala přímo či nepřímo jmenovat ovimbundské krále.⁵⁰

Ovakwanyama, další bantuská skupina patřící mezi Ovambů, založila své království na počátku 19. stol. na hranicích s dnešní Namibií. Vládcí Ovakwanyama udržovali obchodní styky s Evropany, hlavně s portugalskými a německými obchodníky se zbraněmi. Později se však ze strachu z Portugalců začali ozbrojovat a pěstovat bojovnou kulturu až si získali pověst statečných bojovníků. Jejich království se udrželo ze všech nejdéle, a to až do roku 1915. Jejich vládce, známý a statečný bojovník a výborný stratég Mandume dlouho Portugalcům vzdoroval, roku 1915 však silně ozbrojená portugalská armáda zaútočila na jeho sídelního město Ongiva [ondživa] a porazila ho.⁵¹ Vraťme se ale na období 17. stol.

Na začátku čtvrtého desetiletí 17. stol., v roce 1641, obsadilo Nizozemsko portugalská území, mimo jiné také v Angole, neboť „*an armada of twenty-one ships appeared (sic) off Luanda and captured*

---

⁵⁰ Malyn Newitt: *Portugal in Africa: The Last Hundred Years*. London: C. Hurst & CO 1981, s. 50-51.

⁵¹ Jan Klíma: *Dějiny Angoly...*, s. 138.

*the city after a slight struggle.*⁵². Nizozemci uzavírali spojení s Afričany, včetně manikonga Nzinga Mbande, statečnou královnou Matamby. Nzinga Mbande, nespokojená s chováním Portugalců, možnost jednat s jinou Evropskou mocností uvítala.⁵³

Po té co se Portugalsku podařilo vymanit z personální unie se Španělskem (1580-1640), snažilo se udržovat dobré vztahy s Nizozemskem, velkým nepřítelem Španělska. Navzdory tomu Nizozemsko s vidinou možnosti rozšířit své koloniální državy zaútočilo a obsadilo v roce 1641 Luandu a Benguelu a donutilo portugalského guvernéra a ostatní portugalské úředníky, aby se uchýlili do vnitrozemí do pevnosti Massangano.⁵⁴ Portugalci nebyli schopni vyhnat Nizozemce ze svého teritoria. Okupací byla ohrožena dodávka otroků do Brazílie, což mělo vliv na brazilskou ekonomiku. Ve snaze obnovit dodávky levné pracovní síly, shromáždili brazilští kolonisté finance na zaplacení armády určené na velkou vojenskou expedici v čele se Salvadorem Correiou, jejímž cílem bylo vyhnat Nizozemce z Angoly. V květnu 1648 se nizozemská armáda v Luandě vzdala armádě brazilské, Nizozemci se poté vzdali svých angolských ambicí.⁵⁵ Po osvobození Luandy od Nizozemců se Angola *de facto* stala brazilskou kolonií, neboť Brazílie se svým na výrobě cukru závislým hospodářstvím, si nadále přímo hlídala dodávky otroků.

V 18. stol. dominoval portugalskému hospodářství v Angole obchod s otroky. Otroci byli zajišťováni agenty známými jako *pombeiros*,

---

⁵² Překl. z ang.: Armada jedenadvaceti lodí se objevila v Luandě a dobyla město po mírném boji. James Duffy: *Portugal in Africa*. Baltimore: Penguin Books 1962, s. 54.

⁵³ David Birmingham: "Central Africa from Cameroon to the Zambezi" in op. cit., s. 354.

⁵⁴ David Birmingham: *The Portuguese Conquest of Angola...*, s. 34.

⁵⁵ Adriano Parreira: *Economia e sociedade em Angola na época da rainha Jinga : século XVII*. Lisboa: Editorial Estampa 1990, s. 199.

kteří znali vnitrozemí, a po frekventovaných trasách přes pole a podél řek dodávali lidské zboží portugalským obchodníkům.⁵⁶ *Pomberios* kupovali lidi za prodejní jednotku *peças* (kusy) od místních vládců výměnou za oblečení, víno, později zbraně atd. Po nákupu se *pombeiros* vrátili do Luandy nebo Benguela s kontingentem několika stovek lidí v řetězech na nohou, rukou a krku. Většina z nich byla špatně živěná a, vzhledem k těžké cestě absolvované z vnitrozemí na pobřeží, v bídém stavu. Na pobřeží byli otroci nakrmeni a připraveni k vysilující cestě přes Atlantik. Předtím, než byli naloženi na loď, byli ještě hromadě pokřtěni římskokatolickým knězem.⁵⁷ Cesta přes Atlantický oceán z Angoly do Brazílie na beznadějně přeplněných lodích a za zoufalých hygienických podmínek trvala 40 až 50 dnů.⁵⁸ Vzhledem k těmto podmínkám umíralo během cesty mnoho otroků – a to nejen na lodi, ale již i během pochodu z vnitrozemí na pobřeží.

Po celé 16. stol. a velkou část 17. stol. byla Luanda hlavním portugalským otrokářským přístavem, na konci 17. stol. ale začal vzrůstat význam přístavu Benguela. I když se portugalské snahy rozšířit území z města Benguely do vnitrozemí nezdařily, Portugalci se dostali do Ovimbundských království a podrobili je stejnému zacházení, jako království Ambundů několik let předtím. Na konci 18. stol. pak už byla Benguela hlavním portugalským otrokářským přístavem.

---

⁵⁶ David Birmingham: «Central Africa from Cameroon to the Zambezi» in op. cit., s. 354.

⁵⁷ James Duffy, op. cit., s. 61.

⁵⁸ Stuart Schwartz: «Os escravos: remédio de todas as outras cousas» in in Francisco Bethencourt & Kinti Chaudhuri (dir.), *História da Expansão Portuguesa*, 2. díl Lisboa: Círculo de Leitores 1998, s. 234.

Afričtí otroci byli preferováni před americkými indiány především kvůli své přizpůsobivosti k otrocké práci a menší choulostivosti k evropským civilizačním chorobám. Američtí Indiáni byli rovněž pod ochranou Jezuitů,⁵⁹ kteří je ovšem na druhou stranu zotročovali psychicky – vynucováním křesťanské víry. Mnoho afrických otroků bylo posláno rovněž do španělských kolonií, kde byla jejich cena vyšší než v portugalské Brazílii.

Od konce 16. stol. až do roku 1836, kdy Portugalsko zrušilo obchod s otroky, byla Angola patrně největším dodavatelem otroků do Nového světa. Více jak polovina z nich mířili do Brazílie, téměř třetina do Karibiku a okolo 10% do oblasti Rio de la Plata na jihovýchodním pobřeží jihoamerického kontinentu. Co se týče celkového počtu otroků, kteří dorazili do svých cílů, i těch co našli smrt během cesty k tomuto cíli, dodala Angola do tohoto špinavého obchodu s lidskou důstojností okolo 4 miliónů zdravých a zdatných lidí.⁶⁰ Tito zdraví a zdatní Afričané (jistě se silným imunitním systémem) byli ti, kteří měli zabezpečit Africe hladký a nepřerušovaný vývoj a umožnit udržet krok s ostatními národy.

Na konci 18. stol. již bylo jasné, že se lisabonský sen o založení monopolního obchodu ve svých koloniích neuskuteční. Soutěživost ostatních evropských mocností přispěla k portugalské neschopnosti ovládat obchod s otroky jak na angolském pobřeží, tak i ve vnitrozemí.

---

⁵⁹ Frédéric Mauro : «L'Atlantique Portugais et les Esclaves (1570-1670)» in separata *Revista da Faculdade de Letras*, n° 2. Lisboa: Faculdade de Letras 1956, s. 8.

⁶⁰ Edmundo Correia Lopes: *A Escravatura – Subsídios para a sua História*. Lisboa: Agência Geral das Colónias 1944, s. 108.

Portugalské úřady a přistěhovalci v Angole tvořili smíšenou skupinu. Přistěhovalci se však bránili uznávat guvernérské úřady a dívali se na ně jako na „*outsidery*“, neboť úředníci byli méně zainteresováni na problémech kolonie a chtěli mít z Angoly pouze „zlatý důl“ v oblasti obchodu s otroky. Portugalsko v této době soustřeďovalo pozornost ke klenotu ve své říši – Brazílii. Portugalci, kteří se stěhovali do Angoly, byli označováni jako tzv. *degredados*, tj. vyhnanci, desertéři, méněcenní, neschopní uspět v Portugalsku nebo jinde v lusofonním světě.⁶¹

Vzhledem k nepříjemné pověsti Angoly a Afriky v Portugalsku a velkým možnostem, které nabízela Brazílie, byla portugalská emigrace do Angoly v 17. stol. slabší. Bílá populace v Angole v roce 1777 čítala méně než 1600 přistěhovalců, z nichž jen velmi malý počet tvořily ženy a jejichž vzdělanost byla velmi nízká.⁶² V roce 1846 byl podíl portugalských mužů a žen okolo 11 ku 1. Výsledkem této disproporce bylo míšení Portugalců s místním obyvatelstvem a vznik nové skupiny obyvatel – *mestiço*.⁶³ Tato nová skupina čítala na konci 18. stol. okolo 4 tisíc obyvatel.

Kromě vývozu otroků do zámoří existovali ještě otroci, kteří zůstávali v Africe. Tito otroci měli menší cenu než ti „vývozní“, koloniální správa je používala na zemědělských plantážích, jako vojáky a na řadu jiných prací, které samotní Portugalci odmítali vykonávat. Život těchto otroků se nedal srovnávat s otroky, kteří byli v zámoří prodáni do dolů či na zemědělské plantáže.

---

⁶¹ Keith Somerville: op. cit., s. 12.

⁶² Gerald Bender: *Angola Under the Portuguese. The Myth and the Reality*. London: Heinemann 1978, s. 94.

⁶³ Překl. z port.: míšenec.

V 19. stol. procházelo Portugalsko obdobím hlubokých krizí. Začalo to s invazí napoleonských vojsk v roce 1807, které donutily portugalský dvůr odejít do exilu do Brazílie. V roce 1822 Brazílie vyhlásila nezávislost⁶⁴ a v Portugalsku vypukl konflikt mezi konstitucionalisty a monarchisty, který skončil až roku 1834. Tyto nepokoje ovlivnily život v Angole, kde proběhlo povstání a vojenská rebelie, která svrhla guvernéra jmenovaného ještě absolutistickým králem Miguelem.

Celkové klima nestability v Evropě v prvních dvou desetiletích 19. stol. odvedlo pozornost angolského obchodu s otroky od Portugalska, Velké Británie, Francie, Nizozemí atd. Vývoj v Evropě umožnil portugalským obchodníkům žijícím v Angole přístup k jiným trhům. Neomezený a kreativní obchod s Brazilci, Kubánci a Jihoameričany umožnil portugalským obchodníkům těšit se z období obrovské prosperity, zatímco domorodá angolská království prožívala „depopulační boom“. Dočasná vláda v Luandě začala fungovat až poté, co v roce 1834 v Portugalsku uspěli konstitucionalisté.

V čele nové portugalské vlády stál ambiciózní premiér Marquês de Sá da Bandeira, jehož nejdůležitější reformou bylo roku 1836 zrušení obchodu s otroky na portugalských územích.⁶⁵ Tento zákaz se však nedařilo adekvátně prosazovat, a to navzdory tomu, že královské námořnictvo Velké Británie, která zrušila obchod s otroky již v roce 1807, hlídalo Atlantský oceán na sever od rovníku (British patrols) a chycené otroky dopravovalo do Svobodného města, Freetown v Sieře Leoně.⁶⁶

---

⁶⁴ Florival Caceres: *História do Brasil*. São Paulo: Editora Moderna 1994, s. 150.

⁶⁵ Jan Klíma: *Angola*. Praha: Libri 2003, s. 34.

⁶⁶ Jaime Rodrigues: *O tráfico de escravos para o Brasil*. São Paulo: Ática 1998, s. 37.

Vládním dekretem z roku 1858 mělo být otroctví oficiálně zrušeno v Angole do dvaceti let, tj. do roku 1878.⁶⁷ Tento zákon byl přijat, aby odškodnil otrokáře a postaral se o osvobozené otroky. Kolonisté však hned přišli na mnoho způsobů jak tento zákon obcházet, takže pracovní podmínky pro samotné Angolany se nijak výrazně nezměnily. Konec otroctví vedl k rozšíření zemědělských aktivit v samotné Angole a to především pěstováním plodin jako je káva, kakaové boby, bavlna a guma, nejvíce se dařilo kávě.⁶⁸ Ceny zemědělských plodin se dařilo udržet na nízké úrovni vzhledem k velmi nízké ceně práce, která přetrvávala až do začátku osvobozeneckých bojů.

Zrušení otroctví v Angole se časově shodovalo s portugalskou expanzí v Angole. Expanze začala v roce 1838 dobytím a založením pevnosti v *Duque de Bragança*, která bylo později přejmenována na Calandula, na východě od Luandy. V polovině 19. stol. Portugalci rozšiřovali faktickou kontrolu území stále dál na východ až k trhu Kasanje, poblíž řeky Cuango. V roce 1840 založili město Moçamedes (dnes Namibe) na pobřeží jižně od Benguely. Portugalci se také snažili ovládat oblast pobřeží od Luandy až ke Cabindě na severu, a to prostřednictvím vojenské okupace většiny přístavů. Vzhledem k britské opozici však nebyli schopni tento plán realizovat a nikdy se jim nepodařilo ovládnout ústí řeky Kongo.

Náklady na tyto vojenské operace, jejichž cílem bylo zajistit ekonomicko-strategické opěrné body, vedly k zavedení „daně z chýše“. Poprvé tak bylo nutné platit daně v penězích nebo

---

⁶⁷ Keith Somerville: op. cit., s. 13.

⁶⁸ Malyn Newitt: op. cit., s. 19.

obchodovatelné komoditě místo dodávání otroků. Neplacení daně se trestalo vězením či nucenou prací. I když už před koncem 19. století bylo na portugalském území (především na pobřeží) v oběhu určité množství peněz, místní obyvatelé, obzvláště v zemědělských oblastech, peněžními prostředky takřka nedisponovali. Museli tedy začít vydělávat, aby mohli daně vůbec zaplatit. Jedinou možností, jak si vydělat peníze, bylo pracovat pro Portugalce, kteří Afričany využívali jako osobní personál, na veřejných stavbách atp.⁶⁹ Výsledkem zavedení daně bylo, že mnoho Afričanů odcházelo z oblasti kontrolované Portugalci. Portugalci pak měli nedostatek zdrojů na pokračování ve vojenské expanzi nebo ekonomickém rozvoji. Velká část území tak stále zůstávala pod kontrolou Afrických obchodníků a bojovníků.

2.2 Koloniální období

Od konce 70. let 19. stol. Portugalsko obnovilo expanzi do vnitrozemí. Významný podnět k obnovení expanze přicházel z Lisabonské geografické společnosti, založené v roce 1875 skupinou portugalských průmyslníků, akademiků a koloniálních a vojenských činitelů. Tato společnost rozdmýchávala národní zájem o kolonie v Portugalsku. V reakci na aktivity této společnosti a stoupající zájem o koloniální dobrodružství mezi Evropany, vyhranila portugalská vláda obrovské sumy peněz na veřejné práce v Africe a povzbuzovala také misionářské aktivity.

---

⁶⁹ MPLA: *História de Angola...*, s. 161.

Ze strachu z francouzských a belgických aktivit na dolním toku řeky Kongo obsadili Portugalci v roce 1883 enklávu Cabinda a Massabi na severu od řeky Kongo.⁷⁰ Byla to města, jež se Portugalsko již dlouho snažilo ovládnout. Ve stejném roce připojilo Portugalsko ke své angolské kolonii i oblast staré Konžské říše. Ve snaze ochránit tyto zisky, uzavřelo s Velkou Británií r. 1884 dohodu, kterou ovšem ostatní evropské mocnosti neuznávaly.⁷¹ Portugalské výzvy k uspořádání mezinárodní konference, aby byly jasně určeny hranice okupace území v oblasti řeky Kongo, nebyly brány vážně. Až německý kancléř Otto von Bismarck využil tento nápad, aby omezil francouzskou a anglickou moc v Africe.

Na Berlínské konferenci organizovanou Ottou von Bismarckem na přelomu let 1884 a 1885 byly stanoveny limity portugalských nároků v Angole. V dalších letech se hranice Angoly vytvořily na základě dohod s ostatními koloniálními mocnostmi. Hranice Angoly byly stanoveny mocnějšími evropskými státy, které explorovaly Afriku rychlejším tempem. Na západě angolského území dokázalo Portugalsko získat dlouhý pruh, který mu později umožnil získat široké území ve vnitrozemí. Podařilo se také zachránit levý tok ústí řeky Konga a enklávu Cabinda, která, jak se později ukázalo, je ropným klenotem, který dodnes září. Velká Británie ovšem zabránila plánům Portugalska, podporovaným Německem, podrobit si území mezi svými dvěma koloniemi – Angolou a Mosambikem – a dovršit tak transkontinentální plán zvaný Růžová mapa.⁷²

Portugalsko a Belgie uzavřely v letech 1891 až 1927 několik dohod stanovujících většinou přírodní hranice mezi africkými državami

---

⁷⁰ Keith Somerville: op. cit., s. 14.

⁷¹ Robert Cornevin: *Histoire de l'Afrique*, 2. díl. Paris: Payot 1966, s. 537.

⁷² Ivan Hrbek: *Dějiny Afriky*, 2. díl. Praha: Svoboda 1966, s. 338.

obou států. Hranice Cabindy s francouzským a Belgickým Kongem byly ustanoveny v letech 1886 a 1894, na konci 19. stol. tak Portugalsko prosadilo většinu svých požadavků na Angolu.

Navzdory zájmům ostatních mocností o toto území, patřila Angola do sféry vlivu Portugalska a její statut již nebyl předmětem dalšího jednání či bojů. Ale sám fakt, že byla Angola uznávána jako portugalské území, neznamenal, že byla zcela pod kontrolou Portugalska. Úsilí spojené s prosazením efektivní kontroly území trvalo nejméně dalších 25 let. Jakmile byly sféry zájmu v Africkém vnitrozemí přesně určeny, vyvstávala evropským mocnostem Berlínskou konferencí stanovená povinnost prosadit na svých územích efektivní správu. Pro Portugalsko tato nutnost znamenala dobytí nezávislých afrických států v angolském vnitrozemí i nutnost zvýšit množství portugalských osadníků.

Imigrace do Angoly nebyla na konci 19. stol. pro Portugalce atraktivní. Podmínky, které je od toho dříve odrazovaly, se totiž do té doby nijak nezměnily, bylo to především náročné klima a nedostatek ekonomického rozvoje. Přestože bylo v roce 1900 v Angole méně než 10 000 bělochů⁷³ (většina z nich byli *degregados* – vyhnanci), docházelo k velkému zvyšování počtu žen. Podíl mužů a žen v té době dosáhl poměru 2 ku 1. Podíl mesticů, kteří v roce 1845 přesahovali bělochy v počtu 3 ku 1, se do roku 1900 obrátil. Běloši byli koncentrováni v oblasti pobřežních měst Luandy a Benguely, kromě rybolovu a zemědělství se zapojovali do tržních aktivit ve městech a obchodovali ve vnitrozemí. Je však nutné dodat, že to byli především *degregados*, tj. nejnižší vrstva portugalské společnosti,

---

⁷³ Jean-Pierre Cosse & José Sanchez: *Angola: le prix de la liberté*. Paris: Syros 1976, s. 29.

lidé nevzdělání a tak bez zvláštních schopností k rozvíjení ekonomiky kolonie.⁷⁴ Některé kolonie farmářů, kteří se přistěhovali na začátku století, se výrazně zmenšily, neboť mnoho z nich se stěhovalo za prací do měst, především do Luandy.

Navzdory portugalské expanzi kontrolovali Afričané obchodní transakce na vnitrozemní náhorní plošině. Ovimbundové byli zručnějšími obchodníky než *sertanejos*⁷⁵, kteří museli často platit tribut Africkým náčelníkům, na jejichž území obchod provozovali. V polovině 80. let 19. stol. dokázali Ovimbundové částečně převzít roli těchto *sertanejos*. Populace Cokwe a Imbangala také dokázaly dobře využít privilegované pozice v angolském vnitrozemí, aby rozšířily svou kontrolu nad obchodem v regionu. Na druhou stranu, portugalská expanze, násilí a prosazování evropských pravidel na konci 19. stol., omezovalo politickou svobodu těchto Afričanů a zmenšovalo jejich blahobyt.

Portugalské snahy o podmanění si africké populace a upevnění státního aparátu jsou soustředěny v osobě Nortona de Matose, největšího „stavitele“ portugalské Afriky. Pověřen vládou nad Angolou byl v roce 1912 a během svého tříletého působení se snažil především modernizovat sociální „ovzduší“. Zasazoval se o maximální využití pracovních smluv pro domorodce a na konci svého guvernérského působení se mu podařilo prosadit několik ustanovení, které měly jakoukoli snahu o novou formu otroctví redukovat.

---

⁷⁴ Gerald Bender: op. cit., s. 94.

⁷⁵ Portugalci a jejich potomci, kteří operovali na hranicích portugalské expanze s jejími zástupci v rurální oblasti a byli tak prostředníky v obchodě mezi rurální a urbánní oblastí.

V roce 1921, po návratu do Angoly, tentokrát na postu vysokého komisaře, zjistil, že se jeho předchozími nařízeními nikdo neřídil, což ho velmi rozhořčilo.⁷⁶ Snažil se to řešit dalšími nařízeními, která ale neměla dlouhou účinnost.

Pro angolské dějiny je Norton de Matos významný tím, že dosáhl efektivní okupace teritoria. Také vytvořil zázemí pro systém rasové diskriminace podobné té v Jihoafrické republice.⁷⁷

Než Portugalci zlomili odpor Afričanů v Angole, museli rozvinout intenzivní vojenské akce v několika oblastech. Jedna z pacifikačních kampaní, jak Portugalci označovali boj za efektivní okupaci teritoria, se odehrála na jihu a byla vyvolána žádostí búrské osady blízko Humbe, ohrožené etnikem Ovakwanyama.⁷⁸ Sporadické výpravy pouze lehce vyzbrojených Portugalců etniku Ovakwanyama přinesly několik porážek. Jedna z nejtěžších a nejdražších portugalských vojenských kampaní byla proti etniku v oblasti Dembos, populaci hovořící *kimbundu* a žijící v horách okolo 150 km severovýchodně od Luandy. Portugalci na ně opakovaně útočili a potřebovali tři roky, než byli Dembos konečně v roce 1910 poraženi. Vzhledem k těžkým podmínkám, především tropickému klimatu, nedokázali Portugalci dovést okupaci oblasti Dembos dříve, než v roce 1917.

Pravicově orientovaní důstojníci provedli v květnu 1926 v Portugalsku státní převrat, který ukončil republikánskou éru. Byl zaveden režim jedné strany a založeno to, co bylo později známo jako Nový stát. Mladý profesor ekonomie António de Oliveira Salazar

---

⁷⁶ Norton de Matos: *A Província de Angola*. Porto: Edição de Maranus 1926, s. 127.

⁷⁷ Maria da Conceição Neto: „Angola no século XX até 1974“. In Valentim Alexandre (ed.): *O Império Africano*. Lisboa: Edição Kolibri 2000, s. 182.

⁷⁸ Orlando Ribeiro: *A colonização de Angola e o seu fracasso*. Lisboa: Imprensa Nacional Casa da Moeda 1981, s. 261.

se stal v roce 1928 ministrem financí a roku 1930 již byl jedním z nejznámějších členů portugalské vlády. Od roku 1932 až do roku 1968, kdy byl raněn mrtvicí, zastával úřad premiéra.⁷⁹ Jeho vláda silně ovlivnila i dějiny Angoly.

Nejdůležitější změny zavedené v Angole novým režimem byly obsaženy v Koloniálním zákoně (*Acto Colonial*) z roku 1930. Tento zákon povýšil angolskou ekonomiku na stejnou úroveň jako ekonomickou politiku, kterou Salazar implementoval v portugalské metropoli a začala systematická „portugalizace“ Afričanů.⁸⁰ Portugalské uplatňování striktní finanční kontroly nad koloniemi však omezilo vývoj politické autonomie Angoly.

Portugalská politika vůči Angole ve 30. a 40. letech 20. stol. spočívala na principu národní integrace. Angola se dle ní měla stát ekonomicky, sociálně i politicky součástí portugalského území. V souladu s touto politikou přejmenovali Portugalci africká města většinou po portugalských hrdinech. V roce 1951 s novým zákonem o koloniích se Angola, stejně jako všechny ostatní portugalské kolonie, stala prostou portugalskou provincií. Tato změna však neměla téměř žádný vliv na životy samotných Afričanů, kteří trpěli stále stejně. V 50. letech 20. stol. pak Portugalsko stáhlo i angolskou měnu známou jako *Angolar*, a nahradilo ji portugalským *Escudo*.⁸¹

Salazar se snažil integrovat angolské hospodářství do portugalského pomocí pevných ochranných obchodních cel, které by odradily nebo znemožnily zahraniční přímé investice, s výjimkou těch, které byly

---

⁷⁹ Keith Somerville: op. cit., s. 19.

⁸⁰ Jan Klíma: *Dějiny Angoly...*, s. 152.

⁸¹ Keith Somerville: op. cit., s. 19.

určeny na rekonstrukci Benguelské železnice a těžbu diamantů.⁸² Portugalsko se snažilo učinit Angolu soběstačnou a její obchodní styky omezit výhradně na Portugalsko. Přes některé dílčí úspěchy se Angola nemohla těšit z žádného reálného blahobytu. Bylo to až po druhé světové válce, kdy vyšší ceny kávy přinesly ohromné zisky angolským producentům.⁸³ Tento hospodářský úspěch kávových plantáží, jejichž vlastníci byli především nově příchozí Portugalci, přitahovaní vyšším blahobytem v koloniích, pokračoval až do vyhlášení nezávislosti v roce 1975. Odchod Portugalců po vyhlášení angolské nezávislosti a pozdější občanská válka silně narušily chod angolské ekonomiky, především pak produkci a distribuci zemědělských plodin včetně kávy.

Africký odpor proti portugalské nadvládě se ve 40. a 50. letech začal „probírat z krátkého spánku“, a to především v provinciích hraničících s Belgickým Kongem a v Luandě. Změny, které se odehrávaly v sousedních afrických státech i na celém světě, ovlivnily zpočátku jen nepatrný počet Afričanů. Asociace, které vytvořili a informace, které spolu sdíleli, vytvořily budoucí cestu osvobozeneckých hnutí v 60. letech.

Koloniální systém rozdělil africkou společnost, podobně jako byla rozdělena i společnost portugalská – elita stála proti masám. Vznikala tak rivalita mezi malou, multietnickou třídou vzdělaných a polovzdělaných měšťanů na jedné straně a rurální, nevzdělanou černošskou populací, která tvořila většinu angolského obyvatelstva, na straně druhé. Je třeba ještě zdůraznit, že tito Afričané se stále silně identifikovali se svým předkoloniálním etnickým a regionálním

---

⁸² Ibidem, s. 19.

⁸³ Ibidem, s. 19.

původem. Do 50. let 20. stol. ovlivnily třídy a etnické skupiny vznik třech nejdůležitějších hnutí angolského nacionalismu. V první řadě se jednalo o ambundskou populaci, která se nacházela v Luandě a ve městech okolních provincií, zatímco bakonžská a ovimbundská populace byly spíše rurálního charakteru. Nejdůležitější osvobozenecká hnutí, která později rozebereme, vznikla z těchto tří skupin. Kromě etnické disparity existovaly ještě osobní ambice každého z vůdců, rozdíly v politické ideologii a soupeření o zahraniční podporu.

Portugalská politika asimilace obyvatelstva, známá také jako *Luso-tropicalismo*,⁸⁴ vytvořila malou skupinu vzdělaných černochoů, zvaných *assimilados*, z nichž někteří se dokonce deklarovali jako Portugalci. Jakmile však zjistili, že tento jejich status nebyl Portugalci úplně uznáván a vzhledem k odcizení od svých tradičních kořenů, část asimilovaných Angolanů začala k této ideologii vyjadřovat svou nevoli. Souviselo to s jejich dvojakým sociálním a kulturním postavením a s obranou neasimilované většiny obyvatelstva. Mezi těmito nespokojenými *assimilados* vznikla první generace osvobozeneckých vůdců.

Protikoloniální cítění bylo rovněž zvýšeno příchodem venkovského obyvatelstva do měst. Populace Luandy se v 50. letech 20. stol. téměř zdvojnásobila, většina z nově příchozích byli černí Afričané. Přicházeli v očekávání, že by ve městě mohli najít práci, byli však okamžitě konfrontováni s nerovnými příležitostmi a zacházením ve srovnání s Evropany a jejich potomky.

---

⁸⁴ Tato doktrína z 50. let 20. stol. brazilského sociologa Gilberta Freire odmítala veškeré rozdíly, které v praxi existovaly mezi černochoy a bílými Portugalci.

Rovněž nucená práce na plantážích, která trvala až do roku 1962, sjednotila mnoho Afričanů proti portugalské správě. Systém nucených prací, kterým mnoho Afričanů žijících v zemědělských oblastech muselo projít, byl nejkrutějším aspektem portugalského vládnutí.

K rozšíření protikoloniálního odporu, především v roce 1945, přispívala i Salazarova osídlovací politika, jejímž důsledkem byly rasové třenice. Například mezi lety 1950 a 1960 přestěhovala portugalská vláda z Portugalska a Kapverdských ostrovů do Angoly téměř 100 000 bělochů.⁸⁵ Tito většinou rolníci, kteří se usídlovali v tzv. v *colonatos* (široké zemědělské komunity) se nechali přesvědčit sliby o rychlých výdělcích a ubytování. Mnoho přistěhovalců z *colonatos* nemělo žádné zkušenosti se zemědělstvím, byli často i bez základního vzdělání nebo natolik staří, že již nemohli provádět manuální práci. Z těchto důvodů byli mnozí z nich v *colonatos* neúspěšní, a po nějakém čase se stěhovali do měst, kde konkurovali Afričanům, často s úspěchem. Tito Portugalci, kteří pracovali v oborech s nízkou společenskou prestiží, cítili větší nutnost vyjadřovat vůči Afričanům nadřazenost.

Ve vývoji osvobozeneckých hnutí hrály samozřejmě roli i zahraniční události. Zatímco mnoho evropských mocností se připravovalo poskytnout svým africkým koloniím nezávislost, Salazarův režim se snažil v koloniích upevnit svou moc, právě např. prostřednictvím nezdařené přistěhovalecké politiky *colonatos*.⁸⁶

---

⁸⁵ Jean-Pierre Cosse & José Sanchez: op. cit., s. 29.

⁸⁶ Gerald Bender: op. cit., s. 131.

Existovaly dva základní pilíře vzestupu nacionalismu v Angole. Na jedné straně byli *assimilados* a jiní městští Afričané s nějakým stupněm vzdělání a na straně druhé byly městští mestici a běloši. Tyto dvě skupiny se spojily do několika asociací.

První významnou protikoloniální politickou skupinou v Angole byla strana PLUAA - Strana jednotného boje angolských Afričanů (*Partido da Luta Unida dos Africanos de Angola*), založená v roce 1953.⁸⁷ Roku 1956, podle oficiální verze, vzniklo MPLA – Lidové hnutí za osvobození Angoly (*Movimento Popular para a Libertação de Angola*) spojením PLUAA s jinými organizacemi v Luandě. Cílem tohoto spojení bylo dosáhnout nezávislosti Angoly prostřednictvím sjednocené fronty všech Afrických zájmových skupin.⁸⁸ Poté co bylo mnoho vůdců MPLA v březnu 1959 uvězněno, bylo sídlo strany přeloženo do Konakry ve Francouzské Guineji. První prezident MPLA, Mário de Andrade, vzdělaný mestic a básník, přinesl straně pověst, že reprezentuje především městské intelektuály oproti domorodým masám.

Svou Marxisticko-leninistickou historii započala strana MPLA prvními kontakty s ilegální PCP – Portugalskou komunistickou stranou (*Partido Comunista Português*). První manifest MPLA žádal konec kolonialismu a zrod moderní společnosti bez předsudků.⁸⁹ Byl to cíl, který mohl být realizován pouze po dlouhých politických

---

⁸⁷ Jan Klíma: *Dekolonizace portugalské koloniální říše*. Hradec Králové: Gaudeamus 2000, s. 228.

⁸⁸ Ale podle některých pamětníků, jako například Joaquim Pinto de Andrade, strana nevznikla v roce 1956 nýbrž později v roce 1960 a ani ne v Angole, ale rovnou v Konakry. In Folha 8, on-line: http://macua.blogs.com/moambique_para_todos/2006/08/historico_do_mpl.html, 26.12.2006. Pro další podrobný výzkum viz Carlos Pacheco: *MPLA: Um Nascimento Polémico*. Lisboa: Vega 1997.

⁸⁹ Viriato da Cruz: „Manifesto do MPLA“ in *MPLA: História do MPLA*, 1. díl. Luanda: Centro de Documentação e Investigação Histórica do MPLA 2008, passim.

přípravách následovaných revolučním bojem. Vedení strany MPLA ustanovilo konečné směřování a cíle osvobozenického boje. Program MPLA nastíněný v politickém dokumentu v 60. letech 20. stol. se snažil vyvarovat se závazkům s principy socialismu nebo marxismu-leninismu ale jasně narážel na možnosti strany přistoupit k principu marxismu-leninismu nebo k hnutí nezúčastněných. Levé křídlo strany MPLA dokázalo získat podporu Sovětského svazu i Číny, kterou obě mocnosti poskytovaly s vidinou získání opory v Africe prostřednictvím vládnoucí komunistické strany MPLA.

V roce 1956 vzniklo hnutí UPNA – Svaz národů ze severní Angoly (*União das Populações do Norte de Angola*),⁹⁰ jehož cílem byla rehabilitace staré Konžské říše a ochrana zájmů etnika Bakongu vůči ostatnímu angolskému obyvatelstvu. V červnu roku 1956, ještě před založením hnutí UPNA, požádali její představitelé OSN (Organizace spojených národů) o obnovení Konžské říše.⁹¹ UPNA argumentovala tím, že oproti Království Ndongo, z něhož vzešla angolská kolonie na jihu Konžské říše, nebylo konžské teritorium nikdy dobyté, a bylo proto neprávem připojeno k Angole jako důsledek Berlínské konference.⁹²

Vzhledem k důležitým vazbám s bakonžskou populací v belgickém Kongu a problémy s operacemi v Angole, měla UPNA své sídlo v Leopoldville (dnes Kinshasa, hlavní město KDR). V roce 1958, vědomi si neúčinnosti své žádosti, rozhodli se její představitelé přejmenovat UPNA na UPA – Svaz národů Angoly (*União das Populações de*

---

⁹⁰ Maria da Conceição Neto: op. cit., s. 186-7.

⁹¹ Basil Davidson: *Angola au coeur des tempêtes*. Paris: François Maspero 1972, s. 203.

⁹² John Marcum: *The Angolan Revolution: The Anatomy of an Explosion, 1950-1962*, 1. díl Cambridge: M.I.T. Press 1969, s. 62.

Angola), s cílem osvobodit Angolu od portugalské nadvlády.⁹³ Prezidentem UPA se stal blízký přítel z dětství Mobutua Sese Seka a Patrice Lumumby, ambiciózní Holden Roberto, pocházející ze severu Angoly.⁹⁴ Přes změnu názvu i oficiálního cíle, zůstala UPA ve skutečnosti v jádru stejná – největší změnou tak bylo odstranění písmene „N“ z jejího názvu.

Angolské organizace působící před rokem 1961 disponovaly velmi nízkým stupněm organizace a postrádaly zdroje, členy a silné vedení. Bylo několik důvodů, které k tomu vedly. Jejich členové nebyli za prvé připraveni vést v 50. letech politický či vojenský boj, za druhé byli společensky a etnicky rozděleni. Značná propast byla mezi mestici a *assimilados* na jedné straně a domorodci na straně druhé, každá skupina přitom měla rozdílné cíle. A za třetí, i když významná část bílé komunity si nezávislost Angoly na Portugalsku přála, doufala přitom v pokračování své nadvlády nad domorodým obyvatelstvem, ale bez lisabonského dohledu, tedy tak jako v Brazílii.

Posledním z důvodů bylo, že v 50. letech 20. stol. byl velký nedostatek schopných černých vůdců. Nově rozvíjející se elita nebyla dostatečně velká a tradiční vůdcové se zaměřovali především na etnické záležitosti. Církevní vůdcové, kteří by se byli mohli stát vůdci osvobozenického hnutí, se do boje moc nezapojovali.

Po roce 1960, když mnohé Africké státy získaly nezávislost, protikoloniální cítění nabíralo na síle i v portugalských zámořských územích. Portugalci reagovali tvrdými represáliemi charakterizovanými zvýšeným dozorem a častým zatýkáním.

---

⁹³ Ibidem, s. 64.

⁹⁴ Holden Roberto (1933-2008) v podstatě ani nežil v Angole. Ve dvou letech se jeho rodina odstěhovala do Léopoldvillu, odkud několikrát navštívil Angolu.

Například v prosinci 1959, PIDE – portugalská tajná politická policie (*Polícia Internacional e de Defesa de Estado*) uvěznila v Luandě 57 osob podezřelých z protivládních politických aktivit. Mezi těmito zatčenými byli i Evropané, *assimilados* i jiní Afričané. Od tohoto okamžiku portugalská armáda značně zpřísnila svůj dohled, nejvýrazněji v severozápadních angolských provinciích, kde byly represe nejtvrdší.

Na počátku roku 1961 začala nespokojenost obyvatelstva nabývat na intenzitě, skupina nespokojených dělníků belgicko-portugalské bavlnářské společností COTONANG v Baixa de Cassanje [bajšadkasanz] (provincie Malanje, v oblasti starého Království Kasanje) zaútočila 4. ledna 1961 na sídlo vlády, katolickou misii a další místa.⁹⁵ O měsíc později, v noci ze 3. na 4. února 1961, zaútočil neorganizovaný dav spontánně na policejní stanice a vojenské i civilní vězení, to vše ve snaze osvobodit politické vězně. Následovaly další útoky, během nichž padlo nespočet Afričanů a desítky portugalských policistů a civilistů. Vedení MPLA využilo tuto situaci, k probíhajícím nepokojům se přihlásilo a tím vzkázalo světu, že národněosvobozenecký boj právě začal. Toto prohlášení o zahájení boje přineslo straně MPLA na dlouhou dobu prestiž nejen doma ale i v zahraničí.⁹⁶ S přibývajícím nepokoji a násilím se mnoho majetných Portugalců nejdříve stáhlo do velkých měst, především Luandy, aby se poté vrátili do Portugalska. V Angole zůstali pouze ti méně majetní, neschopní v krátké době zemi opustit. Tito lidé však byli zároveň odhodláni vzít spravedlnost do svých rukou.

---

⁹⁵ Jan Klíma: *Dekolonizace...*, s. 231.

⁹⁶ MPLA se poté dlouho nechtěla vzdát toho, že její hnutí/strana byla spojována s útoky ze dne 4. února 1961 a tuto lež nechala povinně zapsat do učebnic dějepisu.

Obr. 5 : Mapa Vojenských regionů MPLA
Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., s. 121.

O něco později se násilí rozšířilo také na severozápad, kdy 15. března 1961 někteří členové etnika Bakongu zaútočili na izolované farmy bělošských osadníků a města a v sériích dobře koordinovaných akcí pobili tisíce Evropanů. Terčem byly především severozápadní provincie Zaire a oblasti kávových plantáží jako část provincie Uíge, Luanda a

Kwanza Norte. Tyto akce, které se později velmi rychle rozšířily i na sever dnešní provincie Malanje, je možno charakterizovat jako klasické vlny systematického terorismu, neboť na rozdíl od nepokojů z ledna a února 1961 byly zaměřeny i na civilní obyvatelstvo a děti.⁹⁷ Nepokoje v Malanje byly vyprovokovány členovy UPA, neboť Holden Roberto cítil nutnost také prokázat sílu svého hnutí.

Během dalších měsíců se násilí šířilo na sever k hranici s Kongem-Kinshasou. Je možné, že počátek vojenského odboje UPA byl jiný, ale valná většina rebelů byla národnosti Bakongu a mnoho autorů, včetně Basila Davidsona, poukazuje na povstání členů UPA.⁹⁸ Podle Červeného kříže emigrovalo do září 1962 až 215 000 lidí do Konga-Kinshasy,⁹⁹ ale je nutné podotknout, že v zemi ještě zůstalo velmi

⁹⁷ Basil Davidson: *Angola au coeur...*, s. 190.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 192.

⁹⁹ *Ibidem*, s. 196.

silné jádro statečných bojovníků, kteří zdatně vzdorovali teroristické akci UPA a násilí portugalských vojsk. Byli to obyvatelé oblasti Dembos, 1. Vojensko-politický region (VPR) MPLA, kde bojovali muži a ženy s vervou a zaručovali přítomnost MPLA na angolském teritoriu před otevřením dalších Vojensko-politických regionů.¹⁰⁰ Vojensko-politické regiony byly fronty MPLA a byly zřízeny s cílem rozprostřít osvobozenou válku MPLA po celém teritoriu. Řadová čísla měla chronologicky uspořádat jednotlivé VPR. Od tohoto okamžiku se již do Angoly nevrátil klid, v zemi hořelo několik plamínek vzpoury, které Portugalci nebyli schopni uhasit.

Portugalci na tyto nepokoje reagovali násilím. Bílí osadníci se organizovali do dobrovolnického sboru (*Corpo de Voluntários*) a represálie za útoky vzbouřenců se stávaly zcela nekontrolovatelnými, jak ze strany civilní správy, tak i vojenských autorit. Chování bělošské menšiny vůči černošské většině bylo brutální a přimělo černošskou většinu odpovídat stejnou mincí. Zemi začal ovládat strach, který ještě dále zvětšoval již tak značnou propast mezi rasami.

Ztráty na životech Afričanů v důsledku nepokojů z roku 1961 se odhadují na více jak 40 tisíc, mnoho lidí zemřelo v důsledku nemocí či hladu. Bylo zabito rovněž okolo 400 Evropanů, stejně jako mnoho *assimilados* a jiných Afričanů sympatizujících s koloniálním režimem. Do poloviny roku 1961 se Portugalcům podařilo na polovinu zredukovat oblasti kontrolované Afričany, ale nejdůležitější jádra odporu stále vzdorovala. Portugalské ozbrojené síly bombardovaly mnoho vesnic i jiných sídel. Výsledkem toho byl masivní exodus do Zairu, dnes KDR.

---

¹⁰⁰ Ibidem, s. 191.

Ve snaze zabránit násilí, čelit kritice své rasové politiky a neschopnosti vládnout v koloniích, Salazarův režim na počátku 60. let zavedl program rozvoje angolské hospodářské infrastruktury. Portugalská vláda zvýšila stavbu silnic o 500%, stimulovala rozvoj vnitrostátní letecké dopravy, zavedla okamžitou pomoc producentům kávy a zrušila nucené pěstování bavlny. Aby obnovila důvěru Afričanů a těch, kteří byli objekty represálií bílých osadníků, začalo vojsko s kampaní, jejímž cílem bylo usídlit utečence do vesnic vybavených lékařskými, vzdělávacími a zábavními zařízeními.

Nepokoje si vyžádaly mezinárodní pozornost. V polovině roku 1961 nechalo Valné shromáždění OSN ustavit podkomisi ke zjištění skutečné situace v Angole. Její konečná zpráva ukazovala na krutosti ze strany Portugalců.

Afričané, kteří se zapojili do povstání z roku 1961 se později začali zapojovat do skutečných národněosvobozeneckých organizací. Mnoho těchto organizací vybudovalo vojenské základny, kde probíhala se zahraniční pomocí vojenská cvičení. Například v polovině roku 1961 UPA, která měla silnou podporu od Bakongu, vytvořila ELNA – Angolskou národní osvobozenickou armádu (*Exército de Libertação Nacional de Angola*) a vybudovala dobře vybavená výcviková střediska. To bylo možné jen díky štědré podpoře USA. Holden Roberto se před americkými volbami v roce 1960 osobně sešel s Johnem Kennedym, aby mu situaci v Angole vysvětlil. O rok později Robert Kennedy, který řídil Radu národní bezpečnosti, uvolnil 6 miliónů amerických dolarů pro organizaci osvobozenického boje UPA. Její síla tehdy čítala okolo 5 tisíc nevytvořených mužů a špatně vyzbrojených vojáků.

V březnu 1962 se UPA spojila s jinou malou nacionalistickou skupinou, PDA – Angolskou demokratickou stranou (*Partido Democrático Angolano*), a společně vytvořili FNLA – Národní osvobozeneckou frontu Angoly (*Frente Nacional de Libertação de Angola*).¹⁰¹ Hnutí FNLA ihned vytvořilo a vyhlásilo GRAE – Revoluční vládu Angoly v exilu (*Governo Revolucionário de Angola no Exílio*). President FNLA/GRAE Holden Roberto vyhlásil, že jeho organizace je jedinou skutečnou organizovanou vojenskou silou bojující proti portugalské nadvládě v Angole. Zároveň opakovaně odmítal spojenectví s jinými osvobozeneckými hnutími a jeho cílem bylo dále šířit vliv FNLA/GRAE do všech vrstev společnosti a sjednotit je tak pod svým vedením.¹⁰²

S výcvikem a zbraněmi z Alžírsko, základnami v Zairu a finanční podporou USA¹⁰³, ale také OAJ (Organizace africké jednoty), která v roce 1963 zřídila Africký osvobozenecký výbor (AOV) s cílem poskytovat finanční, materiální ale také propagační podporu osvobozeneckým hnutím v Africe,¹⁰⁴ se vojáci a politická organizace FNLA/GRAE do roku 1963 stali účinnějšími, i když neměly zatím žádné významné územní zisky.¹⁰⁵ MPLA, která se snažila přihlásit se k prvním nepokojům v Luandě v únoru 1961, mezitím utrpěla vážné ztráty způsobené následnými portugalskými represáliemi, při kterých bylo zabito a uvězněno mnoho její vojenských vůdců.

Obr. 6:
Agostinho
Neto
www.wikipedia.org

---

¹⁰¹ Basil Davidson: *A política da luta armada – Libertação nacional nas colónias africanas de Portugal*. Lisboa: Editorial Caminho 1978, s. 52.

¹⁰² John Marcum: op. cit., 1. díl, s. 214.

¹⁰³ Cléophas Kamitatu: *La grande mystification du Congo-Kinshasa. Les Crimes de Mobutu*. Paris: Francois Maspero 1971, s. 271.

¹⁰⁴ William Martin James: *A Political History of the Civil War in Angola – 1974-1990*. New Brunswick, London: Transaction Publishers 1992, s. 44.

¹⁰⁵ Basil Davidson: *Angola au coeur...*, s. 212.

Prestiž MPLA byla poté částečně obnovena s příchodem Agostinha Neta, asimilovaného černocho¹⁰⁶ z etnolingvistické skupiny Ambundu, který vystudoval v Portugalsku medicínu a mnoho let strávil pro své politické názory v domácím vězení na Kapverdských ostrovech, ze kterého se mu právě podařilo uprchnout. Agostinho Neto byl poté v roce 1962 zvolen presidentem MPLA¹⁰⁷ a snažil se sjednotit MPLA a Robertovu FNLA/GRAE. Tyto snahy však byly zmařeny Robertovým tvrzením, že jeho strana již všechny vrstvy angolského obyvatelstva reprezentuje.

Je však nutné dodat, ačkoli se to v literatuře nepíše, Agostinho Neto a jeho příznivci využili situace, kdy byl president MPLA Mário de Andrade a generální tajemník Viriato da Cruz se musel podrobit léčení v Alžírsku, aby onen sjezd MPLA svolali na konci roku 1962. Ačkoli se Viriato da Cruz, mozek celé MPLA, na konci sjezdu vrátil, již nedokázal zvrátit sled událostí a oba vůdci se otevřeně střetli. Jejich nepřátelství bylo známo a Agostinho Neto ho poté ze strany fakticky odstranil.¹⁰⁸ Od této doby začala MPLA být vnitřně rozpolcená. Tehdy to akorát přispělo k upevnění pozice FNLA/GRAE, neboť v krizi předsednictví v MPLA Viriato da Cruz, stále ještě generální tajemník MPLA, veřejně prohlásil, že FNLA je jediným bojujícím hnutím v Angole.¹⁰⁹

MPLA měla nejdříve své sídlo v Kinshase, stejně tak jako FNLA, ale roku 1963 se musela, vzhledem k Robertovým úzkým stykům se zairským prezidentem Mobutu Sese Sekem, přesunout přes řeku

---

¹⁰⁶ Tajná zpráva z Ústředního výboru KSČ však tvrdí, že Neto „není úplný černocho“. Neto byl asimilovaným černochem, který však neuměl mluvit kimbundu, jazykem svých rodičů. Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 1.

¹⁰⁷ William Martin James: op. cit., s. 47.

¹⁰⁸ William Martin James: op. cit., s. 47.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 44.

Kongo do protilehlého Brazzavillu v Konžské republice.¹¹⁰ V Brazzavillu MPLA otevřela v roce 1964 2. VPR, který operoval v Cabindě, i když to nestačilo na aktivity jejího konkurenta FNLA.¹¹¹ Hnutí MPLA potřebovalo otevřít další VPR, aby mohlo podporovat své aktivity v hustě obydleném severu a středu Angoly, kde se nacházel její 1. VPR (oblast Dembos).¹¹²

V letech 1964 a 1965 se konflikt postupně dostával do slepé uličky. Vzhledem k nedostatečné finanční podpoře nebyla osvobozenecká hnutí schopna udržet ofenzivní operace proti dobře vybaveným portugalským jednotkám, jejichž počet se mezitím zvýšil na více než 40 000 mužů, používajících mimo jiné bomby s napalmem.¹¹³ Příslušníci hnutí FNLA se uchýlili do opevnění v horách na hranicích provincií Uíge a Zaire a pokračovali v partyzánském boji. V letech 1963 a 1965 vedly rozdíly ve vedení, cílech a orientaci mezi FNLA a MPLA k otevřené válce mezi oběma hnutími, což oslabilo jejich sílu a efektivitu.

Roku 1964 MPLA provedlo reorganizaci a zintenzívnilo snahy posílit své jednotky v oblasti Dembos. Větší úspěšnost vojenských operací MPLA vyvolala podporu OAJ a jiných afrických i neafrických států, které dříve MPLA odsuzovaly především pro vnitřní nejednotu.

Větší vojenská úspěšnost MPLA v polovině 60. let byla výsledkem podpory vlád Tanzanie a Zambie, které umožnily otevřít kancelář MPLA ve svých hlavních městech. Ještě důležitější bylo, že Tanzanie a Zambie umožnily přes své území dodávky zbraní z Číny a Svazu

---

¹¹⁰ Basil Davidson: *Angola au coeur...* s. 233.

¹¹¹ Jean-Michel Mabeko Tali: *Dissidências e Poder de Estado. O MPLA pedante si próprio (1962-1977)*, 1. díl. Luanda: Editorial Nzila 2001, s. 121.

¹¹² Ibidem, 2. díl, s. 107.

¹¹³ Basil Davidson: *Angola au coeur...*, s. 193.

sovětských socialistických republik (SSSR) až k angolským hranicím. Díky dodávkám zbraní byla MPLA schopna v roce 1966 otevřít 3. Vojesnko-politický region na východě Angoly, odkud vedla v následujících letech hlavní ofenzívu.¹¹⁴ MPLA se, vzhledem ke své vojenské organizaci a schopnostem, stala větší hrozbou portugalské koloniální vládě než FNLA. Exilová vláda GRAE se postupně rozpadala a dá se říci, že FNLA již v té době žádnou významnou hrozbu portugalské armádě nepředstavovala. Kdyby Holden Roberto nebyl velmi blízkým přítelem nového zairského presidenta Mobutu Sese Seka (podporovaného CIA), zmizel by z pódia osvobozeneckého boje v Angole.¹¹⁵ Mobutu totiž mohl MPLA znepríjemnit přístup na sever a severovýchod Angoly přes dlouhou hranici, kterou má Zair s Angolou.

Hnutí MPLA bylo ze strategických důvodů nuceno v roce 1968 přestěhovat své sídlo do Lusaky v Zambii a vést nadále intenzivní partyzánskou válku v angolských provinciích Moxico a Cuando Cubango. Zambie byla jediným státem sousedícím s Angolou, odkud mohli ozbrojenci MPLA vést svou válku, přes Mobutův Zair nebo apartheidem ovládanou Jihozápadní Afriku to možné nebylo.

Vojenské útoky v provinciích Lunda a Bié na začátku roku 1969 donutily Portugalce přesídlit z těchto oblastí mnoho obyvatel do opevněných vesnic.

V oblastech, kde MPLA získalo kontrolu byly vybudovány nové politické struktury, především vesnické akční výbory.¹¹⁶ Hnutí MPLA mělo politickou výhodu oproti svému rivalovi FNLA v kontaktech,

---

¹¹⁴ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., 1. díl, s. 121.

¹¹⁵ Basil Davidson: *A política da luta armada...*, s. 52.

¹¹⁶ Basil Davidson: *Angola au coeur...*, s. 221.

kteří lídři MPLA udržovali se státy sovětského bloku, vzhledem k jeho radikální orientaci byla Agostinho Neto odmítnuta podpora ze Spojených států. Styky hnutí MPLA s komunistickým světem v polovině 60. let byly posíleny, když vojenské kádry MPLA odcestovali na začátku roku 1965 do SSSR, Československa a Bulharska a vojáci MPLA začali být cvičeni kubánskými vojenskými instruktory, na konci šedesátých let začalo dostávat také podporu AOV z OAJ.¹¹⁷

Se vznikem hnutí UNITA – Národního svazu pro úplnou nezávislost Angoly (*União Nacional para a Independência Total de Angola*) na začátku roku 1966 musely MPLA a FNLA na bitevním poli čelit třetímu soupeři. Hnutí UNITA se nejdříve zviditelnilo na mezinárodním poli, když v prosinci roku 1966 skupina jeho bojovníků zaútočila na město Teixeira de Sousa (přejmenováno na Luau), což přerušilo Benguelskou železnici¹¹⁸ a znemožnilo na týden zambijskou a zairskou přepravu mědi.

Tato nová organizace byla založena Jonasem Savimbim, bývalým ministrem zahraničí a hlavním představitelem Ovimbundu ve FNLA/GRAE. Neshody s Holdenem Robertem v politických záležitostech vedly v červenci roku 1964 k jeho rezignaci. Savimbi prohlásil, že jeho rezignace je spojená s jeho neshodami s tribalistickými aktivitami a korupcí v nitru hnutí.¹¹⁹

Savimbi jako první využil služby nezávislé Zambie¹²⁰ a v roce 1965 odcestoval do Číny, kde se mu společně s mnoha spolubojovníky z

---

¹¹⁷ William Martin James: op. cit., s. 48.

¹¹⁸ Jan Klíma: *Angola...*, s. 63.

¹¹⁹ William Martin James: op. cit., s. 45.

¹²⁰ I když byl v roce 1968 vyhoštěn z e Zambie. Basil Davidson: *Angola au coeur...*, s. 238.

FNLA dostalo čtyřměsíčního vojenského výcviku, po jehož absolvování se stal šířitelem maoismu v Africe. Nejsilnější ozvěnou maoismu v UNITA bylo, když Savimbi trval na soběstačnosti organizačního vedení uvnitř angolských hranic. Po návratu do Angoly Savimbi odmítl nabídku MPLA stát se jejím řadovým členem a přesunul UNITA do buše, kde hnutí, s pomocí malého počtu čínského vojenského materiálu dopraveného přes Tanzanii a Zambii, započalo ozbrojené aktivity.

Ačkoli UNITA postrádala vzdělané kádry a vojenský materiál, dokázala k sobě přitáhnout nejvíce přívrženců (Ovimbundu). Na rozdíl od MPLA a FNLA se UNITA těšila v osobě Savimbiho výhody jednotného a nesporného vedení. Kromě toho, na rozdíl od MPLA, ovládané mestici a sídlící ve městě, Savimbi prezentoval UNITA jako hnutí reprezentující černé rolníky. Ve svých stanovách UNITA vyhlásila, že hnutí bude usilovat o vládu, která by proporcionalně reprezentovala všechny etnické skupiny, klany i třídy. Savimbi se soustřeďoval na zvyšování politického uvědomění nevzdělaných rolníků – a to v duchu maoismu. Propagoval autarkii, založil výrobní potravinová družstva a ozbrojenou vesnickou domobranu. Zřídil pyramidovou strukturu zvolených rad uskupených do 16 vesnic. Tyto vesnice, ve skutečnosti však pouze teoreticky, formulovaly své žádosti přes politického komisaře, který je prezentoval na ústředním výboru, sestaveném z 35 členů volených každé čtyři roky na shromáždění.

Na začátku 70. let začala UNITA pronikat do hlavních populačních center a pomalu rozšiřovala svou sféru vlivu na západě k provincii Bié. Tam se ovšem setkávala s východními jednotkami MPLA. Na prahu nezávislosti kontrolovala UNITA většinu bohaté a úrodné

střední a jižní provincie a byla proto schopna regulovat pohyb potravin po celém území.

Pro hnutí UNITA však nebylo jednoduché stát se plnohodnotným aktérem bojů, za situace, kdy bylo obklopeno třemi rivaly. Podle Davidsona existovala mezi místními portugalskými vojsky a UNITA dohoda nazvaná „Madeira“, která měla na východě tlumit operace MPLA především v jejím 3. VPR na východě Angoly otevřeném v roce 1966.¹²¹ Tato spolupráce dostala název „Madeira“ (dřevo) vzhledem k tomu, že první styky mezi UNITA a portugalským vojskem byly zprostředkovány zpracovateli dřeva, kteří těžili blízko oblasti, kde UNITA operovala. Obsahem této dohody mělo být, že Portugalsko umožňovalo UNITA nadále operovat v této přesně zeměpisně vymezené oblasti, kde by nebyla rušena portugalským vojskem a mohla počítat i s portugalskou logistickou podporou. Na druhé straně se UNITA zavázala nepůsobit mimo tuto vymezenou oblast a bojovat proti ostatním osvobozeneckým hnutím, která by se v této oblasti vyskytovala, UNITA se rovněž zavázala poskytovat portugalskému velitelství informace o základnách a akcích skupin MPLA a FNLA.¹²² Je však nutné upřesnit, že o této spolupráci se vede spor, neboť MPLA a někteří Portugalci tvrdí, že existovala ale na druhé straně UNITA a jiní Portugalci, včetně guvernéra Moxica tvrdí, že spolupráce neexistovala.¹²³

---

¹²¹ Basil Davidson: „An Inside Look of Angola's Figure for Freedom“. In *Africa Report* (prosinec), 1972, s. 18.

¹²² Basil Davidson, známý africký badatel s četnými publikacemi o Angole, poukazuje na výměnu dopisů, které vyšly veřejně v Paříži v roce 1974 a z nichž lze jasně dokázat spolupráci mezi hnutím UNITA a portugalským vojenským velitelstvím. In Basil Davidson: *A política da luta armada...*, s. 52.

¹²³ „Não houve colaboração da UNITA com as Forças Armadas antes do «25 de Abril» in *a província de Angola*, 21/10/1974 (překl.: Neexistovala spolupráce UNITA s Ozbrojenými silami před „25. dubnem“).

Hnutí požadující zvláštní statut pro enklávu Cabinda byla založena na začátku 60. let 20. stol., důvodem k tomu byla jejich interpretace historie Cabindského území. Nejdůležitějším hnutím bylo MLEC – Hnutí za osvobození enklávy Cabinda (*Mouvement pour la Libération de l'Enclave de Cabinda*), vedené Luisem Ranquem Franquem, který je založil spojením asociací emigrantů v Brazzavillu. V prosinci 1961 se frakce uvnitř MLEC vedená Henriques Tiago Nzitou odtrhla, aby vytvořila CAUNC - Akční výbor národní jednoty Cabindčanů (*Comité d'Action d'Union Nationale des Cabindais*). Třetí skupinou byla Alliama – Spojenectví, Mayombe (*Alliance de Mayombe*), vedená Antóniem Eduardem Sozinhem, který reprezentoval Mayombe, etnickou menšinu ve vnitrozemí enklávy. Těmto třem skupinám se podařilo vyřešit rozpory a v roce 1963 se sjednotily do FLEC – Osvobozené fronty enklávy Cabinda (*Frente de Libertação do Enclave de Cabinda*).¹²⁴ Když MPLA v roce 1964 zahájila vojenské operace v Cabindě otevřením 2. VPR, narazila na odpor nejen pobřežních členů FLEC, kteří obývali město Cabinda a jeho okolí, ale také mayombských rolníků, jimiž obývanou oblast v blízkosti konžských hranic musely jednotky MPLA překročit. Podobně jako FNLA, FLEC vytvořilo v lednu 1967 exilovou vládu sídlící v hraničním městě Tshela v Zairu. Frakce vedená Nzitou založila CRC – Revoluční cabindský výbor (*Comité Révolutionnaire Cabindais*), který měl své sídlo v konžském městě Pointe Noire.

Portugalské důvody k vzdorování angolským osvobozeneckým snahám spočívaly především na ekonomických faktorech. Salazar zavedl v roce 1935 hospodářský systém, založený na vykořisťování kolonií ve prospěch Portugalska a vyloučení nebo striktním omezením zahraničních investic. Aby však mohlo vzdorovat

---

¹²⁴ Jan Klíma: *Dekolonizace...*, s. 241-142.

osvobozeneckému hnutí, muselo Portugalsko strmě zvyšovat výdaje na obranu. To nutilo Salazara umožnit přístup zahraničnímu kapitálu, čehož výsledkem byl ekonomický růst v Angole.

Jedna z nejlukrativnějších zahraničních investic náležela společnosti *Gulf Oil Company*, patřící americké společnosti GULF Oil (dnes Chevron), která v Cabindě objevila ložiska ropy. Další investice byly směřovány do těžby železné rudy, diamantů a výrobního sektoru. Všechny tyto oblasti zaznamenaly od poloviny 60. let do poloviny 70. let obrovský nárůst produkce. Angola se tak pro Portugalsko stala hospodářsky o mnoho cennější než Mosambik či jiné portugalské kolonie. Angolský hospodářský *boom* navíc ještě posílil portugalské přesvědčení, že Angole nelze v blízké budoucnosti přiznat nezávislost.

Dlouhodobým opatřením portugalského boje proti osvobozeneckému hnutí bylo v roce 1967 započatí s přesídlovacími programy. Spočívalo v seskupování rozptýlených Afričanů do rozlehlých vesnic organizovaných vojáky ve východní a severozápadní Angole. Portugalci doufali, že se jim tak podaří docílit lepší organizaci místní obrany a předejít infiltraci ozbrojenců mezi rolníky. Mimo zónu bojů se Portugalci snažili využívat nové vesnice k podpoře hospodářského a sociálního rozvoje, od čehož si slibovali získání podpory Afričanů. Později africkou populaci v nových vesnicích kontrolovali pomocí rozsáhlé sítě vyzvědačů a agentů.

Do roku 1974 bylo do nových vesnic přesídleno více jak 1 milión rolníků. Rozsáhlý rozvrat venkovských oblastí Angoly způsobený tímto přesídlovacím programem, který nedokázal zastavit osvobozenecké akce, zanechal na venkovském obyvatelstvu hluboké a dlouhotrvající následky. Zhroucení především v zemědělském

sektoru bylo tak devastující, že obnova venkova v nezávislé Angole nebyla až do konce 80. let dokončena.

3 MPLA V BOJI O MOCI A NEZÁVISLOSTI

Na začátku 70. let byly války v lusofonní Africe, především tvrdé nacionalistické boje v Mosambiku, Guinea-Bissau a Angole, těžkým břemenem pro Portugalskou pokladnu a psychiku.

Angolským osvobozeneckým hnutím se celkem dařilo vzdorovat těžkostem koloniální války, které se před nimi objevovaly, což nebylo nijak jednoduché. Mezi sebou pokračovalo jejich nepřátelství a existovaly pokusy OAJ o přiblížení MPLA a FNLA v roce 1971 pod patronátem presidentů Zambie (Kenneth Kaunda), Konga (Mobutu Sese Seko), Konga-Brazzavillu (Marien Ngouabi) a Tanzanie (Julius Nyerere), ale po řadě jednání projekt ztroskotal.¹²⁵ Osvobozenecká hnutí ve svém boji o osvobození Angoly působila navenek jako jednotná hnutí a zakrývala vnitřní konflikty, aby neprozrazovala svá slabá místa. Strana MPLA, ačkoli z nich nejsilnější, prošla silnými vnitřními konflikty v průběhu 70. let, které ohrožovaly její moc.

MPLA do začátku sedmdesátých let 20. stol. měla v Angole 3 VPR, tj. Dembos, Cabinda a východní fronta se sídlem v provincii Moxico. To vedlo v roce 1970 k založení Řídícího výboru, zodpovědného za organizační záležitosti. Tento Výbor byl na začátku sestaven z pěti členů: Agostinho Neto, Henrique Alberto Teles Carreira (Iko Carreira), Daniel Chipendy, Lúcio Lara a Floribert Monimamba. Na začátku 70. let procházela však strana vnitřními konflikty v důsledku frustrace ze silné ofensivy portugalských vojsk v letech 1972 a 1973, podpořené organizací NATO¹²⁶, při kterých se Portugalci neostýchali použít napalmoný plyn, což zapříčinilo oslabení vojska MPLA nejvíce

---

¹²⁵ William Martin James: op. cit., s. 45-46.

¹²⁶ Keith Somerville: op. cit., s. 38.

od začátku osvobozenického boje.¹²⁷ Toto oslabení způsobilo konflikty uvnitř strany, nespokojené s tím, jak Agostinho Neto stranu řídil, a které vedly, mimo jiné, k rozdělení řídicího výboru, čímž se na dlouhou dobu stala MPLA neefektivní. Z těchto konfliktů byly nejvýznamnější Východní revolta vedená bojovníky na východě Angoly a Aktivní revolta vedená intelektuály v Brazzavillu (*Revolta do Leste a Revolta Activa*).¹²⁸

3.1 Vnitrostranické roztržky

Východní revolta (*Revolta do Leste*) představovala kritické období, které existovalo ve vojenské struktuře MPLA na začátku 70. let. Ačkoli v tomto období obdržela MPLA první těžké dělostřelectvo, nebylo možné čelit a zastavit opakované útočné operace koloniální armády, osvobozenické hnutí tak začalo ztrácet prostor a iniciativu. Portugalské armádě se podařilo nejen zablokovat tažení MPLA na západ, podařilo se jí potlačit hnutí až k zambijským hranicím. Výsledkem toho bylo, že hnutí se začalo rozpadat a mnoho vojáků začalo desertovat. Bylo to pro MPLA nejhorší období od začátku osvobozenického boje. V tomto období se objevila vlna protestů proti vedení MPLA, kterou poté Daniel Chipenda zintensivněl. Daniel Chipenda byl ovimbundským rodákem z Benguely a členem Řídicího výboru.¹²⁹

---

¹²⁷ William Martin James: op. cit., s. 49.

¹²⁸ Manuel Pedro Pacavira: *Memórias 1974/1976*. Luanda: QB Comunicação 2008, s. 28.

¹²⁹ "Angola" in *USSR and the Third World*. č. 1, 15/01-18/02/1973, s. 109-110.

V roce 1969 se skupina čítající okolo 800 vojáků z 3. VPR rozhodla směřovat k hranicím se Zambií s úmyslem sejít se s Agostinhem Netem, aby mu prezentovali své celkové znepokojení s válečnou politikou. Tato skupina byla vedena velitelem Bernabé Mukwem, známým jako *Jiboia*¹³⁰, který byl výborným řečníkem a byl velmi oblíbený mezi vojáky. *Jiboia* poukazoval na projevy diskriminace v tomto 3. VPR, neboť velitelé, kteří přišli zakládat region, byli buď ze severu (Bakongu) nebo prostě z městských oblastí a nebyli místní. Jejich chování k místním vojákům bylo kruté a za vojenské prohřešky je neváhali trestat smrtí. V tomto regionu panovala dusná atmosféra a obyvatelstvo sympatizovalo čím dále více s velitelem *Jiboiou*. Na jeho povel se rozhodli směřovat do zambijské Lusaky, aby o svém trápení informovali Agostinha Neta. Cestou se k nim připojovali i jiní vojáci ale čím byli blíže hranicím, tím menší důraz měli. Tato revolta byla nakonec udušena především kvůli špatné organizaci. Nutno však dodat, že v některé literatuře byli tito vojáci označováni spíše za zrádce, kteří využili okamžik slabosti MPLA.¹³¹

Daniel Chipenda byl pověřen politickým vedením strany, aby se se skupinou sešel a snažil je uklidnit. Seznámil se s jejími hlavními požadavky a mezi touto revoltující skupinou a samotným Danielem Chipendou vznikala jistá sympatie.¹³² Daniel Chipenda se tedy formou „štafety“ chopil vedení hnutí po veliteli *Jiboia* a profitoval z toho. Do této skupiny patřili také stipendisté, jejichž valná většina studovala v SSSR, a kteří stále nebyli umístěni a dokázali ovlivnit mnoho dalších vojáků. Tím se rodila Východní revolta neboli *Revolta Chipenda*.

---

¹³⁰ Překl. z port.: anakonda.

¹³¹ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 86.

¹³² Ibidem, s. 86.

Od tohoto okamžiku se krize na východě Angoly zdramatizovala, neboť na rozdíl od velitele *Jiboia*, který byl známý jen ve svém regionu, Daniel Chipenda byl člověkem, který byl známý v celé straně. Dále je nutné též upřesnit, že oproti *Jiboia*, který upozorňoval na otázku diskriminace uvnitř 3. VPR, Chipendova revolta již dosahovala jiných rozměrů a měla jak vojenského tak i politického charakteru. Celá tato revolta dostala v roce 1972 jiné rozměry.

Tato revolta, která hnutí MPLA rozdělila, silně zasáhla jeho strukturu. Cíl MPLA dostat se k 1. VPR v Dembos, který byl odříznut, byl rovněž v ohrožení. Z 2. VPR bylo takřka nemožné dostat se k oblasti Dembos, protože rozkoly s FNLA, podporované Mobutuem Sese Sekou neumožňovaly přecházet přes zairské území. Na východě ve 3. VPR se fronta rozdělila a byla oslabená a navíc portugalská koloniální armáda zintenzívnila svou vojenskou činnost, když uzavřela všechny přístupové cesty na západ. MPLA tedy muselo opět uzavřít s FNLA dohodu.

V prosinci roku 1972 se odehrály dvě setkání mezi Agostinhem Netem a Holdenem Robertem a bylo dosaženo dohody, že bude vytvořeno společné Vysoké velení v boji proti koloniální vládě, jehož politické vedení bylo ponecháno FNLA a vojenské vedení MPLA. Tato dohoda *de facto* již umožňovala MPLA volný průchod přes zairské území. Avšak to, co bylo na papíře, nefungovalo. Vojáci MPLA při svých průchodech přes zairské území byli stále napadáni a zatýkáni FNLA. Tato dohoda byla tedy zrušena, ještě než začala fakticky platit.

Uvnitř strany se vojáci začali stále více dělit na netisty (*netistas*) a chipendisty (*chipendistas*) a začaly se objevovat vážné rozkoly, především v zambijské Lusace, kde obě dvě strany na sebe začaly útočit. Chipendistům se nelíbilo stále větší zastoupení severanů a

mesticů ve straně a obviňovali stranu, že zvýhodňovala severany při rozdělování zbraní.

V roce 1973 již situace byla velmi dramatická, Chipendovi se dokonce podařilo přesvědčit SSSR, aby podporovalo raději než Netovo křídlo, křídlo jeho.¹³³ V té době již Agostinho Neto na své cestě po SSSR tvrdil, že finanční podpora SSSR byla tehdy největší, jakou jeho strana dostala na osvobozenecký boj.¹³⁴ Vedení MPLA upozornilo mezinárodní komunitu o spiknutí vedeném Danielem Chipendou s cílem zavraždit presidenta strany MPLA.¹³⁵ Od tohoto okamžiku si Daniel Chipenda uvědomil, že to nebude tak snadné, a v říjnu 1973 se uchýlil do zambijské Lusaky. Do konfliktu se zapojil president Zambie Kenneth Kaunda a donutil obě strany k rozhovorům pod pohrůzkou, že veškeré zbraně v základnách MPLA v Zambii zabaví a do budoucna znemožní jakýkoli přesun zbraní MPLA přes své teritorium. Jinými slovy se Kenneth Kaunda jednoznačně postavil na stranu Daniela Chipendy a Agostinho Neto nemohl jinak než usednout za stůl se „vzbouřenci“.¹³⁶

Rozhovory začaly v listopadu téhož roku a předmětem jednání byly otázky týkající se pravdivost údajů o vraždě presidenta, tribalismu, regionalismu a separatismu. Nakonec se ale Chipendovi nepodařilo obstát v tvrdých jednáních a tak byla celá zambijská mašinérie na podporu Daniela Chipendy rozprášena. Tím byly frakce na východě odstraněny a MPLA posílena. Nutno dodat, že to pro MPLA nebylo snadné, neboť se naráz nacházelo uprostřed nepřátelské Zambie s

---

¹³³ Douglas Anglin & Timothy Shaw: *Zambia's Foreign Policy*. Colorado: Westview Press 1979, s. 317.

¹³⁴ „Angola” in *USSR and the Third World*. č. 1, 15/01-18/02/1973, s. 109-110.

¹³⁵ „Angola” in *Afrique Asie*, č. 37-38, 20/08/1973.

¹³⁶ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit, 1. díl, s. 143.

Danielem Chipendou považovaným za zrádce, a zároveň v boji proti portugalské koloniální armádě.

Jak bylo výše zmíněno, „Východní revolta“ měla ve skutečnosti dvě fáze. Ta první, která zeslábla během pochodu směrem k zambijským hranicím, byla spojena s velitelem Jiboiou. Ta samá vlna nepokojů v roce 1972 začala zesilovat, tentokrát v čele s Danielem Chipendou, členem Řídícího výboru MPLA, aby v roce 1973 vybuchla v otevřenou válkou proti Agostinhu Netovi a jeho lidem. Daniel Chipenda tedy na rozdíl od velitele Jiboia nepocházel z žádného etnika z východu.

Je nutné ještě dodat, že v MPLA nepochybně existoval tribalismus v tom smyslu, že do jisté míry bylo vedení 3. VPR složeno z etnika ze severu, zatímco ostatní méně privilegované pozice zastávali místní. Daniel Chipenda se svými příznivci na východní frontě způsobili vážné nebezpečí Netovu vedení. Daniel Chipenda se po neúspěchu v roce 1975 uchýlil se svými příznivci do hnutí FNLA.¹³⁷

Na druhé straně se projevila také Aktivní revolta (*Revolta Activa*), která se dříve jmenovala *Grupo Brazzaville*, vzhledem k působení svých členů, a která se projevovala jako organizovanější.¹³⁸ Některé politické a administrativní kádry a někteří učitelé se spojili, aby společně s vlivným Gentilem Vianou „Afrik“ vytvořili debatní kroužek o absenci demokracie uvnitř strany, ve vedení osvobozenického hnutí a o dalších materiálních a potravinových problémech, jež strana prodělávala vlivem silné portugalské ofensivy v letech 1972 a 1973.¹³⁹ Jejich úvahy poukazovaly na to, že osvobozenické hnutí se nachází ve slepé uličce. Ve své podstatě byli v tomto seskupení

---

¹³⁷ William Martin James: op. cit., s. 50.

¹³⁸ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 106.

¹³⁹ William Martin James: op. cit., s. 50.

zastoupení především mestici a běloši, účast černých kádrů byla nízká. Jejich závěrem bylo, že osvobozené hnutí se projevovalo jako loď bez kormidelníka a vzhledem k prokazatelné neúčinnosti formální vnitřní kritiky byl nutný otevřený spor a výzva k nenásilné, ale přesto aktivní revoltě, která měla MPLA pomoci dostat se z této smrtící krize v boji proti portugalské koloniální armádě.

Problém byl však v době, kdy se tento otevřený spor objevil, neboť politické vedení nebylo ochotno přistoupit na jakékoli kritické debaty.

Mezi tím probíhala koloniální válka, do roku 1974 Portugalsko ztratilo okolo 12 tisíc mužů v boji v Africe a dalších 40 tisíc bylo zraněno.¹⁴⁰ Generál António de Spínola ve své knize ujišťuje, že Portugalsko koloniální válku nevyhraje, neboť „*to win the war solely on the battlefield, has become an impossibility*“.¹⁴¹ Důsledkem této frustrace z koloniální války svrhla dne 25. dubna 1974 skupina nespokojených vojenských důstojníků Lisabonskou vládu. Tito důstojníci byli členi MFA – Hnutí ozbrojených sil (*Movimento das Forças Armadas*) v čele s bývalým guvernérem a velitelem v Guinea-Bissau, generálem António de Spínolou.¹⁴² Členové MFA tvrdí, že plán státního převratu začal v této bývalé kolonii.¹⁴³ V koloniích však existovaly tendence nepřipojit se ke státnímu převratu, jako například v Angole, kde poslední Generální guvernér Santos e Castro chtěl udělat z Angoly záchranný člun režimu Marcela Caetana a

---

¹⁴⁰ Ibidem, s. 41.

¹⁴¹ Překl. z angl.: Vítězství ve válce pouze na bitevním poli, se stalo nemožné. António de Spínola: *Portugal and the Future*. Johannesburg: Perskor Publisher 1974, s. 22.

¹⁴² Manuel Pedro Pacavira: op. cit., s. 8.

¹⁴³ “O 25 de Abril começou na Guiné – declara o brigadeiro Saraiva de Carvalho” in *a província de Angola*, 28/07/1974 (překl.: 25. duben začal v Guineji).

možná později po způsobu Rhodesie vyhlásit jednostranně nezávislost.¹⁴⁴

Obr. 7: „vojenská junta svrhla moc“: *a provincia de Angola*, 26/04/1974.

Dne 14. července přistoupil generál António de Spínola na přání důstojníků, kteří upřednostňovali nezávislost pro portugalská území v Africe a slíbil, že podnikne kroky směrem ke jejich osvobození. Dne 27 července vystoupil s historickým projevem, s prohlášením, že nová Ústava Portugalské republiky č. 7/74 „*cria um quadro de legitimidade necessário para que se dê imediato início ao processo de descolonização do ultramar português.*”¹⁴⁵ Na konci července jmenoval António de Spínola admirála António Alba Rosa Coutinho vedoucím vojenské rady, která měla dohlížet na angolskou nezávislost.¹⁴⁶

Byly to náhlé změny politické situace v Portugalsku, které umožnily potvrdit přítomnost Aktivní revolty. Při této příležitosti vyhlásila

¹⁴⁴ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 140.

¹⁴⁵ Překl. z port.: Vytváří potřebný rámec legitimacy, aby se okamžitě začalo s procesem dekolonizace portugalského zámorí. “Declaração Histórica. Independência da Guiné, Angola e Moçambique. Portugal está pronto, a partir de agora, para iniciar o processo de transferências de poderes.”, in *a provincia de Angola*, 28/07/1974 (překl. Historické prohlášení. Nezávislost Guinea, Angola a Mosambik. Portugalsko je nyní připraveno zahájit proces předávání pravomocí).

¹⁴⁶ “Almirante Rosa Coutinho presidirá à Junta Militar de Angola” in *a provincia de Angola*, 24/07/1974 (překl. admirál Rosa Coutinho povede Vojenskou juntou Angoly).

Aktivní revolta 11. května 1974 svůj dokument s názvem „*Apelo a todos os militantes e a todos os quadros do Movimento Popular de Libertação de Angola*“,¹⁴⁷ známý též jako *Apelo* (Výzva). V tomto dokumentu se objevuje několik návrhů na překonání krize uvnitř MPLA, včetně přijetí nové strategie osvobozenického hnutí. Autoři Výzvy nešetřili kritikou předsedy MPLA, Agostinho Neta, za diktátorské praktiky při vedení strany, neboť jak se v ní píše, „*Um patriota, um revolucionário, um militante honesto do MPLA tem o dever sagrado de se sublevar contra o presidencialismo.*“¹⁴⁸

Jejich cílem bylo vyvolat mimořádný kongres hnutí, aby byly všechny problémy strany prodiskutovány. V tomto duchu vedly informační kampaň u diplomatických misí akreditovaných v Brazzavillu a u konžských vládních orgánů. Je zřejmé, že Aktivní revolta projevila velkou odvahu, když otevřeně kritizovala Agostinha Neta a projevila zájem řešit problémy, které jinak uvnitř strany nebyly řešeny. Na druhé straně Aktivní revolta svým postojem zhoršila klima uvnitř strany MPLA a využívala vnitřního rozdělení strany ve svůj prospěch. Díky svým kontaktům v nejvyšších vládních kruzích byli členové Aktivní revolty nezávislí na vztazích ve straně. Období, které MPLA prožívalo v Brazzavillu a na celém konžském území, bylo těžké, neboť členové Aktivní revolty k sobě dokázali přitáhnout pozornost a sympatie.

Ve stejné době začala fáze oboustranných obviňování včetně kampaní Aktivní revolty u svých příznivců, doprovázené pamflety

---

¹⁴⁷ Překl. z port.: Výzva všem straníkům a všem kádrům z Lidového hnutí za osvobození Angoly. Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit, 1. díl, s. 354-373.

¹⁴⁸ Překl. z port.: Vlastenec, revolucionář, poctivý bojovník MPLA má posvátnou povinnost povstat proti presidencialismu. Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit, 1. díl, s. 368.

proti vedení strany, kterou nazývala „*ala presidencialista*.“¹⁴⁹ Její argumenty se zakládaly především na nepřítomnosti demokratických prvků uvnitř strany vinou jejího předsedy, tento stav byl proto také nazýván „*presidencialismo absolutno*“.¹⁵⁰ Tato a jiná obvinění stranu poškozovala a pozvání vedení MPLA, aby se tento spor a jiné problémy řešily ne v Brazzaville ale doma (na angolské půdě), představitelé Aktivní revolty odmítli. Byli si vědomi silné podpory, kterou měli od konžských autorit, a která dokázala ochromit „*presidentské křídlo*“, to tak bylo neschopno jakéhokoli rozhodného činu a bylo nuceno dělit se s Aktivní revoltou o rozhlasový vysílací program *Angola Combatente*¹⁵¹, vysílající Angolanům nejen v Brazzavillu ale i v Cabindě.

Na druhou stranu obviňovalo vedení MPLA konžskou vládu, že podněcuje rozdělení strany, především prostřednictvím jejího premiéra, Henri Lopese, dlouholetého kamaráda Joaquina Pinta de Andrade, jednoho z motorů celé Aktivní revolty a bratra prvního předsedu MPLA, Mário Pinto de Andrade.¹⁵²

Komunikace mezi oběma křídly se ihned přerušila a na řadu přicházely diskuse prostřednictvím pamfletů a dalších nepravdivých obvinění, jako například tvrzení vedení, že se jednalo o oportunistickou revoltu, která využila události v Portugalsku, aby se ujala vedení ve straně. Vedení MPLA se nacházelo ve stejné situaci jako v Zambii, když konžská vláda vyvíjela nátlak na Agostinha Neta a nutila ho k dialogu na konžské půdě.

---

¹⁴⁹ překl. z port.: presidentské křídlo.

¹⁵⁰ překl. z port.: absolutní presidencialismu.. Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., 1. díl, s. 364.

¹⁵¹ Překl. z port. Bojující Angola.

¹⁵² Manuel Pedro Pacavira: op. cit., s. 43.

Celý proces se vyvíjel takovým způsobem, že se málem vymknul vedení z rukou, neboť to se ocitnulo uprostřed politického systému, který bojoval proti němu. Stejně jak se to stalo v šedesátých letech v Zairu, později také v Zambii a v Kongo-Brazzaville, byla situace podobná, vedoucí osobnosti strany MPLA nenáviděli ty, proti kterým bojovali, stejně jako koloniální portugalské vojsko. Pod velkým tlakem bylo však vedení nuceno usednout 8. června 1974 s představiteli Východní a Aktivní revolty v Zambijské Lusace ke společnému stolu k rozhovorům. Kromě těchto tří byl přítomný také tisk a členové vlád zemí střední Afriky, se kterými Angola sousedí. Vznikla tak Lusacká Dohoda, která nutila všechny tři strany ke spolupráci a nutila s nimi spolupracovat i Agostinha Neta. Dalším utrpení pro Agostinha Neta bylo, když se musel přemístit na summit v Bukavě 27. července téhož roku, kde se Osvobozenecký výbor OAJ usnesl, že MPLA musí vytvořit jednotnou frontu v boji proti Portugalku. Čekalo se však na to co rozhodne Kongres MPLA plánovaný na srpen.¹⁵³

Mezi tím Admirál Rosa Coutinho přiletěl do Angoly a od svého příchodu, dne 25 července 1974, musel čelit mnoho kritiky a neochotu spolupracovat ze strany místních Portugalců, kteří nemohli uvěřit tomu, že Angola se měla stát nezávislou.¹⁵⁴

Ve dnech 18 až 22. srpna 1974 se uskutečnil dlouho očekávaný kongres MPLA, na kterém byly přítomny delegace států, se kterými Angola sousedí, ovšem kromě Zairu, který Agostinho Neto kategoricky odmítl, protože otevřeně podporovalo FNLA a bojoval

---

¹⁵³ “Procura-se em Bukavu a reunificação dos Movimentos de Libertação de Angola” in *a província de Angola*, 29/08/1974 (překl.: Hledá se v Bukavu sjednocení osvobozeneckých hnutí Angoly).

¹⁵⁴ Manuel Pedro Pacavira: op. cit., s. 24 a 25.

proti MPLA.¹⁵⁵ Tyto delegace vytvořily takzvaný „Výbor ad-hoc“. Prezidentskému křídlu se na tomto kongresu dostalo podpory z Luandy a z 1. VPR, který stále podporoval Agostinha Neta. Všechna ostatní křídla udělala totéž. Aktivní revolta rozšířila svou základnu, kterou tvořili především mestici a běloši, Východní revolta profitovala z domácího prostředí a špatné reputace Agostinha Neta na východě, část vlády a tisku se dokonce očividně postavily na stranu Chipendy.¹⁵⁶ Jednání se konalo v *Camp Kenneth* v zambijské Lusace. Hned od začátku na něm bylo cítit těžkost ve vzduchu, neboť neschopnost dialogu byla zjevná hned od začátku. V úvodních slovech, která patřila předsedovi odstupujícího vedení (Agostinho Neto), se tento dotázal na legitimitu kongresu a na přítomnost neznámých členů delegace Východní revolty, kteří neměli politickou historii ve straně a ani nemluvili portugalsky, nýbrž francouzsky či ngalsky.¹⁵⁷ Tato reakce diskreditovala celé setkání a tak zambijský prezident Kenneth Kaunda nabídnul tripartitě zúčastnit se Konference hlavy státu střední a východní Afriky na přelomu srpna a září v konžském Brazzavillu, s cílem to tam probrat. Netovo křídlo a Aktivní revolta opustily kongres a Východní revolta využila okamžik, aby jmenovala Daniela Chipendu prezidentem MPLA. Tento Kongres skončil fiaskem.¹⁵⁸

Na této konferenci, která se uskutečnila od 28. srpna do 1. září, byla na závěr projednána angolská otázka a neúspěch lusackého kongresu. Nedospělo se k žádnému zásadnímu výsledku, ale hned po konferenci se podařilo konžskému prezidentovi Marien Ngouabi

---

¹⁵⁵ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 109.

¹⁵⁶ Fora Soremekun: *Angola: The Road to Independence*, Ile-Ife: University Press 1983, s. 9 a 82.

¹⁵⁷ Později se ukázalo, že se jednalo o členy FNLA, kteří přišli podporovat Daniela Chipendu. To se pak potvrdilo, když se po neúspěchu na tomto kongresu uchýlili do strany FNLA. MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 115.

¹⁵⁸ Manuel Pedro Pacavira: op. cit., s. 28.

zprostředkovat v Brazzavillu jednání tripartity s prezidentem Tanzanie Juliusem Nyererem jako prostředníkem. Jednání začalo hned 2. září, trvalo téměř bez přestávky až do následujícího dne a výsledkem bylo ustanovení Dočasného řídicího výboru s předsedou Agostinho Netem a se dvěma místopředsedy: Danielem Chipendeou a Joaquimem Pinto de Andradem.¹⁵⁹ Od tohoto okamžiku se základna Aktivní revolty stále zmenšovala, úměrně, jak se zmenšovala podpora konžských vládních kruhů. Daniel Chipenda pokračoval v jednání za MPLA jako jeho plnohodnotný prezident. Agostinho Neto získal sympatie konžských politických a vojenských kruhů, které mu umožnily ponechat základny MPLA nadále v Brazzavillu.

Na druhé straně konžské řeky, na území Zairu, uzavíral Daniel Chipenda spojení a prohlašoval, že je proti Smlouvě z Brazzavillu. Tato situace se rychle stala zairsko-konžskou otázkou.¹⁶⁰

3.2 Inter-regionální konference bojovníků

Agostinho Neto potřeboval legitimizovat své postavení ve straně a nehodlal se dělit o moc s politickými oportunisty a to ani pod tlakem zahraničních politických aktérů mimo angolskou půdu.

Předseda MPLA a jeho příznivci se okamžitě vrátili do Angoly a uspořádali v Lundogi, na východě Angoly, CIRM – Inter-regionální konferenci bojovníků (*Conferência Inter-Regional de Militantes*) odkud

---

¹⁵⁹ William Martin James: op. cit., s. 54.

¹⁶⁰ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 119.

vzešlo nové vedení, které podepsalo dne 21. října 1974 s Portugalskem dohodu o okamžitém složení zbraní.¹⁶¹ Je nutné zde podtrhnout, že tento akt podepsání dohody o složení zbraní nebyl ostatním křídlům nabídnut, což se dá chápat jako jeden z prvních kroků k legitimizaci „jádra“ MPLA na mezinárodním poli. Agostinho Neto tak byl potvrzen v křesle předsedy MPLA a marginalizoval tak ostatní křídla.

Tato Konference se odehrála z mnoha důvodů, které si vyžádaly okamžité shromáždění všech bojovníků. Důvodů byla celá řada, jako např. vznik revolt nebo krizí uvnitř MPLA (Východní a Aktivní) ale také především fiasko z Lusackého kongresu. To přinutilo MPLA reorganizovat stranu, aby mohla čelit nové portugalské vládní garnituře, která vzešla ze státního převratu. Vzhledem k otázkám, které bylo nutné vyřešit ve straně, se tato konference stala skutečným kongresem.

Agostinho Neto přesně věděl, co bylo třeba restrukturalizovat v MPLA a již od převratu v Portugalsku měl také tichou podporu MFA. Restrukturalizoval guerillové jednotky a ratifikoval prohlášení FAPLA – Lidové osvobozené ozbrojené síly Angoly (*Forças Armadas Populares de Libertação de Angola*) z 1. srpna 1974 z Lusaky.¹⁶² To, co Agostinho Neto nutně potřeboval, bylo utišit zbraně uvnitř hnutí a vytvořit takovou strukturu, která bude jeho politickému vedení podřízená bez vojenských a politických konkurentů. V hnutí existovalo mnoho zdatných vojáků, ba dokonce žijících legend, kteří

---

¹⁶¹ "MPLA assinou o cessar das hostilidades e a abertura de uma Delegação em Luanda" in *a província de Angola*, 22/10/1974 (překl.: MPLA podepsalo dohodu o příměří a otevření zastoupení v Luandě).

¹⁶² MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 119.

se s vidinou nezávislosti na obzoru nechtěli nechat ponížovat těmi, které nazývali oportunisty a zrádci.¹⁶³

Každopádně se mu na toto prohlášení podařilo získat podpis téměř všech velitelů. Ti co se nepřiklonili na jeho stranu, se uchýlili především do Aktivní nebo Východní revolty. Každý VPR teď měl svého náčelníka štábu, ti se posléze shromažďovali v Politicko-vojenský koordinační výbor. Tento akt mu umožnil legitimizovat své vedení a marginalizovat kohokoli jiného jednajícího jménem MPLA.

Tato Konference se vydařila, především protože se podařilo ukázat, že samotná strana MPLA se dokázala zorganizovat, a to bez nátlaku vnějších sil, jak se to stalo při realizaci Lusackého kongresu. Uspořádání této konference umožnilo ukázat, že presidentské křídlo má efektivní kontrolu nad vojáky v Angole a politickými strukturami v zemi. Ostatně, tento úspěch se podařilo dosáhnout ze dvou hlavních důvodů: hlavní kritici vedení MPLA (Aktivní a Východní revolty) nebyli pozváni a po celou dobu nebylo pochyb o politické a morální autoritě Agostinha Neta.

Konference dokázala také spojit dva rozdílné příznivce Agostinha Neta a to vojenské velitele na „vnější frontě“, kteří bojovali v buši na jedné straně a na straně druhé bojovníky, kteří bojovali na „vnitřní frontě“, především aktivisty tajných městských buněk. Tyto dvě fronty se fakticky neznaly.

Aktivisty byli především ti, kteří pobývali dlouhá léta ve vězení za své aktivit proti koloniální správě a po osvobození dále tajně šířili hnutí

---

¹⁶³ Guy Rossatanga-Regnault: “L’insoutenable condition du clerc gabonais”. In *Politique Africaine*. Paris: Karthala, n. 51, Octobre 1994.

MPLA. Jiní v běžném životě tajně podporovali aktivity na upevnění pozice MPLA ve městech a v boji proti kolonialismu.

Ovšem tyto dvě skupiny, jedna venkovská (vojáci), druhá městská (aktivisté), ačkoli za jedno v uznání vedení Agostinha Neta, nebylo jednoduché sjednotit, protože každá z nich reprezentovala rozdílné reality a proto také rozdílné problémy, zkušenosti, ideologie a každá z nich měla i svou představu o osvobození Angoly. Tyto dvě rozdílné skupiny musely najít společnou řeč, aby byly uspokojeny obě, a to nebylo snadné.

Existovaly body, kde bylo snadné najít společnou řeč, ale také rozdílné názory na další klíčové otázky. Ponechme tedy chvíli stranou i to, že existovala ještě jedna skupina a to ta exilová, která obklopovala Agostinha Neta, ale o kterou nebylo nutné se starat, protože tvořila pojítko nutné ke konvergenci obou výše zmíněných skupin. Jedno je však již zřejmé: Agostinho Neto se již mohl spoléhat na důvěru uvnitř země a při příchodu do městských oblastí, především Luandy, měl zajištěnou základnu sympatizantů.

Městští aktivisté přinášeli do strany MPLA nový vzduch, a to svými aktivitami ve městech a informacemi o způsobech, jak se koloniální společnost ještě stále bránila. Oproti vojákům, otráveným ze stráveného života v buši daleko od společenského života a v ukrutných podmínkách, měli aktivisté více energie a přesvědčovali je o tom, že jejich boji má následky v městských částech a dokázali přesvědčit vedení, aby se začalo připravovat na politický boj a na městský život se všemi komplikacemi, které existovaly.¹⁶⁴

---

¹⁶⁴ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 124.

Na Konferenci se tedy začali ti nejvlivnější aktivisté tajných buněk a vojáci z „*maquis*“¹⁶⁵ zúčastňovat na práci CIRM. Nutno však dodat, že vojáci stále projevovali jistou nedůvěru vůči aktivistům. To bylo svým způsobem přirozené, neboť někteří z nich byli téměř o generaci mladší, dokonce více jak polovina z nich byli studenti. Jejich tajné aktivity, které začaly na počátku 60. let, měly po celé desetiletí stejnou formu rozptýlené akce. Až začátkem 70. let se začali sjednocovat do tajných buněk a obklopovali se známými politickými recidivisty, kteří po vazbě předstírali politickou hibernaci do 25. dubna 1974, dne kdy se odehrál státní převrat v Portugalsku. Po tomto okamžiku se stali žádanými a jejich role v mobilizaci mladých v městských čtvrtích byla velmi cenná, neboť představovali ideologické jádro celého tajného boje v městských částech. V městských základnách MPLA existovaly tedy dvě skupiny a to bývalí političtí vězni a mladí aktivisté.

Tito mladí aktivisté vyhledávali oporu v ideologických textech, především marxistických, které objevili hlavně po 25. dubnu 1974 a projevovali již během Lusackého kongresu negativní pohled na tehdejší vedení MPLA. Jakékoli mlčení či váhaní vedení bylo pro ně nepochopitelné a dožadovali se většího pochopení pro své marxistické projevy. Někteří, kteří si idealizovali Agostinha Neta a vedení MPLA, byli dokonce zklamáni z CIRM, když místo tak proslulé organizace MPLA, se setkali s chaotickým vedením. Jiní našli oporu v mladém a energetickém Alves Bernardo Baptistovi, známém též jako Nito Alves, který byl politickým komisařem a delegátem 1. VPR, jehož silné ideologické příspěvky na Lusackém kongresu a v CIRM se setkaly s velkým ohlasem přítomných na rozdíl od „suchých“ a neutrálních příspěvků Agostinha Neta, které také představovaly

---

¹⁶⁵ Překl. z port.: *maquis* ve vojenském slangu znamená fronta, buš.

ducha celého vedení. Příspěvky Nita Alvese však byly silně pro-presidentské.¹⁶⁶

V CIRM se poprvé podařilo spojit všechny velitele hnutí, což bylo dlouho považováno za nemožné, vzhledem k různým revoltám a krizím, které byly výše zmíněny. Klid zbraní mezi MPLA a portugalským vojskem již od července 1974 umožnilo Agostinho Netovi udělat revisi osvobozenického boje a spočítat loajální základnu. Výsledkem všeho bylo vyhlášení oficiálního vojska MPLA pod názvem FAPLA. Je ovšem nutné dodat,

Obr. 8: Nito Alves,
www.27maio.org
g

že Agostinho Neto nehodlal s těmi, kteří měli jakékoli jiné názory, jako například z Východní nebo Aktivní revolty. Ovšem ani v CIRM nebyla totální svoboda myšlenek, jak bylo možné pozorovat u těch městských aktivistů, kteří měli spíše marxistické či maoistické názory na vývoj strany a neměli dostatek prostoru k předložení svých myšlenek. Je třeba si uvědomit, že tato doba nebo vůbec cíl této konference nebylo vyhlášení správné cesty pro MPLA, ale především sjednocení strany.

Městská fronta nebyla jediná rozpolcená. Také rurální fronta představovala tři rozdílné školy s rozdílnými zkušenostmi, které vzhledem k neorganizovanosti boje bojovaly jedna daleko od druhé a bez přímé podpory vedení. Jednalo se o 1. VPR z oblasti Dembos,¹⁶⁷ 2. VPR z oblasti Cabinda¹⁶⁸ a 3. VPR z Východu.¹⁶⁹ Každá z nich přinášela své vlastní problémy, těžkosti a politické, společenské,

---

¹⁶⁶ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 115-116.

¹⁶⁷ Otevřená v roce 1961.

¹⁶⁸ Otevřená v roce 1964.

¹⁶⁹ Otevřená v roce 1966.

rasové či kmenové roztržky. Každá z nich měla navíc svůj vlastní pohled na budoucnost Angoly a její politickou cestu. Každá z nich si přepisovala obrovské vojenské zásluhy jako *verdadeiros combatentes*¹⁷⁰ v 1. VPR, *grandes combatentes do laboratório vivo*¹⁷¹ z cabindového hustého lesa v 2. VPR nebo *escola*¹⁷² v 3. VPR, vzhledem k obrovským prostorům pod její kontrolou. Bylo tedy nutné nalézt společnou řeč těchto hrdých bojovníků.

V CIRM však bylo především nutné řešit urgentní záležitosti, které si vyžadovaly okamžité odpovědi a to interní záležitosti, perspektivy nezávislosti, místo MPLA v dekolonizačním procesu a otázka občanství v novém nezávislém státě.¹⁷³

Co se interních záležitosti týče, tak se v CIRM hledalo nové řešení pro stranu a bylo nutné urgentně vybudovat pevnou strukturu a tak se MPLA v roce 1974 konečně mohla pochlubit politickou strukturou, neboť byly vytvořeny Ústřední Výbor a Politbyro strany, což po více jak desetiletí ukončilo činnost tzv. Řídícího výboru (*Comité Director*), jako nejvyššího orgánu politického vedení strany. Tato změna nebyla pouhou kosmetickou změnou ve struktuře MPLA, bylo především nutné zapojit tyto bojovníky, kteří bojovali v městských strukturách, stejně jako ty, kteří bojovali na frontách a poprvé se nejednalo o žádnou alianci či politické domlouvání. Vše bylo na základě demokratických principů politické strany.

S úspěchem CIRM, především hojnou účastí bojovníků, ratifikací prohlášení FAPLA a vytvoření nové struktury (Politbyro a Ústřední

---

¹⁷⁰ Překl. z port.: Opravdoví bojovníci.

¹⁷¹ Překl. z port.: velcí bojovníci ze živé laboratoře.

¹⁷² Překl. z port.: škola.

¹⁷³ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 124.

výbor) strany, vyslal Agostinho Neto svým rivalům, především z Východní a Aktivní revolty jasný signál o výhře nad nimi. Bylo poté nutné, aby samotné obyvatelstvo tuto strukturu přijalo, to se stalo při zapsání mnoho mladých do CIR – Revolucionářské vzdělávací centra (*Centros de Instrução Revolucionária*) od září 1974, v hojnějším počtu však až po podepsání příměří s portugalským vojskem v Luyameje.¹⁷⁴ Dalším velkým bodem pro Netovo MPLA byly hromadné manifestace obyvatel Luandy za obnovenou MPLA.

Konečný výsledek složení CIRM byl:

Jméno	Členství
Agostinho Neto	Předseda
Lopo do Nascimento	Politbyro
Lúcio Lara	Tajem. PB
Carlos Rocha (Dilolwa)	Politbyro
José E. dos Santos	Politbyro
Joaquim Kapango	Politbyro
Rodrigues Lopes (Ludy Kissassunda)	Politbyro
Pedro Maria Tonha (Pedalé)	Politbyro
Jacob Caetano João (Monstro Imortal)	Politbyro
Henrique Teles Carreira (Iko Carreira)	Politbyro
Henrique de Carvalho Santos (Onambwe)	Ústřední výbor
Saydi Mingas	Ústřední výbor
Evaristo Domingos (Kimba)	Ústřední výbor
Pascoal Luvualu	Ústřední výbor
António dos Santos França (Ndalú)	Ústřední výbor
Eugénio Veríssimo da Costa	Ústřední výbor
João Luís Neto (Xietu)	Ústřední výbor
Paulo Mungungu (Dangereux)	Ústřední výbor
Ambrósio Lukoki	Ústřední výbor
Manuel Francisco Tuta (Batalha)	Ústřední výbor
Rogério Xikueke (Sapilinya)	Ústřední výbor
Celestino Bernardo (Tchizainga)	Ústřední výbor
Bonifácio Kinda (Katinga)	Ústřední výbor
Gilberto da Silva Teixeira (Jika)	Ústřední výbor
Hermínio J. Escórcio	Ústřední výbor

¹⁷⁴ Manuel Pedro Pacavira: op. cit., s. 31.

Bernardo Alves Baptista (Nito Alves)	Ústřední výbor
José César Augusto (Kiluange)	Ústřední výbor
Aristides van Dunem	Ústřední výbor
José Vieira Dias van Dunem	Ústřední výbor
Manuel Pedro Pacavira	Ústřední výbor
Eduardo Ernesto (Bakalof)	Ústřední výbor
Bernardo Ventura (Hó Chi Minh)	Ústřední výbor
Manuel Lopes Maria (Ximutu)	Ústřední výbor
João Baptista (Jamba-Ya-Mina)	Ústřední výbor
Armando Campos Major Júnior (Xi-Kota)	Ústřední výbor ¹⁷⁵

Se státním převratem v Portugalsku v dubnu 1974 se otázka dekolonizace dostala na denní pořádek, neboť Portugalsko již nebylo ani psychologicky ani politicky schopno nadále vést koloniální válku v Angole, ani v žádné jiné kolonii. Ani na otázku „neokolonizace“ nebylo Portugalsko schopno mít nějakou strategii, na rozdíl od svých evropských konkurentů Velké Británie a Francie v 60. letech 20. stol. Osvobozenecká hnutí v koloniích si toho byla velmi dobře vědoma, využívala toho a posilovala se, jak se to stalo v Mosambiku a v Angole.

FNLA na začátku roku 1974 posílila svůj zbrojní arsenál a UNITA, ačkoli spolupracovala s portugalskou armádou,¹⁷⁶ také obnovila své aktivity poté, co byla tato tajná smlouva ukončena vzhledem k nedorozumění s portugalskými silami v roce 1973, což Portugalsku způsobilo silné ztráty na východě. MPLA bylo v tomto období nejsilněji postiženo portugalskou ofensivou, ale začalo se znovu posilovat příchodem mladých lidí z městských zón a jiných nových guerillových bojovníků.

---

¹⁷⁵ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 407 a MPLA: *Documentos – 3.^a Reunião Plenária do Comité Central, Luanda, 23 a 29 de Outubro de 1976*. Luanda: Edições do Bureau Político 1976, s. 101-167.

¹⁷⁶ Viz předchozí kapitola.

Bylo to tedy v CIRM, kdy si MPLA uvědomila, kde figurovala v tomto dekolonizačním procesu a využila to k morálnímu a politickému posílení a načrtnutí nových strategií – krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé.

V krátkodobé strategii se nacházela potřeba podepsat příměří s portugalským vojskem. Ale na rozdíl od Portugalska, MPLA nedisponovala kvalitními kádry s dostatečnou zkušeností pro vyjednávání, ale nechtěla si připustit, že by ostatní dvě silné organizace mohly také vyjednávat nebo vládnout v Angole. Byla tedy vytvořena tzv. „*Comissão de Negociação com o inimigo*“¹⁷⁷, která měla celou záležitost řídit.

Ve střednědobé strategii se nacházela potřeba připravit eventuální účast MPLA v dočasné struktuře vlády, to byl další problémem, protože MPLA nedisponovalo kvalitními kádry pro tento cíl. Bylo tedy nutné hledat i mimo základny, MPLA se tak rozhodlo žádat o pomoc Portugalce (komunisty), a jiné spojence, především Alžířany a Jugoslávce. Stejně tak se rozhodlo vytvořit databázi zkušených poradců, kteří by s MPLA spolupracovali na těch nejnutnějších problémech, a to především právních, ekonomických, sociálních a administrativních. V seznamu zkušených odborníků se objevovala v Angole známá jména s nejrůznější politickou historií a v Portugalsku to byla, jak jsme výše zmínili, především jména z komunistického spektra.

Konečně v dlouhodobé strategii se nacházely otázky umístění MPLA v dekolonizačním procesu, vzhledem k rychlosti událostí, které se odehrávaly. Nejdůležitějším bodem, kterým se MPLA musela zabývat

---

¹⁷⁷ Překl. z port.: Komise pro vyjednávání s nepřítelem.

bylo dilema, zda se měla snažit v boji o tvorbu nového státu dělit se o moc s jinými politickými silami a nebo dále pokračovat v přesvědčení, že jedině ona je tím legitimní zástupcem angolského národa. MPLA se nakonec přiklonilo k variantě být buď jedinou, nebo alespoň hlavní stranou jednající s Portugalci. To tvořilo páteř Okamžitého akčního programu (*Programa de Acção Imediata*), který vzešel z CIRM. Byl to taky tento dokument, který umožnil MPLA hodnotit její skutečnou sílu, neboť jak se píše v tomto dokumentu, „*actualmente, trava-se em Angola, uma grande batalha política entre o MPLA, dum lado, e todos os outros partidos fantoches do futuro.*“¹⁷⁸ Ovšem existovaly některé obavy z jiných hnutí, ale jedině hnutí, které v té době mohlo MPLA trochu ohrozit bylo FNLA, neboť UNITA byla považována za méně důležitou. FNLA bylo tedy jediným hnutím, se kterým přicházel v úvahu vojenský střet, ale na druhé straně již byl předvídan úspěch, tak jak se píše v tomto dokumentu, „*as Forças Armadas do MPLA, hoje como ontem, continuam a ser as mais coesas sob todos os pontos de vista. [sic] as únicas aptas a assumir as responsabilidades históricas actuais.*“¹⁷⁹

MPLA však nemělo o arsenálu FNLA aktuální informace, neboť ke konci roku 1974 se FNLA silně ozbrojila, čehož důkazem byly její vojenské aktivity na severu Angoly, které všechny znepokojovaly. V ohledu k UNITA, MPLA by ji nejspíše pohltila.

Tyto strategie vzešly ze CIRM a všechny dokumenty z této konference a ostatní dokumenty týkající se pozdější dohody s Portugalci hovoří

---

¹⁷⁸ Překl. z port.: aktuálně probíhá v Angole obrovská politická bitva na jedné straně proti MPLA a všem ostatním méněcenným hnutím na straně druhé. „Programa de Acção Imediata“. In *MPLA: História do MPLA...*, 2. díl, s. 374.

¹⁷⁹ Překl. z port.: ozbrojené síly MPLA, dnes stejně jako včera, jsou stále těmi nejjednoduššími ze všech pohledů, ty jedině jsou schopné vzít na sebe aktuální historickou odpovědnost. *Ibidem*, s. 374.

v tomto duchu. Debata o exkluzivitě během jednání o nezávislost s Portugalci se opakovala a MPLA se snažilo tuto unilaterální strategii dosáhnout samo, jako jediný zástupce angolského lidu, jak se to projevilo v Mombase nebo později v Alvoru. Ostatně MPLA vždy projevilo dvojitou strategii: zatímco část delegace jednala s ostatními hnutími o dělbě moci v nezávislém státě, jiná část delegace přemýšlela o exkluzivitě v jednání o nezávislosti. Ale jak bude zmíněno později, byly to společenské základny MPLA složené především z mladších generací, které stranu přesvědčovaly, aby vedla exkluzivní jednání s Portugalci a vyloučila FNLA a UNITA z procesu převedení moci z Portugalska v období 1974-1975.

Ve skutečnosti od doby, kdy se v Portugalsku odehrál státní převrat, se mezi hnutí šířila vlna nervozity a nejistoty a pro každou z nich to byla nová skutečnost a připravovaly se na bitvu. UNITA byla z nich tou nejslabší nejen vzhledem k tomu, že byla nejmladší ale také vzhledem k její částečné závislosti na Portugalcích, proti kterým se bojovalo. To ji nutilo hrát silnou mírou politickým přesvědčením.

MPLA ve svých projevech ať už před CIRM nebo po něm dávala jasně najevo své postavení v tomto dekolonizačním procesu. U ní se tedy nespočetněkrát opakovala snaha o monopolizaci jednání a být avantgardou v boji o nezávislost.

Otázka národnosti uvnitř MPLA byla vždy velmi choulostivou otázkou, která vždy určovala jednotu strany. MPLA byla vždy hodně flexibilní díky stálému přejímání nových členů z nejrůznějších vrstev angolského společenského života. Otázka budoucnosti bělochů v nezávislé Angole byla vždy odkládána. Ostatně, bylo to velmi těžké chtít ji podrobně probrat mimo kongres MPLA, ale hlavně přijít bez kompromisního řešení všech problémů, které vznikaly. Tato otázka

byla dlouho ventilována, především kvůli osobním sporům, které od začátku existovaly a které předčily celkový aspekt osvobozeneckých bojů. Bylo to právě na této konferenci, kde se objevila první velká příležitost k rozebrání této otázky až ke kořenům. Politicko-ideologické neshody, kterým se dosud dařilo vyhýbat a oddalovat je, a to jak v individuálním tak obecném měřítku různých guerillových škol, našly v této záležitosti první příležitost ke střetu.

Existovaly rozpory v otázce automatického získání angolské národnosti bělochy, kteří se narodili v Angole. Podle některých, především extrémních bojovníků, pouze černoši narození v Angole měli mít nárok na angolskou státní příslušnost. K tomuto postoji se přikláněli delegáti především z angolského vnitrozemí a to ovlivnilo některé ideologické aliance, které se v této době objevily v některých guerillových vojensko-politických kruzích, především z 1. VPR.

Na druhé straně se objevovali delegáti, kteří chtěli tuto otázku objasnit, protože v osvobozeneckých cílech obsažených v osnovách MPLA figuruje boj proti koloniálnímu režimu a ne proti určité rase, i když by to byla rasa kolonizátora, proti kterému bojovali. Bojovníci, kteří tento postoj hájili se opírali o aktivní účast bílých aktivistů v osvobozeneckém boji v globálním měřítku (tajný boj, koloniální vězení, guerilla atd...).

Nakonec byl na této konferenci nalezen kompromis obou tendencí, který byl shrnut v resoluci přijaté na konci konference. Tato resoluce umožňuje cizincům pobývat na angolské půdě, pokud budou ctít angolské zákony. Dále mělo být uznáno právo na občanství všem těm, kteří se narodili v Angole a každému cizinci, který se zapojil do osvobozeneckého boje. MPLA se dále zavázalo chránit lidská práva a majetky Angolanů. Na druhé straně bylo v této resoluci odmítnuto

právo na občanství všem cizincům, kteří se pokouší bojovat proti osvobozeneckému boji, tzv. kontrarevolucionářům.¹⁸⁰

Do jisté míry tato resoluce nebo vůbec toto setkání s cílem tuto otázku vyřešit uvnitř MPLA bylo úspěchem, ale duch který panoval v době, kdy se tato otázka řešila na konferenci zanechal mnoho nejistoty. Mnoho delegátů nenechalo stranou několik výroků s rasistickou konotací, což bylo přijato bělošskou a mestickou skupinou s rezervou. Jejich „angolanita“ byla zpochybňována a to dokonce vyvolalo několik konfliktů, které vyústily v ideologické rozpory. Bělošské a mestické skupiny cítily, že jejich úsilí v osvobozeneckém boji, ať už v utajení či ne nebo v utrpení stráveném ve vězení, bylo vniveč.¹⁸¹

Pojetí angolského občanství na universální bázi, které MPLA ale především jeho předseda tolik podporoval, bylo najednou kritizováno, a tak všichni okolo Agostinha Neta považovali veškeré debaty o této otázce jako jistý krok zpět, neboť nebyl brán v potaz její morální aspekt. Tento fakt měl magnetický efekt na všechny bělochy a mestice vůči osobě Agostinha Neta, u kterého nacházeli útěchu.

Kdybychom měli shrnout, tak tato konference byla velmi důležitou, jak z historického tak z politického hlediska. Z historického hlediska byla CIRM tím prvním opravdovým kongresem MPLA, pokud budeme považovat Lusacký kongres za kongres, který byl organizován z vnějšku, mimo angolskou půdu a nemohl uspět vzhledem k imperativnímu charakteru věci. Na druhé straně se tento „kongres“ mohl chlubit úspěchem jen vzhledem k tomu, že se nezúčastnily

---

¹⁸⁰ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit, 1. díl, s. 227.

¹⁸¹ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 124.

ostatní frakce, které vedení kritizovaly. Byla to tedy konference jednoho křídla, která ostatní marginalizovala, ba dokonce diskreditovala.

Skutečnou historickou a politickou hodnotu dosáhlo toto křídlo složené z městských sympatizantů a jejich symbióza s guerillovou strukturou, což byl nevídaný jev. Velkým obratem byla transformace hnutí MPLA od osvobozeneckého boje v buši na městský politický a legální boj, což zdůvodňuje všechny strategie, ať už krátko-, středně- či dlouhodobé, přijaté na této konferenci. MPLA si bylo velmi dobře vědomo, že existovala nutnost zaujmout jisté postavení po dubnovém převratu v Portugalsku, protože existovala reálná možnost, že dojde k předávání moci do rukou Angolanů a MPLA se připravovalo k tomu, že moc převezme samo, bez dělby moci s ostatními hnutími. Začalo se tedy pracovat na způsobu a strategii jak získat moc.

Z politického hlediska umožnil CIRM MPLA restrukturalizovat svou politickou strukturu, ba dokonce přijít s novou a lepší strukturou. Poprvé přišlo MPLA se širokou strukturou, která nahrazovala elitní strukturu Řídícího výboru. Byla vybudována nová struktura podle klasických marxistických struktur, kde se na jedné straně nacházel vedoucí centralizovaný orgán, zvaný Ústřední výbor (*Comité Central*) vedený Politickým byrem (*Bureau Político*) jako výkonným orgánem Ústředního výboru.¹⁸²

S touto strukturou podepsal Agostinho Neto dne 21. října 1974 příměří s portugalskými autoritami, bez přítomnosti ostatních frakcí, které ukončilo 13 let protikoloniálního boje.¹⁸³ Je jasné, že Agostinho

---

¹⁸² MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 397.

¹⁸³ William Martin James: op. cit., s. 54.

Neto v této době prožíval nepochybně pocit výhry, neboť jeho křídlo bylo tím, které nakonec po dlouhých peripetích bylo kontaktováno portugalskou stranou, aby podepsalo dohodu o příměří, což nepřímo znamenalo, že jeho křídlo uspělo před jinými křídly, které také bojovaly o získání vlády. Tento počín portugalských autorit legitimizoval předsedu Agostinha Neta jako oprávněného vůdce MPLA, a proto jediného oprávněného hovořit za tuto stranu, i když Daniel Chipenda po Lusackém kongresu se všude možné prohlašoval předsedou.

V MPLA v prvních letech formování hnutí existovala také jistá rivalita mezi těmi, kteří měli možnost studovat a těmi, kteří tuto možnost neměli, nebo také těmi, kteří studovali v metropoli nebo na jiných zahraničních universitách, což bylo v této době vzácné privilegium.

3.3 Zavěrečná fáze osvobozovacího procesu

Po dubnových událostech v Portugalsku v roce 1974 se začalo v Angole a hlavně ve městech vytvářet jisté politické vakuum, které muselo být naplněno politickými stranami angolského nacionalistického spektra. V té době již mělo MPLA v městských částech své vrstvy aktivistů a intelektuálů, ať už mezi černochoy nebo mezi bělochy a mestici.

V té době byla angolská společnost ještě překvapena událostmi z 25. dubna 1974 v Portugalsku, které zapříčinily pád salazarova režimu. Nutno však dodat, že existovaly již některé náznaky, které změnu režimu ohlašovaly, jako například ještě před osudným 25. dubnem, panovala agitace uvnitř portugalských ozbrojených sil a podle

Pezarata Correii, zabývající se otázkám dekolonizace Angoly, se měl státní převrat odehrát dokonce již 16. března.¹⁸⁴ Dalším náznakem byla, jak bylo výše zmíněno, samotná publikace knihy generála Antónia de Spínaly s názvem „*Portugal e o Futuro*“. Generál António de Spínola v ní vyjadřuje svou úzkost a nedůvěru v pokračování portugalského koloniálního boje s negativními důsledky pro osud portugalské koloniální říše, jakožto i o přežití Portugalska samotného.¹⁸⁵ Tyto události nepochybně vysílaly mnoho náznaků nejen do kolonií ale také směrem k samotným portugalským ozbrojeným silám.

Nehledě na jeho návrhy na osud Portugalska v nekoloniální světě, upozornila jeho kniha na to, že Portugalsko bylo unavené koloniální válkou, což mělo vliv na vojenskou elitu režimu. Ale v pohledu na koloniální říši, bylo Portugalsko unavené válkou, ale nebylo si úplně vědomo své pozice bez zámořských teritorií, především pak Angoly, považované za klenot portugalské říše, jak ostatně ve své knize píše Pezarat Correia.¹⁸⁶

Přibližně 335 000 bělochů v Angole, kteří neměli žádné politické zkušenosti a organizaci v letech portugalského autoritářského režimu, nebylo schopno vyhlásit jednostrannou nezávislosti. Jejich bezpečnost byla navíc vážně ohrožena, protože nová vláda generála Antónia de Spínoly začala s propouštěním politických vězňů a umožnila Angolanům organizovat se, shromažďovat se a projevovat se svobodně. V červenci roku 1974, kvůli patrně nepoliticky motivované vraždy jednoho bílého taxikáře v jedné z luandských

---

¹⁸⁴ Pedro Pezarat Correia: *Descolonização de Angola – A jóia da coroa do império português*. Luanda: Ler & escrever 1991, s. 27.

¹⁸⁵ António de Spínola: *Portugal and...*, passim.

¹⁸⁶ Pedro Pezarat Correia: *Descolonização...*, passim.

čtvrtí, se frustrace bílého obyvatelstva změnila v násilí, když luandští běloši zahájili vlnu výtržností, při nichž plundrovali a vraždili obyvatele slumů.¹⁸⁷ Portugalská armáda vlnu násilí ihned ukončila, ale když portugalská vláda oznámila, že má v úmyslu vytvořit prozatímní angolskou vládu s představiteli nacionalistických hnutí a bělošské populace, propukly další nepokoje.

V důsledku převratu v Portugalsku se prohloubila roztržka mezi osvobozeneckými hnutími. Lisabon se zdráhal předat vládní moc jen jednomu hnutí a bral na sebe aktivní roli v zajištění smíření třech osvobozeneckých hnutí. Podle Pacaviry, jednoho z pamětníků osvobozeneckého boje a dnes velvyslanec Angoly v Itálii, skutečný osud Angoly měl být rozhodnut na dvou setkáních mezi Spínolou a Mobutu v srpnu stejného roku a mezi Spínolou a Nixonem v červnu na Azorách. Podle něho se plánovalo předat osud Angoly do rukou Mobutua, Savimbiho, Roberta a Chipendy. To se však neuskutečnilo.¹⁸⁸

Na popudu OAJ, Agostinho Neto, Holden Roberto a Jonas Savimbi učinili několik pokusů o vytvoření společné fronty, ale nepodařilo se. Strany UNITA, FNLA a MPLA dále jednaly o ukončení bojů a uznání všech národů Angoly. FNLA byla jedinou stranou, která vedla jednání o ukončení bojů mimo Angolskou půdu. Jednání byla uzavřena v přítomnosti Mobutua Sese Seka na jeho soukromé jachtě. Všechna pozdější jednání mezi portugalskými delegacemi a FNLA se uskutečnila v přítomnosti presidenta Mobutua. Dohoda mezi portugalskými zástupci a UNITA byla uzavřena jako první 14. června 1974. Poté následovala FNLA 15. října a MPLA 21. října stejného

---

¹⁸⁷ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 161-165.

¹⁸⁸ Manuel Pedro Pacavira, op. cit., s. 30.

roku.¹⁸⁹ Dohoda o ukončení bojů umožňovala osvobozeneckým hnutím začít zřizovat kanceláře v hlavních populačních centrech země a snažit se mobilizovat podporu a politickou kontrolu.

Dohodou o příměří byl *de facto* dovršen mír na celém angolském území. Následovalo ještě uzavírání příměří mezi jednotlivými osvobozeneckými hnutími. Nejdříve byla podepsána dohoda mezi FNLA a UNITA v Zairu 25. listopadu 1974. Poté následovala dohoda mezi MPLA a UNITA v Portugalsku dne 18. prosince 1974¹⁹⁰ a mezi FNLA a MPLA v Keňi 4. ledna 1975.¹⁹¹

Dohoda o příměří mezi UNITA, FNLA a MPLA, která se uskutečnila na popud keňského presidenta Mzee Jomo Kenyatta v době od 3. do 5. ledna 1975, byla podepsána v keňské Mombase během prvního setkání delegací všech tří hnutí vedených svými předsedy. V Keni bylo podepsáno společné vyjádření, které mělo být použito při jednání s Portugalskem.¹⁹² Bylo v něm několik důležitých bodů, mezi něž patří odmítnutí jakýkoliv ostatních angolských stran ve fázi přípravy získávání nezávislosti, potřeba vytvoření přechodné vlády a nedělitelnost angolského teritoria (to se vztahovalo především k separatistickým snahám FLEC). Nakonec mělo být umožněno všem obyvatelům nového Angolského státu, aby se stali angolskými občany.¹⁹³

---

¹⁸⁹ Jan Klíma: *Dekolonizace...*, s. 245-6.

¹⁹⁰ “Neto e Savimbi assinam no Luso Acordo de Cooperação” in *a província de Angola*, 19/12/1974 (překl.: Neto a Savimbi podepisují v Luso Dohodu o spolupráci).

¹⁹¹ Jan Klíma: *Dekolonizace...*, s. 246.

¹⁹² “Plataforma de Entendimento dos três Movimentos para as conversações em Portugal.” in *a província de Angola*, 06/01/1975 (překl.: Společné vyjádření třech hnutí pro jednání v Portugalsku).

¹⁹³ Jan Klíma: *Dekolonizace...*, s. 247.

Je zde patrné, že zatímco FNLA pokračovala v jednáních mimo angolskou půdu, pro ostatní hnutí a Portugalsko samotné, to bylo jejich první jednání mimo angolské území.

UNITA byla oficiálně uznána OAJ jako třetí osvobozené hnutí na tomto prvním tripartitním jednání, těsně před zahájením jednání s Portugalskem v Alvoru. Za toto uznání vděčí UNITA především portugalské delegaci vedené vládními zástupci a MFA v Angole. Portugalci přiznali UNITA stejný statut a legitimitu jako ostatním hnutím.

V dohodách z Mombasy bylo dosaženo předpokládaného úspěchu a všechny zúčastněné strany byly spokojené s podmínkami nutnými pro získání nezávislosti a předání moci do rukou Angolanů.

Je tedy možné konstatovat, že závěrečná fáze získání nezávislosti Angoly byla závislá na několika faktorech. Jedná se především o přiznání práva na nezávislost, individuální jednání mezi Portugalskem a jednotlivými angolskými hnutími o ukončení bojů na celém území, dále o potlačení snahy bělošské menšiny o zvrát emancipačního boje, o potlačení separatistických snah hnutí FLEC z Cabindy, o uznání legitimacy hnutí MPLA, FNLA a UNITA jako zástupců angolského lidu v jednáních o nezávislosti a odmítnutí (dle doporučení OAJ a OSN) uznání stejné legitimacy ostatních hnutí, a konečně o první společné jednání těchto tří uznaných osvobozených hnutí, z něhož vzešlo ustanovení společné delegace pro jednání s portugalskými představiteli. Vývoj angolských dějin od kolonizace k nezávislosti byl takto postupně dovršen a posledními částmi tohoto velkého díla se měla stát dohoda z Alvoru v portugalském Algarve, vytvoření přechodné vlády a dotvoření podmínek pro předání moci.

Vrcholné jednání se tedy odehrálo v Alvoru ve dnech 10. – 15. ledna 1975, zúčastnily se jej čtyři delegace: portugalská, FNLA, UNITA a MPLA. Do dějin se toto vrcholné setkání zapsalo jako Summit či Dohoda z Alvoru.¹⁹⁴

Delegace všech tří hnutí byly zastoupeny hlavními představy společně s ostatními vlivnými vůdci. Portugalskou stranu zastupovali především Ministr zahraničních věcí Mário Soares, Ministr pro Meziteritoriální koordinaci Almeida Santos a ministr bez portfeje Major Melo Antunes, který se podílel i na jednání o nezávislost s mosambickou stranou FRELIMO, a který *de facto* koordinoval celý proces udělování nezávislosti Angole.

Obr. 9: „nezávislost 11. listopadu“: *a provincia de Angola*, 16/01/1975.

Jednání se odehrávalo v hotelu Penina, v jehož prostorách byly delegace i ubytovány. To umožnilo mnohem jednodušší styk a vzájemné poznávání členů jednotlivých delegací. Právě tato neformální výměna názoru a návrhů a uvolněné pracovní klima pomohlo významnou měrou k úspěchům jednání.

Podkladem k jednání bylo společné vyjádření tří osvobozeneckých stran, které bylo schváleno v Mombase. Dohoda

¹⁹⁴ Jan Klíma: *Dekolonizace...*, s. 247.

z Alvoru načasovala vyhlášení nezávislosti na 11. listopadu 1975 a podle ní byla ustavena přechodná vláda v čele s portugalským vysokým komisařem, s účastí MPLA, UNITA a FNLA.¹⁹⁵

Nutno ještě dodat, že jedním z faktorů, který ovlivnil tyto dohody, byla role admirála Rosa Coutinho. Jeho náklonnost pro hnutí MPLA ohrožovala křehkou rovnováhu, kterou osvobozenecká hnutí dosáhla.¹⁹⁶ Na konci ledna 1975 byl vystřídán Silvem Cardosem.¹⁹⁷

Dohoda z Alvoru byla úspěšná a byla Angolany přijata s uspokojením. S nadějí byla přivítána také většinou Portugalců, ať už se jednalo o civilisty či vojáky, neboť ti všichni doufali, že tato dohoda konečně přinese mír.

Dne 31. ledna 1975 složila přechodná vláda přísahu, ale koalice, založená na křehkém příměří, měla vážné potíže, neboť lídři všech tří hnutí v řadě otázek hašteřili, včetně otázky osobní moci. Do několika dnů tak byly konflikty mezi MPLA a FNLA obnoveny. Navíc v únoru zaútočila MPLA na úřad Chipendého frakce v Luandě, což zapříčinilo jeho vstup do FNLA, kde se stal asistentem generálního tajemníka. Zdálo se, že dohoda z Alvoru byla divadelním představením, neboť představitelé angolských stran jakoby zapomněli na hlavní důvod jednání v Portugalsku a pouze si snažili zabezpečit moc pro období po vyhlášení nezávislosti.

---

¹⁹⁵ "Independência a 11 de Novembro. Angola governada por angolanos a partir de 31 de Janeiro." in *a província de Angola*, 16/01/1975. (překl.: Nezávislost 11. listopadu. Od 31. ledna vládnou v Angole Angolané).

¹⁹⁶ „Rift in Angola“, in *Cape Times*, 20/11/1974 (překl.: thrlina v Angola), s. 6.

¹⁹⁷ “Brigadeiro Silva Cardoso é novo Alto-Comissário.” in *a província de Angola*, 25/01/1975. (překl.: Brigádní generál Silva Cardoso je nový vysoký komisař).

Během přechodného období se zahraniční mocnosti začaly stále více podílet na vývoji tvorby angolského nového státu. To vedlo k tomu, že otázka Angoly se rychle vyvíjela ve východo-západní mocenský zápas. Na konci ledna 1975 Spojené státy přiznaly podporu 300 tisíc amerických dolarů pro FNLA, která byla prozápadní, a která se tehdy zdála být nejsilnější ze všech tří hnutí. V březnu SSSR zvýšil dodávku zbraní pro MPLA, čímž se MPLA stalo do července vojensky nejsilnějším z těchto hnutí. Zděšené Spojené státy poté zvýšily finanční prostředky pro FNLA, a poprvé začaly finančně podporovat také hnutí UNITA. V roce 1975 SSSR poskytla MPLA podporu v hodnotě 300 miliónu amerických dolarů, což z daleka překonalo jakoukoli podporu poskytnutou v posledních čtrnácti letech (54 milióny amerických dolarů).¹⁹⁸ Kuba, která MPLA pomáhala od poloviny sedmdesátých let, poslala na konci jara 1975 vojenské instruktory. Do začátku října dorazily další kubánské vojenské jednotky, tentokrát však především bojové útvary, jejichž celkový počet se pravděpodobně pohyboval mezi 1100 a 1500 muži.

V dubnu se presidenti Zambie, Tanzanie a Botswany rozhodli podpořit Jonase Savimbiho jako lídra angolské vlády národní jednoty, neboť byli přesvědčeni, že UNITA reprezentovalo nejširší vrstvu angolského lidu. Jonas Savimbi měl rovněž podporu některých frankofonních států, stejně tak jako Nigérie a Ghany. Některé z těchto zemí později tuto svoji podporu odvolaly, poté co OAJ přiznalo souhlas s dohodou z Alvoru.

Od února do července probíhal v angolském hlavním městě „boj o Luandu“, kdy si jednotlivé strany upevňovaly svou moc ve městě tím, že likvidovaly základny ostatních stran. Křehkost koalice vzešlé z

---

¹⁹⁸ William Martin James: op. cit., s. 54.

dohody z Alvoru se projevila, když se lídrům všech tří hnutí nepodařilo vyřešit zásadní politické neshody ani brzdit své soupeření o osobní moc.¹⁹⁹ Ačkoli OAJ přivedla Agostinha Neta, Holden Roberta a Jonase Savimbiho v červnu 1975 k jednacímu stolu v keňském Nakuru, aby společně vypracovali návrh ústavy,²⁰⁰ vypukly na počátku července těžké boje, které se rychle šířily po celé zemi. Během týdne se MPLA podařilo vyhnat FNLA z Luandy,²⁰¹ zatímco FNLA se podařilo zlikvidovat veškerou zbývající vojenskou přítomnost MPLA v severních provinciích, především Uíge a Zaire. UNITA formálně vyhlásila válku MPLA 1. srpna 1975. O rok dříve vytvořila MPLA své vojenské křídlo FAPLA, které se stalo základem angolské armády v postkoloniálním období. Když si FNLA a UNITA uvědomily, že jejich samostatné vojenské síly nebyly dost silné na boj proti MPLA, vytvořily mezi sebou alianci, stáhly své ministry z prozatímní vlády v Luandě a zahájily regulérní občanskou válku. Zahraniční tajná služba Spojených států (CIA) mezitím zahájila program, který měl připravit americké a evropské žoldáky na to, aby bojovali po boku FNLA.

V průběhu angolského dekolonizačního procesu se otázka alianci ve městech stala velmi důležitou. Ačkoli by se MPLA, FNLA a UNITA mohly spojit v alianci jako jedno legitimní hnutí, které by proti portugalské nadvládě mohlo bojovat, vzájemná politická intolerance a jim jakoukoliv spolupráci nedovolovala.

---

¹⁹⁹ “Nova onda de violência em Luanda” in *a província de Angola*, 06/07/1975. (překl.: Nova vlna násilí v Luandě).

²⁰⁰ “A «Cimeira da Esperança». Holden, Neto e Savimbi em Nakuru” in *a província de Angola*, 15/06/1975. (překl. Summit nadeje. Holden, Neto a Savimbi v Nakuru).

²⁰¹ “Graves incidentes na capital do país” in *Jornal de Angola*, 12/07/1975. (překl. vážné incidenty v hlavním městě).

Dne 14. srpna 1975 se přechodná vláda zhroutila.²⁰² Portugalsko nařídilo rozpuštění koaliční vlády a oznámilo převzetí všech výkonných pravomocí.²⁰³ Ve skutečnosti MPLA obsadila i ta ministerstva, která byla původně obsazena členy FNLA a UNITA, čímž si rozšířila svou politickou kontrolu v celé vládě.

Hned po ukončení dohod z Alvoru pokračovaly strany intenzivněji v projevech s hodně militantním obsahem, což zrychlilo odchod bělošské populace zpět do Portugalska a stažení jiných politických stran s převážně běloškou nebo mestickou základnou, jako například FUA – Angolské jednotné fronty (*Frente Unida de Angola*) nebo PCDA – Demokratické křesťanské strany Angoly (*Partido Cristão Democrata de Angola*). Po dohodách v Alvoru došlo k automatickému čištění angolského politického prostoru, až se na území Angoly vyskytovaly pouze tři významné strany: MPLA, FNLA a UNITA.

Strana MPLA, na rozdíl od svých konkurentů, dokázala v této společenské dynamice lépe oslovit společenské struktury v otázce identity, což její rivalové FNLA a UNITA nebyly schopny. I když tyto strany nespočetněkrát kritizovaly, že MPLA byla stranou cizinců, politika zaměřená proti tribalismu, regionalismu a rasismu byla obrovskou výhodou, která nakonec byla determinující v jejím úspěchu ve městě. Na druhé straně je nutné podotknout, že UNITA, stejně jako MPLA, ve svém etnolingvistickém prostředí úspěšně oslovovalo své občany a mělo tak silnou společenskou podporu.

---

²⁰² “Governo de Angola não funciona” in *Jornal de Angola*, 14/08/1975. (překl. vláda Angoly nefunguje).

²⁰³ “Alto-Comissário assume as funções do Colégio Presidencial” in *Jornal de Angola*, 15/08/1975. (překl. Vysoký komisař se ujal úlohy presidentského kolegia).

Městský život byl pro MPLA jedním z nejdůležitějších úspěchů od CIRM. Z tohoto hlediska se MPLA dokázalo oproti svým konkurentům lépe vypořádat s městskou sociální dynamikou, místo toho, aby se opíralo pouze o etnolingvistickou základnu z oblasti *Ambundu*, odkud pocházel jeho vůdce Agostinho Neto. Jeho strana dokázala oslovit nejrůznější vrstvy angolského městského života, hlavně ty dynamické sociální vrstvy, které jí umožnily hladký přesun z rurálních částí do městských a legitimizovali tím její přítomnost. To se stalo tím nutným impulsem k jednostrannému získání moci z rukou Portugalců. Dokázalo bez velkých problémů oslovit společenské struktury a při automatickém čistění politického prostředí se k němu mnoho malých politických hnutí přidalo, stejně jako ostatní, která se přidala k UNITA a FNLA.

Nedokázala však oslovit všechny nejdůležitější městská hnutí jako například extrémní levicové Akční výbory (*Comités de Acção*), které se formovaly přirozeným samostatným způsobem ve městech, a které dlouho nepodléhaly jejímu hegemonickému postavení ba dokonce kritizovaly některé členy z jádra MPLA.²⁰⁴ Jejich role v osvobozeneckém boji byla extrémně důležitá, neboť tvořily tzv. pojítka mezi bojovníky a městskými aktivisty, k emancipace populace konaly tajné schůze, rozdávaly pamflety, psaly hesla na zdi atd..²⁰⁵ Nakonec zanikly přirozeně nebo imperativně ve prospěch MPLA nebo jiných hnutí, a posílily tak městské základny těchto hnutí.

Je však nutné ještě zde upřesnit, že MPLA mělo svůj vlastní akční výbor, který ale fungoval skrytě pod názvem CAPA. Jeho cílem bylo fungovat jako pojítka mezi různými akčními výbory, které se k MPLA

---

²⁰⁴ Manuel Pedro Pacavira: op, cit: s. 104.

²⁰⁵ Ibidem, s. 28.

hlásily a podpořit MPLA ve vnitrozemí. Byli to také členové CAPA, kteří manifest Aktivní revolty analyzovali a straně různě radili při jednáních.²⁰⁶ Skryté jméno CAPA mělo ten důvod, aby nebyli terčem tradičních nepřátel MPLA – UNITA a FNLA.

Hegemonické myšlení každého z těchto politických hnutí nakonec znemožnilo jakoukoli dělbu politické moci mezi ně. Jako jediné odůvodnění pro získání politického prostoru pro ně platila revolucionářská legitimita. Byla to tato legitimita, která odůvodňovala boje, kterým tato hnutí musela čelit mezi sebou a proti portugalské koloniální správě, aby si získala moc.

Na rozdíl od jiných portugalských kolonií v Africe, které měly relativně pokojný přechod k nezávislosti o pár měsíců dříve, Angola byla v chaosu do samotného 11. listopadu 1975. Poslední největší bitva proběhla přibližně 20 km od Luandy v Kifangondo, podle některých autorů to byla „*verdadeira esperança em prol de um futuro melhor para Angola e os angolanos*“.²⁰⁷ Kifangondo se nachází mezi městem Luanda a Caxito. Je to oblast velmi bohatá na vodní zdroje, tvoří jednu z nejdůležitějších stanic dodávky pitné vody pro Luandu a k tomu je to oblast močálů spojená s jezírkem Panguila. Jednalo se o bitvu o Luandu, která začala v ranních hodinách dne 10. listopadu, na jedné strany byla FNLA, která útočila a na straně druhé MPLA, která chránila své privilegované postavení.

FNLA si byla vědoma důležitosti této bitvy a Holden Roberto plánoval dobýt Luandu 10. listopadu, aby mohla FNLA nezávislost vyhlásit 11. listopadu sama. K uskutečnění tohoto plánu musel zapojit

---

²⁰⁶ Ibidem, s. 61-63.

²⁰⁷ Překl. z port.: skutečná naděje za lepší budoucnost pro Angolu a Angolany. Ibidem, s. 141.

všechny síly a k tomu ještě další připojit. V úzkosti se tedy FNLA nebránila požádat o pomoc i mezinárodní žoldáky, zejména Portugalce, jihoafrické a zairské vojáky, ba dokonce kontingent CIA. Podle MPLA se tuto akci podařilo s předstihem připravit, vzhledem k tomu, že jejich špionážní služby zachytily telegram, od Holdena Roberta požadující autobusy a hudební kapely k triumfálnímu příchodu do Luandy.²⁰⁸ Na základě toho předvíдалy masivní útok na dny 9. a 10. listopadu.

Samotné místo je velmi rozlehlé, uprostřed teče řeka Bengo a okolo 1km před mostem, který přes ni vede do Luandy, se nachází močály, se kterými vojsko FNLA moc nepočítalo. Po překonání řeky ve směru do Luandy začíná kopcovatý terén. Na cestě do Kifangonda již FNLA rozvíjela širokou psychologickou a mystifikační kampaň o svém vítězství, neboť než se začalo o Kifangondo válčit již jej prohlašovala za dobytý.²⁰⁹

Když se FNLA dostala k řece Bengo a už vyhlášovala vítězství, protože se vlastně téměř nesetkala s odporem, nevěděla, co ji vlastně čeká. Na kopcovatých pláních Kifangondo, se SSSR a Kubáncům podařilo houževnatě vytrénovat a materiálně vyzbrojit tzv. 9. Brigádu FAPLA. MPLA v červenci roku 1974 a v lednu roku 1975 požádalo své bratry z Kuby a SSSR o podporu vojenskými instruktory, výzbroj a finanční podporu a její žádost byla vyslyšena s radostí.²¹⁰ Jedna ze strategií byla vlastně nechat je překonat řeku, unavit se z močálů a poté je z vrchu napadnout.

---

²⁰⁸ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 407.

²⁰⁹ “Com as FAPLA em Quifangondo”, *Jornal de Angola*, 11/11/1975 (překl.: s FAPLA v Quifangonu).

²¹⁰ Manuel Pedro Pacavira: op, cit: s. 142.

Rachotem kulometů a „zpíváním„ sovětských AK-47 byla FNLA totálně rozdrčena a zahanbena a už nikdy se nezmátořila jako ozbrojené hnutí, neboť jak píše Pacavira „*aquilo foi fogo*“²¹¹. Ve 14h byla bitva o Kifangondo ukončena a MPLA se podařilo pochyvat více jak sto zairských a portugalských žoldáků,²¹² vedených Santosem a Castrem, bratrem posledního portugalského guvernéra v Angole za Salazarova režimu.

Zatímco někteří bojovníci FNLA byli později pohlceni UNITA, jiné později naverbovali do speciálních sil jihoafrického Praporu 32 (Batalhão 32), který po mnoho let působil v Namibii a na jihu Angoly. Portugalsko po těchto jeho chybách prohlásilo, že se jednalo o „*ingenuidade política*“.²¹³ Portugalsko však v kuloárech přiznávalo, že prohráli také na diplomatickém poli, když Dohoda z Alvoru neobsahovala striktní klauzuli o ozbrojování osvobozeneckých hnutí.²¹⁴

Vše tedy bylo rozhodnuto. MPLA zůstalo jedinou stranou v Luandě připravenou převzít moc do svých rukou a Portugalsko nemohlo již nic dělat. Ačkoli mělo Portugalsko vůli předat moc do rukou všech tří stran, nemohlo. Tím, že se Portugalsko nezapojilo do poslední bitvy po boku MPLA a poté bylo prokázáno, že o zapojení portugalských vojsk do bitvy o Kifangondo vědělo, to mu moc prostoru k politickému manévrování nenechávalo.

---

²¹¹ Překl. z port.: to byla palba. Ibidem, s. 146.

²¹² MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 226.

²¹³ „Declaração do último Alto-Comissário: Fuga à responsabilidade ou ingenuidade política?“ in *Jornal de Angola*, 11/11/1975 (překl.: prohlášení posledního vysokého komisaře: útěk od zodpovědnosti nebo politická naivita?).

²¹⁴ MPLA: *História do MPLA...*, 2. díl, s. 227.

Obr. 10: „ať žije nezávislá Angola. Ať žije svobodný angolský lid“: a *provincia de Angola*, 11/11/1975.

Mělo se tedy přejít k ceremoniálu stažení portugalské vlajky, kterou měl převézt poslední Vysoký komisař v Angole, admirál Leonel Cardoso zpátky do Portugalska. Leonel Cardovo v tentýž den, tj. 10 listopadu, přednesl projev o vyhlášení nezávislosti Angoly a předání moci ne do rukou MPLA, ale angolského lidu.²¹⁵ Portugalsko se ani nezúčastnilo vyhlášení nezávislosti, protože hodinu po projevu, tj. v 16h30, se poslední portugalský kontingent nalodil, aby o půl noci zvedl

kotvu a vydal se ve směru Portugalsko.²¹⁶

Následujícího dne JA – Angolský deník (*Jornal de Angola*) komentoval, že „*quem ontem saiu de Angola não foi já o duro e brutal colonizador de cinco séculos, mas o pequeno, frágil e hesitante colonizador que, sujeito a pressões, não conseguiu, ao menos na hora derradeira, colocar-se ao lado do Povo Angolano.*”²¹⁷ Dalo by se tedy říci, že původní manifest MPLA, narýsovaný Viriatem da Cruz byl naplněn, neboť základem osvobozenického boje, jak se v něm píše, je “*isolar o inimigo, tornar o mais pequeno possível a sua base de apoio,*

²¹⁵ Manuel Pedro Pacavira: op, cit: s. 146-147.

²¹⁶ Ibidem, s. 147.

²¹⁷ Překl. z port.: ten, který včera Angolu opouštěl, již nebyl tím tvrdým a brutálním kolonizátorem, kterým byl po pět století, nýbrž malým, křehkým a váhavým kolonizátorem, který pod tlakem nedokázal ani v posledních hodinách stát po boku angolského lidu. „um momento inesquecível“ in *Jornal de Angola*, 11/11/1975 (překl. nezapomenutelný okamžik).

estreitar o seu campo de acção, reduzir as suas possibilidades, deixar o inimigo só, fraco, sem aliados."²¹⁸

V tomto městském politickém boji vyhlásila MPLA dne 11. listopadu 1975 nezávislost²¹⁹ a tentýž den byly zveřejněny Ústavní zákon, hymna a vlajka nového angolského státu.²²⁰ V ulicích Luandy bylo toho dne slyšet hesla „*Um só Povo, Uma só Nação!*“²²¹ a „*A luta continua, a vitória é certa!*“²²² Heslo „*A luta continua, a vitória é certa!*“ znamenalo podle Agostinha Neta, že boj MPLA pokračuje dále za hranicemi Angoly na pomoc osvobozeneckým hnutím Zimbabwe, Namibie a Jihoafrické republiky.²²³ Dále oznámila ustavení své vlády v Luandě a nazvala území pod svou kontrolou Angolskou lidovou republikou (*República Popular de Angola*). V následujících dnech Agostinho Neto, který byl 14. listopadu Ústředním výborem a „angolským lidem“ prohlášen prezidentem Angolské lidové republiky, jmenoval Lopo do Nascimento premiérem a den poté, tj. 15. listopadu už byly známi členové vlády.

První vláda Angolské lidové republiky měla toto složení:

Premiér	Lopo do Nascimento;
Ministr zahraničních věcí	José Eduardo dos Santos;
Ministr obrany	Iko Carreira;
Ministr vzdělání a kultury	António Jacinto do Amaral Martins;
Ministr informací	Manuel Rui Monteiro;

---

²¹⁸ Překl. z port.: izolovat nepřítele, ztenčit co nejvíce jeho podporující základny, zúžit jeho oblast opatření, snížit jejich možnosti, osamotit nepřítele, oslábnout ho, odříznout od spojenců) Viriato da Cruz: „Manifesto do MPLA“ in MPLA: *História do MPLA*, 1. díl. Luanda: Centro de Documentação e Investigação Histórica do MPLA 2008, s. 226.

²¹⁹ Elikia M'Bokolo: «L'Afrique équatorial de l'Ouest» in *Historie Générale de L'Afrique*, vol. VIII, Ali. A. Mazrui (dir.). Paris, Éditions UNESCO 1998, s. 152.

²²⁰ „Lei Constitucional da República Popular de Angola“, „Hino de Angola“ a „Bandeira“, *Jornal de Angola*, 11/11/1975 (překl. Ústava Angolské lidové republiky, Angolská hymna a vlajka).

²²¹ Překl. z port.: jeden lid, jeden národ.

²²² Překl. z port.: boj pokračuje, vítězství je jisté!

²²³ Manuel Pedro Pacavira: op, cit: s. 149.

Ministr práce	David Aires Machalo „Minerva“;
Ministr zdravotnictví	Mário de Almeida „Kassessa“;
Ministr pro vnitřní správu	Bernardo Alves Baptista „Nito Alves“;
Ministr spravedlnosti	Diógenes Boavida;
Ministr plánování	Carlos Rocha „Dilolwa“
Náčelník generálního štábu	Luís Neto „Xietu“;

Společně s ministry byly jmenováni státní tajemníci pro zemědělství, obchod, rybolov, průmysl a energie, sociální věci, komunikaci a finance, kteří byli také členy vlády.²²⁴

Od prvního dne začaly jednotlivé státy uznávat Angolu a legitimitu angolské vlády. První z nich byla Brazílie, která Angolu uznala prostřednictvím svého konzula při samotném aktu jmenování Agostinha Neta prezidentem. Další státy následovaly, například vláda Československé socialistické republiky na své schůzi 11. listopadu 1975 „přijala usnesení o uznání nezávislé a samostatné Angoly a o navázání diplomatických styků na úrovni velvyslanectví a dne 30. července 1976 předal první československý velvyslanec pověřovací listiny“.²²⁵

FNLA a UNITA, jejichž vojenské síly se nacházely na severu ve městě Ambriz (provincie Bengo) a na jihu od řeky Keve (provincie Kwanza Norte), s podporou jihoafrických ozbrojených sil vyhlásily samostatný režim se sídlem ve městě Huambo a nazvaly své území Demokratickou a lidovou republikou Angola (*República Popular Democrática de Angola*). Holdem Roberto se měl stát prezidentem a

---

²²⁴ „primeiro governo de Angola independente“ in *Jornal de Angola*, 15/11/1975 (překl. první vláda osvobozené Angoly).

²²⁵ Archiv FMZV: „Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 19/10/1976, č.j. 017.567/76-GS, 09/11/1976, s. 2.

Jonas Savimbi premiérem.²²⁶ Ale kvůli pokračujícímu nepřátelství mezi nimi nebyly FNLA a UNITA schopny sestavit vládu do prosince 1975 a ani se nepokusily sjednotit své armády. Kromě toho aliance FNLA – UNITA neobdržela žádné formální uznání od ostatních států, hlavně kvůli své podpoře režimu v Jihoafrické republice.²²⁷ Obecně lze říci, že mezinárodní společenství, zejména ostatní africké státy, vnímaly zapojení Jihoafrické republiky ve prospěch FNLA a UNITA jako legitimizaci sovětské a kubánské podpory MPLA.

Přiznání nezávislosti Angole učinilo tečku za portugalskou koloniální říší, neboť Angola byla poslední portugalskou kolonií, která získala nezávislost.

Do ledna 1976 bylo jasné, že se z MPLA, s podporou kubánských vojsk (10.000 – 12.000) a sovětských zbraní v hodnotě přibližně 200 milionů amerických dolarů, stala dominantní vojenská síla. To byl výsledek její žádosti svým spojencům o vyslání vojenských jednotek a materiální pomoc v době největšího ohrožení.²²⁸

Do února 1976 bylo FNLA a jeho žoldáci v severní Angole poraženi, JAR stáhla pod mezinárodním tlakem své vojáky zpět do Namibie a MPLA získalo kontrolu nad provincií Cabinda. Kromě toho stáhly Spojené státy americké svou podporu FNLA a UNITA na základě pozměňovacího návrhu amerického Senátora Clarka, jenž zakazoval

---

²²⁶ Archiv FMZV: „Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 17/04/1979, č.j. 012.050/79-10, 18/04/1979, s. 1.

²²⁷ Jaime Drumond: „Entrevista a Holden Roberto“ in Jaime Drumond & Helder Barber (eds), *Angola: Depoimentos para a história recente, 1950-1976*. Luanda: Ed. dos autores 2000, s. 29-30.

²²⁸ Archiv FMZV: „Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 17/04/1979, č.j. 012.050/79-10, 18/04/1979, s. 1.

jakoukoli přímou či nepřímou vojenskou nebo polovojenskou pomoc jakékoli angolské skupině. OAJ konečně uznalo režim MPLA jako angolskou oficiální vládu, stejně tak jako OSN, Portugalsko a více než osmdesát dalších států.

4 KRIZE KRIZÍ

Na začátku roku 1977 MPLA nevěděla, jakým směrem se má vlastně „národní revoluce“ ubírat, a začala se potýkat s vážnými ekonomickými obtížemi, hlavně se zásobováním jak obyvatelstva, tak armády.²²⁹ Autoritářské metody úzké špičky kolem presidenta republiky mnohým nevyhovovaly, stejně jako závislost na SSSR a Kubě. MPLA byla od svého založení vnitřně rozpolcená a tento jev se projevoval po získání nezávislosti čím dál tím více. Zesílila agitace radikální skupiny kolem ministra pro vnitřní správu Nita Alvese a Josého van Dunena, oba členy ÚV MPLA, jež říjnové zasedání z roku 1976 „uvolnilo“ z funkcí.²³⁰ Zasedání ÚV MPLA se 20. a 21. května 1977 věnovalo pouze vnitrostranickým sporům. Netovo vedení obvinilo údajné frakcionáře z ultralevičáctví a ze snah o „*vlastní nezávislý africký socialismus*“. ÚV MPLA na doporučení komise, která měla prokázat tyto záměry, vyloučila Nita Alvese i Josého van Dunema. Atmosféra ve vládnoucí špičce MPLA zhoustla.²³¹

4.1 Sedmadvacátý květen a různé pohledy

V celých, nepochybně hodně krvavých novodobých angolských dějinách, existuje jedna kapitola, která se řadí mezi ty nejtemnější a nejkrvavější. Touto kapitolou moderních angolských dějin, která tvrdě poznamenala angolskou společnost, je „27. květen“, který se

---

²²⁹ Archiv ÚV KSČ: „Pomoc vlády ČSSR vládě Angolské lidové republiky“, 179. schůze předsednictva ÚV KSČ, č. j. P 11813, příloha III, 03/02/1976, s. 1.

²³⁰ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., 2. díl, s. 212.

²³¹ Ibidem, s. 215.

odehrál v roce 1977, a který byl tehdejším režimem kvalifikován jako pokus o státní převrat. Jedná se tedy o první a zatím jediný pokus o státní převrat v novodobé angolské historii. To v případě, že skutečně existoval záměr státní převrat uskutečnit.

Dodnes existuje několik verzí včetně té oficiální (šířená tehdejší vládnoucí garniturou MPLA) a zdá se, že ani po více jak třiceti letech se angolská společnost a všichni, kteří se o tuto problematiku zajímají, jen tak nedozví o podrobnostech tehdejších událostech. Pravda však je, že tyto události negativně ovlivnily celé novodobé dějiny angolského státu a jejich důsledky jsou dodnes markantní. Co se vlastně tehdy stalo?

Pouze rok a půl po osvobození Angoly od Portugalské nadvlády zažila angolská vláda 27. května 1977 svou první zatěžkávací zkoušku. Tato zkouška probíhala v době, kdy se stranické struktury připravovaly na zaujmutí role politické síly, která měla v zemi vládnout, a kdy se národní instituce připravovaly k naplnění a uskutečnění program MPLA. Ta počítala s tím, že bude muset po osvobození dále bojovat proti svým rivalům UNITA a FNLA, ale že to bude vnitrostranický boj v její baště Luandě, to nikdo jak v Angole, tak v zahraničí nečekal. MPLA totiž na rozdíl od FRELIMO – Fronta za osvobození Mosambiku (*Frente de Libertação de Moçambique*),²³² která byla spíše rurálně zaměřena, měla zkušenosti a základny ve městech, především Luandě, Benguele, Malanje, Kwanza Norte a Kwanza Sul, tradičních centrech síly MPLA.²³³

---

²³² FRELIMO – Fronta za osvobození Mosambiku (*Frente de Libertação de Moçambique*).

²³³ David Birmingham: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 coup in Angola“. In *African Affairs*, Vol. 77, No. 309. (Oct., 1978), s. 556.

Protagonistou tohoto „převratu“ se měl stát Nito Alves, tehdejší ministr vnitřní správy a charismatický vůdce Ústředního výboru MPLA (ÚV MPLA), který se měl snažit svrhnout prezidenta Agostinha Neta²³⁴ prostřednictvím státního převratu. Narodil se 23. června 1945 ve vesnici Piri, která se nachází v Provincii Bengu. Jako mladý se zapojil do osvobozenického boje odchodem z domova do hustého lesa regionu Dembos, aby se později stal „jedním z nejznámějších bojovníků MPLA za nezávislost Angoly.“²³⁵

Podle některých zdrojů, především veřejných sdělovacích prostředků, nebylo tajemstvím, že Agostinho Neto měl rivala v osobě Nita Alveše, který byl ambiciózní a dokázal manipulovat s masami lidí. Jeho popularita se ještě zvýšila po získání nezávislosti, když při jednom projevu na náměstí 1º de Maio (1. května)²³⁶ v Luandě prohlásil, že „*o racismo só acabarà em Angola quando brancos e mestiços varrerem as ruas*“,²³⁷ což bylo vnímáno některými jako rasistický názor, neboť mnozí to interpretovali tak, že pouze běloši a mestici mají v nezávislé Angole zametat ulice.

Avšak na první pohled nebyl tento antagonismus tak zřejmý, neboť Agostinho Neto měl v Nita Alveše spoustu důvěry a pověřoval ho nejen vedením, ale také vystupováním na různých zasedáních. Vrcholem toho bylo, když v březnu roku 1976 byl Nito Alves vyslán jako vedoucí delegát na 25. Sjezdu Komunistické strany Svazu sovětských socialistických republik (KS SSSR) do Moskvy společně

---

²³⁴ Agostinho Neto byl prvním angolským prezidentem (1975-1979) a prezidentem MPLA

²³⁵ Ústředního výboru KSČ 2319/23, str. 1.

²³⁶ Dnes Náměstí nezávislosti.

²³⁷ Překl. z port.: rasismus v Angole skončí jen tehdy, když bílí a mestici budou zametat ulice. Miguel Francisco: *Nuvem Negra. O Drama do 27 de Maio de 1977*. Lisboa: Clássica Editora 2007, s. 24.

s Josém (Zé) van Dunem, jedním z jeho nejvěrnějších přátel.²³⁸ Tato cesta měla být za uznáním za jejich roli v osvobozeneckém boji, ale později se vše obrátilo proti nim. Tali ve své knize dokonce píše, že na tomto sjezdu se sověti chovali k Nito Alvesovi jako k nejvyššímu představitelovi státu a dokonce v místnosti, kde se konal sjezd umístili portét Nita Alveše mezi ostatní státníky.²³⁹

Ačkoli se o tom moc nepíše, „bylo všeobecně známo, že MPLA ani její ÚV nejsou jednotné.“²⁴⁰ MPLA od svého počátku byla vždy vnitřně rozpolcena na několik táborů, které se později vyvinuly do dvou nejdůležitějších,²⁴¹ a to na oficiální frakci nebo spíše páteř strany okolo prezidenta Agostinha Neta a Lúcia Lary, tajemníka ÚV MPLA, a frakci „neoficiální“ okolo Nita Alveše.²⁴² Je však nutné podotknout, že se o tom pouze hovořilo či „šeptalo“ v některých politických a veřejných kruzích, protože Nito Alves nikdy na Agostinha Neta veřejně neútočil. To tedy kontrastuje s tvrzením, že Nito Alves bojoval proti Agostinha Netovi, což mnozí badatelé mylně tvrdí.²⁴³

Jaké jsou skutečné kořeny rozpolcení MPLA do různých frakcí? Nepokoje uvnitř MPLA vznikaly již od příchodu Agostinha Neta do čela strany v roce 1962. Jak bylo již zmíněno, jediným VPR v této době byl 1. VPR v oblasti hustých lesů Dembos. Byl to dlouho jediný VPR v Angole, a to než se postupně začaly otevírat ostatní VPR, s cílem především zásobovat 1. VPR, osvobozenecký boj se tak

---

²³⁸ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., II (1974-1977) s. 207.

²³⁹ Ibidem, s. 207.

²⁴⁰ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

²⁴¹ I když podle Tali existovaly 4 tábory: pragmatici, nitisté, extrémní levice, tradicionalisté. Cf. Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., s. 197-200.

²⁴² Miguel Francisco: op. cit., s. 23.

²⁴³ Cf. David Birmingham: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 coup in Angola“. In *African Affairs*, Vol. 77, No. 309. (Oct., 1978), s. 555.

rozprostřel na celé angolské teritorium. Skutečnost, že 1. VPR byl fakticky izolován od ostatních regionů a od samotného vedení lidového hnutí, významně přispěla ke zrodu křídla, které bylo později nazváno frakcí MPLA. Tak jak je již známo, byl to 1. VPR MPLA, kde bojovali velitelé Nito Alves, Bakalof, Sianouk, Monstro Imortal, Ho Chi Minh, Bagé a jiní vojenští velitelé této rebelie. Miguel Francisco ve své knize paměti píše, že „*os militantes da 1ª Região [...] sem apoio da Direcção Central instalada no exterior do País, resistiu a todas as investidas do regime repressivo colonial sem nunca se ter rendido.*“²⁴⁴ Birmingham ještě dodává, že velitelé tohoto regionu nebyli tak kosmopolitní jako ostatní, kteří žili v Alžírsku či v Paříži nebo byli asimilováni. Proto byli mnohdy členové této skupiny spojováni s rasismem, zmanipulováním konceptu vědeckého socialismus a podporováním hrubého rasismus. To samé lze nalézt v tajné zprávě ÚV KSČ.²⁴⁵ Birmingham však souhlasí, že to nebyl hlavní důvod separace.²⁴⁶

Mohla existovat jistá frustrace z toho, že bojovníci 1. VPR, avantgardy osvobozenického boje, byli méně ceněni oproti jiným velitelům VPR, kteří neměli takové zásluhy. Po získání nezávislosti neexistoval jeden jediný člověk pocházející z regionu Dembos, který byl velitelem nějakého VPR. Na druhé straně existovalo mnoho mesticů, kteří patřili do nové angolské vlády, i když měl Agostinho Neto *de facto* blíž k oblasti 1. VPR. Mnozí bojovníci s jasnými vojenskými zásluhami nemohli pochopit proč jim byly odeprény

---

²⁴⁴ Překl. z port.: bojovníci z 1. regionu bez podpory Ústředního ředitelství fungující v zahraničí odolali veškerým nájezdům koloniálního nátlakového režimu aniž by se kdy vzdali. Miguel Francisco: op. cit., s. 28.

²⁴⁵ 2319, str. 2.

²⁴⁶ David Birmingham: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 *coup* in Angola“. In *African Affairs*, Vol. 77, No. 309. (Oct., 1978), s. 555.

vysoké posty ve vojensko-politickém uspořádání angolských ozbrojených sil FAPLA a cítili se diskriminováni.

Tito bojovníky nebyli nikdy na nikoho přímo závislí a nikomu, z vojenského a operačního hlediska, nic nedlužili. Nacházeli se mezi nimi například Bagé, velitel operačních vojsk, které v předvečer 11. listopadu umožnily Agostinho Netovi vyhlásit nezávislost, když z údolí Kifangondu, poblíž města Cacuaco, zastavily postup vojsk FNLA s podporou zairských sil a jihoafrických žoldněrů. Patrně tito bojovníci straně nechtěli uškodit, neboť pocházeli z nitra MPLA. Nikdy nebylo prokázáno, že nebyli loajální vůči Agostinho Netovi, ale chtěli patrně vyřešit některé choulostivé otázky. Na obzoru ovšem nebyla žádná konference či rozsáhlý kongres.

Nito Alves byl tedy hluboce nespokojen s vývojem osvobozeného státu, ale bojoval spíše proti některým dirigentům hnutí, kteří ve válné většině byli mestici nebo běloši, a kteří obklopovali Agostinha Neta.²⁴⁷ Úhlavním nepřitelem se nezdál být Agostinho Neto ale Lúcio Lara. Ten však bojoval proti Nito Alvesovi nepřímo prostřednictvím Agostinha Neta, kterému byl na svatbě s Marií Eugenií v Portugalsku za svědka. Tento způsob nepřímého antagonismu přinášel chaos do celé záležitosti.²⁴⁸ Dalo by se říci, že existovala válka Nita Alveše a Lúcia Lara o přízeň Agostinha Neta, neboť každý z nich věděl, že s Agostinhem Netem po svém boku by bylo vše rozhodnuté. Podle Miguela Francisca byla tato válka hodně markantní před událostmi z 27. května, neboť již DISA – Informační a bezpečnostní ředitelství Angoly (*Direcção de Informação e Segurança de Angola*) nedůvodně zatýkala osoby, které byly přímo či nepřímo spojeny s osobou Nita

---

²⁴⁷ Manuel Pedro Pacavira: op. cit., s. 84.

²⁴⁸ Miguel Francisco: op. cit., s. 24-25.

Alvese.²⁴⁹ DISA od začátku roku 1976 prováděla vpady do *musseques*, především v Rangel a Sambizanga.²⁵⁰ Tyto nájezdy v *musseque* Sambizanga, od dveří k dveřím, nepochybně se sebou přineslo vlnu nepokojů. Reakce na to byly tanjé schůzky a lidové shromáždění, na kterých se odsuzovala armáda, DISA a vládu.²⁵¹ DISA byla tehdy již známá svým krutým zacházením se všemi skupiny či organizacemi, které kritizovali Agostinha Neta jako byla maoistická OCA – Angolská komunistická organizace (*Organização Comunista de Angola*) a bývalí členové Aktivní revolty. Po útocích a pronásledování těchto skupin se pozornost DISA obrátila na „nitisty“.²⁵²

Cesta Nita Alveše do Moskvy v roce 1976 ho hodně inspirovala a tak po této cestě začal Nito Alves na svých vystoupeních stále více citovat Lenina. Stejně jako každý ministr, také Nito Alves jako ministr vnitřní správy, měl možnost některé klíčové posty v různých institucích zajišťujících vnitřní bezpečnost obsadit svými lidmi, což také udělal. Během roku 1976 stále více konsolidoval svou pozici mezi masami, mimo jiné prostřednictvím DOM – Oddělení pro organizaci mas (*Departamento de Organização de Massas*). DOM bylo důležité oddělení ministerstva vnitřní správy a vedl ho Sita Valles, manželka Zéa van Dunema, později označována za jeden z mozků celého převratu.

Agostinho Neto byl informován svými lidmi o údajné hrozbě, která ho měla stát život, neboť existovaly kruhy, úzce napojené na Portugalskou komunistickou stranu, které ostře kritizovaly způsob

---

²⁴⁹ Miguel Francisco: op. cit., s. 24.

²⁵⁰ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., 2. díl, s. 211.

²⁵¹ David Birmingham: *Portugal e África*. Lisboa: Ed. Vega 2003, s. 191.

²⁵² Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: *Purga em Angola. Nito Alves, Sita Valles, Zé van Dunem: o 27 de Maio de 1977*. Porto: Edições ASA 2007, s. 63.

jakým Agostinho Neto vedl stranu a zemi. Agostinho Neto na tato varování příliš nereagoval, neboť Nito Alves byl od roku 1974 *de facto* jeho korunním princem a tak profitoval z některých výhod, které jiní členové vlády neměli.²⁵³ V roce 1974 byl tento pragmatický vůdce pověřen Monstrem Imortalem jako mluvčím hrdinské masy 1. VPR, aby na sjezdu MPLA v zambijské Lusace podporoval Agostinha Neta. Tehdy vystoupil s projevem, který ihned posílil sympatie Agostinha Neta. Svým projevem, kde opakovaně citoval Lenina a Mao Ce-tunga ohromil celý sjezd, postavil se na stranu Agostinha Neta, stejně jako celá delegace z 1. VPR, kterou vedl a ochránil ho tak před úplnou ostudou.²⁵⁴ Bez těchto mužů, by se Agostinho Neto těžko udržel v čele MPLA, neboť byl ze všech stran kritizován za svůj způsob vedení strany a nechuf k řešení vnitřních záležitostí. Vlna kritiky pocházela především ze dvou silných skupin: *Revolta Activa* (v čele s bratry Pinto de Andrade) a *Revolta do Leste* (v čele s Danielem Chipendou). Agostinho Neto byl zvolen předsedou MPLA a od té doby cítil jistou morální povinnost Nita Alveše prosazovat. Tím se Nito Alves stal, *de facto* jeho korunním princem, první velkou podporou bylo prosazení Nita Alves do ÚV MPLA společně s dalšími třemi z 1. VPR.²⁵⁵

Agostinho Neto ho hned poté, ještě v lednu, pověřil organizací zastoupení MPLA v hlavním městě Luandě. Pro tuto misi se začal spojovat s bývalými politickými vězni z moçamedesova²⁵⁶ žaláře São

---

²⁵³ Nito Alves jako mladý delegát za 1. Vojensko-politický region (nejdůležitější a nejrespektovanější ze všech vojensko-politických regionů) se zúčastnil v roce 1974 sjezdu MPLA v zambijské Lusace, kde se uskutečnily volby do předsednictví MPLA. Svým proslovem ohromil celý sjezd, postavil se na stranu Agostinha Neta, a tak ho ochránil před řadou kritik. Neto byl zvolen předsedou MPLA a od té doby cítil jistou morální povinnost Nita Alveše prosazovat, tak se Nito Alves stal korunním princem Agostinha Neta.

²⁵⁴ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., 1. díl, s. 378-379.

²⁵⁵ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 56.

²⁵⁶ dnes provincie Namibe.

Nicolau, jako především Zé van Dunem, s kterým se stal nerozlučným kamarádem.²⁵⁷ Tato dvojice měla v jádru strany MPLA velký vliv, hlavně po událostech kolem 25. dubna v Portugalsku.

Agostinho Neto, který již tehdy byl presidentem nezávislé Angoly, se při různých akcích či událostech nechal zastupovat mladým a aktivním členem ÚV MPLA. Nito Alves jako populista a lidový vůdce na sebe hned upoutal také pozornost svých rivalů, jako například jednoho z nejvýznamnějších mužů MPLA, Lúcio Lary, a známých vojenských velitelů jako Iko Carreiry, ministra obrany a João Luís Neta (Xietu), náčelníka generálního štábu FAPLA. Tito "titáni" strany MPLA se na to dívali opatrně a nelíbil se jim rychlý vzestup osvětleného mladého Nita Alvese. Od tohoto okamžiku se zdá, že se začíná vytvářet past na Nita Alvese, který byl natolik naivní, že do oné pasti přímo spadl. Pokud se jedná pouze o Nita Alvese, je možné, že v politice byl příliš naivní, ale bohužel se svou naivitou s sebou stáhnul spousty talentovaných kádrů, kteří by dnes nepochybně měli co říci.

Už v srpnu 1976 mu bylo odepřena generálská hodnost během rozdělávání vojenských hodností a navrhli mu pouze plukovníka.²⁵⁸ Nito Alves to ovšem vnímal jako velké pohrdání jeho zásluhami během osvobozeneckých bojů a také tím, že již tehdy byl členem ÚV MPLA a ministrem vnitřní správy.

Nito Alves byl navíc charismatickou osobou, která dokázala svými projevy oslovit velké masy angolské společnosti, které často zcela

---

²⁵⁷ Manuel Pedro Pacavira: op. cit., s. 48.

²⁵⁸ „URSS entregou Nito aos Cubanos“ in *Diário de Notícias*, 27/05/2007 (překl. SSSR předalo Nito Kubáncům).

podléhaly jeho vlivu a začaly ho dokonce napodobovat v oblékání i chování.

Nakonec se však Agostinho Neto nechal slyšet o možnosti hrozby a rozhodl se ve dnech 23. - 29. října 1976 nechat za velkého napětí svolat schůzi, kde byli na základě údajů DISA Nito Alves a skupina kolem něj obviněni z možného „frakcionalismu“.

Chyběly však hmatatelné důkazy, a tak ÚV MPLA, na žádost Nita Alvese a Josóa van Dunema, nechala ustavit vyšetřovací komisi (*Comissão de Inquérito*), která měla vše vyšetřit.²⁵⁹ Předsedou této Vyšetřovací komise byl jmenován José Eduardo dos Santos, a místopředsedou velitel *Monstro Imortal*. Komise se měla kauzou zabývat a na 4. zasedání ÚV MPLA v květnu 1977 předložit výsledky. Nito Alves ztratil důvěru Agostinha Neta, jeho ministerstvo vnitřní správy bylo zrušeno,²⁶⁰ a místo toho se měl stát náhradníkem v Politbyru MPLA. To v podstatě znamenalo, že se do něho nemusí dostat a také se nedostal.²⁶¹ Zbylo mu jedině členství v ÚV MPLA a trpělivost při čekání na závěry Vyšetřovací komise. V archivech Federálního ministerstva zahraničních věcí se ale dočteme, že „*III. plénum ÚV MPLA [...] vyloučilo Nito Alvese (sic) z politického byra*“²⁶², což se tak nestalo a ani nemohlo, protože Nito Alves členem Politbyra MPLA nikdy nebyl.

Pro Agostinha Neta se stala situace velmi těžkou, především v období mezi říjnovou schůzí a květnovou předpokládanou schůzí, když Nito

---

²⁵⁹ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 77.

²⁶⁰ „Decisões do Plenário do Comité Central“ in *Jornal de Angola*, 30/10/1976 (překl.: rozhodnutí zasedání Ústředního výboru).

²⁶¹ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., 2. díl, s. 212.

²⁶² Archiv FMZV: „Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 17/04/1979, č.j. 012.050/79-10, 18/04/1979, s. 2.

Alves napsal na svou obranu „13 Teses em minha defesa“.²⁶³ V těchto tezích se Nito Alves snažil bránit tvrzením, která ho kritizovala a napadala, a sám v nich obratným způsobem kritizoval chování některých svých stranických kolegů. Podle některých autorů text těchto tezí prozrazuje vliv Sity Valles, která svým charismatem ovlivňovala celý DOM.²⁶⁴

Následující zasedání ÚV MPLA bylo svoláno na dny 20. - 21. května 1977, kdy byly konečně projednány dlouho očekávané závěry Vyšetřovací komise. Zpráva této komise, na rozdíl od toho co se všude tvrdilo, nepřinášela žádné závěry o existenci „frakcionalismu“, neboť obviněným nebyly prokázány žádné politické hříchy.²⁶⁵ Kromě závěrů Vyšetřovací komise na něm byla rovněž projednávána publikace Nita Alveše ve formě brožury (13 Tezí) a Nito Alves tím přešel do protiútoků za pomoci obviňování z korupce některých členů ÚV MPLA. Zasedání poté skončilo, aniž by byly přijaty jakékoli resoluce.²⁶⁶

Celá společnost očekávala s rozpaky nad osudem politiky nového angolského státu. Podle Birminghama se měl státní převrat odehrát právě v den, kdy měla vyšetřovací komise předložit své závěry.²⁶⁷ Zasedání se mělo uskutečnit v amfiteátru Národního muzea přírodní historie, ale bylo náhle přesunuto do prezidentského paláce, pravděpodobně z preventivních důvodů.

---

²⁶³ Překl. z port.: *Třináct tezí na moji obranu*. Nito Alves: *13 Teses em minha defesa*. Luanda: s. e. 1977.

²⁶⁴ David Birmingham: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 coup in Angola“. In op. cit., s. 558.

²⁶⁵ Edgar Valles: *O 27 de Maio de 1977: Síndroma de Angola*. S.L.: Edição policopiada 1980, s. 24-26.

²⁶⁶ Ibidem, s. 24-26.

²⁶⁷ cf. David Birmingham: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 coup in Angola“. In op. cit., s. 560.

Na tomto zasedání představil Nito Alves svou Obranu, nebylo však téměř o čem debatovat, neboť Nitovou Obranu prakticky nikdo nečetl nebo se k tomu odmítal vyjadřovat.²⁶⁸ Tím padla možnost postavit obvinění na kritice lži a pomluv obsažených v Nitových tezích. Jediný, který četl a chtěl o tom debatovat, byl Agostinho Neto, což ho rozčililo, neboť nemohl tak rázně utočit proti Nito Alvesovi. Agostinho Neto tedy jako jediný vedl celé zasedání a obviňoval Nita Alvese a Zéa van Dunema ze zrady a z úmyslu chopit se moci silou.²⁶⁹

Podle rozhodnutí ÚV MPLA byli Nito Alves a José van Dunem vyloučeni z ÚV MPLA a zůstala jim akorát trvalé bydliště v Luandě.²⁷⁰ Agostinho Neto po tomto zasedání vystoupil v 15 hodin na sportovním stadiónu Cidadela²⁷¹ v Luandě, aby tak uveřejnil výsledky dvoudenní schůze ÚV MPLA a upozornil nad tím, že nitisty kritizované osoby jako Lúcio Lara a Carlos Rocha „Dilolwa“ měli nepochybné zásluhy na osvobozeneckém boji.²⁷² Existovaly však hlasy mezi členy ÚV MPLA, pro které nebylo toto řešení dostatečně odůvodněné a požadovali, aby byli oba „frakcionalisté“ zatčeni, a aby tak byly eliminovány veškeré hrozby z pokusu o státní převrat. Vzhledem k tomu, že Nito Alves měl silnou podporu obyvatelstva, které bylo po tomto rozhodnutí rozhořčené, začaly panovat obavy z možného státního převratu.

---

²⁶⁸ Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., s. 217.

²⁶⁹ Iko Carreira: *O Pensamento Estratégico de Agostinho Neto*. Lisboa: Publicações Dom Quixote 1996, s. 150

²⁷⁰ “Resolução do Comité Central do MPLA” in *Jornal de Angola*, 21/05/1977 (překl.: Resoluce ÚV MPLA)

²⁷¹ „Militantes à Cidadela! Abaixo o Fraccionismo! Viva o MPLA!” in *Jornal de Angola*, 21/05/1977 (překl.: Bojovníci k Cidadele! Boj s frakcionalismem! At žije MPLA!)

²⁷² Jean-Michel Mabeko Tali: op. cit., s 217-218.

Iko Carreira ve své knize *O Pensamento Extratégico de Agostinho Neto* tvrdí, že po tomto vyloučení z ÚV MPLA již existoval důvod a vše bylo hned jasné: Nito Alves, bývalý člen ÚV MPLA, oblíbený ministr a důvěrník samotného Neta, José van Dunem, bývalý člen ÚV MPLA, náčelník politického komisariátu FAPLA a důvěrník Nita Alvese a konečně Sita Valles, manželka Josóa van Dunema s úzkými vztahy s mladšími členy Portugalské komunistické strany, atd. Tyto a jiné faktory měly podle něho usnadňovat plán přípravy a uskutečnění státního převratu.²⁷³ Je ovšem nutno říci, že Iko Carreira byl členem Komise slz²⁷⁴, sestavené po 27. květnu, aby spravedlivě odsoudila všechny, kteří byli zapojeni do snahy o státní převrat. Tato Komise slz, která bude popsána níže, však nelítostně a bez spravedlivého soudu popravila nespočet „frakcionalistů“.

V Angole se žilo v dusném politickém klimatu a nikdo nevěděl, co se může dít. Muž, který ovládal veřejné mínění, a který usnadnil příchod Agostinha Neta do Luandy, byl postaven mimo politického dění a křídlo s jasnými pozůstatky koloniální vlády tak bylo ještě silnější. Obyvatelstvo stále častěji a veřejně vyjadřovalo své zklamání.

Vlna protestů zesílila v noci z 26. na 27. května. Podle některých zpráv to byl začátek dobře propracovaného státního převratu, například ze ZÚ v Luandě se píše, že *“Spiklenci využili okolnosti, že Neto měl odjet 26. května z Luandy a v noci zahájili ozbrojené akce.”*²⁷⁵ Birmingham dokonce tvrdí, že se vše původně mělo odehrát v provincii Malanje,²⁷⁶ kde se koneckonců odehrála první vlna

---

²⁷³ cf. Iko Carreira: op. cit., s. 152.

²⁷⁴ *Comissão das Lágrimas*.

²⁷⁵ cf. Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

²⁷⁶ cf. David Birmingham: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 coup in Angola“. In op. cit., s. 556.

protestů proti koloniální vládě v roce 1961. V této době docházelo k nepokojům obyvatel v Luandské čtvrti Sambizanga. Obyvatelstvo se shromáždilo k neohlášené manifestaci, která měla směřovat k prezidentskému paláci, aby se dožadovalo lepších životních podmínek, výměny lidí ve vládních orgánech, trnem v oku bylo rovněž silné zastoupení mesticů a bílých v ústředí MPLA. Velká část populace měla jinou představu o nezávislé Angole, očekávala, že osvobození od portugalské nadvlády okamžitě přinese bohatství a blahobyt, což se však rok a půl po osvobození nestalo a ani nemohlo. Existovaly nedostatky ve zdravotnictví, školství a bytové situaci.²⁷⁷ To společnosti přinášelo frustraci. Ti, kteří se do osvobozenického boje zapojili prostřednictvím propagace rasové nesnášenlivosti vůči Portugalcům a jejich potomkům, začali čím dál více apelovat na „vyčistění“ strany MPLA, kde měli potomci Portugalců stále významný vliv.

Policejní hlídky kontrolovaly pohyb davu nespokojených obyvatel. Podle Ika Carreiry byly hlídky vybaveny vysílačkami a připraveny zasáhnout v případě nutnosti, ovšem bez použití jakýchkoli zbraní. Policie také monitorovala jiné potenciální cíle těch, kteří se údajně měli podílet na státním převratu, a kteří směřovali k budově rozhlasu. Rodrigues Vaz však tvrdí, že vojsko vedené Onambwe využilo prostou manifestaci k mystifikaci populace o průběhu státního převratu.²⁷⁸ Nutno dodat, že tento nově vzniklý stát neměl žádné zkušenosti s manifestacemi a stejně jako během koloniální vlády, která nedopouštěla dialog, bylo vše hned bráno jako státní převrat.

---

²⁷⁷ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

²⁷⁸ Rodrigues Vaz: *Angola: Histórias esquecidas*. Lisboa: Hugin 2003, s. 53.

Celá akce měla tedy být běžnou manifestací za lepší životní podmínky a proti tehdejšímu politickému vývoji v zemi. Objevily se na ní dokonce těhotné ženy a děti.²⁷⁹ Průvod měl směřovat k presidentskému paláci, ale poté co vojáci a agenti DISA začali z ničeho nic střílet do lidí, zamířil průvod do RNA – Angolského národního rozhlasu (*Rádio Nacional de Angola*).²⁸⁰ V rozhlase byl vysílán improvizovaný pořad *Kudibangela*:

„Em primeiro lugar queria pedir desculpas ao camarada comissário Bakalof, ao camarada comandante Xietu do Estado-Maior Geral e aos outros camaradas comissários, que não me autorizaram a falar [...] Há camaradas das FAPLA, postos no Ministério da Defesa, aí mesmo ao lado, que impedem o povo de se manifestar. Pois nós, aqui na emissora, pedimos que o povo se manifeste e é bom que os camaradas militares destacados deixem, mas deixem mesmo, os camaradas civis irem-se manifestar!”²⁸¹

Situace se zhoršila, když pár účastníků v sebeobraně napadlo a obsadilo jeden z vozů policejní hlídky a přerušilo signál rádiového spojení. V tu chvíli již sled událostí překročil dimenzi prosté manifestaci a stal se nekontrolovatelnou akcí v různých částech města Luandy. Je nutné zde upřesnit, že dosud nebyl prokázán jakýkoli vliv „nitistů“ v organizaci či vedení této manifestaci. Samotný Nito Alves se v onen den ani nenacházel v Luandě.

Po přepadení vozidla policejní hlídky zaútočil velký dav s dobře ozbrojenou skupinou vybavenou i sovětským pancéřovaným

---

²⁷⁹ „O 27 de Maio“ in *Semanário Angolense*, 26/05-02/06/2001.

²⁸⁰ Miguel Lemos: *A Caminho do Horizonte*. Lisboa: Bradova 2007, s. 145.

²⁸¹ Překl. z port: především bych se chtěl omluvit komisařovi Bakalofovi a soudruhu veliteli Xietovi z Generálního štábu a všem ostatním soudruhům komisařům, kteří mi nedovolili mluvit. Existují soudruzi z FAPLA, umístění na Ministerstvu obrany, tamhle vedle, kteří neumožňují obyvatelstvo vyjadřovat se. Tak mi, zde v rozhlase, jsme dovolili, aby se národ vyjadřoval a bylo by dobré, aby naši známí soudruzi dovolili, ale skutečně dovolili, civilním soudruhům vyjadřovat se, Ibidem, p. 146.

obojživelným vozidlem BRDM (*Bronirovanaja Rozvědyvatelno-Dozornaja Mašina*) na věznici São Paulo, kterou se jim podařilo dobýt. Úspěch vzbouřenců byl značným překvapením, neboť věznice byla hlídána DISA. Po dobytí věznice pak dav směřoval k 1. Policejnímu velitelství, kde se nacházela radiová centrála, a k budově Angolského národního rozhlasu.

Podle vládního prohlášení a záběru TPA – Lidová televize Angoly (*Televisão Pública de Angola*) zajali sympatizanti Nita Alveze (též Nitisté) během těchto útoků některé členy vedení MPLA a brutálně je zavraždili. Následujícího dne byla objevena spálená těla uvnitř zcela shořelého vozidla ve čtvrti Boavista, ve směru města Cacucaco [kawkaku]. Jednalo se o jedny z nejznámějších členů MPLA, jako byli Bula Matadi, Dangereux, Nzaji, Saydi Mingas (členové ÚV MPLA), Eurico Gonçalves (člen generálního štábu), António Garcia Neto (člen revoluční rady), Helder Ferreira Neto (generální prokurátor) aj.²⁸² Samotný Nito Alves, kterému nikdy nebyl prokázán přímý vliv na tyto nepokoje, jakýkoli podíl na těchto vraždách popřel. Na druhou stranu, podle rozhovorů s bývalým vojákem FAPLA a členem DISA, João Kandandou, se DISA snažila vyhnat do ulic dav „nitistů“ a zabít některé představitele MPLA, aby odůvodnila vlnu represálií, kterou plánovala.²⁸³ Prostá manifestace před RNA neodůvodňovala takový akt. Agostinho Neto, který se do té doby snažil spíše uklidňovat situaci, začal okamžitě jednat. Po dlouhém váhání vydal rozkaz k protiútoku a k následným represáliím.

K potlačování vzpoury však v ulicích Luandy docházelo již před tím, než Agostinho Neto vydal rozkaz. Některým vojákům se podařilo

---

²⁸² Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 90.

²⁸³ „Entrevistas com João Kandanda“ in *Folha* 8, 26/05/2001 (překl. Rozhovory s Joãem Kandandou).

rychle se přemístit mimo Luandu do města Cacuaco, kde se nacházela jednotka pancéřovaných tanků. Z Cacuaca se pak společně s kubánským velitelem, dnes generál Moracém, vrátili do města Luandy, aby potlačili nepokoje.²⁸⁴ Příjezd tanků do Luandy nepokoje ukončil, byla osvobozena věznice São Paulo, policejní stanice, budova rozhlasu i ostatní místa. Před budovou rozhlasu nastala prudká střelba a výsledkem toho byla spousta mrtvých před rozhlasem, neboť jak píše Miguel Francisco, „*quando os blindados do Governo chegaram, aquilo só foi regar.*“²⁸⁵

Ještě v odpoledních hodinách tragického dne 27. května 1977 Onambwe velel koloně pancéřovaných vozů s úmyslem srovnat se zemí čtvrť Sambizanga. Poté co začal srovnávat několik domů se zemí, nechal Agostinho Neto tuto akci odvolat.²⁸⁶ Onambwe se však tímto neuspokojil a večer téhož dne, během rychlé svolané schůze ÚV MPLA, vtrhl do místnosti s úmyslem zatknout Josóa Eduarda dos Santose, tehdejšího ministra plánování, s obviněním, že se podílel do těchto údalostech. Agostinho Neto se však rozčílil a přikázal, aby se okamžitě odebral z místnosti.

Nepokoje z 27. května byly vládou ihned označeny za snahu o státní převrat. Pod záminkou potlačení státního převratu se spustila po celé zemi vlna násilí, ve které bylo povražděno mnoho nevinných lidí. Represivní akce, které byly na místní úrovni rozpoutány některými členy vedení, byly zcela nekontrolovatelné a děly se bez jakéhokoli přímého rozkazu centrální vlády. Tak jak to v podobných případech

---

²⁸⁴ Morcém nebo Humberto, jak se nechal nazývat během svého působení v Cabindě, byl kubánským černochem, který bojoval po boku Che Guevary.

²⁸⁵ překl. z port.: když se tam dostaly vládní pancéřovaná vozidla, zasypávaly je smršťí kulek. Miguel Francisco: op. cit., s. 42.

²⁸⁶ Américo Cardovo Botelho: *Holocausto em Angola: Memórias de entre o cárcere e o cemitério*. Lisboa: Nova Vega 2007, s. 111.

bývá, byly represe značně chaotické a mnozí jich využívali především k likvidaci svých politických odpůrců.

Podle zprávy z tajných dokumentů Ústředního výboru KSČ ze 6. června 1977, byl hlavním důvodem těchto událostí „*požadavek adresovaný Netovi, aby osvobodil a rehabilitoval hlavní vůdce ultralevé frakce MPLA Nita Alvese a José van Dunena (sic), kteří byli dne 21.5.1977 vyloučeni z ÚV MPLA*“²⁸⁷ Píše se také, že Nito Alves uprchl z vězení a bylo po něm vedeno pátrání. O uvěznění Nita Alvese a Joséa van Dunena není nic známo, ale autoři Dalila Mateus a Álvaro Mateus, píše, že údajně těsně před událostmi z 27. května pozval Agostinho Neto oba čerstvě obviněné z frakcionalismu, aby se veřejně omluvili ale vzhledem k tomu, že odmítli, nechal je Agostinho Neto uvěznit,²⁸⁸ aby v ranních hodinách dne 27. května 1977 byli demonstranty osvobozeni z neupřesněného vězení.²⁸⁹ Deník *O Dia*, který cituje deník *Le Monde*, píše, že Agostinho Neto sám potvrzuje jejich osvobození demonstranty.²⁹⁰

Za zodpovědnou za události byla označena „*ultralevá frakce z vedení MPLA v čele s Nito Alvesem a Ze van Dunem*.“²⁹¹ Nito Alves a všichni ostatní, kteří se kolem něho pohybovali, byli zatčeni, vyslýcháni a poté nelítostně zlikvidováni. V okolí města Matete byli dva týdny poté chyceni také José van Dunem a Sita Valles, která byla označena za mozek celé akce.

---

²⁸⁷ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 1.

²⁸⁸ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 80.

²⁸⁹ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 84.; „A Revolta dos Racistas“, in *Diário Popular*, 28/05/1977 (překl.: povstání rasistů).

²⁹⁰ „Acontecimentos em Luanda“, in *O Dia*, 01/06/1977 (překl.: události v Luandě).

²⁹¹ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

Proč byla však Sita Valles označena jako mozek celé akce? Kdo byla Sita Valles? Narodila se jako druhé dítě v Cabindě v roce 1951 rodičům s předky z bývalé portugalské Goi, dnes patřící Indii, a ještě jako dítě se rodiče přestěhovali do města Silva Porto, dnes Kuito v provincii Bié. Poté se v roce 1957 dostala do Luandy, kde studovala medicínu a věnovala se sportu, především plavání, v němž získala spoustu trofejí.

Velmi brzo si však začala uvědomovat sociální rozdíly ve společnosti, kde žila. V její čtvrti v Luandě pozorovala jak denně pracovali “námezdní dělníci“ pocházející z různých oblastí angolského vnitrozemí za velmi nízké mzdy. Tento její přístup a kritika tehdejšího režimu byly často trnem v oko pro kolaboranty s tehdejším režimem, a kteří často vyhrožovali, že její názory oznámí PIDE a tím přinesou problémy celé rodině. Zde se začaly formovat její politické postoje.

Studium v Angole nedokončila a v roce 1971 míří do Lisabonu za svým starším bratrem Edgarem s cílem studium dokončit tam. V Lisabonu se však dostává do společnosti, které ji více nasměrovala k účasti ve studentském politickém boji a tak se přidala ke Studentské asociaci lisabonské Lékařské fakulty, kde již působil mnoho Angolanů a kde se později dostala do jejího vedení.

Ale její ambice vedly k nástupu do PCP, přesněji do UEC – Svazu komunistických studentů (*União dos Estudantes Comunistas*) a o rok později, v roce 1971, již byla ve vedením UEC Lékařské university.

Zajímala se o koloniální otázky a k tomu začala navštěvovat a přispívat do politických debat protikoloniální agitací. Lisabon v té

době představoval střed politických hnutí proti portugalskému fašistickému režimu a jeho pádem v dubnu 1974 se jejich aktivity zintenzivněly.

Když v Portugalsko propukla Karafiátová revoluce, Sita Valles zastupovala tajně UEC na jednom kongresu v Moskvě, odkud se vrátila celá nadšená z Brežněva. S revolucí se začala věnovat intenzivněji politice a zanechala studia na lékařské fakultě, svým postojem ovlivnila spousty mladých, aby se zajímali o politiku. Po revoluci se však PCP nepodařilo vyhrát volby a Sita Valles přesně nevěděla, zda Karafiátová revoluce bylo pozitivní nebo negativní událostí. To ovlivnilo její rozhodnutí vrátit se do Angoly a snažit se tam prosazovat socialismus.

V polovině roku 1975, v době, kdy se MPLA příliš moc nedařilo a procházelo obrovskými těžkostmi, Sita Valles přiletěla do Luandy a ihned se pustila do práce. Neexistovala žádná politická tolerance, tak jak koloniální škola učila. Jejím cílem bylo přispět k osvobození angolského lidu a samotné Angoly, kde se narodila a vyrůstala. PB MPLA ji poté pověřil, aby se postarala o organizaci intelektuálního sektoru celého hnutí a ve stejném roce se vrátila ke studiu na lékařské fakultě.

V této době se však začaly projevovat velké rozkoly v nitru MPLA, které se stávaly stále závažnějšími. Skupina okolo tajemníka PB MPLA Lúcia Lara, s úmyslem postavit Sita Valles mimo MPLA, nejdříve tvrdila, že je agentkou z PCP jako mnoho jiných Portugalců v MPLA.²⁹² PB MPLA tedy vydalo nařízení zbavit členství všechny Portugalce. Ale vzhledem k tomu, Sita Valles vlastně měla angolské

---

²⁹² Edgar Valles: op. cit., s. 19.

občanství, bylo nařízeno vyloučení ze strany všem, kteří předtím působili v jiných organizacích. Tímto návrhem byla Sita Valles a další mladí vyloučení ze strany MPLA.²⁹³ Toto nařízení však mohlo vyloučit také Lúcia Lary a Agostinha Neta z MPLA, protože oba byli předtím členy PCP. Lúcio Lara ještě potřeboval veřejně očistit jejich jména a tak na shromáždění studentského a intelektuálního sektoru na luandském regionálním DOM vyhrožoval: „*Ai de quem, ai de quem ande por aí a dizer que o camarada Presidente foi membro do PCP. Ele nunca foi membro do PCP.*“²⁹⁴ Po událostech z 27. května se společně s manželem uchýlili do jedné vesnice na severu Angoly s názvem Kaleba. Tam byli porazeni známými, kteří si mysleli, že se tím jejich rodina zproští jakéhokoli spojení s těmito událostmi.²⁹⁵

Tento postoj nejvyššího vedení MPLA téměř neovlivnil její ohromnou vůli přispívat k obnově angolské samostatnosti. Rozhodla se dostudovat medicínu v roce 1976 a začala se čím dál víc zabývat politickými záležitostmi.

V roce 1976 se vdala za Josého van Dunema a začátkem roku 1977 se narodilo jejich dítě João Ernesto (též známý jako CHE, jako Ernesto „Che“ Guevara), který ještě více zpestřil její život. João Ernesto tedy měl možnost být se svými rodiči jen čtvrt roku, protože po událostech z 27. května 1977 je oba ztratil.

Ze zapojení se do „státního převratu“ bylo obviněno také mnoho vysokých politických a vojenských figur. Jednou z nich byl zástupce náčelníka generálního štábu angolané lidové armády, velitel Monstro

---

²⁹³ Ibidem, s. 20.

²⁹⁴ Překl. z port.: ať se nikdo neopovažuje říci, že soudruh prezident byl členem PCP. On nikdy nebyl členem PCP. Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 71.

²⁹⁵ Américo Cardovo Botelho: op. cit., s. 139.

Imortal, vlastním jménem Jacob João Caetano (někdy také Jakob Caetano João).²⁹⁶

Jeho vojenské jméno Monstro Imortal²⁹⁷ mu bylo přidělo vzhledem k jeho největšímu důkazu hrdinství v roce 1966, kdy byl jmenován velitelem oddílu *Cienfuegos*, který „*transportara material de guerra para a 1. Região Politico-Militar, a pé, numa marcha que durou meses, marcada por enormes peripécias durante o percurso, devido aos entraves que a FNLA colocava no caminho por onde passavam. Mas mesmo assim esta coluna sob o seu comando chegou à 1.ª Região, graças à sua coragem, ao seu heroísmo e pelo espírito de sacrifício e humildade, diziam. Mesmo no seio da hierarquia militar, de um modo geral Monstro Imortal gozava de grande prestígio. Diziam que ele era brilhante comandante de tropas e dominava com perfeição a arte militar, dirigindo com sucesso várias acções de guerrilha contra o exército colonial português. Era um comandante destemido.*”²⁹⁸

Narodil se 4. dubna 1941 ve vesnici Piri v provincii Bengo²⁹⁹ a nejdříve byl v UPA, ale poté co si uvědomil tribalistických záměrů hnutí, přidal se již v Brazzavillu v roce 1962 k MPLA. Hned poté byl jedním z prvních Angolanů poslaných do východního bloku za vojenským vzděláním. Prošel vojenským vzděláním

---

²⁹⁶ mnohdy také João Jacob Caetano, Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 15.

²⁹⁷ Překl. z port.: nesmrtelné monstrum.

²⁹⁸ Překl. z port.: přenášela vojenský materiál k 1. VPR pěšky, v jednom pochodu, který trval měsíce a byl poznamenán obrovskými peripetemi během cesty, vzhledem k překážkám, které FNLA nastrahovala kudy procházeli. Navzdory tomu se této koloně pod jeho velením podařilo dostat se k prvnímu regionu, díky jeho kuráži, hrdinství a obětavému duchu a skromnosti, jak se říkalo. Dokonce i v jádru vojenské hierarchie se Monstro Imortal těšil velké prestiži. Říkalo se, že byl brilantním velitelem vojsk a ovládal dokonale vojenské řemeslo a řídil s úspěchem mnoho gerilské akcí proti portugalskému koloniálnímu vojsku. Byl to nebojácny velitel. Miguel Francisco: op. cit., s. 20-21.

²⁹⁹ Tehdy patřící do provincii Kwanza Sul.

v československém Brně, aby se v roce 1964 dostal do Řídícího výboru MPLA jako zodpovědný za tajnou organizaci strany v Leopoldvillu. Začíná tedy být hodně známý a PIDE, která měla své agenty na portugalském konzulátu v Leopoldvillu, začala od roku 1965 vést jeho záznam.³⁰⁰

Po té co se v roce 1966 dostal z Brazzavillu do 1. VPR, přešel čtyři roky poté, v rámci *Operação Luna Seize* se skupinou bojovníků opět vlivovou zónu FNLA na sever a vrátil se do Brazzavillu, kde pak působí na 2. VPR v Cabindě. Rok poté je vyslán do Rumunska na kurs pěchotního důstojníka.

V roce 1973 v rozhovoru pro Výbor lidských práv OSN poskytuje informaci o politických věznicích v Angole a hned poté je zadržen v Leopoldvillu, když se snažil přejít řeku do Brazzavillu, na základě udání bezpečnostních služeb GRAE Holdena Roberta. Podaří se mu však utéct z vězení a přejít řeku. Po nezávislosti se stává zástupcem Náčelníka generálního štábu FAPLA.³⁰¹

V těchto událostech byl však označen za „frakcionalistu“, především z několika důvodů jako například, že vlastně byl nejvyšším velitelem 1. VPR, pocházel z vesnice Piri stejně jako Nito Alves a byl ve spojení s ním. V tajné zprávě ZÚ Luanda z 1. června 1977 se píše, že „*vyšetřování prokázalo spoluúčast člena PB a náčelníka GŠ Jacoba Caétana (sic), který byl zatčen a politického šéfa bezpečnosti, člena ÚV Eduarda Ernesto alias Bakalog (sic).*“³⁰² Vyšetřování se tehdy pouze zaměřovalo na ukazování prstem na politické protivníky. Tato

---

³⁰⁰ Jacob João Caetano (Monstro Imortal): IAN/TT-archivy PIDE/DGS, Proces 2704 PI, 1.,2.,3.,4. díl; 5315/62 a Proces 5661 (Cabinda).

³⁰¹ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 17.

³⁰² Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

tajná zpráva však není jedinou, která ho nějakým způsobem záporně zatahuje do těchto událostí. Maria Eugénia Neto, v rozhovoru s Arturem Queirozem, tvrdí, že v těchto událostech „*o objetivo de Monstro Imortal era matar o Presidente.*“³⁰³ Avšak Agostinho Neto měl v Monstro Imortal obrovskou důvěru a kdyby skutečně chtěl Agostinha Neta zabít, mohl tak učinit několikrát, protože se k němu běžně dostavoval ozbrojený. Ostatně při svatbě Monstra Imortala s Luisou Inglês v 60. letech jim byl za svědka. Mluví se také o tom, že když se Agostinho Neto dozvěděl, že Monstro Imortal byl zabýt aniž by ho kdokoli informoval, začal cítit jeho pozice jako všemocného presidenta velmi křehka, neboť se začalo rozhodovat za jeho zady. Monstro Imortal byl jedním z pilířů, které přinášely politice Agostinha Neta jistotu. Autoři knihy *Purga em Angola. Nito Alves, Sita Valles, Zé van Dunem: o 27 de Maio de 1977* se o něm zmiňují hned v první části první kapitoly jako o národním hrdinovi.³⁰⁴ Byl tedy hrdina v boji za osvobození své země, která ho poté bez soudu zlikvidovala.

Dnes je 27. květen známý v angolských moderních dějinách jako den, kdy se „frakcionalisté“ chtěli chopit moci silou a nelítostně zabyli některé přední představitele MPLA. Na druhé straně jsou události tohoto dne známy také tím, že docházelo k hromadným vraždám mnoha nevinných občanů, na nichž se podíleli přední představitelé MPLA i prostí lidé.

Avšak, tak jak bylo výše zmíněno, do těchto tragických událostí byly zapojeny obě dvě křídla a každé z nich s sebou přináší svou verzi. Je

---

³⁰³ Překl. z port.: cíl Monstra Imortala bylo presidenta zabýt. Artur Queiroz: „Ao fio da palavra“ in Acácio Barradas (ed.): *Agostinho Neto: uma vida sem tréguas*. Lisboa/Luanda: Norprint 2005, s. 122.

³⁰⁴ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 15.

tedy nutné dívat se na tyto události z mnoha úhlů, jako například z úhlu těch, kteří byli obviněni z příprav a provedení údajného státního převratu. Existují tedy dva zásadní pohledy: oficiální a lidový. Obě dvě strany se pokouší události popisovat, a tak je nutné být velmi pozorný k autorům děl týkajících se těchto událostí. Vznikají však díla autorů jako například Francisco Miguel, aktivní člen MPLA, který přežil koncentrační tábor na východě Angoly v důsledku obvinění ze zapojení se do událostí. Ve svém díle *Nuvem Negra* velmi podrobně popisuje jeho životní příběh. Jeho odvaha být aktivním členem MPLA a psát o krveprolití, které se v MPLA odehrálo, je velice ceněná.

Pevnost São Miguel, luandská historická památka ze 16. stol., se stala dočasným vězením spiklenců. Všichni byli pod přísným dohledem velitele Iko Carreiry, tehdejšího ministra obrany, Onambwe, zástupce generálního ředitele DISA a Eduardo Velosa, vedoucího vyšetřování této tajné policie. To byli hlavní osobnosti, které vydávaly nelitostné rozkazy k zastřelení.

Poté co byl prezident Agostinho Neto informován o uvěznění „vůdce frakcionalismu“, údajně se tam sám okamžitě vypravil a soucítě s utrpením a ponižováním, které zažíval Nito Alves, rozkázal, aby ho pustili a zajistili mu důstojné zacházení. Po celou dobu, po kterou byl Nito Alves v pevnosti São Miguel, dostával pouze chleba a vodu. Agostinho Neto se ptal Nita Alvese, zda informace, které dostal o tom, že nechal zastřelit velitele Bula, Nzaji, Eurico, Dangereux a Saidy Mingas byly pravdivé. Nito Alves popřel jakékoli zapojení do vražd těchto členů vlády a MPLA. Později se zjistilo, že tito členové vlády a MPLA byli zavražděni Antóniem dos Reis „Diamula“, tajný agent DISA který byl infiltrován mezi „frakcionalisty“ s účelem, aby byly tyto vraždy spojovány s muži Nita Alvese. Dalším agentem, který

infiltoval uvnitř „frakcionalisty“ byl Tony Laton, který nejen nebyl zatčen či usmrcen, ale dokonce se stal poradcem Onambweho.³⁰⁵ Podle Miguela Francisca „Michel“, byli tito představitelé uneseni ze svých domů a z 9. brigády do jednoho domu ve čtvrti Sambizanga patřící fotbalistovi Kiferro bez úmyslu zabýt je. Mezi „frakcionalisty“, kteří je hlídali byl Tony Laton, který je údajně všechny zastřelil a pak utekl.³⁰⁶ Ovšem všichni věděli jaké vážné problémy tento čin vnášel do celé zaležitosti. Problémem bylo také to, že ne všichni zastřelení patřili do druhé křídla, jako například velitel Eugénio Veríssimo da Costa (Nzaji), José Manuel Paiva (Bula) a Garcia Neto, kteří byli přáteli Nita Alvese. Dodnes je jejich smrt považována za záhadu.³⁰⁷

Ohledně těl, která se objevila spálená v sanitce, to je další záhada. Sanitka v níž byla spálená těla objevena, byla objednána v nemocnici Melem Xavierem, před osvobozením známým kitaristou, který se po osvobození objevoval v blízkosti Onambweho. Často se rovněž objevoval v nemocnici v bílém plašti se stetoskopem okolo krku jako lékař. Dne 27. května objednal sanitku, aby zachránil pár vojáků z 9. brigady. Celá záchranná akce byla použita v dokumentárním filmu TPA v němž se objevuje několikrát v blízkosti Onambweho. Následujícího dne byla táž sanitka objevena spálená ve čtvrti Boavista.³⁰⁸

Nito Alves ještě požádal o co nejvíce tolerance a připomněl ještě jednou kongres z Lusaky, kde Nito Alves úžasným projevem zachránil Agostinha Neta před ponižením od členů MPLA, zejména od

---

³⁰⁵ „Entrevistas com João Kandanda“ in *Folha 8*, 26/05/2001 (překl. Rozhovory s Joãem Kandandou).

³⁰⁶ Miguel Francisco: op. cit., s. 56.

³⁰⁷ „A Revolução Radical de Sita Valles“, in *Expresso „Revista“*, 25/01/1992 (překl.: radikální revoluce Sity Valles).

³⁰⁸ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 92-93.

Daniela Chipendy. Ale stačilo, aby se Agostinho Neto obrátil zady, aby Iko Carreira nechal Nita Alveše opět svázat a zastřelit. Jeho tělo je údajně pohřbeno v pevnosti São Miguel, dnes Museum ozbrojených sil Angoly.³⁰⁹ Neexistuje však žádná oficiální verze této události.

Otázkou, kterou je nutné se zabývat, je zda existoval vůbec nějaký státní převrat nebo alepoň snaha o jeho provedení. Do dneška neexistují jasné indicie, které by vedly k tomuto spiknutí. Samotná informace z 1. června 1977 z československého Zastupitelského úřadu (ZÚ) v Luandě se píše, že „*události v Angolské lidové republice z 27. května 1977, které zpočátku měly charakter vnitřních nepokojů, byly pokusem o státní převrat.*“³¹⁰ To, co mělo charakter vnitřních nepokojů, bylo nakonec vládním režimem klasifikováno jako státním převrat, aby se tak legitimizovaly represálie. Existuje i možnost, že vše mohlo být organizováno angolskou tajnou policií DISA a některými členy MPLA, bílými a mulatskými intelektuály, kteří se cítili ohroženi jinými občany, být stejné barvy pleti, ale více spojenými s novým vývojem Angoly. Jasnými příklady toho byli Rui Coelho nebo Sita Valles, kteří svými revolucionářskými aktivitami představovali silnou hrozbu všem zainteresovaným prospěchářům, kteří obklopovali Agostinha Neta, pouze aby se dostali k moci.

Celá tato mašinerie vědomě znemožňovala, aby Nito Alves a José van Dunem byli vyslyšeni Vyšetřovací komisí vedenou José Eduardo dos Santos a jehož závěry poukazovaly jen na přítomnosti „nepokojů“ uvnitř strany MPLA. Ale je nutné se tázat, jak bylo možné potvrdit frakcionalismus, když ani jeden ze členů z druhé strany nebyl

---

³⁰⁹ Américo Cardovo Botelho: op. cit., s. 114.

³¹⁰ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

vyslyšen a tudíž nebylo možno dozvědět se skutečné cíle a plány „frakcionalistů“?

V posledních hodinách byl Nito Alves potlačen ke zdi a jeho jedinou možností byla sebeobrana s pevnou vírou ve svou popularitu a charisma. Pravda však byla, že již bylo pozdě a jeho nevinnost a spolehnutí se na kongres v Lusace, jej vedli k tomu, že se dopustil mnoha chyb a ztrácel čas, což jeho protivníci dokázali výtečně využít.

Šest dní před toutou vzpourou, poté co bylo rozhodnuto zbavit Nita Alvese a Zéa van Dunema členství v ÚV MPLA, se Agostinho Neto obrátil ke svým „soudruhům“ s žádostí, aby byl veden tvrdý a zodpovědný boj proti všem „frakcionalistům“.

Vše se rozjelo, když se objevily první vraždy, ve kterých se nacházela těla jako Dangereux, Nzaji, Saydi Mingas, Bula a jiných velitelů MPLA. Agostinho Neto, který byl do té doby považován za ochránce lidských životů a básníka, neváhal a nařídil trest smrti „frakcionalistů“.

Při proslovu k angolskému národu bezprostředně po těchto událostech, Agostinho Neto, první prezident Angolské lidové republiky, prohlásil, že nebude existovat milost ani soud pro „frakcionalisty“, „*não haverá perdão, nem tolerância contra todos aqueles que quiseram destruir o MPLA.*”³¹¹ Dále řekl: „*Alguns daqueles que participaram nesse crime já estão presos. Dentro de pouco tempo, nós diremos qual será o destino reservado a esses indivíduos. Certamente não vamos peder tempo com julgamentos. Nós*

---

³¹¹ překl. z port.: nebude existovat milost ani tolerance všem, kteří chtěli zničit MPLA. Miguel Francisco: op. cit., s. 28.

*vamos ditar uma sentença. Seremos o mais breve possível, para podermos resolver esses problemas e vamos tomar decisões, consoante a Lei Revolucionária.*³¹² Jedenáct dní na to zdůrazňuje prostřednictvím médií: „*quero garantir que os criminosos não serão perdoados.*“³¹³

Tímto způsobem poslal „Manguxi“ [māguši] (Netovo válečné jméno) do pekel několik tisíců krajanů, většina z nichž byla jeho nejbližšími následovateli. Je však nutné podotknout, že Agostinho Neto se byl poněkud zklamán, vzhledem k tomu, že někteří nespokojenci nekomunikovali a nediskutovali některé problémy v různých organech MPLA. Vše co se dnes ví je, že *Manguxi* nebyl tehdy zcela otevřený. Když bylo představeno nitových „*Třináct tezí na moji obranu*“ v odpovědi nad vyšetřování, které nechal Agostinho Neto provádět, aby se zjistilo zda existuje nebo ne „frakcionalismus“ uvnitř MPLA, Nito Alves jen poukazoval na mnoho problémů, které prožívala MPLA.

Jeho Obrana má okolo 150 stran a je nepochybně užitečným nástrojem pro pochopení toho, jaké antagonismy existovaly uvnitř strany MPLA, i když je nutné dodat, že z obsahového hlediska nepředstavuje jeho Obrana nic originálního. Je naplněna citacemi marxistických klasiků, především Lenina, a jejím hlavním obsahem je změna politiky směrem doprava pod vlivem Lúcia Lara, kterému

---

³¹² překl. z port.: někteří ze spiklenců již byli zatčeni. Za malou chvíli oznámíme jaký bude osud těchto jedinců. Ovšem nebudeme ztrácet čas s rozsudkem. My vyneseme rozsudek. Budeme co možná nejrychlejší, abychom mohli tyto problémy vyřešit a budeme rozhodovat podle zákona revoluce. „Tentativa de Golpe de Estado“ in *Buletin do Militante*, č. 3, 27/06/1977, s. 6-8. (Překl.: pokus o státní převrat).

³¹³ Překl. z port.: chci ujistit, že kriminálníci nebudou propuštěni. „*Quero garantir que os criminosos não serão perdoados*“ in *Jornal de Angola*, 7/6/1977.

tvrdí, že je maoistou, sociálním demokratem a proti sovětům.³¹⁴ Nito Alves velmi často cituje jméno Agostinha Neta, ale velmi pozorně ho staví stranou ode všeho zlého, co se v zemi odehrávalo. Vzhledem k tomu, že Komise, která měla po šedesáti dnech předložit důkazy o existence frakcionalismu uvnitř MPLA nedokázala po třiceti dnech nikoho vyslechnout, pouštěl se Nito Alves ve své Obraně do protiútoků.

Kromě výtečných postřehů ohledně vnitřních rozporů strany z let 1974 a 1975 (*Revolta Activa a Revolta do Leste*), zdůrazňuje Nito Alves podíl hrdinství, vojáků 1. VPR během osvobozenického boje a které nebylo znát u jiných VPR.³¹⁵ Nebyly ponechány stranou ani mezery ve stranických strukturách v oblasti vedení, ideologie a politiky. Mimo jiné také zdůrazňuje, že vedení MPLA nedokázalo spojit různé VPR během osvobozenického boje.³¹⁶

Autor textu se staví v roli informátora o všem, co se v zemi tehdy dělo zlého. Kritizuje jednotlivce jako například ministra obrany Ika Carreiru, tvrdí, že jeho úřad fungoval jako centrála pro obchod s diamanty,³¹⁷ Lúcia Laru, administrativního tajemníka MPLA, který se ale v praxi choval jako její generální tajemník, dále obviňuje jiné elementy jako Costa Andrade (Ndunduma) – ředitel JA, João Mela – ředitele RNA, Artur Pestana dos Santose (Pepetela), Rodrigues Lopese (Ludy) – ředitel DISA, kterého kritizuje za to, že jeho úřad zatýká lidi a používá proti nim fyzické násilí, aj.³¹⁸ Dále obviňuje tuto skupinu

---

³¹⁴ Nito Alves: op. cit., s. 29-34.

³¹⁵ Ibidem, s. 13-15.

³¹⁶ Ibidem, s. 11.

³¹⁷ Ibidem, s. 123.

³¹⁸ Ibidem, s. 45.

ze snahy o státní převrat a přináší důkazy o tajných schůzkách těchto jedinců.³¹⁹

V tomto rozsáhlém dokumentu kritizuje Nito Alves ještě fakt, že nebyl splněn termín pro ukončení vyšetřování. Ve skutečnosti vyšetřování vůbec neproběhlo. Později se však ukázalo že, podle předsedy a místo předsedy této vyšetřovací komise, José Eduardo dos Santose a Monstro Imortal, neexistoval frakcionalismus, ale pouze nepokoje uvnitř lidového hnutí. Ale Saydi Mingas, tehdejší Ministr Financí a další členové strany, kteří také patřili do této vyšetřovací komise, se rozhodl rozhodnutí obejít a přímo informovat Agostinha Neta o opaku, což ovlivňovalo jeho pozdější rozhodnutí a jednání. José Eduardo dos Santos měl štěstí, že byl novým korunným princem Agostinha Neta, což ho zachránilo od pozdějšího masakru.

Dnes se ví, že volba dnešního presidenta, José Eduardo dos Santose, nebyla jednoduchá, i když stroj propagačního systému léta tvrdil opak. José Eduardo dos Santos nebyl jediným kandidátem, který měl nahradit Agostinha Neta, neboť vedle něho existovali ještě jiní kandidáti, jako například Lúcio Lara, tehdejší generální tajemník MPLA a netova pravá ruka. A mnoho členů Politbyra MPLA ještě dlouho po jeho zvolení potichu tvrdilo, že José Eduardo dos Santos byl pasívním sympatizantem frakcionalistů. Jakmile se José Eduardo dos Santos chopil moci, začal velmi pomalu stavět stranou všechny, kteří byli zapojeni do těchto záležitostí, i když v té době to nebylo téměř znát. To je možné pozorovat, když valná většina členů Politbyra ÚV MPLA, kteří zvolili následovníka Agostinha Neta nejen jako presidenta, ale i jako předsedu strany MPLA, byli postupně zbaveni svého členství v tomto stranickém orgánu.

---

³¹⁹ Ibidem, s. 100-101.

Angola se v této době nacházela v hluboké potravinové krizi, když se široká potravinářská distribuční síť rozpadla po získání nezávislosti. To s sebou přineslo rozpad na úrovni výroby, dopravy a prodeje. V koloniální době byla hlavní domácí potravinovou a průmyslovou plodinou kukuřice, která závisela na levné pracovní síle pocházející z jihu angolského teritoria. A to vše mělo být kontrolováno a oživeno ministerstvem vnitřní správy. Po získání nezávislosti již Jonas Savimbi bránil populaci Ovimbundu před jakoukoli exploatací severem a tak Nito Alves musel zdroje pracovní síly hledat mezi nezaměstnanou městskou populací, aby pracovala pro státem ovládaný zemědělský a průmyslový sektor. Tyto neúspěchy, vedle celé řady jiných ekonomických problémů, které nastaly po útěku téměř celé portugalské populaci, byly dopraveny křídlem okolo Lúcia Lary až ke dveřím samotného ministerstva vnitřní správy.³²⁰

To samozřejmě vedlo k Nitovu obviňování tohoto křídla z politického oportunismu. Dále je obviňoval z korupce, která byla čím dál víc přítomná, tak jak se zmiňoval ve svých tezích o ministerstvu obrany a centrále pro nelegální obchod s diamanty. Podle Pimenty neexistovala korupce jen v diamantovém sektoru, ale i ropném, oděvním a zbrojním sektoru.³²¹ Agostinho Neto o tom nepochybně věděl, ale proč nejednal je otázkou. Faktem však je, že korupce v této mladé republice začala být dosti markantní a vedoucí představitelé ji už ani netajili: začali si kupovat domy, auta, atd. za obrovské sumy

---

³²⁰ David Birmingham: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 *coup* in Angola“. In op. cit., s. 557.

³²¹ Fernando Tavares Pimenta: *Angola no Percurso de Um Nacionalista: Conversas com Adolfo Maria*. Porto: Edições Afrontamento 2006, s. 55.

peněz, a obyvatelstvo to pozorovalo s úzkostí. Socioekonomická situace obyvatelstva se zhoršovala včetně potravinové situace.³²²

Ale přerušení dodávky zboží nebylo to jediné, co angolskou ekonomiku devastovalo, neboť s počátkem občanské války byly komunikační infrastruktury narušeny: benguelská železniční síť fungovala omezeně, stovky mostů byly zničeny atd.

Agostinho Neto překvapil angolskou společností tím, že obsadil většinu významných míst míšenci a bělochy. Velké masy obvinili Agostinha Neta z toho, že využil pracovní sílu místních k vybojování nezávislosti a poté dál přednost „novým Portugalcům“ k vybudování nového státu. Velký rozdíl mezi Agostinho Netem, včetně vedení MPLA, a Nitem Alvesem je ten, že Agostinho Neto vnímal lidovou sílu jako masový orgán bez jakéhokoli podílu na politickém či sociálním dění, zatímco Nito Alves a všichni, kteří jej obklopovali, vnímali lidovou sílu jako orgány přímo zapojené do politického a sociálního dění.

Je však nutné podotknout, že v té době byl podíl negramotnosti velmi vysoký a kromě asimilovaných a „angolských Portugalců“ měl málokdo střední školu a vysokoškolské vzdělání bylo vzácnou záležitostí.

Podle české tajné zprávy, byla jedním z důvodů této vzpoury také přítomnost kubánských jednotek v Angole, které usilovaly o

---

³²² Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 69.

vytvoření vlastního nezávislého afrického socialismu.³²³ Bylo to období, kdy ani v MPLA ani v jejím ÚV neexistovala jednota.

Ze strany těch, kteří onu palbu po 27. květnu spustili, nikdo se nikdo k ničemu nevyjadřuje, kromě Ika Carreira, tehdejšího ministra obrany nového angolského státu, který se k hromadnému rozsudku hlásil, a přiznal se i k pozdější eliminaci Nita Alvese a jeho nejbližších následovníků.

Ve skutečnosti politika nulové tolerance, kterou strana MPLA během své existence léta praktikuje, způsobila vznik frakcionalismu, který si navěky odneslo tisíce mladých talentovaných budoucích angolských kádrů.

Agostinho Neto se neřídil vždy demokratickými ideály, ba mnohdy jeho rozhodnutí byla typická pro systém jedné strany. První strukturou MPLA, která byla hned po získání nezávislosti odvolána, byla Politická komise JMPLA – Mládež Lidového hnutí za osvobození Angoly (*Juventude do Movimento Popular de Libertação de Angola*), která byla takto jednostranně rozhodnuta Agostinhem Netem v Luandě. Agostinho Neto potřeboval takto utišit tuto Politickou komisi JMPLA, protože se někteří její členové s revolučním nadšením otevřeně kritizovali způsob, jakým vedl zemi a samotnou stranu MPLA. Agostinho Neto byl překvapen, jakým způsobem mladíci presentovali problémy, které trápily mladou lidovou republiku, a již strategicky plánoval, jakým způsobem umlčí tyto revoluční hlasy, jež tehdy byly brány za „kontra-revoluční“. Nito Alves se těšil obrovské

---

³²³ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

popularitě mezi mladou generací, především v JMPLA, mladežnické organizace MPLA, a v intelektuální vrstvě, většinou však černé.³²⁴

Mimo Luandy byly oběťmi této razie také provincie, především Malanje, Benguela, Huíla a Huambo.³²⁵ Například Malanje byla podle DISA jednou z největších základů frakcionalistů.³²⁶ Vlna úrmtí v provincii Malanje, kde vznikly první nepokoje proti portugalské koloniální přítomnosti dne 4. ledna 1961, byla tentokrát mučena a pobíjena svými vlastními bratry s podporou kubánských jednotek. V této systematické eliminaci angolských kádrů trpěli i ti, kteří se bránili plnit rozkazy vedení DISA a měli stejný osud jako frakcionalisté.³²⁷

V návaznosti na odvolání politické komise JMPLA byla sestavena komise na restrukturalizaci JMPLA, jejímž předsedou byl Afonso van Dunem MBinda. Když v Luandě propukly události z 27. května Afonso van Dunem MBinda se nacházel v provincii Malanje, aby si potvrdil informace, které mu byly poskytnuty DISA o základnách frakcionalistů. Ale na rozdíl od jiných členů či velitelů MPLA přítomných v Malanje, existovali někteří jako Afonso van Dunem MBinda, kteří se snažili ony emoce tlumit a zabránit tak ztrátám na životech.

MBinda se střetnul v Malanje s Miguel de Carvalho Wadjimbim, agentem DISA, když při schůzi provinčního vedení JMPLA k večeru dne 27. května, tj. několik hodin po událostech v Luandě, Wadjimbi

---

³²⁴ Miguel Francisco: op. cit., s. 26.

³²⁵ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 2.

³²⁶ „Herói ignorado do 27 de Maio“ in *Folha* 8, 28/05/2005 (překl.: ignorovaný hrdina z 27. května).

³²⁷ „O «esquecido» inquisidor de Malanje“ in *Folha* 8, 28/05/2005 (překl.: zapomenutelný inkvizitor Malanje).

přerušil schůzi s úmyslem zatknout a zabýt někteří účastníků schůze. MBinda jednoduše nedopustil, aby se vlna emoce, kterou využívali někteří, aby se zbavili každého, který nějakým způsobem kritizoval vládu Agostinha Neta, proměnila v krveprolití. Ale po jeho návratu do Luandy byli, vyjma dvou členů tohoto vedení, všichni zabyti.³²⁸

Vlna násilí však neskončila zde. Podle *Associação 27 de Maio*, Wadjimbi s sebou nesl velkou frustraci, že mu bylo onen dní zabráněno konat čistku a tak po jeho odchodu systematické pozabíjeli kvádry z JMPLA, provinčního vedení MPLA a OMA – Organizace angolské ženy (*Organização da Mulher Angolana*), vojáky FAPLA a ODP – Organizace lidové obrany (*Organização de Defesa Popular*). Bylo to tento nelidský až bestiální duch, který zbavil mnoho členů malanjských rodin, chladnokrevně zabitých.³²⁹

Všichni „frakcionalisté“ byli obětmi nelidského a krutého zacházení. Někteří byli uneseni ze svých domovů v noci mocenskými silami diktatury a divokým způsobem zbiti před svými ženami a dětmi, jiní byli tajně převezeni z jedné věznice do druhé bez jakýchkoli stop, a jiní byli jednoduše ubiti a smrti jako škodná zvířata. V tomto duchu teroru se Angola zdála být ponořena do pekelného žáru, celá angolská společnost se bála a transformovala podezřelého na viníka a odsoudila ho bez práva na obhajobu.

---

³²⁸ „Herói ignorado do 27 de Maio“ in *Folha 8*, 28/05/2005 (překl.: ignorovaný hrdina z 27. května).

³²⁹ Associação 27 de Maio, online:

http://www.27maio.org/index.php?subaction=showfull&id=1180540172&archive=&start_from=&ucat=5&, 27.8.2007.

To co bylo lidovým protestem, bylo stejného dne večer během večerních televizních zpráv přeměněno v „pokusu o státní převrat“ nebo „frakcionalistický pokus.“³³⁰

4.2 Komise slz

Okamžitě po těchto událostech nechal PB MPLA sestavit vyšetřovací komisi *ad hoc* zvanou Komise Slz (*Comissão das Lágrimas*), jejímž cílem bylo shromáždit a analyzovat výsledky zatčených v událostech z 27. května. Ale někteří svých členů sami výsledky i prováděli a v mnoha případech také zatčené mučili. Členy této hrůzostrašné komise byli vojenští velitelé, ale také intelektuálové angolské společnosti, jako například Iko Carreira, Henrique Santos Onambwe, Ambrósio Lukoki, Costa Andrade (Ndunduma), Manuel Rui Monteiro, Artur Carlos Pestana (Pepetela), José Mateus da Graça (Luandino Vieira), Mendes de Carvalho, Rui Mingas, Beto van Dunem a další.

Hlavním vyšetřovatelem byl dnes v zahraničí nejznámější angolský spisovatel Artur Carlos Pestana (Pepetela), který tak rozhodoval o osudu mnoha lidí. Agresivním tónem se dotazoval na všechny aktivity podezřelých. S ním byli též aktivní jiní velcí spisovatelé této země, jako Luandino Vieira a Manuel Rui Monteiro. Pepetela, bývalý náměstek ministra školství, v té době pracoval na ministerstvu obrany Angolské lidové republiky. Členům této komise byly

---

³³⁰ Miguel Francisco: op. cit., s. 42.

adresovány mnohé otevřené dopisy, apelující na ně, aby se po tolika letech k událostem vyjádřili a veřejně se omluvili.³³¹

Spisovatel Fernando Costa Andrade „Ndunduma“ byl hlavním mozkiem celé této Komise slz pod vedením DISA, byl tak zodpovědný za smrt stovky tisíc mladých lidí. Sám Ndunduma nikdy nepopřel ani nepřiznal svou přítomnost v temných kuluárech této tajné policie, kde si špinil ruce od krve nevyhnutelných občanů a novinářů. Mnoho z nich byli poslány k popravě na společných hrobech na základě toho co se v jeho známých zprávách vyskytovalo.

Angolští mladí nezávislí novináři, kteří v nově nezávislém státě začali zkoušet profesionální žurnalistiku, cítili, že jejich hlasy jsou znovu spoutány. Poznali, prostřednictvím této Komise slz vedené intelektuály, peklo na vlastní kůži.

Existuje mnoho příběhů lidí vyšetřovaných touto komisí, ale není možné se zde všemi zabývat. Budou zde pro ukázkou představeny jen některé, jako například příběh Ruia Coelha vyšetřovaného Pepetelou. Podle *Associação 27 de Maio*, byl Rui Coelho Pepetelův kamarád z dětství z Benguely, hráli si a studovali spolu. Ale když nastaly události z 27. května, neváhal ani chvíli, nechat ho zabít.

Podle slov manželky Ruia Coelha, Rui po studiích na střední škole odešel studovat práva do Lisabonu, kde se jeho intelektuální rozhled významně rozšířil. Byl členem mnoha studentských organizací, které bojovaly za otevřenější společnost, to vše za vlády salazarovy diktatury. Myslel si, že mohl změnit svět, ve kterém žil. Strávil

---

³³¹ Carlos Pacheco: CARTA ABERTA A PEPETEIA. On-line: http://www.27maio.org/index.php?subaction=showfull&id=1137453374&archive=&start_from=&ucat=5&, 24.12.2006.

mnoho času studiem témat, jako je kapitalismus, socialismus, marxismus, proletářské boje, imperialismus atd, a procházel velkou intelektuální transformací, kterou využil k návratu do Angoly, ještě v posledním akademickém roce v roce 1973. Studium už, vzhledem k profesionální kariéře, nikdy nedokončil.

Od počátku roku 1976 začal pracovat jako ředitel kabinetu technických studií ministerstva vnitřní správy. Byla to velká etapa jeho profesionálního života. Začal cestovat, zejména do Portugalska a na Kubu. Havana ho nesmírně nadchla, především revolučním duchem, kterým byla nabita kubánská společnost.

Dne 23. května 1977, již ženatý, odjel na služební cestu do Alžírsku a po svém návratu 1. června pochopil, jak vážná situace. Následujícího dne, 2. června, jej vojáci vyzbrojení samopaly i s manželkou odvezli na ministerstvo vnitřní správy. Po dni stráveném na ministerstvu byli převezeni do věznice São Paulo, kde byli definitivně odloučeni a již nikdy se nespátřili. Byl požádán, aby se podepsal na bílý papír s tím, že poté bude doplněna jeho propustka. Rui Coelho byl dokonce pod tlakem nucen přiznat věci, které vůbec nespáchal. V následujícím roce dostala jeho manželka úmrtní list, na kterém se píše, že Rui Coelho zemřel dne 2. června 1977, tj. v den, kdy se naposledy viděli.³³²

Carlos Pacheco, jeden z neznámějších angolských badatelů angolské moderní historie, otevřeně kritizuje chování Pepetely jako všemocného soudce. V jemu adresovaném otevřeném dopise kritizuje jeho záměr zprostit se jakékoli viny za 27. května 1977 tvrzením, že

---

³³² “Um relato sobre os horrores, que Jaime Bunda não conta” in *Folha* 8, 28/05/2005 (překl.: vyprávění o hororech, které nám Jaime Bunda vypráví).

pouze patřil do komise vytvořené PB MPLA s cílem vybírat z různých výslechů zadržovaných ty podezřelé, aby byli předáni DISA.³³³ Carlos Pacheco poukazuje na spoustu věcí, které Pepetela nepíše, jako například o detailech známé Komise slz, do které patřil. Podle slov Pepetely, tato komise jednala podle platného angolského práva a vlastně se ničeho nedopouštěla. Tento historik ještě připomíná Pepetelovi, že ho s jinými členy této komise vyslechli týden po těchto tragických událostech. Carlos Pacheco popisuje, jakým způsobem se výslech odehrál, že postrádal jakýkoli právní rámec a ochranu lidských práv. Podle něho byly výslechy synonymem neúnavného psychického vyčerpání, týraní, řvaní, hrozeb fyzické likvidace atd. Toto chování čekalo mnoho zcela nevinných lidí. Toto jednání zbavilo, podle Carlose Pacheca, Angolu velké části mladých, kteří možná byli těmi nejlepšími, které MPLA kdy měla.³³⁴

V letech 1977 a 1978 tito členové vyšetřovací komise přijali roli intelektuálních sadistů, kteří zabijeli podle údaní či z vlastní vůli. To by nepochybně byl výborný námět k hororu, což by se diametrálně lišilo od zábavných společenských románů typu „*Jaime Bunda – agente secreto*“³³⁵, které píše Pepetela, a v kterých se nezmiňuje o angolské společnosti před a po těchto událostech.

Národní a mezinárodní organizace hájící lidská práva, jako například *Amnesty International*, sestavovaly seznamy stovek lidí, kteří byli zatčeni a mučeni nebo byli po takzvaném pokusu státního převratu z 27. května nezvěstní. Dostali se k svědkům bývalých zatčených, kteří vyprávěli jak ostatní zmizeli, když noc po noci během následujících

---

³³³ AnGoNotícias, online: http://www.angonoticias.com/full_headlines.php?id=7831, 3.9.2007.

³³⁴ Ibidem, 3.9.2007.

³³⁵ Překl. z port.: Jaime Bunda – tajný agent.

deseti měsíců vyjžděly sanitky a jiná vozidla plná vězňů z Luandských a jiných vězení, aby se tito vězni už nikdy nevrátili živí. Mnoho z nich bylo posláno do koncentračních táborů v Kalundě v provincii Moxico, kde mnoho z nich bylo hromadě popraveno, jiní zemřeli hladem nebo byli zastřelení, když se pokusili utéci přes maniokové plantáže, které onen tábor obklopovaly.³³⁶

Poslední hromadnou exekucí byla poprava 150 zatčených osob, které byly z obviněny z organizování státního převratu dne 23. března 1978. Někteří vězni byli odsouzeni k trestu smrti nebo posláni do vězení speciálním soudem, který byl sestaven z členů Komise slz a vydával jednostranné rozsudky.

Role těchto členů vyšetřovací komise se však neomezila jen na souzení po tragických událostech. Pepetela, stejně jako Ndunduma, měli významný vliv na ideologickou intoxikaci v době před 27. květnem, ale s větším důrazem po říjnu 1976, kdy vydávali články v oficiálním tisku. Na jeho články symbolizoval frakcionalisti hadama a svým uměním stále zesměšňoval skupinu lidí okolo Nita Alvese.

Jedním z jeho významných článků je „*A Víbora de Cabeça ao Contrário (VCC)*“³³⁷, byl napsán 5. května 1977, ale publikován teprve 31. května 1977 v *Jornal de Angola*. Pepetela tímto článkem nepochybně ukazuje jaký talent má na sepisování bajek o střetech uvnitř strany MPLA s úmyslem politicky poškodit Nita Alvese.

Hlavními postavami této bajky odehrávající se v lese jsou zvířata v čele se lvem. Avšak zvířectvo je rozděleno vzporem mezi lvem a

---

³³⁶ Miguel Francisco: op. cit., s. 136.

³³⁷ překl. z port.: zmije s otočenou hlavou

Obr. 11: "zmíje s otočenou hlavou":
Jornal de Angola,
 31/05/1975.

havranem. Mezi nimi se náhle objevuje zmíje, která si v lese vydobyla jisté jméno za své bojové schopnosti, a postaví se na stranu lva, čímž se chápalo, že byl proti havránovi. Havran, poražený, odlétal do hor a nechal tak panování na lvu. Objevuje se však zpráva o tom, že lev je vážně nemocen, a bylo nutné svolat shromáždění na volbu nového krále. Při volbě se zvířectvo okolo zmíje stále hlásají po jejím zvolení, s důrazem nad její schopnosti vést shromáždění. Zmíje se už silně považovala

za krále a pohrdala jakékoli jiné názory svých protivníků. Nahle se však objevil lev, s tím, že schválně nechal proudit zprávy o jeho špatném stavu, aby tak zjistil jací jsou jeho přátelé a jací jeho nepřítelé. Poté otevřeně vyzval každého, který s ním nesouhlasí, aby se uchýlil do hor, kde se také nacházel havran.

Tato bajka poukazuje na to, že uvnitř MPLA skutečně existovaly rozpory, a ačkoli to Agostinho Neto věděl, nechtěl rozpory řešit, čekal na nejlepší okamžik, aby své nepřátele přímo vyřadil ze hry. Tato bajka ukazuje na rok 1974, kdy Nito Alves v kongresu MPLA v zambijské Lusace podržel Agostinha Neta před velkým ponížením Aktivní a Východní revoltou, která, jak se zdálo, měla Agostinha Neta vyřadit ze hry. Poté ukazuje Nita Alveše jako člověka, který vlastně, ačkoli podržel Neta, nebyl zcela na jeho straně. On vlastně neměl stranu a díky tomu, že se stále přikláněl z jedné strany na druhou, aby sbíral body ve své kampani, projevoval se jako populist. Nakonec se však lev (Neto) objevuje a téměř stejným způsobem projevuje nemilost vůči svým potenciálním nepřítelům. Jejich názor

jej vůbec nezajímá, neboť on sám ví co je pro les dobré. Jeden král, jeden názor.

Zajímavé je však jakým způsobem autor této bajky pokazuje na jeden fakt: skupina okolo lva byla postavena nalevo od zmije a skupina okolo havrana napravo. Zmije svým postavením proti havranovi (*Revolta Activa* a *Revolta do Leste*) se automaticky postaví na levou stranu. Ale poté co se na konci tohoto příběhu objevuje lev, je zmije odsouzena navěky setrvat na pravé straně. Co vlastně znamenají tyto strany? Vyjadřují ideologii? Ví se přece, že Nito Alves byl víc nalevo než Neto, který se spíše pohyboval z leva doprava.

Propagační mašinerie stále mystifikuje novou generaci a mnoho historici tají vědecké pojmání věci za ideologickou mystifikaci. Angolští intelektuálové mají na svých bedrech nutnost dokumentovat vše jak má být a bez strategických výmyslů.

Mezi lety 1975 – 1976 byly politické debaty na denním pořádku a existovalo proto mnoho výborů, kde se tyto debaty pěstovaly. Různé nápady byly stále debatovány v akčních výborech, zejména výborech: Amilcar Cabral, obchodního svazu, hnutí žen, „Henda“, mládežnické atd. Tyto výbory byly podporovány MPLA, především jako nástroj konsolidace a posílení samotné strany MPLA. Ale s postupem času nastala potřeba limitovat svobodu projevu a zavést více uniformní ideologickou silu. Tyto výbory tedy začaly zanikat a hnutí se začalo transformovat na politickou stranu s jasnou politickou linií. V druhém pololetí roku 1976 se tedy debaty začaly seskupovat do dvou hlavních táborů, tj. oficiálního okolo presidenta Agostinha Neto a neoficiálního okolo Nita Alveze, který využil některé výbory jako platformu pro svůj debatní kroužek. Bylo to toto rozdělení, které bylo

později označeno za frakcionalismus, a proto byla zřízena vyšetřovací komise.

Podle *Associação 27 de Maio*, byli lidé během vyšetřování DISA informováni, že jejich zločin nebyl za to, že se zúčastnili tajných schůzek nebo měli jakýkoli vztah s vůdci spiknutí ale že jejich zločin se ještě dokonce neuskutečnil. Jejich zločin by nastal tehdy, kdyby se úspěšně uskutečnil státní převrat, neboť představovali vlastnosti, které by nepochybně podpořili uskutečnění a upevnění nové politické moci, která by vznikla z tohoto „státního převratu“. Jinými slovy to byl tedy zločin, z následujícího dne, neboli předzločin, který poslal do pekel mnoho mladých a talentovaných.

O čem se také moc nepíše je, v jakých sanitárních podmínkách byli uvězněni tito obvinění lidé, a jaké markantní zdravotní následky si s sebou nesou. Také se neví o těch, kteří zmizeli, zda ještě žijí nebo jsou někde tajně uvězněni a čekají ještě na „rozsudek“.

Největším kamenem úrazu u těchto událostí bylo, že se na tomto krveprolití podíleli samotní angolští intelektuálové. Mnoho těchto intelektuálů mělo spoustu času, aby svoji účast na těchto událostech veřejně komentovali a očistili se, ale po více jak třiceti letech se to stále nestalo. Angolská společnost tedy očekává, že tito lidé přímo zapojení do největší bratrovražedné akce angolské historie, začnou psát pravdu, na kterou se od nich čeká.

Když byli „podezřelí“ ještě k tomu obvinění, že při výsleších nespolupracují, byli předáni ozbrojeným silám, které měli jako donucovací nástroje veškeré druhy mučení, které mohly mít za následek i smrt. Seznam druhů mučení sepsala ve své zprávě *Amnesty International*, jedná se například o tzv. ruskou ruletu,

brutální mláčení kladivy, železnými tyčemi, pěstmi, klacky, pásky, mučení hladem a žízní, pálení cigaretami, elektrické šoky atd.³³⁸

Referenční věznice byla *São Paulo*, kam byli podezřelí, kteří „nespolupracovali“ přesouvání. Je nutné zde zmínit, že Iko Carreira, Onambwe, Pepetela, Ndunduma, Luandino Vieira aj. využili těchto událostí k tomu, aby zjistili co tito lidé dělali v blízkosti presidenta Agostinha Neta. Oni kontrolovali téměř vškeré aktivity Agostinha Neta a fungovali tak jako perfektní filtr. Avšak Agostinho Neto jednal v některých záležitostech přímo s některými jedinci a to jim znervozňovalo. Věděli, že jim něco unikalo, ale nevěděli co. Proto všichni zainteresovaní využili Komisy slz, aby zjišťovali vše, co „podezřelí“ dělali. Ovšem všichni vyšetřování se museli držet přísahy nikomu o ničem nic neříct a tak na vškeré odpovědi odkázali na samotném Agostinho Neto, který o všem musel vědět. To se jim samozřejmě nelíbilo.³³⁹

Mnoho „podezřelých“ bylo posláno na nejkrutější mučící nástroje a ti „nejpodezřelejší“ jako Monstro Imortal, Bakalov, Nito Alves, José van Dunem, než byli eliminováni, byli pod přísným dohledem v pevnosti São Miguel. Monstro Imortal byl před smrtí vyšetřován lidmi s nízkými vojenskými hodnostmi, které ani neznal. Byl údajně oslepen a jeho tělo hozeno z letadla do moře.³⁴⁰

Nito Alves byl rovněž mučen jako Monstro Imortal. Jeho mučení se skládalo z psychických a fyzických metod. Mnohdy byl až 5 dní bez jídla a pití a musel celé dny stát. Nakonec byl v pevnosti zastřelen

---

³³⁸ Amnestia Internacional: *República Popular de Angola: Resumo das preocupações da Amnestia Internacional*. Prosinec 1982, s. 29.

³³⁹ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 70.

³⁴⁰ Rozhovory s José Fuso, in Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 122.

Ikem Carreirou, Onambwem a Carlosem Jorgem a jeho tělo bylo se závažím hozeno do moře. Celou dobu tvrdil, že neměl v úmyslu uskutečnit žádný státní převrat a vše co vždy chtěl, bylo ochránit presidenta.³⁴¹ Ostatní „podezřelí“ byli posláni do jiných věznic nebo koncentračních táborů jako Quibala, Fungo Nhia, Tari, Benguela, São Nicolau, Luena, Bié, Ndalandu, Cabo Ledo, Changongo, Missombo, Calunda (kde byl Miguel Francisco „Miguel“, autor knihy *Nuvem Negra, o drama do 27 de Maio de 1977*) aj.³⁴²

---

³⁴¹ „Matei o comandante Nito Alves“ in *Folha* 8, 26/05/2001 (překl.: zabil jsem soudruha Nita Alvese).

³⁴² Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 123.

4.3 Veřejné sdělovací prostředky

Sofistikovanost celé akce bylo možné pozorovat mimo jiné také z pohledu veřejných sdělovacích prostředků a lidí, kteří se v tom nejvíce angažovali. Například Ndunduma, tehdejší ředitel JA a známý spisovatel, se tehdy projevovat jako největší vynašeč rozsudků smrti proti novinářům a jiným intelektuálům. Tento spisovatel, který je dnes poslancem MPLA v angolském Národním shromáždění, se stal známým svou ediční činností v JA: *Bater no Ferro Quente*.³⁴³ Tím „železem“ do kterého mnohokrát udeřil vyvolalo vlnu úmrtí nevýných lidí. Po smrti Agostinha Neta se cítil jako by osiřel, a tak se vrátil k literárním dílům a proslavil se v roce 1979 divadelní hrou *No velho ninguém toca*,³⁴⁴ kde zesměšňoval mladého presidenta, José Eduardo dos Santose. V této hře vykreslil hlavu státu podle vzorů římských orgií v obklopení žen a vína, které jej vzdalovali od státních záležitostí. Téměř už postaven mimo politický život, byl v roce 1991 rehabilitován, aby se prostřednictvím MPLA zúčastnil voleb do angolského Národního shromáždění za MPLA a stal se poslancem s cílem hájit práva občanů.

Během mnoha let angolské veřejné komunikační zdroje záměrně překrucovaly informace s úmyslem zmanipulovat společnost. Například to, že legendární velitel Alves Bernardo Baptista „Nito Alves“ byl dopaden v koruně stromu ve své rodné vesnici Piri, provincie Bengo, bylo jednou z nejrafinovanějších lží, které vysílala

---

³⁴³ překl. z port.: udeřit do žhavého železa. In *Jornal de Angola*, 10/07/1977.

³⁴⁴ překl. z port.: starého se nikdo nedotkne. Fernando da Costa Andrade (Ndunduma): *No velho ninguém toca*. Luanda : União dos Escritores Angolanos 1979.

Angolská lidová televize a objevila se v člancích *Jornal de Angola*.³⁴⁵ Tento naaranžovaný scénář byl vytvořen DISA poté co „lídr“ frakcionalistů se sám vzdal.

Ale dnes, s větší svobodou projevu, začíná pravda vyplouvat na povrch. Nito Alves se vzdal bezpečnostním silám, které byly vedeny velitelem Margosem, a nebyl nikdy dopaden v koruně stromu, jak to tvrdily angolské státní informační orgány. Nito Alves se údajně vzdal, protože se nedokázal ze svého úkrytu dívat na to, jak byli obyvatelé vesnice Piri masakrováni DISA.

Bezprostředně poté co se DISA dozvěděla, že se Nito Alves po těchto událostech uchýlil do Piri, vyslala do této vesnici bezpečnostní síly, aby přinutili místní populaci, včetně dětí, prozradit skrýš Nita Alvese. Donucovacím prostředek bylo, že shromáždili vesničany na prostranství pod širým nebem, kde je nechali pod žhnoucím sluncem bez jídla a pití.

Nito Alves se nedokázal na tyto krutosti dívat, a tak poslal posla jménem Kafangota, aby ujednal s vojáky, že se vzdá, výměnnou za osvobození obyvatel vesnice. Poté, co se dohodli, Nito Alves se vzdal, a ačkoli mu bylo slíbeno, že se mu nic nestane, zajali ho, ruce mu svázali za záda a jeho posel byl okamžitě zabit. Poté ho donutili vylézt na strom a zavolali TPA, aby ho natočila a šířila po celém světě, že Nito Alves byl dopaden v koruně stromu. Poté dopravili Nita Alvese do pevnosti São Miguel, kde se připojil k ostatním zatčeným a obviněným ze státního převratu.

---

³⁴⁵ „Como o Povo prendeu Alves Bernardo Baptista“ in *Jornal de Angola*, 09/07/1977 (překl. z port.: Jak se obyvatelstvu podařilo chytit Alves Bernardo Baptista).

To co se stalo 27. května by také mohlo být vyprávěno například Ndundumem v jeho literárních dílech, s přiznáním alespoň podílu viny na tomto krveprolitím. Ale zdá se, že lidé jako Ndunduma, kteří rozhodovali o životě a smrti mnoha nevinných občanů, se raději uchýlili do tajnosti ve snaze vymazat nebo zfalšovat dějiny. Pro angolské dějiny je nutné, aby všichni, ať už z jedné či z druhé strany měli silný kompromis s historií s cílem předat nové generace co nejpřesnější výklad.

Ve spojitosti *mass media* a 27. květen, představuje RNA důležitý faktor ve všech krutých momentech angolské historie, před a po nezávislosti. Ještě, když se v koloniální době jmenoval EOA – Oficiální rozhlas Angoly (*Emissora Oficial de Angola*), tento hlavní veřejný vysílací zdroj sloužil jako platforma k informování a mobilizaci celé populace Angoly a k šíření ideálů svobody, emancipace a nezávislosti.

Během těžkosti a deprese, které procházely angolskou ekonomiku, lidé názorně poslouchaly *Kudibangela* nebo jiné pořady jako *Povo em armas* nebo ještě četli deník *Diário de Luanda*. Tyto programy byly později v říjnu 1976 zrušeny³⁴⁶ a téměř okamžitě na to začala strategická kampaň intoxikaci „frakcionalistů“.

V ostatních provinciích, téměř všechny místní vysílací stanice ladily s RNA a dokonce existovaly manifestace na podporu ideálů Nita Alveše, jako například v Malanje, Benguela, Huíla a Huambo. Dne 27. května tato svoboda skončila, když těsně před polednem kubánské vojenské jednotky Fidela Castra společně s vojáky vedenými Henriquem dos Santos (Onambwe), znovu dobyly RNA. To

---

³⁴⁶ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 72.

co poté následovalo, bylo krveprolití, v kterém byly nejkrutějším způsobem pobity tisíce občanů, a které skončilo teprve v noci z 22. na 23. března 1979. Tato noc byla těmi, kteří tyto události přežili, a poté co Agostinho Neto odmítl podepsat rozsudek smrti více jak 300 Angolanů, nazvána „*Noite das Estrelas*“³⁴⁷.

Poté co byla tato vzpoura zpacifikována a pod kontrolou, začalo vítězné křídlo MPLA zprovozňovat obrovskou propagační mašinerie, která měla celému prohranému křídlu MPLA démonizovat, především pak její lídři Nito Alves a Zé van Dunem. Propagační spoty, požadující zadržení a smrt všem frakcionalistům, a vedoucí k bratrovražedné nenávisti a posléze i odplatě, byly vysílány každou chvílí.³⁴⁸ V RNA, jako všude jinde, docházelo k masivnímu zatýkání zaměstnanců konotované s prohraným křídlem MPLA. Mezi nimi se nacházeli novináři, technici a administrativní personál, včetně generálního ředitele M. Matose, což okamžitě vedlo k manipulaci celého rozhlasu podle vzoru tehdejších komunistických států.

Zatímco v RNA se jednalo o velkou vlnu změn, stejný proces v jediném angolském deníku JA – Angolský deník (*Jornal de Angola*) již byl spíše selektivní a týkal se zejména některým jako Reginaldo Telmo Augusto da Silvy. Zadržení tohoto novináře nastalo po telefonátu tehdejšího ředitele JA, Fernando da Costa Andrade (Ndunduma), adresovaného vedení DISA. Tehdejší ředitel JA znemožňoval v roce 1978 Williamu Tonetovi, dnešnímu řediteli F8 – List 8 (*Folha 8*), aby byl přijat do JA, poté co uspěl v testech, pod záminkou, že pocházel z rodiny frakcionalistů.

---

³⁴⁷ Překl. z port.: Noc Hvězd.

³⁴⁸ Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 108.

V RNA, a stejně tak v JA, docházelo k nekolegiálnímu chování, kde udávání kolegů bylo na denním pořádku. To se však nedělo v TPA, v jehož vedení byl uznávaný právník Orlando Rodrigues, který podporoval solidaritu svých zaměstnanců a nikoho do rukou politické policie tehdejšího režimu neposlal. Na druhou stranu to byla TPA s podporou ministerstva obrany, která přímo či nepřímo propagovala demonizaci „frakcionalistů“ dodávkou materiálu a disponoval její personal k vytvoření dokumentárního filmu pod názvem „*Anatomia, Fisiopatologia e Autópsia de um Golpe*“,³⁴⁹ který vypráví co se okolo 27. května stalo, ovšem překrouceně.³⁵⁰

Je to v tomto filmu, který byl během let mnohokrát změněn, kde je možné pozorovat jakým hanebným způsobem byl Nito Alves, jeden z hlavních mozků interní transformace strany MPLA, zadržen v kávové oblasti Dembos, více jak 200 km od Luandy. Bylo to prostřednictvím TPA, co si celý národ a celý svět uvědomili, jakým nelidských podmínkám byli, před svým vyšetřováním policejními orgány, kontrolovanými druhým křídlem MPLA, vzbouřenci vystaveni.

Vítězné křídlo používalo státní veřejné sdělovací prostředky, především JA, aby vedlo hrůzostrašnou propagandu proti nitistům, s cílem vzbudit nevěli a nenávisti občanů vůči „frakcionalistům“. Dokonce se prostřednictvím tohoto sdělovacího prostředku objevovaly zprávy vzbuzující chuť k pomstě proti některým velitelům MPLA a FAPLA, i když jejich přímé zapojení nebylo nikdy prokázáno. Příkladem toho jsou články v novinách jako například:

---

³⁴⁹ překl. z port.: Anatomie, Fiziopatologie a autopsie státního převratu.

³⁵⁰ „*Intervistas com João Kandanda*“ in *Folha* 8, 26/05/2001 (překl. Rozhovory s Joãem Kandandou).

„Betinho, o traidor fraccionista e „nitista“, alto responsável da esquadilha de Nito Alves e José Van-Dúnem (sic), foi indicar à tarde, às forças da segurança do Povo e aos órgãos de Informação, o local onde se reuniu, nas vésperas de 27 de Maio”. [...] Os responsáveis do grupelho Nito Alves, Zé Van-Dúnem, Bakalof, membros do ‘comando militar’ nitista todos eles estiveram ali reunidos para planear os assassinatos, mortes e traição.”³⁵¹

Tyto hlasy po nenávisti byly systematicky provedené prostřednictvím JA, produkt neúnavné prosaické a lyrické duše Ndundumy, který byl obklopen neomezenými pravomocemi. Jako ředitel tohoto deníku, Ndunduma vedl neúnavnou kampaň urážek velitelů ÚV MPLA, které bez jakéhokoli soudu obviňoval z „frakcionalismu“ mnoho měsíců před tímto incidentem, s větší intenzitou pak ještě po 3. plenární schůzi MPLA, uskutečněné v Luandě v říjnu 1976.

V chaosu události z 27. května, výzvy po pomstě plnily články JA, nejen na její hlavní stránce ale také v edici „*Bater no Ferro Quente*“, které mělo v RNA její speciální a základní zdroj hlasového šíření.

Tyto ediční činnosti, které znázorňovaly postoj presidenta republiky Agostinha Neta a některých jeho nejbližších následovníků, vedly k akcím, které mohou být považovány za největší bratrovražedné krveprolití, a v nichž byly eliminovány hodnotné kádry, především ty místní. Po těchto událostech z 27. května, sdělovací prostředky,

---

³⁵¹ překl. z port.: Betinho, fraccionalista a „nitistický“ zrádce, vysoce zodpovědný za skupinu okolo Nita Alveše a Josea van Dunema, byl odpoledne ukázán lidovým bezpečnostním silám a informačním orgánům, kde se scházeli před 27. květnem. Nito Alves, Zé van Dunem, Bakalof, členy nitistového „vojenského komandu“, všichni zodpovědní za tuto skupinku, se tam scházeli několikrát těsně před 27. května, aby plánovali vraždy, úmrtí a zradu. „Aqui preparou-se a traição. Betinho indica o covil onde se reuniam os conspiradores” in *Jornal de Angola*, 05/07/1977 (překl.: Zde se připravovala vlastizrada. Betinho prozrazuje místo, kde se spiklenci setkávali).

především rozhlas, televize a deníky, stále jen informovaly o pronásledování jedinců, kteří údajně byli do toho nějak zapojeni.³⁵²

Podle oficiálního prohlášení o vzpouře, byl vytvořen Speciální vojenský soud, aby soudilo všechny, kteří byli obviněni ze zapojení do státního převratu ze dne 27. května. Tento soud měl bez milosti potrestat všechny, kterým bude prokázána odpovědnost v jeho organizace a provedení. Předsedou tohoto soudu byl Luís Miguel Neto (Xietu), tehdejší Náčelník generálního štábu FAPLA, pod dohledem Ika Carreiry, Ministra obrany, Ludy Kissassunda, generálního ředitele DISA, a Onambwe, jeho náměstka.

Během měsíců se neobjevil jeden jediný hlas vítězného křídla, který by projevil nespokojenost nad zmanipulovanou propagandou angolských státních informačních orgánů, která přímo generovala nenávisť mezi potomky stejného národa.

4.4 Účast kubánských jednotek

V roce 1975 vyslala Kuba, na žádost Agostinha Neta, lídra MPLA, první vojenský kontingent do Angoly. V průběhu osvobozené války proti Portugalcům zakládala MPLA jistý počet osvobozených zón, které zabíraly celkem okolo 40% angolského území. Ale v době, kdy portugalský kolonialismus v roce 1974 padl, neměla tak pevnou základnu ve městech, kde byly silněji zastoupeny FNLA a UNITA.

---

³⁵² Miguel Francisco: op. cit., s. 44.

Mezi lety 1975 a 1979 musely kubánské jednotky v Angole čelit nejen těžkostem nepravidelné války proti nepřátelům angolské vlády, která si každým dnem žádala stále větší úsilí a lepší organizaci, ale také potřebovaly vynakládat velké úsilí, aby udržely vládu Agostinha Neta. Mezi tím nastaly události z 27. května 1977.

Podle sledu události, v čele tohoto „státního převratu“ byl „starým“ vůdcem MPLA a bývalý Ministr vnitřní správy Nito Alves. Existovalo ale také mnoho velitelů a vysoce postavených členů MPLA, kteří byli přesvědčeni, že Nito Alves měl nejlepší politické podmínky, aby vedl nově vznikající angolský stát, nejen pro své radikální chování, ale také pro to, že zatím co Agostinho Neto se nacházel mimo angolského teritorium, Nito Alves byl jedním z hlavních vůdců v osvobozené či partyzánské válce ve vnitrozemí a v ukrutných podmínkách angolského pralesa. Krom toho byl Nito Alves velmi silnou osobností, která dokázala porazit a vyhnat z Luandy hnutí FNLA pár měsíců před získáním nezávislosti 11. listopadu 1975. Byl také hlavním ideologem v organizování Výborů lidové moci (Comité do Poder Popular) v luandských *musseques*, které hrály významnou roli v konsolidaci moci MPLA v Luandě.

Tato doba by mohla být přirovnána k Alžírsku v 60. letech a situaci mezi Boumedianem a Ben Belou. V Angole ale bylo možno ještě pozorovat vliv Sovětského svazu, který využíval pozici a možnosti Nita Alvese, aby vládu více radikalizoval a udělal ji zcela závislou na Moskvě.

Zdá se, že toto spiknutí bylo provedeno bez uvědomění Havany. Tato konspirace SSSR způsobila rozkoly mezi oběma vládami (Kuba, SSSR), neboť nikdo nemohl chápat, jak mohlo dojít k takové akci bez uvědomění Havany, protože Kuba byla v té době hlavním spojencem

Angoly. Je známo, že Moskva nepovažovala Agostinha Neta za důvěryhodnou osobu, a že jakmile by konsolidoval svou vládu, mohl usilovat o sblížení se Západem, a později možná dojít ke konsensu se Savimbim. Krom toho si byli vědomi, že aby mohli čelit tak charismatickému vůdci, jakým byl Jonas Savimbi, lídr UNITA, bylo zapotřebí silné osobnosti, jakou byl Nito Alves, a ne intelektuála, jakým byl Agostinho Neto.

Hlavní důvody tohoto státního převratu, jestli vůbec existoval, jsou dodnes neznámé, vzhledem k povstání nespokojených občanů, které bylo vládou tehdejších mestických intelektuálů vydáváno za státní převrat.

Faktem však je, v noci z 26. na 27. května se manifestace zvrtila a účastníci tohoto povstání využili zmatek k obsazení hlavních vojenských jednotek FAPLA, věznice *São Paulo* a budovy RNA. Začalo to však klidnou manifestací, kritizující vládu a požadující konec nespravedlivostí, které existovaly v post-koloniální Angole.³⁵³ Mnoho lidí pozorovalo povstání z povzdálí a pouze naslouchalo pronitistickým sloganům.³⁵⁴ V rozhlase existoval pořad zvaný *Kudibangela*, které otevřeně kritizovalo vládu MPLA, ale také Agostinha Neta. Vedoucím pořadu byl mladý muž Betinho, který byl po událostech z října 1976 propuštěn a jeho populární pořad zrušen.³⁵⁵

Hned na to nastal s intervencí kubánských sil obrat. Je nutné ještě dodat, že kubánské jednotky se původně bránily zapojovat se do vnitřních záležitostí týkajících se událostí z 27. května, ale na žádost

---

³⁵³ Miguel Francisco: op. cit., s. 37.

³⁵⁴ Ibidem, s. 38.

³⁵⁵ Ibidem, s. 41; Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: op. cit., s. 72.

Agostinha Neta vydal Fidel Castro rozkaz intervenovat.³⁵⁶ 27. května, když se spiklenci zmocnili RNA, Betinho obnovil svůj pořad *Kudibangela*, ale hodinu poté, co angolské a kubánské vojenské síly opět obsadily RNA, byl pořad na dobro zrušen a jeho moderátor zadržen a odsouzen dle „revolučního zákona“.

Spiklenci si však mysleli, že Kubánci zůstanou v tomto konfliktu neutrální, tak jak se píše ve zprávě ZÚ, že „*Kubánské jednotky byly v pohotovosti, ale téměř nezasáhly do průběhu událostí, které ovšem svou přítomností pozitivně ovlivnily.*“³⁵⁷ Pro ně bylo logické předpokládat, že Moskva to předčasně koordinovala a domlouvala s Havanou průběh událostí. Ale kubánským jednotkám, když se nacházely uprostřed takové překvapující situace, a aniž by přesně věděly, co se vlastně děje, byly dané okamžité rozkazy, aby presidentu Agostinha Neta ochránily a potlačily spiknutí. Později se v dokumentárním filmu TPA Agostinho Neto snažil jejich podíl na uklidnění situace v Luandě zlehčit. Avšak podle archivů z portugalského ministerstva zahraničních věcí ovládali Kubánci jak DISA, tak i prezidentskou gardu, a vláda Agostinha Neta by bez nich nepřežila.³⁵⁸

Události byly v tom okamžiku pro kubánské velení tak neočekávané, že v Luandě nedisponovalo jedinou vojenskou jednotkou, která by mohla vzpouru potlačit. Aby mohly vzpouru potlačit, musely kubánské jednotky tedy využít skupiny tanků a pancéřových vozidel z cvičícího střediska bez bitevních projektilů.

---

³⁵⁶ Edgar Valles: op. cit., s. 36.

³⁵⁷ Cf. Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 3.

³⁵⁸ Archiv *Ministério dos Negócios Estrangeiros de Portugal* (Portugalsko), Proces PAA-Cota A/B – Prov. 61 – Class. 944, 5 a 944, s. 6.

Vojenské jednotky, které se ke vzpouře připojily, nemohly tušit, že tanky a pancéřová vozidla, které se dostaly do hlavního města, byly nevyzbrojené a již v odpoledních hodinách dne 27. května odložili „rebely“ různé vojenské zbraně bez odporu.

Podle Generála Rafaela del Pina, známého velitele kubánských sil v Angole v letech 1975 až 1977, byli součástí tohoto spiknutí také důležité osobnosti z řad MPLA a vojenští velitelé jako José van Dunem, politický komisař ozbrojených sil, velitel *Monstro Imortal*, šéf operací FAPLA, ministr vnitřního obchodu David Aires Machalo a další ministři a osobnosti MPLA. Tyto výše jmenovaní byli po těchto událostech chyceni kubánskými silami v Angole, jiní vojenskými silami loajálními Agostinho Netovi. Zajímavé však je, že Generál Rafael del Pino tvrdí, že se Nito Alves po tomto incidentu uchýlil k vojenské misi SSSR v Luandě a zůstal tam, dokud nebyl v červenci téhož roku objeven kubánskou tajnou službou³⁵⁹ a ne, jak bylo zmíněno výše. To se zdá být historickou lží.

Generál Rafael del Pino ještě píše, že pozdější tajné dohody mezi Havanou a Moskvou vedly k předání Nita Alveše, vůdce spiknutí, Kubáncům. Fidel Castro se opět choval jak to od něho Agostinho Neto očekával, tedy, že mu předal největšího rivala jako vojenskou trofej.³⁶⁰ Později pak Nito Alves zmizel v davu zastřelených. Desítky vojenských velitelů FAPLA, kteří byly označeni jako spojenci Nita Alveše měli stejný osud a u mnoho z nich se dodnes neví, kde se jejich tělo nachází.

---

³⁵⁹ Cf. Rafael del Pino: *Proa a la libertad*. Mexico: Planeta 1990, s. 232.

³⁶⁰ Ibidem, s. 232.

I když existovalo nedorozumění s SSSR vzhledem k tomu, že jej neobeznámili o svých plánech sesadit Agostinha Neta, kubánská vláda si byla vědoma, že se musela vyvarovat toho, aby nebyly přerušeny vztahy mezi MPLA a SSSR. Důvodem bylo především, že to mohlo ohrozit kubánskou ekonomiku, která byla zcela závislá na finanční pomoci SSSR. Dále to mohlo být také tím, že bez této důležité finanční pomoci by Kuba nemohla dále vést tak nákladnou válku v Angole, tisíce kilometrů od kubánského ostrova.

O účasti „*cizích státních příslušníků a diplomatických misí na nevydařeném pokusu o převrat*“³⁶¹ se vědělo, ale Havana musela tyto informace tajit a „filtrovat“, než byly předány Agostinhu Netovi a vysvětlovat mu, že v případě sovětské účasti na tomto spiknutí se jednalo pouze o soukromou akci sovětského velvyslance, bez vědomí Moskvy. Poté co splnil své vyzvědačské úkoly, byl tento diplomat diskrétně stáhnut zpátky do SSSR. V této době došlo k velké výměně velvyslanců.³⁶² Iko Carreira však ještě píše, že se na základě vyšetřování zjistilo, že zapojení SSSR do těchto nepokojů bylo mnohem hlubší. Dva tajemníci vojenského *attaché* v Luandě byli podle něho přímo zapojeni do komplotu, jeden z nich si dokonce pronajal byt ve čtvrti Sambizanga, kde poskytoval potřebné rady. Po tomto incidentu, když se DISA za nimi vydala, už byli pryč na cestě do Moskvy.³⁶³ Zdá se tedy, že zapojení SSSR do těchto událostí nebylo pouze soukromou akcí některých členů ZÚ SSSR v Luandě, ale patrně záměrem Kremlu.

---

³⁶¹ Archiv ÚV KSČ: „k posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23, 06/06/1977, s. 3.

³⁶² Américo Cardovo Botelho: *Holocausto em Angola: Memórias de entre o cárcere e o cemitério*. Lisboa: Nova Vega 2007, s. 110.

³⁶³ Iko Carreira: op. cit., s. 155.

Kubánci v tomto chaosu podporovali vládu Agostinha Neta, ale časem se pak ukázalo, jaké velké chyby se touto podporou dopustili. Kubánská tajná služba hlubší analýzou později došla k tomu, že prezident Agostinho Neto představoval velkou hrozbu a uvědomila si, jak daleko je od svých starších sovětských bratrů a jejich zkušeností s výzvědnou službou.

Agostinho Neto nebyl charismatický vůdce, kterým byl po celou dobu Jonas Savimbi, ani neměl charisma Nita Alvese. Jeho velká inteligence mu umožnila pochopit, že stát se nezakládá stejným způsobem jako vojenské tábořiště, a že politické problémy není možno řešit bombami ani děly. Agostinho Neto věděl, že kubánský ekonomický model, fiktivní a široce finančně podporovaný SSSR, nemohlo přinášet řešení pro angolské hospodářství, které procházelo krizí.

Od začátku roku 1978 se tak MPLA začala otevřeně obracet více na západ, ke kapitalistickým státům jako byly USA a Francie. V únoru tohoto roku, začal vést oficiální rozhovory s představiteli jihoafrické vlády na kapverdském ostrově Sal, ve snaze přijít s mírovým řešením pro namibijskou nezávislost. Tímto způsobem již plánoval Neto odchod kubánských jednotek, jejichž přítomnost v Angole byl definovaná Havanou jako ochrana proti jihoafrické hrozbě na jihu Angoly.

Mezi tím stupňoval Agostinho Neto úsilí dovést mírovou dohodu s UNITA. Kubánské jednotky v té době tvrdě čelily ozbrojeným silám UNITA FALA – Osvobozené ozbrojené síly Angoly (*Forças Armadas para a Libertação de Angola*), a jejich předčasné stažení by mohlo vést k velkému kolapsu MPLA. I když se Agostinho Neto snažil dojít

k dohodě s Jonasem Savimbim, nechtěl usednout ke stolu v bezvýhodné pozici.

V tomto duchu požádal Agostinho Neto šest měsíců po začátku rozhovorů s Jihoafrickou republikou presidentova Senegal, Léopolda Sédara Senghora během konference Organizace africké jednoty v Monrovi, Libérie, v červenci 1979, aby se stal zprostředkovatelem v rozhovorech mezi jeho vládou a UNITA v září téhož roku.

Kubánská vláda prostřednictvím své tajné služby pochopila různé kroky, které se chystal Agostinho Neto bez vědomí Fidela Castra učinit, v Havaně se pak začala objevovat tvrzení o zradě vůdce MPLA. S postupem času, jak se vztahy mezi oběma vládami začaly zhoršovat, začala se šířit rozsáhlá politická kampaň uvnitř kubánských jednotek v Angole, ve snaze ukázat MPLA jejich nezájem a připravovat platformu pro možné okamžité stažení enormně nákladné vojenské podpory.

Před každou kubánskou jednotkou bylo přikázáno umístit obrovské billboardy s fotkou kubánského ministra ozbrojených sil, generál Raul Castro a vedle něho úryvky některých jeho proslovů o přítomnosti kubánských jednotek v Angole. Jeho proslovy poukazovaly na to, že v Angole nechtěli Kubánci ani její ropu, ani její diamanty, ani její měď, ani žádné z jejího bohatství. Jejich přítomnost v Angole měla trvat tak dlouho, jak si to bude MPLA přát. Při svém odjezdu si s sebou měli vzít jedině mrtvá těla svých občanů, kteří prolili svou krev za svobodu Angoly.³⁶⁴

---

³⁶⁴ William Martin James: op. cit, s. 72.

Tyto ohromné billboardy, které byly umístěny venku před vojenskými jednotkami, a které mohly být čteny kolemjdoucími, měly za úkol změnit pocit nenávisti proti kubánské přítomnosti v Angole. Ta se začala projevovat mezi populací a mezi nejvyššími sférami vlády a různých vojenských velitelství.

Prostřednictvím mocenské propagační mašinérie komunistické strany, vedly kubánské ozbrojené síly širokou, ale opatrnou kampaň, s cílem vytvořit nepříznivé mínění o osobě Agostinha Neta.

Mezi veliteli kubánských jednotek se v posledních letech vlády Agostinha Neta již otevřeně mluvilo o jeho zradě a o přiblížení k západu. Podpis různých smluv s francouzskými, švýcarskými a nizozemskými podniky za účelem získání vojenské technologie, včetně velkého počtu helikoptér *Allouette* a anti-gerilových letounů přesně ukazovaly a potvrzovaly stále větší pocit zrady, který panoval mezi vojáky.

Uprostřed tohoto klimatu nejistoty v prvních zářijových dnech roku 1979, měsíce, ve kterém se měla odehrát setkání s lídrem UNITA, Jonasem Savimbim v Dakaru, odcestoval Agostinho Neto do SSSR, aby se mohl podrobit lékařskému zákroku. Dva dny poté, co byl internován v moskevské nemocnici, se angolská společnost dozvěděla o smrti zakladatele angolského státu.

Skutečnosti, které předcházely smrti Agostinha Neta, tj. obskurní okolnosti spojené s jeho náhlou smrtí, podivné osobnosti, které ho následovaly ve vedení MPLA a podstatná změna vnitřní a zahraniční politiky, vedou k závěru, že to již bylo domluveno mezi Havanou a Moskvou. Domluva, která fakticky neexistovala před události z 27. května, tentokrát byla situace podstatně rozdílná.

Je těžké se dostat k spekulacím, které vznikly okolo smrti Agostinha Neta v politických kruzích a západních novinách. Každopádně bylo známo s jakou sociální demokracie přicházel Nito Alves a byla také známé ideologické koketání Agostinha Neta až ke své smrti. Existují také náznaky o tom, že v nejvyšších politických kruzích se už vědělo, jaký osud čekalo Angole. To je možné pozorovat na různých okolnostech jako například nepochopitelné odloučení jeho osobního lékaře během hospitalizaci v moskevské nemocnici, orientovaná a opatrnou politickou kampani Kubánské komunistické strany uvnitř kubánských jednotek s cílem vytvořit nepříznivé cítění k politice Agostinha Neta, nástup k moci nové osobnosti, která předešla prestižní zakladatele, které MPLA disponovala, vychovaný na moskevské universitě se sovětskou ženou. Samotný SSSR vždy považoval spolupráci s Agostinhem Netem za těžkou a tvrdil o něm, že byl „*an introverted, secretive, touchy, cold and proud man, who tended to keep his counsels very much to himself.*“³⁶⁵

Celé toto rozložení může vést k úvaze, že nikdy nejsou položeny na stole všechny karty a mohou existovat vždy kostky, které ještě nebyly vrženy. Je tedy velmi těžké dojít k nějakým závěrům okolo smrti Agostinha Neta, pokud nebudou probádány spekulace, které vznikly v politických kruzích okolo smrti Agostinha Neta.

Kuba vzhledem ke své ekonomické závislosti na SSSR, a i když občas vznikala nějaká nedorozumění, stala se obhájcem globální strategie SSSR. Přítomnost Kuby v Angole byla toho příkladem.

---

³⁶⁵ překl. z ang.: introvertní, rezervovaný, citlivý, studený a hrdý muž, který si své rady nechával sám pro sebe. Colin Legum & Tony Hodges: *After Angola: The War Over Southern Africa*. New York: Africana Publishing Company 1976, s. 11.

Ať už byl kubánský vliv na události přímý či nepřímý, je známé, že v selektivním vyřazování národních kádrů bylo možné pozorovat silnou přítomnost Kubánců poslaných do Angoly Fidelem Castro. Existují zprávy o tom, že z Kuby byly poslány do Angoly speciální jednotky zaměřené na exterminaci jednotlivých lidí. To je možné také pozorovat v období po 27. květnu, kdy na celém území Kubánci obsadili posty, kde figurovali Angolané nezvěstní po represáliích po 27. květnu. Nevznikla však tehdy žádná iniciativa dobré vůle, která by pod svou ochranu vzala potomky oběti zmasakrovaného křídla MPLA, především z provincie Bié, Huambo, Benguela, Malanje a Moxico, kde bylo krveprolití největší.

4.5 Shrnutí

PB MPLA se ve svém prohlášení k 25. výročí události z „27. května“ z 26. května 2002 přiznalo k tomu, že se potlačování „pokusu o převrat“ ze strany státních orgánů neobešlo bez přehnaných násilností a krveprolití. Dále se píše, že *„a reacção a esta acção, levada a cargo pelas competentes instituições para restabelecer a ordem, comportou também exageros, determinados igualmente pela incipiente organização e funcionamento das instituições de zelo dos seus principais agentes.”*³⁶⁶

---

³⁶⁶ Překl. z port.: reakce na tuto akci, vedenou kompetentními institucemi, s cílem obnovit pořádek, s sebou přinesla, vzhledem k špatné organizaci a fungování institucí a přehnané horlivosti svých hlavních aktérů, také excesy. Associação 27 de Maio, on-line: http://www.27maio.org/arquivo.php?subaction=showfull&id=1085271713&archive=&start_from=&ucat=3&, 24.12.2006.

V tomto prohlášení se MPLA ukázala být přesvědčena, že "*os acontecimentos a volta do 27 de Maio de 1977, marcaram assim, de forma bastante negativa, uma época da nossa história recente*".³⁶⁷ A přidává ještě, že to byl celý angolský národ, který byl těmito událostmi poškozen. Bylo to tímto prohlášením, v kterém se MPLA zavázala, že chování tohoto rázu se již nikdy nebude neopakovat, ať už ve stranických nebo ve státních institucích. Řešením toho je podle MPLA pěstování demokracie a základů ochrany lidských práv, která by měla být tou ideální cestou otevřené společnosti, tj. aby mohli obyvatelé Angoly otevřeně projevovat své názory bez ohledu na svou politickou, sociální, náboženskou, etnickou či rodovou příslušnost. V prohlášení se ještě píše, že „*A contribuição positiva prestada pelos patriotas angolanos na luta pela liberdade e afirmação de Angola, não pode, assim, ser ignorada.*“³⁶⁸

Toto prohlášení z roku 2002 by tedy mělo být startovním bodem procesu rehabilitace všech, kteří byli vládní garniturou označeni za frakcionalisty, a přitom přispěli k boji o osvobození proti portugalské koloniální správě. Ale od vydání tohoto prohlášení se Angolané již nedozvěděli nic nového. Žádné prohlášení nezaznělo ani v den 30. výročí událostí z 27. května v roce 2007. Objevili se však dvě velmi cenné knihy, které se zabývají pouze touto tematikou a to *Nuvm*

---

³⁶⁷ překl. z port.: události kolem 27. května 1977 poznamenaly dost negativním způsobem jednu etapu naší moderní historie. In Associação 27 de Maio, online: http://www.27maio.org/index.php?subaction=showfull&id=1180540172&archive=&start_from=&ucat=5&, 2.9.2007.

³⁶⁸ překl. z port.: Positivní příspěvek, který poskytli angolští vlastenci v boji za svobodu a uznání Angoly, nemůže tedy být ignorován. In Associação 27 de Maio, online: http://www.27maio.org/index.php?subaction=showfull&id=1180540172&archive=&start_from=&ucat=5&, 2.9.2007.

Negra, o drama do 27 de Maio de 1977 od Francisca Miguela a *Purga em Angola* od autorů Dalila Cabrita Mateuse a Álvaro Mateuse.³⁶⁹

Vraťme se ale k prohlášení MPLA. Angolské společnosti by nepochybně prospělo, kdyby všechna doporučení a plány budoucích kroků, které se objevují v prohlášení PB MPLA z 26. května 2002, nezůstaly pouze na papíře, ale přešly v akci. Kromě odbourávání bariér těch rodin, které byly jakkoli obviněny ze zapojení se do 27. května, existovala dostatečná politická vůle, aby tato „historická „Rubikova kostka“ byla úspěšně složena. Toto prohlášení je platformu pro budoucí kroky v této záležitosti.

Byť se hlavní akce odehrávaly především v Luandě a v nitru strany MPLA, tragické důsledky těchto událostí zanechaly trauma v celé angolské společnosti. Mnoho Angolanů přišlo alespoň o jednoho člena rodiny. Vzhledem k tomu, že tyto události zůstávají dodnes z velké míry neobjasněny, nemohl ani čas rány zhojit.

Výzvy po nenávisti a žádná tolerance nemohou v žádném případě podporovat národní uvědomění, uklidnění duchů, harmonii a národní usmíření. Po dosažení míru se dnes angolská společnost dostává čím dál více do aktivní role a měla by být schopná přesvědčit mocenské kruhy o nutnosti stále větší svobody projevu.

Vzhledem k tomu, že dodnes existují neobjasněné kapitoly angolských dějin, které stále trápí angolskou společnost, současná vláda by si měla být vědoma, že nejlepším způsobem jak skončit

---

³⁶⁹ Miguel Francisco: *Nuvem Negra. O Drama do 27 de Maio de 1977*. Lisboa: Clássica Editora 2007 a Dalila Cabrita Mateus & Álvaro Mateus: *Purga em Angola*. Nito Alves, Sita Valles, Zé van Dunem: *o 27 de Maio de 1977*. Porto: Edições ASA 2007.

s tímto pocitem křivdy osob, které byli přímo či nepřímo zapojeny do kauzy kolem 27. května, zatčení nebo usmrcení, je uspořádat velkou konferenci na toto téma nejen pro členy MPLA, jehož se to týká nejvíce, ale také pro celý národ. Tento akt by ovšem nesloužil pouze jako způsob, jak se vypořádat s minulostí, ale především předcházel budoucí dimenzi této smrticí vlny. Nemělo by chybět ani veřejné prohlášení vysoce postavených politických osobností, že do budoucna nebudou tolerovány jakékoli činy proti lidskosti ze strany státu.

To by ovšem mělo sloužit i justičním autoritám, které by měly jednat nezávisle a aktivně v rozsudcích a trestech při porušování základních práv a svobod a jednat podle základních principů nezávislosti justičních orgánů.

V návaznosti na doporučení, by ovšem také prospělo, pokud by byla vytvořena prokazatelně nezávislá a nestranná komise, obdařená pravomocemi vést vyšetřování všech excesů provedených oběma stranami. Vyšetření by nepochybně mělo praktické dopady na proces otevřené společnosti, kam angolská společnost směřuje, především pak pro pozůstalé manželky, které by dostaly úmrtní listy, což by jim umožnilo učinit oficiálním jejich status, tj. například se opět vdát.

Je velmi těžké mluvit o počet obětí během těchto tragických událostí. Mluví se však o 30, 40, 50 či dokonce 60 tisících mrtvých³⁷⁰, a i když se konečný výsledek nikdy nedozvíme, je nutné brát v úvahu, že v důsledku těchto represálií se členská základna MPLA zmenšila ze

---

³⁷⁰ „27 de Maio de 1977“ in *Semanário Angolense*, 05.-12/11/2005 (překl.: 27. květen 1977).

110 tisíc členů na pouhé 32 tisíce.³⁷¹ To znamená, že bezmála 78 tisíc (okolo 65%) členů buď zemřelo, nebo bylo ze strany vyloučeno. Angolská vláda o tom odmítá mluvit, přiznává ale, že došlo k zbytečným excesům a slíbila pomoc rodinám obětí, které se budou chtít dozvědět o tom, co se přesně stalo jejich rodinným příslušníkům. Vláda rovněž připustila, že by mohla být vytvořena komise, která by se touto kauzou zabývala. Usmíření nemůže být dovršeno, pokud nebudou brána v úvahu lidská práva. Proto je nutné, aby angolská společnost apelovala na to, aby vláda implementovala program na zvýšení ochrany lidských práv. Aby bylo možné uskutečnit vyšetřování uvnitř samotné strany MPLA, bylo by nutné zpracovat strategii k vybudování klimatu důvěry a tolerance.

Lze tvrdit, že Nito Alves svými myšlenkami předešel jistým způsobem svou dobu. To vše začalo, když se náhle objevil na kongresu v zambijské Lusace. Lze tedy, z tohoto pohledu, nazvat Nita Alvese spasitelem Agostinha Neta a ničitelem křídla Aktivní (bratrů Pinto de Andrade) a Východní (Chipenda) revolty.

Není cílem této práce provádět podrobný výzkum jednotlivých osob, spjatých s těmito událostmi, ale při líčení této části angolské historie je nutné se mnohdy zabývat jednotlivci, kteří z deskriminačních důvodů, závidlivosti, žárlivosti atd. dějiny ovlivňovali. Ti co v tomto boji neuspěli, byli navěky zbaveni svého hlasu, ba mnohdy se objevují v literárních dílech některých spisovatelů jako „Jaime Bunda, tajný agent“ od Pepetely.

---

³⁷¹ Moutinho Pereira: „Historial“ in Acácio Barradas (ed.): *Agostinho Neto: uma vida sem tréguas*. Lisboa/Luanda: Norprint 2005, s. 113.

Pro tisíce rodin, které ztratily své milované členy během vlny represálií, která vznikla po 27. květnu, je trauma způsobené tímto zlým snem, ještě po více jak 30 letech, drsnou realitou. Vládnoucí garnitura to stále považuje za „státní tajemství“ a tak ticho v této záležitosti funguje stejně jako uzamčená archa, která nebude brzo otevřená. Ale ať je to tak či onak, 27. květen je nejvíce záhadnou kapitolou angolských dějin, daleko záhadnější než otroctví či portugalská koloniální nadvláda, což poukazuje na důležitosti samotné otázky.

Je tedy nutné podívat se na to, co se vlastně odehrálo toho dne 27. května? Zda se jednalo o nevyhnutelnou situaci a zda její potlačování muselo být tak násilné, jak ve skutečnosti bylo.

Významný podíl v tom měla také DISA, která byla založena 29. listopadu 1975 Revoluční radou, a stala se nejkrutějším donucovacím a násilným nástrojem v celých angolských dějinách. DISA si na sobě nese stopy krve a násilí spáchaných jejími agenty. Prvním a jediným generálním ředitelem této instituci byl João Rodrigues Lopes (Ludy Kissassunda), společně se svým zástupcem Henrique dos Santosem (Onambwe), oba patřili k ÚV MPLA. V samotné preambuli zákona 3/75 z 29. listopadu, který zřizuje tuto instituci, se píše, že DISA je „*organismo nacional de informação e segurança, dotado de amplos poderes e meios de acção, que, colaborando estreitamente com as estruturas do Estado e do MPLA e sempre norteado pela intransigente defesa dos interesses do Povo Angolano, em especial das suas camadas mais exploradas [...]*”³⁷² Druhá část této věty však byla během těchto událostí opomenutá.

---

³⁷² Překl. z port.: *národním informačním a bezpečnostním organismem pověřený širokými pravomoci a prostředky akcí, které v úzké spolupráci se struktury státu a*

Tyto dvě staré osobnosti řídící DISA, nepochybně mají ve své paměti nejtemnější stránky angolských dějin od jejich počátku. První politická policie Angolské lidové republiky byla formálně rozpuštěna Agostinhem Netem v červenci roku 1979, když již nebylo možné pokračovat v prolévání krve, které s sebou přinesly represálie z 27. května. Tato instituce byla patrně zodpovědná za „zmizení“ tisíce mladých Angolanů obviněných ze zapojení se do snahy o státní převrat.

Angolská společnost stále nechápe, jak mohly na angolském teritorium dojít brutalita a násilí tak daleko, a to mezi politicko-stranickými bratry. Problémem je, že společnost neví pořádně ani co se přesně dělo od začátku osvobozenického boje. MPLA se na veřejnosti vždy objevovala jako jednotná strana, čemuž však tak nebylo.

Po těchto událostech existovali jednotlivci, ba i celé rodiny, kteří museli prožít celou dobu po událostech z 27. května na útěku mezi čtyřmi zdmi ze strachu z dalšího dne a bez potuchy, zda další den vůbec přijde. Dnes se již tyto lidé mohou cítit víceméně bezpečně a mohou debatovat o historických aspektech otevřeně. Angolská společnost však po této zkušenosti ještě nevěří v demokratické ideály otevřené společnosti. Vzhledem k tomu, že se vláda ještě nerozhodla vytvořit komisi smíření, nedává žádné záruky těm, kteří mají stále co říci a čekají, až se vytvoří nejlepší příležitost. Někteří však již opustili tento svět jako spálené „knihovny“, jak říkával známí

MPLA a vždy orientovaný nekompromisně na ochranu zájmů angolského lidu, především nejvykořisťovatelnější vrstvy [...] In: Jornal Angolense, online: http://www.jornal angolense.com/full_index.php?edit=526&id=749, 11.8.2007.

africký *griot* a spisovatel Amadou Hampâté Bâ. Trpí tedy celá společnost, která již nikdy nebude mít přístup k těmto „knihám“.

To co vláda svým prohlášením z roku 2002 řekla, bylo to co společnost po více jak 25 letech očekávala. V tomto prohlášení však nebyla uvedena jména těch, kteří svým protiprávním jednáním poslaly desítky tisíce nevinných lidí, především mladých, na opravu svými vágními obviněními ze spolupráci na „frakcionalistickém“ komplotu.

Významným krokem však bylo, že MPLA alespoň uznala, že skutečně došlo k excesům. To bylo nepochybně velkým počinem pro tuto stranu, která se vždy snažila řešit lépe problémy jiných, než aby si sama řešila své interní problémy. Od tohoto okamžiku již není možné říci, že co se události z 27. května týče, je vše při starém, neboť byl uskutečněn významný krok kupředu směrem k usmíření a otevřené společnosti. Je nutné však podotknout, že to však nestačí, a že to pouze otevírá možnosti, aby následovaly další prohlášení a kroky.

Represivní odpověď státu v čele s lékařem a mužem lyrických projevů, Agostinho Netem, byla takovým způsobem drastická, že šířila vlnu teroru po celé Angole a přinesla s sebou strach, který zůstává dodnes. Od té doby viděla angolská společnost na vlastní oči to, co nikdy nepředpokládala, že uvidí po kolonialismu, a naučila se žít v úzkosti, která je postupně předávána mladší generaci.

Strach, který nedovoluje angolské společnosti o událostech mluvit a dozvědět se, co se přesně odehrálo, má za následek, že s odchodem pamětníků, kteří se bojí nejen mluvit, ale také psát, historie pomalu umírá. Naštěstí však existují záznamy, které se těžko vymažou z paměti, a které jsou v rodině předávány od otce k potomkům. A tak

by se měla angolská společnost soustředit, aby tento její majetek byl dobře opečován, i když je to velká práce, ale je to práce nezbytná. Nezapomenout na pozadí, které doprovázelo tyto události, je tedy těžkým, ale nutným úkolem především to více, když se nevyskytují příležitosti se projevovat. Dalším úkolem, který se zde také vyskytuje, je vědět, že ačkoli existuje mnoho lidí, kteří jsou nezvěstní, nesmí být zapomenuti.

S postupem času zůstaly otevřené otázky, které ještě dnes přináší angolskému lidu pocit neklidu a strachu, když se připomíná represe a časově neomezené represálie po těchto událostech. Všechny ty výkřiky nevinných, kteří byli bez soudu potrestáni, týráni a poté zabiti, jsou stále živé.

Dnes je to již více jak třicet let od těchto událostí a od doby, kdy se angolský lid poprvé cítil nejistě s vládou, kterou si sám přál od začátku osvobozenického boje. V tomto dni se rozpadl celý sen nové angolské společnosti plné energie, s cílem konečně začít osvobozovat své hlasy. Hlasy, které byly nepohodlné portugalskému koloniálnímu režimu, teď byly také nepohodlné novému angolskému, nezávislému režimu. Angolané viděli odcházet naději na lepší životní podmínky a s ní odešlo také mnoho členů rodin.

Pozůstatky teroru, který DISA vyvíjela a šířila během své existence, jsou dnes stále přítomné. Existuje mnoho lidí, kteří během těchto let již přemýšleli mnohokrát jakým způsobem by bylo možné o tom mluvit, spojit se s mezinárodními institucemi, politickými stranami a jinými sdruženími, aby podporovali úsilí objasnit tuto temnou stránku historii, což však není lehké.

Samotná vláda a stranické vedení by mohly umožnit přístup k veřejným konzultacím a dokonce i historické bádání všech dokumentů, týkajících se těchto událostí, které se nacházejí ve státních či stranických archivech MPLA, případně i DISA, pokud to zákony umožní. Dalším krokem, který je od vlády očekáván, je sestavit seznam všech lidí, kteří byli uvězněni či usmrceni, provést exhumace těl, poslat všem rodinám úmrtní listy, rehabilitovat všechny velitele a vybudovat památník, který bude připomínat všechny, kteří při těchto tragických událostech zemřeli, nehledě na to, na jaké straně barikády se nacházeli. Tyto kroky by měly být těmi správnými k zakořenění se demokracie v Angole – vyrovnávání se s minulostí. Jinak tato tragická událost a pozdější represe mohou být brány jako autorizovaný masakr, neboť dodnes nebyl nikdo za ty akty souzen, a někteří jsou dokonce ještě v aktivní v politice.

Zabývali-li bychom se oficiální verzí, tak v žádném případě nebylo možné, aby za půl dne co trvalo to, co bylo později nazváno státním převratem, „nitisté“ zavraždili tolik lidí, jak se později uvádělo nebo jak tvrdí Maria Eugénia Neto v rozhovoru s Arturem Queirozem: „*os fraccionistas são os únicos responsáveis por todos os que morreram no golpe de 27 de Maio de 1977.*“³⁷³ Nikdy neměli kontrolu nad městem a seznam jejich obětí nebyl nikdy uveřejněn (kromě velitelů usmrcených uvnitř oné sanitky za zločiny, který jim byly připsány). Ale pokud bude bráno co se vše zdalo být namontováno proti nitistům, angolská společnost již dnes má obavy zda byli vůbec usmrceny skupinou okolo Nita Alvese. To ovšem by bylo potřeba dokázat, stejně jako zapojení nitistů do celého komplotu.

---

³⁷³ Překl. z port.: Jedině frakcionalisté jsou zodpovědní za všechna úmrtí, které vznikly 27. května 1977. Artur Queiroz: „Ao fio da palavra“ in op. cit., s. 123.

Události z 27. května se svou ohavností nejsou fiktivní historkou, která by mohla upadnout do zapomnění, ale je to živé národní drama, jehož připomínání se zde objevuje jako imperativ pro nové generace, které jsou teď zodpovědné za to, že historie a jména těchto obětí nebudou zapomenuty. Je tedy třeba upřesnit, že ani po 30 letech se Angola nebyla schopna vyrovnat s tím, to co se stalo během událostí z 27. května.

Co se vlastně stalo 27. května a následně je velmi složitou otázkou a chtít ji rozebrat úplně celou v této kapitole je nemožné, neboť se jedná o dynamickou složku angolských dějin, která se pomalu odkrývá a prozrazuje svou formu. Tato otázka týkající se 27. května se stále nepochybně ukazuje jako „bitevní pole“, kde je třeba udělat spoustu analýz a kde jsou velmi cenní pamětníci, ale je možné držet se některých hlavních linií.

Jak již bylo řečeno výše, události z 27. května jsou známé tím, že byl uskutečněn pokus o státní převrat či povstání, ale zdá se, že to není to nejzávažnější. Nejdůležitější se zdá být to, že pokud skutečně existovala konspirace sympatizantů Nita Alveze okolo prezidentského paláce, která narušovala vrstvy struktury státu a samotné strany MPLA, proč Agostinho Neto dovolil, aby to došlo tak daleko? Proč nejednal a preventivně „neuhasil“ tento „žár“, který se zdál být tak ničující? Proč tedy vybral způsob řešení situace za pomoci krveprolití, které nastalo po těchto událostech? Agostinho Neto, jako hlava státu, který měl podezření z takzvaného „frakcionalismu“ a státního převratu, mohl jednoduše přikázat své policii, aby hlavy tohoto komplotu dočasně uvěznila. Tato myšlenka se zdá být tou hlavní, neboť pokud existovala skutečně konspirace, proč Neto nejednal?

Také by se dalo chápat, že skupinou konspirujících jedinců byla ta okolo Lucia Lara, která vlastně zvýšila nenávist proti křídlu Nita Alveše, s úmyslem zlikvidovat toto levé prosovětské křídlo. Agostinho Neto by tím pádem byl stranou a jednalo by se o boj dvou hlavních křídel: Lúcio Lary a Nito Alveše, kteří byli známi jako velcí rivalové? Byl Agostinho Neto postaven mimo tento boj? To se zdá málo pravděpodobné. Zdá se, že Agostinho Neto v těchto událostech hrál jednu z hlavních rolí, tj. že byl tím, který vedl celou síť konspirací proti jednomu křídlu strany, jehož byl předsedou. Zdál se tedy být tím hlavním mozkiem, který o všem věděl, asistovala mu při tom jeho pravá ruka Lúcio Lara.

Historický kontext, kterým se v té době žilo, byla potupa společenského ale především politického života státu s frontálními a otevřenými konfrontacemi mezi hlavními postavami osvobozenického boje, patřícími do stejné strany – MPLA. Existovaly tedy rozpory mezi výše uvedenými křídly MPLA, které se ale nerozdělily v době po získání nezávislosti, ale pocházely z období osvobozenického boje. Rozpory začali již tehdy, když se Agostinho Neto postavil do čela MPLA v roce 1962 v Leopoldvillu a od té doby se všechny tyto rozpory postupně zvětšovaly.

Od doby, kdy se Agostinho Neto dostal do čela MPLA, dával velmi zřetelně najevo, že hodlá stranu MPLA držet železnou rukou a odmítal jakékoli dialogy. Bývalí členové vedení MPLA byli zesměšňováni, jako například Viriato da Cruz či Mário Pinto de Andrade, a dokonce se začala objevovat první krveprolití, když člen vedení Matias Miguéis, který rázně protestoval proti Agostinho Netovi byl zastřelen před svým domem. Dodnes se neví, zda byl Agostinho Neto zapojen do této vraždy. Iko Carreira ve své knize poskytuje nějaké stránky Netova strategického myšlení:

„Dirigir Angola, sendo obrigado a ouvir um Comité Central ou um Bureau Político, sempre que fosse necessário agir, não era coisa de gosto de Neto. [...]. Por isso algumas decisões de Neto não passavam pelo seu Partido, não tendo assim a caução deste. Mesmo durante a luta de libertação, muitas vezes, Neto tomou decisões que julgava necessárias, tendo posteriormente o acordo dos órgãos dirigentes do seu partido. Assim agia Neto, por vezes.”³⁷⁴

Každopádně byl v 70. letech Agostinho Neto na vrcholu svého despotického chování a tyto rozpory byly již tak akumulované, že nemohlo dojít k ničemu jinému, než k tomu co se stalo 27. května. Jeho chování způsobilo velkou krizi tím, že nehodlal tyto vnitrostranické problémy řešit, což se projevilo v roce 1977 velkým „třeskem“. Byla to krize krizí. Byla to největší krize, která se objevila v nitru MPLA, jako bouřka po dusném období. Bylo to důsledkem toho, že problémy nebyly nikdy řešeny, ale stále odsouvány, neboť jak říká Silva, *„o ataque directo aos problemas adiava-se“*.³⁷⁵ Pro MPLA byla tehdy charakteristická nevole problémy řešit, což vedlo k tomu, že rozpory nabíraly ohromné dimenze, v nichž již bylo těžké se vyznat, a jakýkoli rozkol mohl rozpoutat to, co se událo 27. května 1977. To se projevovalo napříč celou angolskou společností, mezi civilními a vojenskými složkami, kde existovalo naráz několik křídel, z nichž nejznámější bylo křídlo prosovětské, do kterého nepatřil Agostinho Neto a koneckonců ani José Eduardo dos Santos. Ačkoliv existovala prosovětská, maoistická a jiná křídla, zdá se že hlavním důvodem všeho nebyla rozdílná křídla. Je pravda, že Agostinho Neto

---

³⁷⁴ Překl. z port.: vést Angolu a být nucen poslouchat ÚV nebo PB vždy, když bylo nutné jednat, nebylo v oblíbě Neta. [...] proto některá rozhodnutí Neta neprocházela přes jeho stranu a neměla tak jeho souhlas. Dokonce během osvobozené války bylo zvykem, že Neto občas přijímal rozhodnutí, která se mu zdala potřebná, a teprve později dostal souhlas řídicích orgánů své strany. Takto občas Neto jednal. Iko Carreira: op. cit., s. 30.

³⁷⁵ Překl. z port.: přímý útok na problémy se odsouval. Gilberto Teixeira da Silva (JIKA): *Reflexões sobre a luta de Libertação Nacional*. Luanda: UEA 1979, p. 60.

neměl stejné revolucionářské ideály jako Nito Alves a Zé van Dunem, kteří reprezentovali prosovětské křídlo.

I když byly projevy Agostinha Neta socialisticky vybarvené a slibovaly budování proletářského státu, Agostinho Neto nikdy nesouhlasil se socialismem založeným na sovětských ideálech, on chtěl jiný tip socialismu, i když se můžeme tázat, zdali vůbec nějaký socialismus chtěl. Zdá se, že chtěl jiný tip socialismus, spíše domácí socialismus, který by byl typicky jeho a mohl by tak kdykoli měnit pravidla. To mohl být jeden z hlavních rozporů mezi těmi, kteří hlásali socialismus dle sovětského vzoru a Agostinhem Netem, který byl na opačné straně se svým vlastním socialismem.

V této době ale nešlo otevřeně kritizovat Agostinha Neta, neboť kdokoli tak učinil, nebo ho konfrontoval s jeho chybami v řízení MPLA, byl odsouzen, sám si podepsal svůj rozsudek smrti, neboť jak píše Miguel Francisco: *„qualquer dirigente que apresentasse uma estratégia política que não fosse aplaudida por Neto, estava indiscutivelmente contra Neto logo, contra a Revolução.“*³⁷⁶ To bylo v této době nekonečnou konstantou a dokonce podle slov jeho důvěrníka, Iko Carreiry, Agostinho Neto *„persegue aqueles que não estavam de acordo com ele.“*³⁷⁷ A to se opakovalo s osobou Nita Alvese a všich okolo něho. Byl to ideologický problém a konfrontace idejí a to bylo přesně to, co Agostinho Neto netoleroval a vždy řešil rázným způsobem. A rozhodující po 27. květnu bylo povědomí, že

---

³⁷⁶ Překl. z port.: jakýkoli představitel, který by obhajoval politickou strategii neuznávanou Netem, byl neoddiskutovatelně proti Netovi, a tím pádem proti revoluci. Miguel Francisco: op. cit., s. 23.

³⁷⁷ Překl. z port.: pronásledoval ty, co ním nesouhlasili. „*Entrevistas de Iko Carreira com José Pedro Castanheira, in Expresso Revista, 19/10/1996 (překl. Rozhovory Ika Carreiry s Josém Pedrem Castanheirou).*

někteří byli na straně Agostinha Neta, aby měli automaticky Kubánce na své straně.

Agostinho Neto věděl o tom, že existuje nespokojenost uvnitř MPLA, jako například, když byly v srpnu 1976 rozdány nové vojenské hodnosti nejvyšším kádrům FAPLA. Docházelo k nerovnoměrnému a nespravedlivému rozdávaní vojenských hodností, neboť i uvnitř stejné vojenské brigády se začalo politicky rozdělovat a diskriminovat.³⁷⁸ Bylo to vyrovnávání účtů, které začalo ještě v buši. To samé se stalo s postem ministra obrany. Velitel Monstro Imortal nikdy netoužil po tom být ministrem obrany, ale došlo k tichému nesouhlasu některých vojenských velitelů, když byl 15. listopadu 1975 jmenován ministrem obrany Iko Carreira. O Monstro Imortalovi se hovořilo ještě než se začala formovat angolská vláda a jeho jmenování bylo neoddiskutovatelné vzhledem k jeho činům během guerilové války.³⁷⁹

Agostinho Neto, ačkoli informován, nechal, aby vše došlo takhle daleko, a když nastal 27. květen, umožnil masovou likvidaci všech, kteří s ním nebo s jeho lidmi nesouhlasili, neboť „27 May 1977 [...] finally enabled President Neto to eliminate his rivals and achieve uncontested supremacy within the MPLA“.³⁸⁰

Teror, který DISA šířila dosáhl absurdních dimenzí a trval dva a půl roku. Je tedy nepochopitelné, jak mohl Agostinho Neto chtít řešit problém konspirace tak brutální represí, která trvala dva a půl roku, tj. od 1977 do 1979. Je však nutné připomenout, že ještě v roce 1979

---

³⁷⁸ Miguel Francisco: op. cit., s. 19.

³⁷⁹ Ibidem, s. 20.

³⁸⁰ Překl. z ang.: 27. květen konečně umožnil Netovi eliminovat své rivaly a dosáhnout neoddiskutovatelnou moc v MPLA. Tony Hodges: *Angola: The Anatomy of an Oil State*. Oslo: African Issues 2004, s. 50.

se v koncentračních táborech připravovala smrt zadržených. Mnoho z nich byli profesori, inženýři, lékaři atd., absolutně nevinní, a někteří ani neznali Nita Alveše, ale věřili v transformaci Angoly z kolonialismu v zcela otevřenou společnost.³⁸¹

Je nutné tedy začít psát o událostech z 27. května, neboť se jedná o zcela neprobádanou část moderních angolských dějin a dodnes je tou kapitolou, kterou autoři ve svých dílech odmítají zmiňovat. Tyto události jsou zcela neznámou politickou tragédií, jak pro zahraniční badatele, tak i pro místní obyvatele, a to do té míry, že po více jak 30 letech je Agostinho Neto stále uctíván. Agostinho Neto, který poznamenal žhavým otiskem angolské moderní dějiny je stále idolem pro milióny lidí, kteří pořádně ani nevědí, kdo byl Agostinho Neto, neví o zločinech proti lidskosti, kterých se dopustil v období po získání nezávislosti angolského státu, ale také v době ozbrojeného konfliktu.

José Eduardo dos Santos, jako člen PB MPLA a ministr plánování, se nezdál mít jakýkoliv díl zodpovědnosti v těchto událostech. Je nutné podotknout, že José Eduardo dos Santos byl málem obětí těchto událostí, neboť byl také trnem v oku konspirační skupině Lúcia Lary, Iko Carreiry aj. Možná jednou budeme svědky jeho vlastní výpovědi. Každopádně José Eduardo dos Santos by jistě nesouhlasil s vývojem, jakým se nově vzniklý angolský stát ubíral, a ani se skupinou osob, kteří Agostinha Neta obklopovali. Svědčí o tom fakt, že když Agostinho Neto zemřel, Lúcio Lara byl pomalu ale jistě postaven stranou, stejně jako všichni ostatní, kteří po těchto událostech vedli represe. To je velmi důležité, aby bylo jasné, na jaké straně byl José Eduardo dos Santos.

---

³⁸¹ Miguel Francisco: op. cit., s. 15.

Navzdory tomu, že José Eduardo dos Santos jako následník Agostinha Neta pozastavil veškeré násilnosti po těchto událostech, dodnes je tato otázka tabu v celé angolské společnosti, a neexistuje dostatečná vědecká svoboda, aby se o nich mohlo debatovat alespoň na universitách a v jiných vědeckých kroužcích. To z toho důvodů, že spirála násilí dosáhla dimenze, která s sebou vzala tisíce lidských životů. Tisíce lidí bylo uvězněno a tisíce dalších zmizelo a ti co to celé přežili, cítí se v okovech, protože politická situace Angoly ještě neumožňuje vést o tom žádné debaty. Angola žije dále ve strachu, lidé nemluví, protože se jednoduše bojí.

Je nutné připomenout, že jestli se hned po získání nezávislosti ustavil jeden z nejtvrděších policejních států, vydržel tento policejní stát dodnes, i když ne s takovými rozměry krveprolití jako v 70. letech. Pravda však je, že je to stále tvrdý policejním stát a lidé se bojí.

Politici v Angole rádi mluví o národním smíření, ale myslí tím jen, co se občanské války týče. Ale Angola bude sama se sebou smířena, když se provede celkové objasnění těchto událostí, je třeba omluvit se rodinám, je třeba vysvětlit rodinám, co se stalo a ne dát jim jen úmrtní listy, jak si někteří myslí. To však nestačí. Je třeba objasnit pravdu, sestavit usmiřovací komisi, aby každý občan mohl poskytnout vlastní svědectví, aby každý řekl, co se mu stalo, a aby o tom stát věděl. Možná by si Angola mohla vzít za příklad Jihoafrickou republiku (JAR), kde došlo k národním usmíření po konci apartheidu.

Velkou otázkou je, zda MPLA to dokáže udělat a nebude za potřebí, aby se k moci dostaly jiné strany, aby mohly mimo jiné objasňovat

tyto události, které jsou „špinavým prádlem“ MPLA. Nebo by MPLA měla být vedena jinými křídly, která stále v tak velké straně existují, a která mají rozdílné ideje od křídla, které je momentálně u moci.

Vlna teroru a tyranie, která následovala po těchto událostech, se chovala ke všem, obviněním a vězňům jako nicoty a infantilizovala je.

5 PRVNÍ SJEZD MPLA A VRCHOL KONSOLIDACE STRANY

Dne 10. prosince 1977, tj. bez mála šest měsíců po událostech z 27. května, prohlásil Agostinho Neto větu, která obešla svět: „*Neste 10 de Dezembro de 1977, sob olhar silencioso de Lénin, fundámos o Partido do Trabalho.*“³⁸² Toto prohlášení, před velkou bronzovou bustou samotného Lenina se svou známou čepicí, bylo vyvrcholením 1. Sjezdu MPLA, který se uskutečnil od 30. listopadu do 10. prosince 1977. Přítomni byli delegáti komunistických stran a dělnických hnutí všech světadílů, kteří se na vlastní oči přišli přesvědčit o tomto historickém kroku, který změnil nejen MPLA, ale i celý svět.

Přestože existoval jasný vliv SSSR a Kuby a jejich politické ideologie v MPLA od 60. let 20. stol., MPLA neměla oficiální ideologii orientovanou na východ od železné opony. Ale již během 3. zasedání Ústředního výboru MPLA v říjnu 1976, přijala strana formálně ideologii marxismu-leninismu. Toto zasedání ÚV MPLA bylo nutné neboť od posledního zasedání ÚV MPLA uskutečněného v únoru 1975 zažila země hluboké transformace v politické, ekonomické a sociální oblasti a přijala proto několik zásadních organizačních rozhodnutí, včetně vytvoření sekretariátu, Komise ÚV pro řízení a kontrolu, Oddělení politické orientace a Oddělení informace a propagandy.³⁸³ Stranická národní škola, která byla založena v únoru 1977, školila stranické kádry, aby obsadili národní a provinční místa ve straně, a aby na 1. Sjezdu strany, v prosinci 1977, se sama transformovala v „avantgardní“ marxisticko-leninskou stranu s názvem lidové hnutí za osvobození Angoly – Strana pracujících

---

³⁸² Překl. z port.: v tomto 10. prosince 1977, pod tichem pohledem Lenina, založili jsme Stranu práce. MPLA: *Boletim do Militante*, č. 11, 30.11.-31.12.1977.

³⁸³ MPLA: *Documentos ...*, s. 58.

(*Movimento Popular de Libertação de Angola-Partido do Trabalho – MPLA-PT*).

Z odhadovaných zbývajících 32 tisíce členů MPLA-PT (po událostech ze 27. května),³⁸⁴ pocházejících z nejrůznějších prostředí a s velmi různorodými politickými myšlenky a představami o levicové orientaci, bylo na onom 1. sjezdu přítomno 250 delegátů MPLA a stovky národních a mezinárodních hostů.³⁸⁵ V této době MPLA ještě nebyla zcela jednotná, členové měli matnou představu o různých ideologiích a dokonce se ještě potýkala s pozůstatkem tzv. „frakcionalismu“.

Jak již bylo zmíněno, uskutečnil se tento 1. Sjezd MPLA z roku 1977, pouze šest měsíců po smutných událostech z 27. května 1977, v době, kdy ještě existovala represivní vlna proti „nitistům“. Dodnes je však otázkou, co vedlo MPLA za těchto okolností k tomuto postoji, a jaké byly skutečné důvody pro tuto orientaci.

Tyto dodnes nezodpovězené otázky se vztahují k přirozenosti této politické události a hlavně k tomu, jaké ideologické možnosti se pro MPLA tehdy vyskytovaly. Je také možné, že existence „frakcionalismu“ uvnitř strany mohla mít velký vliv na konečnou orientaci MPLA, neboť vedení MPLA okolo presidentského křídla, které pocházelo z guerilly, bylo často obviňováno z antimarxismu, antisovětiismu, z maoismu atd. Svým způsobem, to do jisté míry

---

³⁸⁴ Moutinho Pereira: „Um Homem nos alicerces do Mundo“ in Acácio Barradas (ed.): op. cit, s. 55.

³⁸⁵ “Está reunido em Luanda o Primeiro Congresso do MPLA” in *Jornal de Angola*, 06/12/1977 (překl. Schůze prvního Sjezdu MPLA v Luandě).

ovlivnilo a urychlilo „proces politické polarizaci“.³⁸⁶ Jak bylo možné pozorovat výše, tyto tlaky nepřímo nutily Agostinha Neta a jeho nejbližší spolupracovníky dokázat opak. Je nutné se tázat na tento významný krok hlavně z hlediska národních zájmů, tj. z pohledu vnitřní politiky MPLA ve vztahu k sociálním základnám, které touto orientací měly být dosaženy. A jaké ideologické možnosti a jaké orientace by byly přijaty, pokud by nenastaly události z 27. května?

Odpovědi na tuto a další otázky s ohledem na to, že si MPLA vybralo marxismus-leninismus jako oficiální ideologii a přihlásilo se k sovětskému modelu, zaleží hodně na faktorech, které to zapříčinily.

Bylo to pod tlakem Kubánců či Sovětů, že se MPLA přeměnila ve stranu pracujících? Pokud by to tak bylo, bylo by to nepochybně logické oplatit svým partnerům vojenskou, politickou a finanční podporu proti jiným osvobozeneckým hnutím a „obecnému nepříteli“ ze Západu. Ale copak neměl Agostinho Neto jinou možnost jak jim oplatit podporu a zůstat nezúčastněný ve studené válce?

Náš zájem o tento historický 1. sjezd MPLA se bude zaměřovat na odpovědi na tyto otázky, které jasně objasňují způsob konsolidace moci MPLA. Naším cílem bude také pochopit jak tento postoj ideologicky a politicky přispěl ke změně od pragmatických a opatrných projevů, k jasně marxisticko-leninským projevům, které zároveň upevňovaly postavení strany v systému vlády jedné strany. Na konci se budeme snažit vysvětlit jaká MPLA vzešla z tohoto sjezdu, a co nového přinesla „přípona“ PT (Partido do Trabalho)³⁸⁷

---

³⁸⁶ Archiv FMZV: „Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 17/04/1979, č.j. 012.050/79-10, 18/04/1979, s. 2.

³⁸⁷ Překl. z port: Strana pracujících.

z pohledu organizace a složení politických struktur i vnitřní rovnováhy strany. K tomu je tedy nutné podívat se, jaké byly skutečné cíle tohoto sjezdu.

5.1 Cíle 1. Sjezdu MPLA

Ideje uskutečnění sjezdu a nutnost jasnějších politicko-ideologických možností byly odsouhlaseny již v říjnu 1976 na 3. zasedání ÚV MPLA. Již tehdy bylo zjevné, jakou krizi pánovala v nitru MPLA, stejně tak jako antagonické tendence, které existovaly a které byly vyjádřeny ve finálních resolucích přejatých na schůzi.

Tento sjezd měl dát MPLA možnost „*fazer o balanço das suas actividades e para estudar e decidir sobre a criação de um Partido orientado pelo Marxismo-Leninismo, ideologia do proletariado*”³⁸⁸ a posléze volbu vědeckého socialismu jako model pro rozvoj. Tímto způsobem bylo rozhodnuto udělat vše pro to, aby se tento sjezd uskutečnil co nejdříve, nejpozději však do konce září 1977. V obzoru politicko-ideologických výběrů, které byly tehdy vyhlášeny, strana MPLA se prostřednictvím svého Ústředního výboru rozhodla vytvořit stranickou školu, s cílem „*formar todos os seus militantes na teoria Marxista-Leninista*”³⁸⁹. Bylo rovněž rozhodnuto začít „*imediatamente uma campanha de divulgação da teoria Marxista-leninista entre todos os militantes [...] quer através dos órgãos de informação do MPLA,*

---

³⁸⁸ Překl. z port.: vyvážet své aktivity a prostudovat a rozhodnout o vytvoření strany orientované na marxismus-leninismus, ideologie proletariátu. MPLA: *Documentos ...*, s. 83-85.

³⁸⁹ Překl. z port.: školit všechny její bojovníci na marxisticko-leninskou teorii. *Ibidem*, s. 84.

*quer pela frequência na Escola do Partido a criar, quer pela organização de seminários.*³⁹⁰

Ústřední výbor MPLA vyhlásil na této plenární schůzi zcela nový princip: princip výběru při vstupu do strany MPLA. Bylo rozhodnuto, že každý kdo nesplňuje kritéria, nebude moci vstoupit do strany, stávající členové se měli podrobit těmto stanoveným selektivním kritériím s tím, že pokud nebudou splňovat, budou muset stranu opustit.³⁹¹ Tato kritéria nejsou blíže specifikována v tomto textu, ale týkala se především otázek spojených s morální, politickou a kulturní disciplínou. Bylo tím myšleno to, že těmito selektivními kritérii bude z možnosti vstoupit do této avantgardní a elitní marxisticko-leninské strany vyřazen každý, kdo by patřil do nějakých náboženských sekt, vyznával kult fetišů atd. Kromě těchto kritérií se stále uplatňovaly dřívější kritéria pro vstup do strany, jako například vyřazení každého, kdo se nějakým způsobem podílel na podpoře kolonialismu a kdo tedy v minulosti bojoval proti osvobozeneckému boji.

V průběhu tohoto rozhodujícího sjezdu, MPLA zakotvila, že organizaci tohoto kongresu započala *„reconstrução nacional para a consolidação da Independência Nacional, pela implantação e generalização do Poder Popular e pela criação do Partido da classe operária.*³⁹²

---

³⁹⁰ Překl. z port.: okamžitou kampaň šíření marxisticko-leninskou teorii mezi všemi bojovníci, ať už prostřednictvím informačních zdrojů MPLA, nebo přes docházku ve vytvořené stranické škole, nebo přes organizace seminářů. Ibidem, s. 84.

³⁹¹ Ibidem, s. 59 a 72.

³⁹² Překl. z port.: národní rekonstrukci pro konsolidaci nezávislosti k prosazení lidové moci a vytvoření pracovní třídy. Ibidem, s. 17.

Je nutné zde podotknout, že celý tento diskurs o nutnosti MPLA vydat se po cestě vědeckého socialismu jako nejlepšího modelu pro sociální a ekonomický rozvoj země byl již běžným, tím novým prvkem, který se zde objevil, bylo oficiální potvrzení tohoto nasměrování, a konečné potvrzení tohoto úmyslu vedením MPLA. Otázkou však zůstává, zda tento postoj byl výsledkem vnitřního konsensu nebo opět individuálního rozhodnutí samotného Agostinha Neta, kterým tím byl slavným. Je nutné si uvědomit, že sjezd se uskutečňoval v době, kdy již téměř neexistovaly vzpoury uvnitř strany, ať už revolty (východní a aktivní) nebo jiné, které byly událostmi z 27. května definitivně odstraněny.

Vše nasvědčuje tomu, že Agostinho Neto nevyjadřoval ještě jasnou pozici k politické orientaci, ale pouze osobní stanovisko, když ve svém projevu adresovaném odborářům odůvodňoval cestu vědeckého socialismu a marxisticko-leninskou ideologii. Otázkou, kterou si zde musíme klást je, zda toto rozhodnutí bylo doprovázeno interní diskusí o vhodnosti či výhodách tohoto rozhodnutí. Podle dostupných materiálů tomu nic nenasvědčuje. Ba naopak se zdá, že Ústřední výbor MPLA se od svého předsedy dozvěděl o nové orientaci z úvodního projevu na 3. zasedání Ústředního výboru v říjnu 1976 již jako o rozhodnuté věci.

Je nutné zde podotknout, že se tato schůze uskutečnila jen tři dni po návratu Agostinha Neta z první oficiální návštěvě Sovětského svazu a Bulharska. Podle některých zdrojů se jednání se Sovětským svazem moc nepodařilo, neboť Agostinho Neto dokonce v kuloárech řekl: *“enquanto este povo confiar em mim, eu não serei nem lacaio de*

*ninguém, nem tão-pouco (sic) corrupto!*³⁹³ Nakonec se jim podařilo podepsat Dohodu o ekonomické a technické spolupráci,³⁹⁴ Prohlášení o spolupráci KSSS a MPLA,³⁹⁵ což do jisté míry již Angolu přivazovalo k východnímu bloku. Návštěva poté pokračovala do Bulharska, kde byl velmi dobře uvítán a kde bylo rovněž podepsáno několik dohod v ekonomické, politické a kulturní oblasti.³⁹⁶ Ještě před svým návratem do vlasti se již Agostinho Neto zavázal k nasměrování země k socialismu.³⁹⁷

I když na konci tohoto 3. zasedání ÚV MPLA existovala jakási debata o tomto nasměrování, bylo to spíše nepřímým způsobem, neboť to bylo především křídlo okolo Nita Alveze a jiná pragmatická a extrémně levicová křídla, která to různě řešila. Ale jako vždy, tato debata se opět ukázala jako divergenční více z pohledu dílčích osobností, než z ideologického pohledu, což vyvolalo rozpory uvnitř samotných křídel.

Předseda MPLA ve svém vždy osobním způsobu vedení strany, v tomto pohledu rozhodl o osudu „avantgardní“ strany pozdvižením její politické organizační struktury jako podmínky pro národní rekonstrukci. Aby toho dosáhl, podtrhával svým postupem nutnost vytvoření strany, jejíž struktura by byla zcela reformovaná, aby

---

³⁹³ Překl. z port.: dokud bude tento národ ve mne spoléhat, já nebudu ani ničím lokajem ani zkorumpovaný. Moutinho Pereira: „Historial“ in Acácio Barradas (ed.): op. cit, s. 54.

³⁹⁴ “Acordo de Cooperação Económica e Técnica Angola – União Soviética” in *Jornal de Angola*, 12/10/1976 (překl.: Dohodu o ekonomické a technické spolupráci Angola-SSSR).

³⁹⁵ “Assinado Acordo de Cooperação partidária entre o MPLA e o PCUS” in *Jornal de Angola*, 14/10/1976 (překl.: podepsaná smlouva o stranické spolupráci mezi MPLA a KSSS).

³⁹⁶ “Declaração Conjunta Angolano-Búlgara” in *Jornal de Angola*, 20/10/1976 (překl.: Společné prohlášení Angoly a Bulharska).

³⁹⁷ “Angola será um país socialista” in *Jornal de Angola*, 20/10/1976 (překl.: Angola bude socialistickým státem).

mohla být schopna shromáždit společenské třídy kolem konkrétních cílů. Agostinho Neto nepochybně takto jednal v duchu vytvořit socialistickou společnost po vzoru leninského modelu avantgardní strany dělnické třídy. To by bylo ve své podstatě to, o co bojoval také Nito Alves, neboť oba potřebovali straně dát vyšší stupeň organizační struktury, ale na rozdíl od něj, se Agostinho Neto v tvorbě marxisticko-leninské strany neinspiroval KSSS, i když veřejně tvrdil, že vedení výrobního aparátu a státu by mohlo jedinečně fungovat s politicky orientovanou stranou podle konceptu KSSS.³⁹⁸

Úmysl transformovat MPLA v marxisticko-leninskou avantgardní stranu nebyl přijat všemi straníky, především pragmatici v nitru strany, a neměl proto tak pozitivní odezvu. Například samotný Lúcio Lara, hlavní představitel této tendence, již v roce 1976, hned po schůzi Ústředního výboru MPLA v říjnu, vyjadřoval svoje obavy z této orientace.³⁹⁹ Podle něho, udělat z MPLA avantgardní marxisticko-leninskou stranou v době, kdy společenské vrstvy v Angole ještě nebyly zcela jasné a stále existovala kohabitace tříd uvnitř samotné strany, by ji mohlo přijít velmi draze. Strana by mohla ztratit několik vrstev angolské společnosti. To by, podle něho, mohlo zlomit národní jednotu protiimperialistických vrstev angolské společnosti, znepokojených tímto postojem. Lúcio Lara dále řekl: „*na situação presente, em que nem toda a população é ainda capaz de compreender a problemática angolana no seu conjunto, e a sua complexidade, necessitamos, apesar disso, do seu entusiasmo, da sua confiança e da sua esperança no MPLA.*“⁴⁰⁰

---

³⁹⁸ „O Marxismo-Leninismo“ in *O Angolense*, 03/04/1976.

³⁹⁹ Claude Gabriel: *Angola: le tournant africain*. Paris : La Brèche 1978, s. 98.

⁴⁰⁰ Překl. z port.: V této situaci, kdy ani celá populace není schopna pochopit angolskou problematiku jako celek a její složitost, potřebujeme, mimo jiné, jeho nadšení, jeho důvěru a jeho naději v MPLA. *Ibidem*, s. 89.

Na této schůzi v říjnu roku 1976 Agostinho Neto při své úvodní řeči prohlásil:

„ninguém hesita em acreditar que a organização do nosso Movimento é imperfeita, por várias razões: pela sua origem, pela sua frouxa disciplina, pelo seu alargamento num período muito curto a partir do último ano, e pelas dificuldades naturais que um Estado jovem encontra para realizar as diferentes tarefas de reconstrução. A nossa organização, ideologicamente indefinida para alguns militantes, excepto para o nosso inimigo, é a Organização de todos os que tornaram realidade o Programa Mínimo. É a sua transformação em partido marxista-leninista que permitirá a definição subjectivamente exigida por alguns militantes.⁴⁰¹

Je tedy vidět, že Agostinho Neto ve svém proslovu odůvodnil toto své rozhodnutí přeměnit MPLA ve stranu marxisticko-leninskou vzhledem tím, že někteří členové si to přáli. To ovšem opět neznamenal, že uvnitř strany došlo k nějaké debatě, i když to byla *conditio sine qua non* pro většinu představitelů, kteří bojovali ve vnitrozemí. Ovšem během osvobozenického boje tato otázka nebyla nikdy důkladně probrána a to ani neformálně, také vzhledem k celé řadě jiných konfliktů existující v nitru MPLA od samého počátku.

Je nutné ovšem říci, že okolnosti, které předcházely, ve straně MPLA jednoznačně nepřispívaly k otevření jakékoli debaty v tomto směru. Jedná se především o násilí proti různým výborům patřícím k

---

⁴⁰¹ Překl. z port.: nikdo nepochybuje, že organizace našeho hnutí je nedokonalá, a to z několika důvodů: vzhledem k jeho původu, jeho laxnímu přístupu ke kázní, jeho rozšíření ve velmi krátkém období od loňského roku, a normálním obtížím, kterým každý mladý stát čelí, aby mohl realizovat různé úkoly rekonstrukce. Naše organizace, pro některé straníky ideologicky nedostatečně definovaná, krom našich nepřátel, je organizace všech, kteří uskutečnili Minimální Program [krátkodobou strategií MPLA]. Transformace v marxisticko-leninskou stranu umožní subjektivní vymezení vyžadované některými straníky. MPLA: *Documentos...*, s. 5.

extrémní levici před nezávislostí a po ní, a které se později z části přidaly k „nitistům“. V této době jakýkoli příspěvek k budoucnosti MPLA pocházející z tohoto křídla byl považován za kontrarevoluční a tak, ačkoli existovaly debaty, byly co nejméně kritické. Existovaly hlasy po tom, aby se alespoň tato změna uskutečňovala postupným způsobem, neboť většina členské základny na to nebyla připravená, což mohlo mít nedozírné důsledky. Ovšem Agostinho Neto si nechával právo ovlivnit jakékoli rozhodnutí. Jeho projev, jako vždy, byl v duchu potvrzení jisté situací a ne, aby žádal o názor, což by muselo projít širokým konsensem uvnitř strany, a to se Agostinho Netovi moc nezamlouvalo.

V přípravách na první historický sjezd probíhaly některé diskuse v různých vedoucích orgánech MPLA, především pak v přípravných seminářích vedených Carlos Rocha Dilolwou (ekonomická a sociální komise), Iko Carreirou (obránná a bezpečnostní komise) a Lúcio Larou (politická a ideologická komise).⁴⁰² Je zde vidět, že se opět v čele strany objevují mesticové a důvěrníci Agostinha Neta, kteří zajistili, aby proti konečnému směřování nebyly vzneseny žádné zásadní kritiky. Na druhou stranu, kritizovat novou tendenci MPLA by bylo sebevražedné v době, kdy ještě probíhal ukrutný lov na „frakcionalisty“ a stále probíhaly popravy lidí „spojených“ s událostmi z 27. května. Debaty v přípravách na 1. Sjezd MPLA se tak týkaly pouze problémů s osobnostmi ve straně, jmén delegátů a pravděpodobné pozici konkrétních osob v budoucí struktuře strany.

Na druhé straně, potřeba změnit stranu v marxisticko-leninskou nepřicházela jen z vnitra strany nebo od jejího předsedy. Existovaly rovněž vlivy nebo dokonce tlaky mezinárodních spojenců.

---

⁴⁰² Keith Somerville: op. cit., s. 84.

Již zde bylo rozebráno, jak se MPLA dostala k moci. Na druhé straně masivní přítomnost kubánských jednotek byla doprovázena velkým počtem poradců nejen v politicko-ideologické, vojenské a bezpečnostní oblasti, ale v téměř každé oblasti lidského poznání. Vojenský úspěch MPLA nad jejími odpůrci posílil postavení těchto poradců takovým způsobem, že žádný významný vojenský projekt se nemohl uskutečnit bez jejich podpory. Z toho důvodu se také tito kubánští poradci podíleli nejen na řadě studií a koncepcí nových politických institucí na angolském teritoriu, ale také na transformaci MPLA v „*partido de vanguarda, marxista-leninista*“⁴⁰³. Jejich podíl na výstavbě státních struktur a tedy celého revolučního procesu byl ze všech spojenců tím, který se těšil největší podpoře v očích politicko-vojenských vůdců MPLA. Ostatně, Agostinho Neto byl velmi jasný ve svém projevu na úvod 3. zasedání Ústředního výboru MPLA, v němž vyjádřil morální poděkování svým sovětským a kubánským přátelům za mimořádnou pomoc a obdiv a prestiž, které si angolský lid zaslouží.⁴⁰⁴

Tento vliv byl do jisté míry možná nepřímým tlakem na konečné rozhodnutí o marxistické orientaci, i když političtí spojenci MPLA, především Kubánci, SSSR a východní Němci, měli každý rozdílný názor na angolský politický proces. Všechny tyto faktory měly nepochybně svůj vliv na připravenou změnu politické orientace. Stejným způsobem, jako se projevovalo nejednotné stanovisko mezi straníky MPLA, především těch okolo Lúcia Lary, objevilo se také mezi zahraničními spojenci.

---

⁴⁰³ Prekl. z port.: avantgardní strana, marxisticko-leninská. MPLA: *Documentos...*, s. *passim*.

⁴⁰⁴ MPLA: *Documentos...*, s. 4.

Do jisté míry se zdá, že pragmatické křídlo vedené Lúciem Larou mělo potřebu za každou cenu vytvořit protiváhu vlivu „nitistů“ ve vedoucích strukturách strany a především také u mladších vrstev, které se nejvíce klonily k Nito Alvesovi. Po eliminaci „nitistů“ a jiných odpůrců se vyskytla volná cesta pro Agostinha Neta k upevnění jeho moci, s volností měnit ideové směřování strany. Ale i když se prosovětský diskurs Nita Alvese postupně ztrácel a jazyk byl flexibilnější, MPLA nedokázala zabránit přílivu pro-sovětského vlivu, především prostřednictvím vojenských rádců a profesorů marxismu-leninismu ve Stranické škole. Je však nutné říci, že události z 27. května ukončily celou řadu ideologických divergencí existujících v nitru strany a ve společenských základech, jež započaly represí extrémně levicových Akčních výborů (*Comités de Acção*).

Zatímco prosovětské projevy se postupně ztrácely, začalo se na druhé straně posilovat byrokratické řízení politiky a ideologie a ideologizace všech státních aktivit, včetně společenské aspirace k stejným komunistickým systémům, tak jak se to stalo také ve východní Evropě.⁴⁰⁵ V tomto ohledu, se vedení MPLA snažilo vytvořit poněkud jinou „Stranu pracujících“ ovlivněnou tropickými mravy a kubánským přátelským způsobem, s cílem vytvořit protiváhu k studenému postoji sovětských rádců. Na druhé straně, byly to právě sovětské návrhy, které pomohly vytvořit „*Partido do Trabalho*“ a „*vanguarda da classe operária*“ v historických podmínkách, které proti sobě postavily několik členů stejného křídla.

První sjezd MPLA se nakonec uskutečnil od 30. listopadu do 10. prosince 1977 a byla na něm založena MPLA-*Partido do Trabalho*.

---

⁴⁰⁵ György Konrad & Ivan Szelenyi: *La marche au pouvoir des intellectuels – le cas des pays de l'Est*. Paris : Editions du Seuil 1979, s. passim.

Konečný výběr nového pojmenování bylo předmětem dlouhých debat v nitru strany a dohoda o zachování názvu strany byl jediný návrh, který bylo přijat jednomyslně. Byla to tedy „přípona“ PT (Partido do Trabalho), která nakonec odlišila MPLA jako osvobozenécké hnutí a MPLA jako „*partido de vanguarda da classe operária*“⁴⁰⁶.

Z hlediska samotného obsahu byla tato nová strana založena na základě velkého nedorozumění. Toto nedorozumění započalo hned při přípravách, především ve výběru delegátů pro jmenování kandidátů do struktur nové strany. Z obecného hlediska vzniklo velké nedorozumění okolo problémů s místy ve shromáždění. Delegáti nebyli vůbec vybráni podle selektivních kritérií, které byly vyhlášeny po 3. zasedání Ústředního výboru MPLA a ani ideologická historie jednotlivých členů nakonec nebyla tím rozhodujícím. Na tomto 1. sjezdu MPLA byli delegáti vybráni podle jiných kritérií, a to podle loajality k MPLA a Agostinhu Netovi.

Ve skutečnosti nebyly podmínky a vyžádané kvality nakonec založeny na ideologické víře, ale spíše na tom, aby nevznikla Agostinho Netovi a jeho důvěrníkům žádná jiná oposice. Jakýkoli žadatel o členství do MPLA-PT musel být vždy exemplární v práci, ve studiích, v chování a boji proti jakékoli frakci ve straně. Došlo tak k jednoznačné konsolidace staré tendence v MPLA, neboť Agostinho Neto si podržel předsednictví strany a jednotu celého hnutí za každou cenu.

Přeměna MPLA na MPLA-PT nebylo cíleno, aby sloužilo jako inkubátor nebo alespoň dílnou pro implementaci marxistickoleninských teorií a zastat hlavní roli ve vedení angolské

---

⁴⁰⁶ Překl. z port. : avantgardní strany dělnické strany.

společností.⁴⁰⁷ Agostinho Neto pouze hledal zajištění hladkého vývoje staré praxe v nitru MPLA, jak již bylo popsáno výše: obrana silné centrální moci předsedy v MPLA a jednoty v samotné straně za každou cenu.⁴⁰⁸ To by pozastavilo jakékoli nebezpečné debaty s útokem na jeho autoritu a autoritu jeho důvěrníků. To se chápalo jako významný krok k pozastavení a eliminaci jakýchkoli vnitřních rozporů. Tato nejasná kritéria přijetí do strany a použití byrokracie umožnila pečlivěji filtrovat podle „nálady“ představitelů strany. Na druhé straně nemohli odstranit každého, kdo s marxisticko-leninskou orientací nesouhlasil.

Dalším nedorozumění bylo, že přeměna ve stranu „avantgardní dělnické třídy“ se udávala se stejným společenským substrátem, z kterého byl složen Ústřední výbor po Inter-regionální konferenci bojovníků (CIRM), kde kromě „nitistů“ byla základna MPLA pořád stejná, bez vyloučení těch, kteří s marxistickou orientací nesouhlasili. Ba naopak, do Ústředního výboru se postupně dostávala nová vlna straníků, kteří měli rozdílné ideologické myšlení, včetně těch méně ideologických nebo protimarxistických.

Uveřejnění marxisticko-leninské ideologie a socialistická cesta bylo tím vyjasněním, které celý svět očekával. Ale složení této strany, která byla údajně orientována podle této ideologie, s sebou na prvním sjezdu strany přineslo spousty problémů, protože skuteční členové odhodlaní řídit se marxisticko-leninskou disciplínou, tvořili pouze nepatrné jádro v nitru strany, pocházející z tajných buněk nebo guerilly. Vědomí toho, že opravdový marxisticko-leninský duch bylo spíše předstíraný, bylo důvodem založení Stranické školy

---

⁴⁰⁷ Keith Somerville: op. cit., s. 84.

⁴⁰⁸ MPLA: *MPLA first Congress: Central Committee Report and Theses on Education*. London: Mozambique, Angola and Guinea Information Centre 1977, s.10.

(*Escola do Partido*), ale tato škola se spíše projevila jako další struktura ke vzdělávání byrokratických státních zaměstnanců, než aby z nich udělala stoupence této ideologie. Nakonec se stala spíše obdobou společenskovední fakulty, kde byly velmi štědře rozdělovány vysokoškolské diplomy.

Jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, události z 27. května vážně otráslы s režimem Agostinha Neta a zároveň sloužily k tomu, aby vyzkoušely zranitelnosti mladé a nezkušené angolské vlády. V dozvucích „neúspěšného pokusu o převrat“, vláda dospěla k tomu, že její přežití závisí na pokračující podpoře od Sovětského svazu a jeho spojenců. Tím pádem spoléhání se vlády MPLA na sovětskou a kubánskou vojenskou podporu vzrostlo, stejně jako její závazek k marxisticko-leninské ideologii.

Jaký byl vlastně vliv Sovětského svazu v nové straně pracujících? Nová fáze angolských formálních vztahů se Sovětským svazem začala v říjnu 1976, kdy Agostinho Neto na své oficiální cestě podepsal Smlouvu o přátelství a spolupráci se Sovětským svazem, v němž se oba signatáři vzájemně zavazují k vojenské spolupráci. Smlouva byla obecně významná v tom, že Sovětskému svazu dalo právo používat angolské letiště a Luandský přístav pro vojenské účely, a umožňovala tak Sovětskému svazu posílit jeho přítomnost v celém regionu jižního Atlantiku.⁴⁰⁹

Intervence v Angole byla pro Sovětský svaz jednou z nejdůležitějších výher na poli zahraniční politiky. Sovětským vůdcům se podařilo správně usoudit, že Spojené státy kvůli nedávným zkušenostem ve

---

⁴⁰⁹ “Angola e União Soviética assinaram importante Tratado de Cooperação e Amizade” in *Jornal de Angola*, 09/10/1976 (překl. Angola a Sovětský svaz podepsaly důležitou smlouvu o spolupráci a přátelství).

Vietnamu, nebudou chtít zasáhnout v tak daleké a neprioritní oblasti, jako byla Angola. Tyto podmínky umožňovaly Sovětskému svazu vytvořit pevnou platformu, kterou mohl uplatnit pro šíření svého vlivu v oblasti jižní Afriky. Kromě toho, přítomnost JAR v Angole přesvědčila většina členů OAJ, že sovětská podpora angolské vlády byla nezbytnou protiváhu jihoafrickému destabilizačnímu úsilí. Kromě toho, podpora Spojených států UNITA⁴¹⁰ během občanské války je pošpinila v očích OAJ a mnoha dalších západních států, které nepodporovaly tuto alianci USA-JAR.

Pravidelné jihoafrické vpády v jižní Angole na začátku roku 1978, včetně severovýchodní expanze UNITA v Angole, nutily angolskou vládu zvýšit výdaje na sovětskou vojenskou pomoc a zvyšovat svoji závislost na vojenském personálu ze Sovětského svazu, Německé demokratické republiky (NDR) a Kuby.

Vztahy angolské vlády se Sovětským svazem a Kubou byly v některých ohledech podobné ale odlišné v jiných. Je zřejmé, že jak Sověti, tak Kubánci byli přitahováni marxisticko-leninskou orientací angolské vlády. Obzvlášť Kuba ve své snaze následovat staršího bratra, se rovněž pustila do boje o mezinárodní vliv. Nehledě na to, měla Kuba v Angole svou vlastní agendu, když kubánský vůdce Fidel Castro nepochybně věřil, že s podporou ideologicky kompatibilních revolučních hnutí by mohl získat mezinárodní status nezávislý na Sovětském svazu.

Navzdory tomu, že sovětské a kubánské zájmy v Angole byly obvykle podobné, existovaly také neshody, většinou z důvodu frakcionářství v

---

⁴¹⁰ Fred Bridgland: *Jonas Savimbi: Uma Chave para a África*. Lisboa: Perspectivas & Realidades 1988, s. 69.

MPLA, jak již bylo možné pozorovat výše. Na jedné straně se zdálo, že Sovětský svaz upřednostňuje radikálnější názory ministra vnitřní správy Nito Alves před názory Agostinha Neta a dokonce se tvrdí, že byl zapojený do Nitova „pokusu o převrat“, který se měl uskutečnit v roce 1977. Kubánci, na straně druhé, hráli aktivní úlohu, aby „státnímu převratu“ zabránili a krátce poté zvýšili svou vojenskou přítomnost v Angole.

5.2 Vývoj politické situace

Pro velkou část světa byla angolská otázka vyřešena už 11. listopadu 1975. Pozornost se tedy obracela na rhodeskou a namibijskou otázku. Angola byla strategicky významným nástupištěm do aktuálně diskutovaného prostoru rasistických režimů, a tak se Afrika s vládou MPLA zvolna smířovala. Organizace africké jednoty naléhala, aby Angola a Zair spory vyřešily. Začaly tedy brazzavillské rozhovory mezi Netem a Mobutem, které vyvrcholily 30. července 1978 navázáním diplomatických styků a následně oboustrannými státními návštěvami.⁴¹¹ Diplomatický postoj MPLA se v Africe a na celém světě setkával s dalšími úspěchy. Z území Zambie byly vypovězeny jednotky UNITA a Zair přestal podporovat FNLA. Zair si ale nadále udržoval tajné vztahy s UNITA.⁴¹²

Problém však byl v občanské válce podporované bipolárním světem. Bylo zřejmé, že Angola nebude mít prostředky na pokrytí všech válečných potřeb. Na druhé straně poskytovala občanská válka

---

⁴¹¹ Moutinho Pereira: „Historial“ in Acácio Barradas (ed.): op. cit, s. 111.

⁴¹² Daniel Spikes: *Angola and the Politics of Intervention. From Local Bush War to Chronic Crisis in Southern Africa*. London: McFarland 1993, s. 320.

omluvu za všechny sociální, ekonomické a zdravotní problémy, které sužovaly Angolu.

Vláda se potýkala se spoustou problémů. Urbanizované části nevydržely nápor přistěhovalců, kteří přicházeli z rurálních oblastí a přinášeli si s sebou i své zvyky, které nebylo možné ve městech využít, a začala vzkvétat korupce.

Jednou z priorit Netoova režimu po získání nezávislosti byla oprava infrastruktury země, která byla v troskách, jako důsledek osvobozenického boje a občanské války. Došlo k rozsáhlému poškození mostů, silnic a dopravních prostředků, a většina nepoškozených vozidel si Portugalci odnesli do Portugalska. Bez prostředků na přepravu jídla a jiných základních potřeb do nejrůznějších koutů země, se distribuční systém zcela zhroutil. Navíc, velká část ekonomiky se rozpadla, když většina z portugalských osadníků, včetně kvalifikovaných pracovníků a jiných správců hospodářského rozvoje a vlády, opustili zemi po získání nezávislosti.

Zdá se, že vytvoření rozsáhlého státního sektoru, jak bylo usneseno na 3. zasedání v říjnu 1976, bylo více reakcí na hospodářské nouzi, než výsledkem dlouhodobých závazků strany k plánování socialistické ekonomiky. Na začátku tohoto roku, povolila vláda státní zásah do řízení soukromých společností, které nejvíce utrpěly portugalským odchodem a vydala v únoru roku 1976 zákon o státní intervenci, který stanovil formální znárodnění soukromých firem,

zejména bank a velkých průmyslových podniků.⁴¹³ V důsledku toho velká část ekonomiky, včetně opuštěných komerčních farem, těžební průmysl a bankovní sektor, se stala veřejným vlastnictvím.⁴¹⁴ Vláda však uznávala masivní úkol rekonstrukce, kterému čelila, a nadále podporovala soukromý sektor a vítala zahraniční investice. Vedle toho byla též zahájena rekonstrukce orgánů místní správy, zavedeno bezplatné lékařské ošetření a byla rovněž zahájena alfabetizační kampaň.⁴¹⁵

Vedení MPLA vyhlásilo jako naléhavou prioritou oživení zemědělského sektoru, který zaměstnával okolo 75 procent ekonomicky aktivního obyvatelstva, což na návštěvě Sovětského svazu a Bulharska v říjnu 1976 to Agostinho Neto několikrát zdůraznil.⁴¹⁶ Ale vládní zamítnutí tržních pobídek, masivní vylidnění způsobené válkou, špatná organizace nové byrokracie a nepřátelství mezi rolníky, kteří se bránili kolektivizaci svých pozemků, znemožnilo dovést většinu vládních snah. Angola byla dříve zaměřená na vývozy a teď po získání nezávislosti se musela stát závislou na stále se zvyšujícím dovozu.

Přestože zemědělský sektor stěží pokračoval ve výrobě, angolské hospodářství přežilo, vzhledem k těžbě a nákupu ropy západními

---

⁴¹³ Archiv FMZV: „Zaměření a hlavní úkoly čs. Zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 17/04/1979, č.j. 012.050/79-10, 18/04/1979, s. 1.

⁴¹⁴ “Leis do Conselho de Revolução confiscam bens e empresas de sabotadores e contra-revolucionários” in *Jornal de Angola*, 10/10/1976 (překl. Zákony Revoluční rady zabavují zboží a firmy sabotérů a kontra-revolucionářů).

⁴¹⁵ Archiv FMZV: „Zaměření a hlavní úkoly čs. Zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 17/04/1979, č.j. 012.050/79-10, 18/04/1979, s. 1.

⁴¹⁶ “Esperamos ver brevemente em Angola mais de mil técnicos Búlgaros para cooperar connosco na agricultura” in *Jornal de Angola*, 15/10/1977 (překl. Očekáváme, že v Angole uvidíme více jak tisíc bulharských dělníků, aby s námi spolupracovali v oblasti zemědělství).

mocnostmi. Poctivý a přímočarý přístup angolské vlády k jejím západním investorům ji přinesl obdiv obchodních partnerů a vyústil v přílivu kapitálu, a to nejen v ropném průmyslu, ale také v oblasti hornictví a rybolovu.

Kromě výrazné hospodářské destabilizace na konci 70. let, musela angolská vláda také čelit občanské válce s UNITA. UNITA dokázala po válce za nezávislost přežít, a to vzhledem k pokračující loajalitě některých svých tradičních partnerů, především vojenské a logistické podpoře JAR. Pretoria svůj vztah s UNITA udržovala z několika důvodů. Jasně protikomunistická Jižní Afrika se cítila ohrožena, když se MPLA obrátila ke svému spojenci Sovětskému svazu. Jihoafričané se také chtěli pomstít za podporu, kterou Luanda poskytovala SWAPO – Lidové organizaci Jihozápadní Afriky (*South West Africa People's Organization*). Navíc tím, že UNITA pomohla vyhodit do povětří benguelskou železnici, která spojovala těžební oblasti v Zairu a Zambii s atlantickými přístavy, učinila Pretoria tyto dvě země více závislé na Jihoafrickém dopravním systému, a tím pádem více nakloněné jihoafrickým přáním.

Na podporu vůdce UNITA Jonas Savimbiho zřídily Jihoafrické obranné síly (SADF) základny v provincie Cuando Cubango na jihovýchodně Angole, kde si Jonas Savimbi rovněž založil sídlo svého hnutí v Jambě a těšil se z letecké ochrany, kterou mu poskytovaly jihoafrické vzdušné síly ze základen v Namibii. SADF rovněž prováděla školení bojovníků UNITA v Namibii a zásobovala je zbraněmi, pohonnými hmotami a potravinami. Jihoafrické pozemní síly poskytovaly během bitev s FAPLA příležitostně UNITA i přímou podporu.

Po zapletení se do války o nezávislost se SADF v polovině roku 1976 stáhla z Angoly, ale běžně nadále prováděla, i když v menším měřítku, vpády z Namibie do oblasti jižní Angoly, v honbě za partyzány SWAPO. První velký vpád vojska JAR do Angoly se konal v květnu 1978, kdy SADF přepadly jeden Namibijský uprchlický tábor v Cassinga a zabily stovky lidí. Do konce roku 1979, poté co SADF bombardovaly Lubango, hlavní město provincie Huila, se JAR s Angolou pustily do tvrdé, i když formálně nevyhlášené, pohraniční války.

Ke konci sedmdesátých let si Agostinho Neto více uvědomoval míru zkázu, jakou jeho stranu zasáhly události ze sedmdesátého sedmého. Z tohoto důvodu se snažil pragmatičtěji přistupovat k vyrovnávání různorodých osobností a myšlenkových proudů v rámci vlády a strany. V prosinci roku 1978 se Agostinho Neto pustil do restrukturalizace vlády a strany s cílem zvýšit pravomoci prezidenta, očistit obě vládnoucí struktury od nekompetentních a zkorumpovaných úředníků a vyvážit etnické, rasové a ideologické prvky. Zrušením kanceláří premiéra a místopředsedy vlády byl Agostinho Neto schopen jednat přímo se svými ministry.⁴¹⁷ Lopo do Nascimento byl vyslán do zahraničí jako velvyslanec, José Eduardo dos Santos se stal ministrem plánování, po odstoupení Carla Rochy Dilolwa a Pedro van Dunem „Loy“ se stal ministrem území správy.

Existuje mnoho otazníků proč Carlos Rocha „Dilolwa“ rezignoval v roce 1978 na všechny posty ve straně a ve státě. Vystudoval v NDR ekonomii a byl jedním z mála, který 10. prosince 1977 svědomitě zvednul ruku pro vznik „avantgardní strany“. Představoval jádro MPLA, kterému Agostinho Neto svěřil, aby započalo v Angole reformy,

---

⁴¹⁷ Keith Somerville: op. cit., s. 56.

které by zemi přivedly k socialistickému modelu, který by dle nové ústavy přinesl rovnost mezi občany. Nakonec byl ale zklamaný z toho, jak jeho přátelé z osvobozenického boje tíhli ke „kapitalistickému luxusu“ a vzdal se všech funkcí, aby šel učit na universitě.⁴¹⁸ V roce 1996, frustrovaný a zklamaný vývojem samostné Angoly, spáchal sebevraždu.

Reorganizace také vedla k propuštění nebo přeřazení velkého počtu vysokých stranických úředníků. Rovněž přebudoval Politbyro MPLA jmenováním úředníků, včetně tří členů z etnolingvistické skupiny Bakongu a dvou členů z Cabindy.

Tato reformní vlna byla provázena částečnou amnestií, jež zahrnovala propuštění z vězení a možnosti návratu do vlasti pro členy Aktivní revolty, z nichž mnohé Agostinho Neto znovu přijal do strany.⁴¹⁹ Agostinho Neto pokračoval ve své reformě strany, když uvítal zpět v Angole řadu členů FNLA, podle některých zdrojů se dokonce opět spřátelil s Danielem Chipendou. Do konce roku 1979 se mu téměř podařilo udělat z MPLA-PT soudržnou stranou s pečlivě vybranými členy.

Agostinho Neto na druhé straně rozvíjel systematickou zahraniční politiku zaměřenou na oslabení vnější podpory UNITA a zabezpečení přátelských vztahů s mnoha státy, jak z bezpečnostních, tak z ekonomických důvodů. Zahrnut byl proto také zákon o zahraničních investicích z července roku 1979, který poskytl další atraktivní výhody pro zahraniční investory, především na podporu dalších západních investic do ropného sektoru.

---

⁴¹⁸ „Carlos Rocha «Dilolwa»“ in *Semanário Angolense*, 05.-12/11/2005.

⁴¹⁹ Keith Somerville: op. cit., s. 56.

Ale Agostinho Neto nebyl po čtyřech letech vládnutí zcela spokojen. Jeho předsednictví tak „groteskní“ strany a ještě různorodějšího státu mu přinášely mnoho vrásek a zklamání. Nepřátelé se stali přáteli a přátelé nepřáteli. Jonas Savimbi o něm řekl, že „*c'était un idéaliste, qui se faisait rouler par les réalistes*“.⁴²⁰

Dokonce svého života se z událostí z 27. května nemohl vzpamatovat a musel za to čelit mnoha kritikám, především také uvnitř své rodiny, která také byla obětí rozsáhle represálie státního aparátu, kterému řídil. Začal hodně pít, a když náhle a záhadně 10. září 1979 v Moskevské nemocnici zemřel,⁴²¹ byl stále v procesu upevňování své moci a smíření s bývalými protivníky. Jeho smrt, jak již jsme se v předchozí kapitole zmiňovali, je však dodnes záhadná, neboť jak řekl Savimbi, „*sa brutale disparition reste inexpliquée*“⁴²² a pokud by dokonce roku 1979 nezemřel, určitě by se mu podařilo s UNITA ujednat mír.⁴²³

Vnitřní soudržnost strany, které se mu povedlo částečně dosáhnout, přispěla k hladkému předání moci. Dne 20. září se ÚV MPLA sešel na mimořádném zasedání a zvolil Josóa Eduarda dos Santos do čela strany MPLA-PT a dle článku 31. tehdejší Ústavy Angolské lidové republiky tak měl automaticky zastávat funkce presidenta Angolské lidové republiky a nejvyššího velitele ozbrojených sil FAPLA.⁴²⁴ Tehdy

---

⁴²⁰ Překl. z franc.: byl to idealista, který se nechával ovládat realisty. Atsutsé Kakouvi Agbobli: *Jonas Savimbi: Combats pour l'Afrique et la démocratie*. Lausanne : Favre 1997, s. 42.

⁴²¹ Iko Carreira: op. cit., s. 157.

⁴²² Překl. z franc.: jeho brutální smrt zůstává nevysvětlitelnou. Atsutsé Kakouvi Agbobli: op. cit., s. 43.

⁴²³ Ibidem, s. 43.

⁴²⁴ “José Eduardo dos Santos foi eleito Presidente do MPLA-Partido do Trabalho” in *Jornal de Angola*, 21/09/1979 (překl.: José Eduardo dos Santos byl zvolen předsedou MPLA-Strana práce).

sedmatřicetiletý člen ÚV MPLA a PB MPLA a ministr plánování byl jednomyslně zvolen předsedou MPLA-PT do konání příštího sjezdu strany. José Eduardo dos Santos, ropný inženýr vzdělaný v Sovětském svazu (Baku), nejdříve působil jako ministr zahraničních věcí a první místopředseda vlády, a poté, od prosince 1978, jako ministr plánování po reorganizaci strany. Při absenci Agostinha Neta v září roku 1979 již José Eduardo dos Santos Agostinha Neta

Obr. 12: „José Eduardo dos Santos byl zvolen předsedou MPLA-PT“: *Jornal de Angola*, 21/09/1979.

zastupoval, což ovšem také přispělo k hladkému jmenování do čela strany.

Navzdory svému studiu v Sovětském svazu byl José Eduardo dos Santos velice umírněným člověkem s pragmatickým pohledem na věc. Velmi brzo vyjádřil svou preferenci pro smíšenou ekonomiku s velmi důležitou

rolí soukromého sektoru. Způsob jakým poté vedl MPLA-PT byl velmi hladký. Zasadil se

o jmenování nových umírněných členů, jako byli Manuel Alexandre Rodrigues (vojenské jméno Kito; *Mbundu*), Kundi Paihama (jižní *Ovambo* a dnes Ministr obrany), Paulo Jorge (*mestiço*) a Roberto de Almeida (*Mbundu*) do ÚV MPLA.⁴²⁵ V etnické příslušnost těchto čtyř nových členů také prokázala, že myšlenka Agostinha Neta o restrukturalizaci strany byla i závazkem rozšířit zastoupení na

⁴²⁵ “Preenchidas vagas no aparelho do partido” in *Jornal de Angola*, 21/09/1979 (překl.: obsazená volná místa ve stranickém aparátu).

nejvyšší kruhy strany. Nicméně, žádný člen etnolingvistické skupiny Ovimbundu, největší skupinu, do které patřil rovněž Jonas Savimbi, nebyl členem Politbyra MPLA. José Eduardo dos Santos obhajoval tento nedostatek tvrzením, že neexistoval žádný tak politicky vyspělý Ovimbundu, který by mohl obsadit místo na nejvyšší příčkách strany.

Povýšení Paula Jorge, ministra zahraničních věcí, do ÚV MPLA bylo obzvláště významné, neboť za Agostinha Neta, Paulo Jorge zahájil kontakty se Západem a udržoval pružnou zahraniční politiku, která charakterizovala angolský režim, a to navzdory sovětským námitkám. Ministr zahraničního obchodu Roberto de Almeida byl také povýšen do plného členství ÚV MPLA, a byl rovněž aktivním účastníkem podpory angolských ekonomických vazeb se Západem.

6 ANGOLA OD 80. LET DO SOUCASNOSTI

Novodobé dějiny Angoly se dělí na tři období, a to na období První republiky (1975-1992), Druhé republiky (1992-2008) a Třetí republiky (od 2008).

6.1 První republika (1975-1992)

Období První republiky začíná se získání nezávislosti v roce 1975 a je charakterizováno především konsolidací moci MPLA jako jedinou státní stranou a občanskou válkou podpořenou bipolárním světem.

Na začátku 80. let levicová orientace MPLA-PT nahrávala Savimbimu. Pro UNITA nebylo těžké získat podporu ze zahraničí, ba dokonce i v samotné Angole. Výzbroj, výbava, peníze a informace přicházely nejen z JAR, ale také z Maroka a některých afrických kruhů. Na cestě po USA v listopadu 1979 získal vůdce UNITA i příslib od USA. Jonas Savimbi začal být pro západ stále oblíbenější a sovětská intervence v Afghánistánu Savimbimu jenom pomohla.⁴²⁶

UNITA bojovala především v buši a ovládala rozsáhlé území podél benguelské železniční dráhy v provinciích Benguela, Huambo a Bié a také části provincií Cuando Cubango a Cunene. S cílem upřesnit svou politiku, byly na sjezdu UNITA v červenci 1982 upřesněny cíle odboje a za nejdůležitější úkol bylo stanoveno vyhnání Kubánců z

---

⁴²⁶ Daniel Spikes: op. cit., s. 321.

Angoly. Namibijská otázka zatím zavlekla luandskou vládu do pravidelné války s jihoafrickými jednotkami.⁴²⁷

Na začátku 80. let se intenzita zásahů vojsk JAR proti táborům SWAPO a jejich vojenské ochraně v Angole zvyšovala. Vláda MPLA-PT manévry na svém území označovala za manévry invazního charakteru. Jihoafričtí vojáci se s podporou obrněných transportérů a bojových letadel probily hluboko do angolského vnitrozemí. Bombardování provincie Huíla, okupace části provincie Cunene i sabotáže, jimiž z moře Jihoafričané blokovali činnost luandské rafinérie, dokazovali slabost vlády zaměřené mnohem více proti domácím protivníkům, než proti ohrožení ze zahraničí.⁴²⁸

MPLA-PT hledala způsob jak konflikt ukončit. Potřebovala, aby Namibie získala nezávislost, a aby se Jihoafričané z Angoly stáhli. Pretoria souhlasila s návrhem, ale s podmínkou, že ze země odejedou také Kubánci a Sověti. Byla i ochotná vést dialogy o namibijské nezávislosti. Angolský prezident José Eduardo dos Santos dopisem generálnímu tajemníkovi OSN navrhl v listopadu 1984 čtyřstranné řešení namibijsko-angolského problému za účasti Angoly, SWAPO, Kuby a JAR.⁴²⁹

Ve druhé polovině 80. let navštívil prezident José Eduardo dos Santos řadu evropských zemí a jednal i s představiteli EHS – Evropské hospodářské společenství. Ale hned za angolskými hranicemi Mobutu stále umožňoval transit vojenské a materiální pomoci pro hnutí UNITA, a to přes zairské základny.

---

⁴²⁷ Fred Bridgland: op. cit., s. 409.

⁴²⁸ Tony Hodges: *Angola: The Anatomy ...*, s. 10.

⁴²⁹ Daniel Spikes: op. cit., s. 320.

Navzdory prosazení plánu MPLA-PT o odsunu jihoafrických sil z angolského teritoria spolu s odchodem kubánských jednotek, nebylo na konci 80. let stále ještě v Angole mnoho důvodů k optimismu. V zemi zůstávalo mnoho Kubánců a UNITA s SADF beztrestně útočily na města a hospodářsky produktivní jednotky. Světový pokles cen ropy náhle srazil příjmy vlády z jediného fungujícího odvětví. Statisíce Angolanů na venkově i ve stále přečpanějších velkoměstech trpěly podvýživou, nedostatkem zdravotní péče i nedostatkem bezpečnosti. Bezvýchodná nesmiřitelnost politiky minulých deseti let se stala předmětem kritiky všech obyvatel bez rozdílu.

V roce 1988 se odehrála klíčová bitva v Kuito Kuanavale, kde na jedné straně bojovala FAPLA a Kubánci a na straně druhé SADF a FALA. Po řadu těžkých bojů byly SADF a FALA poraženi. Výsledek toho bylo, že na konci roku 1988 usedla MPLA-PT za jednací stůl s Jihoafričany a obě strany se dohodly na principiálním řešení dlouholetého problému: Jihoafričané uznají nezávislost Namibie a na druhé straně opustí kubánské jednotky Angolu. Dne 22. prosince 1988 došlo v New Yorku k dvoustranné dohodě mezi Angolou a Kubou o stažení kubánských jednotek z Angoly a trojstranné dohodě mezi Kubou, Angolou a JAR o ukončení válečných akcí a nezávislosti Namibie. Výsledkem mělo být rovněž zastavení bojů a od 1. dubna 1989 měl začít proces utváření samostatné Namibie.⁴³⁰

Jihoafrický ministr zahraničních věcí ujišťoval svět při vyhlášení příměří, že jeho vláda stáhne svá vojska z Angoly i Namibie. Mírový proces dostal garanta, když se do Angoly v témže roce, tj. roce 1988,

---

⁴³⁰ Éric Dibas-Franck: *Les Nations Unies en Afrique: le cas de l'Angola*. Paris: Publisud 2000, s. 23.

začali přesouvat první pozorovatele z UNAVEM – Ověřovací mise OSN pro Angolu (*The United Nations Angola Verification Mission*). Na začátku roku 1989 byla mise zahájena pod označením UNAVEM I.⁴³¹

MPLA-PT a UNITA už neměly alibi k tomu, aby mohly svou válku hájit. Po patnácti letech poničila válka hospodářství, školství, zdravotnictví, infrastrukturu atd. Nastala tedy doba, kdy bylo třeba ukázat, že mohou nastat lepší časy. První příležitost, která se naskytla, byla v červnu roku 1989, kdy usedly delegace MPLA-PT a UNITA k jednacímu stolu v zairském Gbadolite. Ale navzdory zprostředkování presidenta Mobutua panovala hluboká oboustranná nedůvěra, kterou neovlivnila ani přítomnost 18 afrických státníků. Nakonec došlo k podepsání dohody o příměří s platností od 23. června, pod patronátem presidentů Konga, Gabonu a Zairu. Ale jen pět dní se v Luandě a v Jambě, ve velkém vojenském táboře UNITA na jihovýchodě země, hovořilo o usmiřování. Poté každá ze stran obvinila partnera z nedodržování příměří a koncem srpna oznámil Jonas Savimbi, že obnovuje občanskou válku.⁴³²

Přijatelnou autoritou pro obtížný proces jednání se ukázalo být Portugalsko. Ministr zahraničních věcí José Manuel Durão Barroso⁴³³ využil své přítomnosti na ceremoniálu vyhlášení nezávislosti Namibie k předběžným rozhovorům s oběma angolskými stranami. Vzápětí se podařilo zorganizovat první krok správným směrem: 24. a 25. dubna se delegace MPLA-PT a UNITA setkaly v

---

⁴³¹ Ibidem, s. 23.

⁴³² Jan Klíma: *Angola ...*, s. 73.

⁴³³ Od roku 2004 Předseda Komise Evropské unie.

portugalské Évoře, kde byl vypracován program jednání a objevila se i oboustranná ochota vést dialogy.⁴³⁴

Po řadě obstrukcí a tlaků, proběhlo šest kol rozhovorů, a když už se zdálo, že vše bude vniveč, zapojily se mocnosti, s cílem vést dialogy do úplného konce. Světový tlak na dosažení dohody se vystupňoval, když vzniklá „trojka“ garantů – Portugalsko, USA a Rusko – přijala 4. března 1991 základní dokument pro pořádání dalších kol, které neskončí bez dosažení úplné dohody. V Bicesse začalo 4. dubna jednání delegací MPLA-PT a UNITA, a to v režimu “non-stop”. Nakonec došlo 15. května 1991 k podepsání mírové smlouvy zástupci obou stran. Poté byla v Angole smlouva podepsána José Eduardo dos Santosem a Jonas Savimbim.⁴³⁵ Portugalsko pak mělo pocit zadostiučinění, že dekolonizace byla konečně završena aktem smíru a důvěry. Svět dostal signál, že s koncem války začíná v Angole období porozumění a demokracie.

Jedním z hlavních paragrafů této dohody bylo organizování prvních demokratických voleb mezi měsíci září a říjen 1992. CCPM – Politicko-vojenská společná komise (*Comissão Conjunta Politico-Militar*) utvořená ze zástupců obou angolských stran a zplnomocněnců Portugalska, Ruska, USA a OSN se měla postarat o tento demokratický přechod. Mise UNAVEM I byla odchodem Kubánců a Jihoafričanů splněna a na dohlížení odzbrojení a demobilizaci FAPLA a FALA byla zřízena nová mise UNAVEM II.⁴³⁶

---

⁴³⁴ Pedro Pizarat Correia: „As implicações da descolonização de Angola no conflito pós-independência“. In Manuel Bravo (Ed.): *Angola. Transição para a Paz, Reconciliação e Desenvolvimento*. Lisboa: Hugin 1996, s. 36.

⁴³⁵ Ibidem, s. 36.

⁴³⁶ Margaret Joan Anstee: „Vencer a desconfiança é um factor chave para a resolução diplomática de conflitos: Lições retiradas das negociações para a paz em Angola“. In Manuel Bravo (Ed.): *Angola. Transição para a Paz, Reconciliação e Desenvolvimento*. Lisboa: Hugin 1996, s. 87.

Jejím úkolem bylo vytvořit sjednocenou armádu FAA – Angolské ozbrojené síly (*Forças Armadas Angolanas*) a integrovat masy demobilizovaných vojáků do civilního života.

Navzdory různým komplikacím s naplňováním dohody z Bicesse směřovalo vše k svobodným volbám, o kterých nikdo nevěděl, zda budou klidné a spravedlivé. V září 1991 pak president José Eduardo dos Santos oznámil termín konání voleb na 29. a 30. září 1992 a na konci měsíce pak po dlouhé době (od 1975) přijel Jonas Savimbi do Luandy. Lidé částečně překonali strach z pomsty MPLA a bouřlivě uvítali Savimbiho jako hrdinu osvobozené i občanské války.

Jonas Savimbi to dokázal velmi dobře využít ve svůj prospěch propracovanými projevy v národních i cizích jazycích, se kterými si získal ohromné sympatie. Savimbi v této době představoval alternativu k ideologicky zaslepené MPLA-PT a ukázal lidem, jakým směrem se mohou ubírat – tj. orientovat se na západ. Začátkem října se osobně setkal s Josém Eduardem dos Santosem ve vládním sídle v Luandě. Přestěhoval se z Jamby do Luandy a sám se začal angažovat v přípravě svobodných voleb.

Na návrh mezinárodních pozorovatelů informovala vláda, která volby organizovala, že parlamentní a presidentské volby proběhnou souběžně. Zdálo se tak, že už nemohlo nic stát v cestě prvním všeobecným a demokratickým volbám v Angole.

Na začátku roku 1992 začal být president José Eduardo dos Santos více viděn na veřejnosti a stejně jako strana MPLA-PT se zbavoval marxistické rétoriky. Angolu začaly opouštět kubánské jednotky, ale i sovětští poradci. Ve stejné době se do Luandy stěhovali američtí diplomaté. V březnu pak byla jmenována britská diplomatka

Margaret Ansteeová koordinátorkou OSN v Angole, včetně mise UNAVEM II.⁴³⁷

Dalším krokem za svobodnými volbami bylo ustavení CNE – Národní volební komise (*Comissão Nacional Eleitoral*) začátku května, následovala registrace voličů.

Po celé zemi se pořádaly předvolební mítinky. Účastníci teď měli možnost si poslechnout obě dvě strany na jednu a udělat si vlastní úsudek. Dokonce president, který po celá léta vystupoval jako tichý úředník, byl nucen s vývojem volební kampaně přitvrdit svou rétorikou a cestovat i do provincií. Získával si sympatie i v tradiční baště UNITA. Ještě v květnu, na třetím mimořádném sjezdu MPLA-PT, se strana zbavila poslední připomínky minulého režimu, když se zbavila sousloví PT (*Partido do Trabalho*), i když, jak píše Tony Hodges, jeden z nejlepších autorů pišicích o Angole, „*without any change within the top political leadership*“.⁴³⁸

Dne 29. a 30. září 1992, v naprostém klidu, zavítali voliči do volebních místností. Poté se začaly volební hlasy sčítat a po napjatém přepočítávání „nulových“ a „neplatných“ hlasů, byly konečně 17. října 1992 výsledky voleb zveřejněny. Parlamentní volby vyhrála MPLA s nadpoloviční většinou hlasů (53,74 %), druhá UNITA dostala 34,1 % a ostatní strany včetně FNLA obdržely okolo 2% a méně. Podle přepočtu na parlamentní matematiku měla MPLA dostat 129 křesel a UNITA jen 70 z celkového počtu 220 křesel. Dále se dostaly do parlamentu také PRS⁴³⁹ (6 křesel), FNLA (5 křesel), PLD⁴⁴⁰

---

⁴³⁷ Ibidem, s. 85.

⁴³⁸ Tony Hodges: *Angola: The anatomy...*, s. 45.

⁴³⁹ PRS – Strana za sociální obnovu (*Partido Renovador Social*)

⁴⁴⁰ PLD – Liberálně demokratická strana (*Partido Liberal Democrático*)

a PAJOCA⁴⁴¹, PNDA, PDP-ANA⁴⁴², FDA⁴⁴³, AD-COLIGAÇÃO, PRD⁴⁴⁴ e PSD⁴⁴⁵ (všichni po 1 křeslu).⁴⁴⁶ Všichni tedy jen čekali, jak se UNITA vypořádá s drtivou většinou MPLA v parlamentu.

V presidentských volbách vyhrál kandidát MPLA José Eduardo dos Santos se 49,57 % získaných hlasů a Savimbi (kandidát UNITA) se umístil na druhé místě s 40,07 % získaných hlasů.⁴⁴⁷ Ostatní, včetně Holden Roberta (FNLA) se vůbec neprosadili. Kandidáti MPLA a UNITA se tedy připravovali na druhé kolo presidentských voleb.

Volby byly v zápětí OSN označeny za svobodné a spravedlivé.⁴⁴⁸ Bylo ale zřejmé, že se s tím Savimbi nevypořádá a čekalo se, jak zareaguje. Bylo zřejmé, že Angola ještě nebyla zralá na demokratický systém vlády. Navzdory nejčernějším předpovědím pozorovatelů, probíhal volební akt příkladně a překvapivě bez významných incidentů. Tímto volebním aktem skončila vláda jedné strany a začala parlamentní demokracie. Toto období je též známo jako období druhé republiky.

Mezitím, v noci ze 14. na 15. října 1992, otrásl celým angolským hlavním městem obrovský výbuch. Někdo zapálil muniční sklad v okolí luandského letiště. Tento výbuch svým způsobem vypovídalo a duchu, který po volbách panovalo. Dne 30. října se pak ozbrojené

---

⁴⁴¹ PAJOCA – Strana spolenectví dělnicko-zemědělské mládeže Angoly (*Partido da Aliança da Juventude Operário-Camponesa de Angola*)

⁴⁴² PDP-ANA – Demokratická strana pro pokrok / Národní spolenectví Angoly (*Partido Democrático para o Progresso / Aliança Nacional de Angola*)

⁴⁴³ FDA – Angolské demokratické fórum (*Fórum Democrático Angolano*)

⁴⁴⁴ PRD – Strana za demokratickou obnovu (*Partido Renovador Democrático*)

⁴⁴⁵ PSD – Strana sociálně demokratická (*Partido Social Democrata*)

⁴⁴⁶ Parlament Angolské republiky, online: <http://www.parlamento.ao/deputados.htm>, 2.1.2007.

⁴⁴⁷ Éric Dibas-Franck: op. cit., s. 62.

⁴⁴⁸ Jan Klíma: *Dějiny Angoly...*, s. 259.

hlídky UNITA střetávaly se zásahovými policejními jednotkami v modrých uniformách. Jednalo se o boj o Luandu a přestřelky zanechávaly v ulicích mrtvé. Vzhledem ke katastrofické situaci, ve které se Angola ocitla, byl mandát mise UNAVEM II prodloužen do konce listopadu 1992.⁴⁴⁹

Luanda nezažila od vyhašení nezávislosti válku, a tak to bylo vlastně poprvé, kdy se s občanskou válkou přímo setkala. Někteří zahraniční diplomaté byli uneseni, jiným se podařilo zemi preventivně opustit. Padlo mnoho civilistů a vojáků z obou stran a některé špičky UNITA byly zajaty. Až 2. listopadu se podařilo dobýt poslední síly odporu UNITA a nastolit kompletní klid v Luandě.⁴⁵⁰ Válka se zároveň dostala do jiných strategických měst. Celý svět odsoudil počínání UNITA a porušení dohody z Bicesse.

6.2 Druhá republika (1992 – 2008)

Vzhledem k propuknutí války muselo být druhé kolo presidentských voleb odsunuto na dobu neurčitou, ale období Druhé republiky již *de facto* začalo, i když USA ji odmítly uznat, dokud se neuskuteční druhé kolo presidentských voleb.⁴⁵¹

V listopadu mezitím zasedl nový parlament a na základě voleb se formovala nová vláda. Jako její premiér byl jmenován funkcionář MPLA Marcolino Moco z ovimbundské etnické skupiny. UNITA reagovala prohlášením, že se do této vlády národní jednoty nemůže

---

⁴⁴⁹ Margaret Joan Anstee: op. cit., s. 92.

⁴⁵⁰ Pedro Pezarat Correia: „As implicações...“, s. 39.

⁴⁵¹ Jan Klíma: *Dějiny Angoly...*, s. 262.

zapojit, protože jeho vůdce by se nestal viceprezidentem, ale jen „jedním z viceprezidentů“ a už vůbec ne 1. viceprezidentem, zatímco UNITA kontrolovala až 75% území.⁴⁵²

Nad tímto vývojem kroutil svět hlavou. Ani Portugalsko ani nikdo jiný už dialogům nevěřil. Portugalská vláda vyjádřila svou nedůvěru v angolskou budoucnost odvoláním poloviny portugalských důstojníků a seržantů činných v CCPM s nařízením, aby se vrátilo také 80 důstojníků, kteří se před volbami podíleli na vytváření jednotné angolské armády FAA.

UNITA nadále taktizovala a trpící obyvatelstvo Angoly nevidělo v blízké budoucnosti mír. Dialogy se změnily v rachot zbraní. Vláda nezůstala pozadu a koncem roku zahájila ofensivní útok, který měl přimět UNITA opět usednout k jednacímu stolu. Navzdory kritice z řad zahraničních institucí se zdálo, že se jí to podařilo. A to navzdory různým peripetiím.

Koncem ledna 1993 se delegace obou stran sešly v Addis Abebě, Etiopie, a v květnu v Abidjanu, Côte d'Ivoire. UNITA se ale opět o tyto dialogy nezajímala a jen využívala čas k vlastní mobilizaci.⁴⁵³ Její manévry už všechny unavovaly, a tak ve snaze rozhovory uvést do úplného konce začala Margaret Ansteeová naléhat stále intenzivněji. Vyřešení patové situace nepřineslo ani jmenování maliského diplomata Alionne Blondin Beye novým vyslancem Generálního tajemníka OSN. Unavená Margaret Ansteeová podala demisi v polovině roku 1993,⁴⁵⁴ poté apelovala na okamžité poskytnutí humanitární pomoci trpícím Angolanům. Diplomatickou koordinaci

---

⁴⁵² Pedro Pezarat Correia: „As implicações ...”, s. 50.

⁴⁵³ Éric Dibas-Franck: op. cit., s. 69-72.

⁴⁵⁴ Margaret Joan Anstee: op. cit., s. 95.

nesnadného úkolu angolské pacifikace převzali také američtí diplomaté, když na konci pololetí 1993 oficiálně otevřeli velvyslanectví USA v Luandě.

V listopadu roku 1993 dotlačila OSN obě strany k jednání v zambijské Lusace. Po přípravných kolech začaly rozhovory kompetentních delegací 15. listopadu 1993 a zástupci vlády i UNITA na začátku prosince formálně zastavili palbu. Rozhovory však nic nevyřešily a na začátku roku 1994 byly boje obnoveny. Pod tlakem mezinárodních institucí, ale hlavně mnoha afrických států, které naléhaly na klid ve svých regionech, se Angola dočkala 20. listopadu 1994 formálního podpisu dohody o ukončení války, i když ani Jonas Savimbi ani José Eduardo dos Santos listinu osobně nepodepsali.⁴⁵⁵ Navzdory tomu panoval v zemi relativní mír a OSN zřídila novou misi UNAVEM III, která měla pomoci zemi zpacifikovat se a zakázala vládním i opozičním silám získávat zbraně za trvání mandátu.⁴⁵⁶

Vláda se spolu s UNITA po tolika letech válčení jevila unavená a všichni očekávali, že tentokrát to bude míněno vážně. Sám Jonas Savimbi volal po definitivním míru. To se ovšem později ukázalo jako další strategie. V září 1996 po 3. Sjezdu UNITA, odmítl místo vicepresidenta. Savimbiho strana se začala dostávat stále více do mezinárodní izolace.⁴⁵⁷

Nakonec se v dubnu 1997 ujala vlády nově ustanovená GURN - Vláda národní jednoty a usmíření (*Governo de Unidade e Reconciliação Nacional*).⁴⁵⁸ Navzdory tomuto se začalo v zemi opět

---

⁴⁵⁵ Éric Dibas-Franck: op. cit., s. 85.

⁴⁵⁶ Ibidem, s. 87.

⁴⁵⁷ Pedro Pezarat Correia: „As implicações...“, s. 50.

⁴⁵⁸ Jan Klíma: *Angola ...*, s. 77.

bojovat, a tak 23. července vyjádřila Rada bezpečnosti (RB) OSN znepokojení z neustávající snahy UNITA obnovit svou vojenskou sílu. Jinými slovy, válka na mnoha místech pokračovala, i přestože RB OSN hrozila Savimbimu ekonomickými sankcemi.

Nakonec byla RB OSN nucená uvalit na Savimbiho stranu sankce (1. "balík"). Na UNITA tedy kromě toho, že již nemohla dostat žádnou diplomatickou podporu, bylo také uvaleno vzdušné embargo, které ji mělo odříznout od zásobování. Státy posléze zrušily akreditaci svých zastupitelských úřadů.⁴⁵⁹

S velkým nasazením a mezinárodní podporou, především ze strany „trojky“, představila vláda Savimbimu harmonogram, kde byly jednotlivé úkoly vyplývající z Lusacké dohody. Ale ani tlak USA a OSN ho nedonutil, aby s vládou spolupracoval podle dohody z Lusaky. Místo toho se začal opět ozývat rachot zbraní. OSN a tentokrát i EU uvalily další sankce (2. "balík") proti UNITA.⁴⁶⁰ Zdálo se, že navzdory různým rozhovorům a mírovým dohodám se konflikt vrátil do původních „kolejí“.

GURN už na konci roku 1998 neměla opodstatnění a každým dnem se čekalo, až vláda kategoricky odmítne být jen figurkou hry UNITA, nesoucí zodpovědnost za život mnoha Angolanům. Samotná UNITA se rozdělila na dva tábory: existovala UNITA, která v buších bojovala po boku Savimbiho a tzv. „Obnovená UNITA“ (*UNITA Renovada*),

---

⁴⁵⁹ OSN, online: <http://www.un.org/Depts/dpa/docs/monitoringmechanism.htm>, 29.12.2008.

⁴⁶⁰ OSN, online: <http://www.un.org/Depts/dpa/docs/monitoringmechanism.htm>, 29.12.2008.

kteřá hodlala respektovat dohodu z Lusaky a kteřá zasedala v parlamentu.⁴⁶¹

Po třeche letech relativního klidu (1994-1998)⁴⁶² obnovila na konci roku 1998 Savimbiho stará a bojovná UNITA válku plnou silou a to bez ohledu na to, že o pár měsíců dříve byly uvaleny další sankce (3. "balík").⁴⁶³ Skutečně čtyři dny poté oblehli Savimbiho válečníci důležitá města Huambo a Kuito. Začátkem roku 1999 pak potvrdil svůj úmysl mohutnou ofensivou ve městě Malanje. Obnova bojů si vyžádala mnoho obětí. Tímto počinem si bojovná UNITA proti sobě poštvála už všechny mezinárodní instituce, které ještě byly ochotny s ni vést dialog. Unavená a bezradná RB OSN se zmořila jen na politování nad vážným zhoršením situace v Angole, v němž připsala Savimbimu vinu za tento stav.

Vláda využila kritiku mezinárodního společenství, které označilo Savimbiho jako strůjce veškerého trápení Angolanů⁴⁶⁴ a vyhlásila, že s vůdcem UNITA již nebude diskutovat a zahájila neúprosný boj proti bojovým jednotkám UNITA, s cílem Savimbiho chytit nebo dokonce i zabít.

Vzhledem k tomu, že Savimbi již neměl na začátku nového tisíciletí tak silnou mezinárodní podporu, bylo vše mnohem jednodušší. Mobutu Sese Seko, jeden z posledních státníků, který Savimbiho podporoval, byl navíc v roce 1997 svržen. Válka se tak do určité míry změnila na boj proti samotnému Savimbimu. V roce 2002, přesněji

---

⁴⁶¹ Parlament Angolské republiky, online: <http://www.parlamento.ao/deputados.htm>, 2.1.2007.

⁴⁶² Tony Hodges: *Angola: The anatomy...*, s. 47.

⁴⁶³ OSN, online: <http://www.un.org/Depts/dpa/docs/monitoringmechanism.htm>, 29.12.2008.

⁴⁶⁴ Jan Klíma: *Dejiny Angoly...*, s. 272.

22. února, byl dopaden a popraven. Válka se okamžitě zastavila a jeho smrt se stala důkazem toho, že válka v Angole nebyla v posledních deseti letech občanskou válkou v pravém slova smyslu, ale jen válkou politických osobností. Všechny politické strany totiž ihned podpořily ukončení bojů a mírová dohoda byla podepsána již 4. dubna 2002.

Po více jak čtyřiceti letech války nabízela dohoda o ukončení palby z dubna 2002 Angole a jejím občanům nejlepší příležitost, aby se soustředili na růst a rozvoj země a měli vládní aparát ve svých službách. Zde je nutno podotknout, že rovnováha moci se definitivně naklonila na stranu vlády (především MPLA),.

Na rozdíl od ostatních států v jižní Africe neprožívá Angola abnormální roky sucha. Klimatické podmínky netvoří tak závažný problém. Podstata problému v Angole tkví v povalečném *status quo* a potížích vládnutí. Válka zdevastovala infrastrukturu v zemi a nutila tisíce, ba milióny obyvatel, k odstěhování. Došlo k porušování lidských práv, ženy byly zneužívány, mnoho lidí bylo zbaveno svobody atd. Další milióny lidí trpěli hlady, často i s následkem smrti. Celé generace byly nuceny zúčastnit se války nebo se staly jejími oběťmi.

Hned po podepsání mírové dohody se mimo jiné prioritou stala obnova místních zdravotnických služeb, včetně zdravotních stanic se základním vybavením a stálou dodávkou léků, dodávka osiva a nářadí, atd.

V předchozích odstavcích se přímo neobjevila otázka chudoby, ale je to jeden z největších problémů, který Angola zdědila z občanské války. Otázka chudoby není jev spojený pouze s příchodem občanské

války, ale je nutno podotknout, že občanská válka vedla k jejímu zhoršení.

Angola se jako ropná velmoc postupně dostala do zpustošeného stavu a v roce 2008, podle Indexu lidské rozvoje, se Angola z hlediska chudoby řadila na 119 místo mezi 135 zeměmi, kde jen 54% lidí přežije věkovou hranici 40. let.⁴⁶⁵ Největším ukazatelem chudoby je město. V důsledku války se města stala útočištěm pro milióny lidí. Důvody byly různé, jako například strach z války a ze zaminovaných polí, na kterých se dala půda těžce zpracovat a tím i těžko obhospodařovat. Podle posledního údaje o sčítání obyvatelstva na počátku sedmdesátých let se urbanizace pohybovala kolem 15% a Angola měla okolo 5,6 miliónů obyvatel.⁴⁶⁶ V následujících letech se situace značně změnila. Příkladem města, které se od začátku 80. let zvětšilo o více než trojnásobně, je hlavní město Luanda. Koncem koloniální vlády měla Luanda méně než milión obyvatel, od té doby vykazovala každým rokem obrovský nárůst obyvatel až na současné neuvěřitelné 4-5 milióny.

V důsledku této masivní migrace směrem do města se vytvořily „slamy“ zvané „*musseques*“ [musekš], a to nejen na předměstí, ale i v samotném centru města. Města byla nepřírozně plná, a to vedlo ke zkolabování základních služeb jako je elektřina, dodávka vody, kanalizace, odvoz odpadků, atd. Tito lidé, kteří byli zvyklí žít na venkově a mít svoji vlastní plantáž, se museli stát městskými „otroky“. Pro nedostatečný přísun potravin a pro jiné závažné

---

⁴⁶⁵ UNDP, Human Development Reports, 2008 statistical update, online: http://hdrstats.undp.org/2008/countries/country_fact_sheets/cty_fs_AGO.html, 30.12.2008.

⁴⁶⁶ Mário Caetano João: „Ekonomika angolského zemědělství“. In Mário Caetano João, Petr Jelínek a Aleš Knitl (eds.): *Lusofonní Afrika 1975-2005 África Lusófona*. Praha: UMV 2006, s. 107.

problémy (mnohdy též rodinné), odcházely děti z domova a čím dál tím více dávaly přednost pouličnímu způsobu života. Jenom v Luandě se tímto životem žilo 1200 dětí.⁴⁶⁷ Jsou to rovněž děti, které se narodily ve válce a prošly spoustou životních překážek, jež na nich zanechaly psychologické následky.

Na základě tohoto velmi složitého problému se odvíjí míra gramotnosti, způsobená nejen nízkým zájemem o školní docházku, ale i možnostmi, které samotné instituce nabízely. Většina škol byla nedostatečně vybavená školními pomůckami, a tak se po žákovi požadovalo, aby si je s sebou přinesl sám. Nejednalo se však jen o učební pomůcky, ale i o pomůcky materiální jako jsou židle, lavice a jiné potřeby. Ačkoli se v této oblasti vláda snažila, nebylo to dostačující, aby vzbudila v dětech větší chuť chodit do školy za vzděláním, aby jí daly přednost před pouličním životem. Jedním z důsledků toho je, že Angola byla v roce 2008 řazená na 95. místo mezi 123 zemí v indexu negramotnosti.⁴⁶⁸

Dalším problémem, který ovlivňuje chudobu v Angole, je zatím nedostačující očkovací politika a s ní nejrůznější choroby, které se například v Evropě již běžně nevyskytují, a jimž je možno zabránit očkovaním. S výskytem AIDS/HIV může být Angola oproti jiným africkým státům „spokojená“. Výskyt této choroby se pohybuje prozatím pod hranicí 5%⁴⁶⁹, i když procento nakažených stále roste. V regionu se jedná o jedno z nejmenších. Ale je potřeba být k těmto číslům poněkud opatrný, neboť nejsou kompletní, a jestli se uvádí,

---

⁴⁶⁷ Tony Hodges: *Angola from Afro-Stalinism to Petro-Diamond Capitalism*. Oslo: African Issues 2001, s. 31.

⁴⁶⁸ UNDP, Human Development Reports, 2008 statistical update, online: http://hdrstats.undp.org/2008/countries/country_fact_sheets/cty_fs_AGO.html, 30.12.2008.

⁴⁶⁹ UNICEF, online: http://www.unicef.org/angola/pt/hiv_aids.html, 30.12.2008.

že nakažené jsou převážně ženy, nemusí tomu tak být, neboť se výzkumy zřídka dostanou mimo urbanizované oblasti a zkoumanými osobami jsou převážně těhotné ženy, které se rozhodly pro péči nebo porod vedený pod odborným dohledem. Ale mnohem větším problémem jsou hranice se sousedy jako KDR, Zambie a Zimbabwe, kde je výskyt této nemoci jedním z nejvyšších na světě, a kde je mnoho Angolanů, kteří zde dlouho žijí a připravují se na návrat do vlasti. To může, do jisté míry, představovat riziko.

Tato choroba značně postihuje hlavně obyvatelstvo v produktivním věku s nedozírnými důsledky pro zemědělskou produktivitu, neboť „*the HIV/AIDS pandemic, [...] has reduced agricultural productivity and food security*“⁴⁷⁰. Postižená část obyvatelstva se může do budoucna stát neschopná zajistit svoje základní fyziologické potřeby. Ale problémy s tímto spojené jsou, že existuje téměř milión sirotků, kteří nutně potřebují alespoň jednoho rodiče pro pomoc v přežití.

Dnes, sedm let po podepsání mírové smlouvy, se Angola ponořila do strukturálních staveb. Angola dnes poznává politicko-vojenskou, ale také makroekonomickou stabilitu, podpořenou velkým „boomem“, který se dnes odehrává na trhu s jejím hlavním vývozním produktem – ropou. Nejedná se však jen o vývoz ropných produktů, ale je známo, že se na jejím území vyskytuje několik jiných nerostných surovin, jako například diamanty, železo ale také měď, mangan, fosfáty, sůl, slída, olovo, cín, zlato, stříbro, platina a mnoho dalších, které zatím nejsou systematicky těženy. Angola používá všechny své zdroje k rekonstrukci zdevastovaného území a výstavbě nové infrastruktury. To vše potvrzuje pragmatický a osvobozenecký duch

---

⁴⁷⁰ překl. z angl.: Pandemie HIV/AIDS snížila zemědělskou produktivitu a potravinovou bezpečnost“ UNICEF, online: <http://www.unicef.org/emerg/southernafrica/index.html>, 04.01.2004.

prostých Angolanů. Tyto zdroje byly obdrženy z nejrůznějších a diversifikovaných zdrojů, především ze známé smlouvy s čínskou vládou s rozsáhlými úvěry, které jí zajistily několik miliardy USD.

Prohloubení spolupráce s Čínou představuje největší projekt angolské vlády. Na konci roku 2008 president José Eduardo dos Santos uskutečnil významnou cestu do Číny, především za účelem získání nových úvěrů.

Hodnota těchto úvěrů není dosud známá, je však známo, že stejně jako ty předchozí, z nich bude financována výstavba a/nebo obnova základní infrastruktury v oblasti dopravy, vody a kanalizace, energetika, vzdělávání a zdravotní péče v rámci rekonstrukce země.

První úvěr z Číny pro Angolu ve výši 2 miliard amerických dolarů byl poskytnut v roce 2004 a navýšen na zhruba 5 miliard amerických dolarů v roce 2006.

Vztahy mezi Angolou a Čínou se prohloubily v duchu “já mám jídlo, ty hlad a peníze”. Po konci války v roce 2002 vláda v Luandě nutně potřebovala peníze na obnovu země, ale zjistila, že tradiční kanály byly zavřené. Problém je v tom, že angolská výkonná moc nesplňovala požadavky věřitelů z Pařížského klubu a MMF, a to zejména v oblasti lidských práv a transparentnosti vlády.

Když se spolupráce sever-jih nepodařila, byla Angola nucena obrátit se na spolupráci jih-jih, v tomto případě na Čínu, která nejen neměla takové nároky, ale jevila se také jako pokladna plná peněz s žízní po surovinách, včetně ropy. Pragmatismus ekonomické diplomacie se pustil do práce.

Cíle obou vlád byly jasné: Luanda získala finanční prostředky nezbytné pro její obnovu a Pekingů byla přislíbena část ropy, která má zajistit vysoké tempo růstu jeho ekonomiky.

Záměry vlád byly do jisté míry dosaženy, ale nedá se automaticky tvrdit, že toto partnerství bylo výhodné pro obě země, a to zejména pro Angolu. Výhody čínských úvěrů na každodenní život Angolanů jsou viditelné - výstavba a obnova silnic, železnic, elektrických rozvodných sítí, vodovodů a kanalizace, nemocnic a škol.

Je nutné se však tázat na skutečné náklady (úroky), které jsou spojené s tímto úvěrem a které jsou zatím považovány za státní tajemství, neboť i když je jasné, že v mezistátních dohodách existují doložky o důvěrných informacích, do jisté míry je nutné, aby obyvatelstvu Angoly bylo po nějaké době umožněno přistoupit k samotné dohodě. Náklady na úvěr se nepochybně skládají ze dvou částí: cena promítnutá do určité úrokové sazby a smluvní podmínky. Ani jedno z nich však není známo.

Ačkoli je známo, že lví podíl dluhu se bude platit v ropě, není již známo, jaká cena za tuto surovinu byla určena a na jak dlouho bude výroba "zastavena". Jedno je jasné: stejně jako „žádné kuře zadarmo nehrabe“, také Čína by neposkytla tolik peněz, aniž by měla záruky ohledně přístupu k přírodním zdrojům Angoly za výhodných podmínek.

Je nutné si připomenout, že hlavní západní mocnosti neváhaly v roce 2002 po skončení vojenského boje v Angole, přislíbit mezinárodní konferenci dárců, aby Angolu pomohly na nohy po devastující válce, to se však neuskutečnilo.

Ale dnes se peníze pro Angolu, plnou rostlinných a nerostných zdrojů, nezdají být velkým problémem. Ročně je utraceno několik miliard amerických dolarů na veřejné investice, především opravu železnic, silnic a mostů, obnovení a rozšíření systémů dodávek vody a elektřiny a stavbu nových škol a nemocnic na celém území. Kapitál na rekonstrukci Angoly však nepochází jen ze zahraničních půjček. Část ho pochází rovněž z půjček místních bank, což může být považováno za velmi důležitý krok, který dává sebevědomí národní ekonomice, neboť je to demonstrace víry místních finančních hráčů v budoucnost země. Je nutné dodat, že obnova země prostřednictvím místních půjček by se neuskutečnila, kdyby banky nebyly přesvědčeny o rozvojovém potenciálu Angoly a o kapacitě vlády uskutečnit ambiciózní plán obnovy infrastruktury.

Stejnou důvěru mají také zahraniční investoři. Důkazem je, že Angola dnes bojuje s Jihoafrickou republikou o post o nejatraktivnější země pro příliv zahraničních investic na africkém kontinentu. Každým dnem přicházejí do Angoly podnikatelé ze všech koutů planety, a jak letadla, tak hotely praskají ve švech. Jako jeden ze států s největším hospodářským růstem na světě, se Angola během těchto sedmi let stala jedním ze současných „*El Dorad*“, což přitahuje také celou řadu dobrodruhů žíznících po rychlých výdělcích.

Ale vláda má ještě mnoho před sebou. Nestačí obnovit infrastrukturu, aby se zrodil moderní a rozvojový stát, podle nových politických, ekonomických, sociálních a kulturních parametrů nového tisíciletí.

Po mnoho let byla vláda stavěna před politicko-ideologické ba dokonce psychologické dilema, a to: MPLA, strana, která Angole

vládne od nezávislosti, bojuje o přízeň voličů, aby u kormidla zůstala i po pádu železné opony. Ačkoli její „tradice“ mluví o levicové orientaci, MPLA se cítila nucena veřejně prokázat změnu ve své politické orientaci nejen směrem k demokracii, ale především k tržní ekonomice, ba dokonce ke kapitalismu.

Se zavedením kapitalismu se zrodila i jistá vrstva zbohatlíků, kteří ve svých rukou koncentrují značnou část obchodu země, včetně financí, nemovitostí, atd., to vše především díky privilegovanému postavení ve státní struktuře.

6.3 Třetí republika (od 2008)

Dne 5. a 6. září 2008 se uskutečnily nové parlamentní volby, což ukončilo cyklus vlády GURN, který charakterizoval Druhou republiku. Vláda MPLA na sebe vzala mnoho slibů, jako například stavbu jednoho milionu bytů za čtyři roky vlády. Je však možné, že impuls, který obdržela ve volbách, nebude dostačující, aby vyřešila všechny problémy, které Angolu trápí. Na druhé straně, je to začátek, a je nutné začít s periodizací politických slibů a vytvořit trvalý demokratický cyklus obnoven každé čtyři roky.

Jednalo se otevřený boj o 220 křesel v Národním shromáždění. Byly to první volby v Angole od roku 1992, jejichž výsledky vedly k vypuknutí druhé etapy angolské občanské války, která pokračovala až do roku 2002. Výsledky těchto parlamentních voleb ukázaly, že vedoucí strana MPLA zvítězila velkým rozdílem s cca 81% hlasů, což je daleko před hlavní opoziční stranou UNITA, která získala okolo 10%.

Původně byly volby plánovány na rok 1997, ale vzhledem k organizačním a logistickým problémům, byly několikrát odloženy. Trvalo to tedy téměř 10 let od tohoto datu, za což MPLA čelilo mnoho kritice. Na druhé straně Angola těmito volby svým způsobem ukázala nejen svému regionu, ale i kontinentu a světu, že dokáže vést klidné a svobodné volby. Registrace voličů se uskutečnila koncem roku 2006 a 2007 a na začátku srpna 2007, měsíc před koncem registračního období, bylo již registrováno více než sedm milionů voličů, do voleb jich pak bylo registrováno více než osm milionů.⁴⁷¹ Angolské volby byly pod velkým tlakem a dohledem mezinárodní komunity, hlavně vzhledem k fiasku, který se odehrál po keňských (2007) a zimbabwských volbách (2008).

Co se stran a kandidátů týče, bylo přihlášeno deset stran a čtyři koalice, mezi nimiž figurovaly vládnoucí MPLA, vedoucí opoziční strany UNITA, FNLA a PRS – Strana za sociální obnovu (*Partido Renovador Social*).

Vůdce opozice (UNITA), Isaiás Samakuva, si stěžoval na některé neregulérnosti, neboť podle něho v den voleb, 5. září, nebyly v některých volebních místnostech registrační lístky a některé volební místnosti se nepodařilo otevřít nebo otevřely pozdě. První hodiny hlasování byly popsány jako "chaotické"⁴⁷² a UNITA žádala zrušení a opakování voleb. V důsledku problémů, které se objevily, oznámila CNE (Národní volební komise) otevření 320 volebních místností, která budou otevřeny znovu 6. září.

---

⁴⁷¹ People's daily on-line:
<http://english.people.com.cn/90001/90777/6232690.html>, 23.12.2008.

⁴⁷² Reuters, on-line:
http://www.int.iol.co.za/index.php?set_id=1&click_id=84&art_id=nw20080908125245248C688359, 23.12.2008.

Následující den začaly být sčítány hlasy, po sečtení poloviny měla MPLA již 81,65% a UNITA pouze 10,59%.⁴⁷³ Nakonec UNITA prohlásila, že výsledek volby uzná. Konečné výsledky, jejichž tabulka je níže, byly známy 9 září:

Tab. 1: Výsledky parlamentních voleb z 5.-6. září 2008

Strana	Počet hlasů	%	Počet křesel
Movimento Popular de Libertação de Angola (MPLA)	4,414,738	81.64	191
União Nacional para a Independência Total de Angola (UNITA)	559,972	10.39	16
Partido Renovador Social (PRS)	172,298	3.17	8
Nova Democracia União Eleitoral (ND)	64,624	1.20	2
Frente Nacional de Libertação de Angola (FNLA)	60,335	1.11	3
Partido Democrático para Progresso – Aliança Nacional Angolano (PDP-ANA)	27,552	0.51	—
Partido Liberal Democrático – PLD	17,880	0.33	—
Angola Democrática – Coligação (AD)	15,839	0.29	—
Partido de Apoio Democrático e Progresso de Angola (PADEPA)	14,115	0.27	—
Frente para a Democracia (FpD)	14,037	0.27	—
Partido da Aliança da Juventude, Operários e Campesinos de Angola (PAJOCA)	12,681	0.24	—
Partido Renovador Democrático (PRD)	11,599	0.22	—
Plataforma Política Eleitoral (PPE)	9,840	0.19	—
Fórum Fraternal Angolano Coligação (FOFAC)	9,468	0.17	—
Platné hlasy	6,450,407	89.42	
Neplatné hlasy	762,874	10.58	
Celkem:	7,213,281	100	220
<i>Zdroj: BBC NEWS, on-line: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7620504.stm, 23.12.2008.</i>			

⁴⁷³ AFP, on-line: <http://afp.google.com/article/ALeqM5jXOf8qgN5G8pSHDgldB5XmunCVow>, 23.12.2008.

V návaznosti na výsledky oznámilo PolitByro MPLA, že novým premiérem bude Paulo Kassoma, bývalý guvernér provincie Huambo, aby tak nahradil Fernando da Piedade Dias dos Santose, který se přesunul do čela Národního shromáždění.

Tyto volby byly velmi důležité pro stabilizaci nejen Angoly, ale také celého regionu. Právě v oblasti regionální integrace je nutné, aby si Angola uvědomovala, jaké postavení chce ve svém regionu zaujmout. Se silnými ekonomickými a vojenskými argumenty si Angola vybuduje podmínky, aby mohla v blízké budoucnosti bojovat o vedoucí pozici v CEEAC – Ekonomickém společenství států střední Afriky (*Communauté économique des états de l'Afrique centrale*) a SADC – Jihoafrickém rozvojovém společenství (*Southern African Development Community*). Největší význam pro ni však má SADC.

V srpnu roku 1996 podepsalo jedenáct členských zemí SADC Obchodní protokol SADC, s cílem vytvořit zónu volného obchodu. Po tvrdých jednáních a národních konzultacích, ratifikovaly do prosince 1999 více jak dvě třetiny členských zemí výše zmíněný protokol, což umožnilo, aby v lednu 2000 vstoupil v platnost. Tři členské země, Angola, KDR a Seychely se této fázi obchodních jednání nezúčastnily.

Později, ke konci roku 2002, však angolské Národní shromáždění schválilo přistoupení k Obchodnímu protokolu SADC, dodnes ovšem ještě Angola nepodala ratifikované listiny Sekretariátu SADC. Na druhé straně Angola již požádala Sekretariát SADC o asistenci při přípravě harmonogramu pro implementaci Zóny volného obchodu (ZVO) SADC.

Jednání o implementaci ZVO SADC se časově shodovalo s hlavními změnami v mezinárodním obchodním systému. Všechny členské státy SADC, které implementují ZVO SADC, jsou rovněž členy WTO – Světové obchodní organizace (*World Trade Organization*). Deklarace z Dohy v listopadu 2001 vedla k otevření nového kola multilaterálních obchodních jednání s cílem ukončit je v roce 2005, ale vzhledem k neústupnosti v jednáních, jak ze strany rozvinutých, tak rozvíjejících se států, především v oblasti zemědělských produktů, se jednání stále protahuje. V posledních dvou desetiletích se začalo mnoho států paralelně podrobovat strukturálním adjustačním programům pod záštitou Mezinárodního měnového fondu (MMF) a Světové banky. Liberalizace obchodu a cen byly jedním z hlavních elementů této tržně založené reformy, což vedlo v mnoha případech k tržní strukturalizaci s větším zastoupením soukromého sektoru.

Navzdory tomu patří mnoho států rovněž do bilaterálních nebo multilaterálních obchodních uspořádání, která vedou ke značným podílům obchodu uvnitř SADC na základě bezcelních přístupů nebo s velmi nízkými cly. K tomu mnoho států SADC, včetně Angoly, vyjednává další dohody o vytvoření jiných ZVO, jako například v rámci Dohody z Cotonou, zahrnující státy Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP) a Evropské Unie (EU), s cílem vytvořit do roku 2008 ekonomické partnerské dohody kompatibilní s pravidly WTO. Navzdory tvrdým a produktivním jednáním z šesti skupin států ACP, jen jedna úspěšně ukončila jednání a připravuje se k podepsání dohody. Angolská ekonomika, stejně jako jiné v členských zemích SADC, čelí výzvám k adjustaci, rychlému tempu globalizace a rozmanitosti regionálních a mezinárodních obchodních dohod.

Angola jako LDC – nejméně rozvinutě země (*Least Developed Country*), navíc v povalečném stavu, si je vědoma změn v regionu

SADC a, ačkoli nevstoupila do nově vytvořené ZVO SADC v srpnu 2008, nechce zůstat mimo dění ekonomické a rozvojové agendy SADC, včetně integračního procesu. V nejbližších letech se proto bude snažit implementovat Obchodní protokol SADC. Stejný postup lze očekávat také v jiných dohodách, jako například ekonomických partnerských dohodách v rámci Dohody z Cotonou.

Přistoupení Angoly k té či oné dohodě a otevření svého trhu globalizaci, se neuskuteční jako trend panující na globálním trhu, ale je nutné, aby Angola strukturalizovala svou ekonomiku, umožnila zdravý růst rozvíjejícímu se průmyslu a chopila se agresivního obchodního ducha ve svém regionu. To jí umožní konkurovat velkým a ekonomicky silnými státním, jako je například JAR.

ZÁVĚR

Politika a společnost v Angole v 70. letech 20. stol.: MPLA v boji o konsolidaci moci je práce, která se snaží prokázat, že žádné z osvobozeneckých hnutí nebylo ochotno dělit se o moc.

Jedná se o historickou badatelskou práci o angolském osvobozeneckém hnutí MPLA a jeho transformaci v politickou stranu v systému vlády jedné strany. K tomu bylo zapotřebí analyzovat to, jak se MPLA dostala k moci, aby se mohla udržet u moci i po více jak třiceti letech, navzdory různým krizím, které se v nitru strany objevily.

Bylo tedy nutné analyzovat stranu i její představitele. Ve skutečnosti, žádné z osvobozeneckých hnutí (MPLA, UNITA a FNLA) nebylo připraveno dělit se o moc s ostatními. V tomto období, především letech 1974 a 1975, se MPLA podařilo těžit z různých konjunkturálních faktorů, které jí nakonec pomohly vyřadit ze hry ostatní dvě hnutí. Tyto a další skutečnosti jsou v této práci podrobně popsány, jedná se například o všechny politické aliance, ať už interní na úrovni samotné angolské společnosti, nebo mezinárodní s různými vládami. Každé z těchto osvobozeneckých hnutí těžilo z těchto faktorů, ale to, co nakonec MPLA pomohlo zvítězit, byla větší schopnost všechny místní aliance nejlépe zužítkovat, a to především společenské síly hlavního města. Efektivní ovládnutí hlavního města, bylo tou největší výhodou MPLA.

V oblasti mezinárodních aliancí byla spolupráce s Kubou mnohem méně škodlivá než spolupráce s režimem apartheidu v JAR. Spolupráce s JAR bylo obtížně stravitelná jak pro africké státy, tak

pro většinu ostatních zemí světa. To napomohlo hodně v psychologickém boji proti FNLA a UNITA. Zbytek byl diplomatickou hrou, kterou MPLA a jeho spojenci uměli dobře hrát. Snímky bílých jihoafrických vojáků a jiných žoldáků, zachycené po bitvách s MPLA a jejími spojenci a představené na Summitu OAJ, byly tím, co na mezinárodním poli zabodovalo.

Na diplomatickém poli to mělo nepochybně velký dopad, který navzdory některým protestům OAJ, umožnil MPLA vyhlásit svou Angolskou lidovou republikou vyhlášenou Agostinhem Netem. Na domácím poli je nutné připomenout, že pro MPLA nebylo obtížné mobilizovat lidi v Luandě proti FNLA, a to se nejen z hlediska etnické skupiny, neboť mnoho Angolanů v ELNA (vojsko FNLA) nemluvílo portugalsky. Mnozí z nich byli děti přistěhovalců z Angoly, kteří již dlouho pobývali v Belgickém Kongu. Vynalézavá a velmi dynamická propaganda MPLA dokázala tento fakt výborně zužitkovat a představovala je jako cizince, „Zaiřany“, atd.

O zapojení zairské armády není pochyb, neboť mnoho její vojáků bylo zajato, ale Angolané se v ELNA téměř neobjevovali, bylo to jako by neexistovali.

Tento faktor přihrával MPLA a jeho následky jsou dodnes přítomné. Cizí invaze, včetně té JAR, daly MPLA všechny trumfy k legitimizaci a konsolidaci její moci. Občanská válka podněcovaná několika faktory, dala větší impuls k tomuto dlouhému kralování MPLA, a to takovým způsobem, že život strany, a tím pádem také samotného angolského státu, byl pozastaven po dobu trvání tohoto dlouhého konfliktu. Mnoho otázek vnitřního charakteru ve straně byly posunuto, stejně tak jako jiné sociální nebo politické, otázky, které čekaly na vyřešení tohoto konfliktu.

Důležitým prvkem, který zde byl rozebrán, byla nejvýznamnější aliance MPLA před a po získání nezávislosti. Žádná osvobozenecská válka v tzv. "třetím světě", a zejména v Africe, nemohla počítat s podporou západních zemí, pokud jde o to, co je podstatné: zbraně. V osvobozenecském boji v bývalých portugalských koloniích došlo například k humanitární pomoci ze severských zemí a MPLA obdržela velkou podporu ze strany norských, nizozemských a jiných organizací. Ale když se jednalo o zbraně, mohla MPLA počítat jen se socialistickými zeměmi východní Evropy, Latinské Ameriky (Kuba) atd. Bylo to tedy přirozené, že největší mezinárodní spojení MPLA bylo s nimi, a že v Africe bylo největším spojencem nepochybně Kongo-Brazzaville.

Zvláštní pozornost byla věnována různým krizím, které se objevily uvnitř MPLA, především pak událostem z 27. května. Tyto události se jeví jako vrchol všech krizí, které se v MPLA objevily. Jedná se o vyvrcholení rozporů, jejichž původ je třeba hledat v osvobozenecském boji na straně jedné, a v důsledku sociálních bojů zděděných z koloniální angolské společnosti na straně druhé. Nito Alves byl bojovníkem jednoho regionu, který zaplatil draze svou snahu o sblížení s hlavním městem kolonie. Jeho kontakt s vedením MPLA se odehrál v podstatě na konci koloniální války. On i ostatní z 1. Vojensko-politického regionu, jasně vyjadřovali odlišné vize nejen o způsobu, jakým se osvobozenecský boj vedl, ale velmi zřetelně se vyjadřovali k takovým otázkám, jako bylo řízení rasových a sociálních otázek ve společnosti.

Nakonec vyšla na povrchu ideologická orientace strany, která způsobila vyvrcholení existujících rozdílů: Nito Alves chtěl čistou a tvrdou bolševickou revoluci, jeho prosovětské řeči nenechávají pochyb. Ale nebylo cílem práce limitovat se těmito okolnostmi, ale

snažit se ukázat, že se jeho cesta k sovětskému modelu se odehrála postupně. Existovali ti, kteří byli prosovětští a jiní, kteří byli maoisté, atd. Důležité podle mého názoru je pochopit sociálně-politickou dynamiku, jež vede k této tragédii. Zdá se, že důležité je klást si otázku, co se společenských bojů týče, které tvoří základ politických diskurzů Nita Alvese, a jeho téměř mesiášské přesvědčení (jasné z některých jeho projevů či spisů, včetně jeho slavných "Třináct tezí"), že historie na něho kladla v tomto angolském revolučním procesu důležitou úlohu.

Tato práce se ale nesnaží jen popsat co se skutečně dělo, ale rovněž poukázat na jevy, které byly s těmito skutečnostmi spojené, jako například to, že ta stejná vrstva mladých nadšenců, kteří Agostinha Neta uvítali, byli událostmi z 27. května eliminována. Tito mladí byli vlastně u zrodu politické regenerace MPLA v období 1974-1975, hlavně v Luandě. MPLA tehdy procházela před 25. dubnem 1974 několika devastujícími a zdlouhavými vnitřními krizemi, a to ji vlastně vyčerpalo a rozdělovalo a vojensky umenšovalo její prostor na iniciativu. To se odehrálo v době, kdy její rival FNLA se ozbrojovala jako nikdy předtím, a UNITA, která urychleně podepsala příměří s novými portugalskými úřady, opustila buše provincie Moxica, aby nejen byla uznána OAJ, ale spíše získala tisíce přívrženců v městských centrech, zejména v centrální náhorní plošina a na jihu země. Byli to právě nadšení mladé lidi, kteří hromadně opouštěli města a směřovali do nově zřízených Center Revolučního vzdělání, kteří Agostinha Netova a MPLA zachránili před velkým pádem a obnovili vojenský potenciál.

Problém je v tom, že tato nadšená a pro-aktivní mládež, byla rozdělena do různých ideologických trendů, které odráží ve většině případů ideologické rozpory, a které kopírovaly mezinárodní

komunistické hnutí, ale také odrážely levicové ideologické roztržky v Portugalsku po 25. dubnu.

Tyto rozpory jsou jedním z nejvýraznějších aspektů městského politického boje v té době. Abych byl stručnější: nastal střet mezi těmito mladými lidmi, jejich světonázory, jejich ideologiemi, atd. s vedením MPLA, hlavně okolo Agostinha Neta. Někteří se střetli s Nitem Alvesem, jiní v něm viděli jediného a pravého revolucionáře, ve srovnání s tehdejším vedením MPLA, které charakterizovali jako "buržoazní". Obě skupiny na sebe dlouho jen neformálně utočili přes média, až se jednoho dne střetly přímo. Výsledek toho byl tragický a došlo k naprosté démonizaci druhé skupiny.

Ovšem není jednoduché o tomto období psát. Prameny, literatura i výpovědi z tohoto období jsou hodně subjektivní, lehce badatele táhnou k jedné či druhé verzi. Téměř každý Angolan byl do kapitoly tykající se událostí z 27. května přímo nebo nepřímo zapojen a skutečnost, že tato otázka je stále ještě tabu, vše komplikuje. Při vypracování této práce jsem se pokoušel prozkoumat angolskou společnost očima historického profesionála, i když jsem si od prvního ročníku na fakultě vědom, že neutralita ve společenských vědách, především pak v historii, je těžkým úkolem. Ten, kdo ji píše, je jen lidská bytost s vlastní osudem, zkušenostmi, vzděláním, politickými názory atd. To znamená, že tyto aspekty mohou tak či onak práci ovlivňovat, a poskytnout jistý směr celému obsahu. Ve všech školách, kterými jsem prošel, mě na toto učitelé vždy upozorňovali. Hodnota dobrého historika potom spočívá v jeho schopnosti postavit se nad subjektivitu, zejména pokud jde o kontroverzní témata jako je například 27. květen.

Mojí specializací jsou politické dějiny se vším, co je s tím spojeno, tj. především rizikem subjektivity a zkreslení při analýze faktů. Snažil

jsem se vyhnout pastem, které na historika číhají. Doufám, že jednou se dočkám pozitivní odezvy na svou neutralitu a rezervovaný pohled při analýze dokumentů bez tabů a strachů.

Nechám tedy čtenáři možnost, aby sám posoudil, a jsem realistou v tom smyslu, že vím, že historik, který by napsal perfektní knihu a bez veškerých subjektivních vlivů, se snad ještě nenarodil. Jako historik jsem se musel vymezit tím, co mi říkají prameny, a na základě toho si udělat ten správný obraz. Tyto obrazy jsou však omezeny našimi vědomostmi, akademickými zkušenostmi a hranicemi, kterých se nám podaří dosáhnout, co se vědeckého a studijního poznání týče.

Nepochybně by tato disertační práce byla úplnější a detailnější, kdybych ji psal o rok déle, neboť bych určitě měl lepší schopnost analýzy i více zkušeností, jak vědeckých tak lidských. Mým cílem tedy byla jen intelektuální pilnost a boj proti jakémukoli tabu v tomto směru. Doufám, že touto disertační prací nekončí moje bádání o angolské moderní historii, neboť angolské dějiny se jeví jako živá laboratoř v oblasti výzkumu a myslím, že se toho mám ještě hodně co učit.

SEZNAM LITERATURY

I. Primární prameny

1. Publikované

BARROS, João de: *Ásia: Dos feitos que os portugueses fizeram no descobrimento e conquista dos mares e terras do Oriente*, primeira década. Lisboa: Agência Geral das Colónias 1945.

BRÁSIO, António: *Monumenta Missionaria Africana*, 1^a série, 1.-3. díl. Lisboa: Agência Geral do Ultramar 1952.

CADORNEGA, António de Oliveira: *História Geral das Guerras Angolanas*, vol. I. Lisboa: Agência Geral do Ultramar 1972.

CRUZ, Viriato da: „Manifesto do MPLA“ in *MPLA: História do MPLA*, 1. díl. Luanda: Centro de Documentação e Investigação Histórica do MPLA 2008.

MPLA: *Documentos – 3.ª Reunião Plenária do Comité Central, Luanda, 23 a 29 de Outubro de 1976*. Luanda: Edições do Bureau Político 1976.

MPLA: *MPLA first Congress: Central Committee Report and Theses on Education*. London: Mozambique, Angola and Guinea Information Centre 1977.

RESENDE, Garcia de: *A Crónica de D. João II*. Lisboa: Imprensa Nacional – Casa da Moeda 1973.

2. Nepublikované

ČESKÁ REPUBLIKA

a) *Archiv Ústředního výboru KSČ*

03/02/1976: „Pomoc vlády ČSSR vládě Angolské lidové republiky“, 179. schůze předsednictva ÚV KSČ, č. j. P 11813, příloha III.

09/04/1976: „Zpráva o požadavku Fidela Castra na dodávky speciálního materiálu pro Angolu“, 185. Schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1976, č. j. P 12127.

06/06/1977: „K posledním událostem v Angole – Informace“, č. j. 2319/23.

b) *Archiv Federálního ministerstva zahraničních věcí (FMZV)*

09/11/1976: „Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 19/10/1976, č.j. 017.567/76-GS.

18/04/1979: „Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Angolské lidové republice“, Porada kolegia Ministra dne 17/04/1979, č.j. 012.050/79-10.

PORTUGALSKO

a) *Torre do Tombo*

IAN/TT-archivy PIDE/DGS, Proces 2704 PI, 1.,2.,3.,4. díl; 5315/62 a Proces 5661 (Cabinda).

ANGOLA

a) a província de Angola

24/07/1974: “Almirante Rosa Coutinho presidirá à Junta Militar de Angola”.

28/07/1974: “O 25 de Abril começou na Guiné – declara o brigadeiro Saraiva de Carvalho”.

28/07/1974: “Declaração Histórica. Independência da Guiné, Angola e Moçambique. Portugal está pronto, a partir de agora, para iniciar o processo de transferências de poderes”.

29/08/1974: “Procura-se em Bukavu a reunificação dos Movimentos de Libertação de Angola”.

21/10/1974: „Não houve colaboração da UNITA com as Forças Armadas antes do «25 de Abril».

22/10/1974: ”MPLA assinou o cessar das hostilidades e a abertura de uma Delegação em Luanda”.

19/12/1974: “Neto e Savimbi assinam no Luso Acordo de Cooperação”.

06/01/1975: “Plataforma de Entendimento dos três Movimentos para as conversações em Portugal”.

16/01/1975: ”Independência a 11 de Novembro. Angola governada por angolanos a partir de 31 de Janeiro”.

25/01/1975: “Brigadeiro Silva Cardoso é novo Alto-Comissário”.

15/06/1975: “A «Cimeira da Esperança». Holden, Neto e Savimbi em Nakuru”.

06/07/1975: “Nova onda de violência em Luanda”.

b) *Jornal de Angola*

14/08/1975: “Governo de Angola não funciona”.

15/08/1975: “Alto-Comissário assume as funções do Colégio Presidencial”.

11/11/1975: “Com as FAPLA em Quifangondo”.

11/11/1975: „Declaração do último Alto-Comissário: Fuga à responsabilidade ou ingenuidade política?“.

11/11/1975: „um momento inesquecível“.

11/11/1975: „Lei Constitucional da República Popular de Angola“, „Hino de Angola“ a „Bandeira“.

15/11/1975: „Primeiro governo de Angola independente“.

12/07/1975: “Graves incidentes na capital do país”.

09/10/1976: “Angola e União Soviética assinaram importante Tratado de Cooperação e Amizade”.

10/10/1976: “Leis do Conselho de Revolução confiscam bens e empresas de sabotadores e contra-revolucionários”.

14/10/1976: “Assinado Acordo de Cooperação partidária entre o MPLA e o PCUS”.

20/10/1976: “Declaração Conjunta Angolano-Búlgara”.

20/10/1976: “Angola será um país socialista”.

30/10/1976: „Decisões do Plenário do Comité Central“.

12/10/1976: “Acordo de Cooperação Económica e Técnica Angola – União Soviética”.

21/05/1977: „Militantes à Cidadela! Abaixo o Fraccionismo! Viva o MPLA!“.

21/05/1977: “Resolução do Comité Central do MPLA”.

05/07/1977: „Aqui preparou-se a traição. Betinho indica o covil onde se reuniam os conspiradores”.

09/07/1977: „Como o Povo prendeu Alves Bernardo Baptista“.

10/07/1977: „Bater no Ferro Quente”.

06/12/1977: “Está reunido em Luanda o Primeiro Congresso do MPLA”.

07/06/1977 „Quero garantir que os criminosos não serão perdoados“.

15/10/1977: “Esperamos ver brevemente em Angola mais de mil técnicos Búlgaros para cooperar connosco na agricultura”.

21/09/1979: “José Eduardo dos Santos foi eleito Presidente do MPLA-Partido do Trabalho”.

21/09/1979: “Preenchidas vagas no aparelho do partido”.

c) Buletim do Militante

27/06/1977: „Tentativa de Golpe de Estado“, č. 3.

II. Sekundární prameny

AGBOBLI, Atsutsé Kakouvi: *Jonas Savimbi: Combats pour l'Afrique et la démocratie*. Lausanne : Favre 1997.

ALVES, Nito: *13 Teses em minha defesa*. Luanda: s. e. 1977.

AMNESTIA INTERNACIONAL: *República Popular de Angola: Resumo das preocupações da Amnestia Internacional*. Prosinec 1982.

ANGLIN, Douglas & SHAW, Timothy: *Zambia's Foreign Policy*. Colorado: Westview Press 1979.

ANSTEE, Margaret Joan: „Vencer a desconfiança é um factor chave para a resolução diplomática de conflitos: Lições retiradas das negociações para a paz em Angola“. In Manuel Bravo (Ed.): *Angola. Transição para a Paz, Reconciliação e Desenvolvimento*. Lisboa: Hugin 1996.

BENDER, Gerald.: *Angola Under the Portuguese. The Myth and the Reality*. London: Heinemann 1978.

BIRMINGHAM, David: „Central Africa from Cameroon to the Zambezi“ in *The Cambridge History of Africa*, vol. IV, Richard Gray (dir.). Cambridge: Cambridge University Press 1975.

BIRMINGHAM, David: „twenty-seventh of May. An historical note on the abortive 1977 *coup* in Angola“. In *African Affairs*, 77. díl, č. 309. (říjen) 1978.

BIRMINGHAM, David: *Portugal e África*. Lisboa: Ed. Vega 2003.

BIRMINGHAM, David: *The Portuguese Conquest of Angola*. London: Oxford University Press 1965.

BIRMINGHAM, David: *The Portuguese Conquest of Douglas Anglin & Timothy Shaw: Zambia's Foreign Policy*. Colorado: Westview Press 1979.

COSSE, Jean-Pierre & SANCHEZ, José: *Angola: le prix de la liberté*. Paris: Syros 1976.

BOTELHO, Américo Cardovo: *Holocausto em Angola: Memórias de entre o cárcere e o cemitério*. Lisboa: Nova Vega 2007.

BRIDGLAND, Fred: *Jonas Savimbi: Uma Chave para a África*. Lisboa: Perspectivas & Realidades 1988.

CÁCERES, Florival: *História do Brasil*. São Paulo: Editora Moderna 1994.

CAETANO JOÃO, Mário: „Ekonomika angolského zemědělství“. In Mário Caetano João, Petr Jelinek a Aleš Knitl (eds.): *Lusofonní Afrika 1975-2005 África Lusófona*. Praha: UMV 2006.

Carreira, Iko: *O Pensamento Estratégico de Agostinho Neto*. Lisboa: Publicações Dom Quixote 1996.

CORNEVIN, Robert: *Histoire de l'Afrique*, 2. díl. Paris: Payot 1966.

CORREIA, Pedro Pezarat: „As implicações da descolonização de Angola no conflito pós-independência“. In Manuel Bravo (Ed.): *Angola. Transição para a Paz, Reconciliação e Desenvolvimento*. Lisboa: Hugin 1996.

CORTESÃO, Jaime: *Os Portugueses em África*. Lisboa: Portugália 1968.

DAVIDSON, Basil: „An Inside Look of Angola's Figure for Freedom“. In *Africa Report* (prosinec), 1972.

DAVIDSON, Basil: *A política da luta armada – Libertação nacional nas colónias africanas de Portugal*. Lisboa: Editorial Caminho 1978.

DAVIDSON, Basil: *Angola au coeur des tempêtes*. Paris: François Maspero 1972.

DAVIDSON, Basil: *In the eye of the storm: Angola's People*. Harmondsworth: Penguin 1975.

DELGADO Ralph: *História de Angola*, 2 díly. Benguela e Lobito: Edições Banco de Angola s. d.

DRUMOND, Jaime: „Entrevista a Holden Roberto“ in Jaime Drumond & Helder Barber (eds), *Angola: Depoimentos para a história recente, 1950-1976*. Luanda: Ed. dos autores 2000.

DUFFY, James: *Portugal in Africa*. Baltimore: Penguin Books 1962.

FERNANDES, João & Ntongo, Zavoni: *Angola: Povos e línguas*. Luanda: Nzila 2000.

FERRONHA, António Luís: *O Comércio Português de Escravos*. Lisboa: Grupo de Trabalho do Ministério da Educação para as Comemorações dos Descobrimentos 1994.

FRANCISCO, Miguel: *Nuvem Negra. O Drama do 27 de Maio de 1977*. Lisboa: Clássica Editora 2007.

FRANCK, Éric Dibas-: *Les Nations Unies en Afrique: le cas de l'Angola*. Paris: Publisud 2000.

GABRIEL, Claude: *Angola: le tournant africain*. Paris : La Brèche 1978.

HENDERSON, Lawrence: *Angola*. London: Cornell Univ. Press 1979.

HISTOIRE GÉNÉRALE DE L'AFRIQUE, vol. V, B. A. Ogot (dir), Paris, Unesco, 1999.

HODGES, Tony: *Angola from Afro-Stalinism to Petro-Diamond Capitalism*. Oslo: African Issues 2001.

HODGES, Tony: *Angola: The Anatomy of an Oil State*. Oslo: African Issues 2004.

HRBEK, Ivan: *Dějiny Afriky*, 2. díl. Praha: Svoboda 1966.

JAMES, William Martin: *A Political History of the Civil War in Angola – 1974-1990*. New Brunswick, London: Transaction Publishers 1992.

KAMITATU, Cléophas: *La grande mystification du Congo-Kinshasa. Les Crimes de Mobutu*. Paris: Francois Maspero 1971.

KLÍMA, Jan: *Angola*. Praha: Libri 2003.

KLÍMA, Jan: *Dějiny Angoly*. Praha: NLN 2008.

KLÍMA, Jan: *Dekolonizace portugalské koloniální říše*. Hradec Králové: Gaudeamus 2000.

KONRAD, György & Szelenyi, Ivan: *La marche au pouvoir des intellectuels – le cas des pays de l'Est*. Paris : Editions du Seuil 1979

LEGUM, Colin & HODGES, Tony: *After Angola: The War Over Southern Africa*. New York: Africana Publishing Company 1976.

LEMOS, Miguel: *A Caminho do Horizonte*. Lisboa: Bradova 2007.

LOPES, Edmundo Correia: *A Escravatura – Subsídios para a sua História*. Lisboa: Agência Geral das Colónias 1944.

M'BOKOLO, Elikia: «L'Afrique équatorial de l'Ouest» in *Historie Générale de L'Afrique*, vol. VIII, Ali. A. Mazrui (dir.). Paris: Éditons UNESCO 1998.

MARCUM, John: *The Angolan Revolution: The Anatomy of an Explosion, 1950-1962*, 2 díly. Cambridge: M.I.T. Press 1969.

MARQUES, Irene Guerra: *Algumas considerações sobre a problemática linguística em Angola*. Luanda: INALD, s.d.

MATEUS, Dalila Cabrita & MATEUS, Álvaro: *Purga em Angola. Nito Alves, Sita Valles, Zé van Dunem: o 27 de Maio de 1977*. Porto: Edições ASA 2007.

MATOS, Norton de: *A Província de Angola*. Porto: Edição de Maranus 1926.

MAURO, Frédéric: «L'Atlantique Portugais et les Esclaves (1570-1670)» in separata *Revista da Faculdade de Letras*, nº 2. Lisboa: Faculdade de Letras 1956.

MPLA: *História de Angola*. Luanda: Editorial Globo 1976.

MPLA: *História do MPLA*, 2 díly. Luanda: Centro de Documentação e Investigação Histórica do MPLA 2008.

NETO, Maria da Conceição: „Angola no século XX até 1974“. In Valentim Alexandre (ed.): *O Império Africano*. Lisboa: Edição Kolibri 2000.

NEWITT, Malyn: *Portugal in Africa: The Last Hundred Years*. London: C. Hurst & CO 1981.

OLIVIER, Rolland & Amore, Anthony: *The African Middle Ages (1400-1800)*. Cambridge: Cambridge University Press 1989.

PACAVIRA, Manuel Pedro: *Memórias 1974/1976*. Luanda: QB Comunicação 2008.

PARREIRA, Adriano: «Primórdios da presença militar portuguesa em Angola. O tráfico de escravos: 1483-1643» in Francisco Bethencourt & Kinti Chaudhuri (dirs.): *História da Expansão Portuguesa*, vol. I. Lisboa: Círculo de Leitores 1998.

PARREIRA, Adriano: *Economia e sociedade em Angola na época da rainha Jinga : século XVII*. Lisboa: Editorial Estampa 1990.

PEREIRA, Moutinho: „Historial“ in Acácio Barradas (ed.): *Agostinho Neto: uma vida sem tréguas*. Lisboa/Luanda: Norprint 2005.

PIMENTA, Fernando Tavares: *Angola no Percurso de Um Nacionalista: Conversas com Adolfo Maria*. Porto: Edições Afrontamento 2006.

PINO, Rafael del: *Proa a la libertad*. México: Planeta 1990.

QUEIROZ, Artur: „Ao fio da palavra“ in Acácio Barradas (ed.): *Agostinho Neto: uma vida sem tréguas*. Lisboa/Luanda: Norprint 2005.

REDINHA, José: *Etnias e culturas de Angola*. Luanda: Instituto de Investigação Científica de Angola 1974.

RIBEIRO, Orlando: *A colonização de Angola e o seu fracasso*. Lisboa: Imprensa Nacional Casa da Moeda 1981.

RODRIGUES, Jaime: *O tráfico de escravos para o Brasil*. São Paulo: Ática 1998.

ROSSATANGA-REGNAULT, Guy: "L'insoutenable condition du clerc gabonais". In *Politique Africaine*. Paris: Karthala, č. 51, říjen 1994.

SCHWARZ, Stuart: «Os escravos: remédio de todas as outras cousas» in in Francisco Bethencourt & Kinti Chaudhuri (dir.), *História da Expansão Portuguesa*, vol. II. Lisboa: Círculo de Leitores 1998.

SOMERVILLE, Keith: *Angola. Politics, Economics and Society*. London: Frances Pinter Limited 1986.

SOREMEKUN, Fora: *Angola: The Road to Independence*, Ile-Ife: University Press 1983.

SPIKES, Daniel: *Angola and the Politics of Intervention. From Local Bush War to Chronic Crisis in Southern Africa*. London: McFarland 1993.

SPÍNOLA, António de: *Portugal and the Future*. Johannesburg: Perskor Publisher 1974.

TALI, Jean-Michel Mabeko: *Dissidências e Poder de Estado. O MPLA pedante si próprio (1962-1977)*, 1. díl. Luanda: Editorial Nzila 2001.

VALLES, Edgar: *O 27 de Maio de 1977: Síndrome de Angola*. S.L.: Edição policopiada 1980.

VANSINA, Jan, « Le Royaume du Kongo et ses voisins» in João de Barros: *Ásia: Dos feitos que os portugueses fizeram no descobrimento e conquista dos mares e terras do Oriente*, primeira década. Lisboa: Agência Geral das Colónias 1945.

VAZ, Rodrigues: *Angola: Histórias esquecidas*. Lisboa: Hugin 2003.

III. Časopisy, deníky a týdeníky (vlastní archiv)

15/01-18/02/ 1973: „Angola“, in *USSR and the Third World*. č. 1.

20/08/1973: „Angola“ in *Afrique Asie*, č. 37-38.

03/04/1976: „O Marxismo-Leninismo“ in *O Angolense*.

05.-12/11/2005: „27 de Maio de 1977“ in *Semanário Angolense*.

27/05/2007: „URSS entregou Nito aos Cubanos“ in *Diário de Notícias*.

26/05-02/06/2001: „O 27 de Maio“ in *Semanário Angolense*.

26/05/2001: „Entrevista com João Kandanda“ in *Folha 8*.

25/01/1992: „A Revolução Radical de Sita Valles“, in *Expresso* „Revista“.

28/05/2005: „Herói ignorado do 27 de Maio“ in *Folha 8*.

28/05/2005: „O «esquecido» inquisidor de Malanje“ in *Folha 8*.

28/05/2005: “Um relato sobre os horrores, que Jaime Bunda não conta” in *Folha 8*.

26/05/2001: „Matei o comandante Nito Alves“ in *Folha 8*.

24/11/1977: Projev presidenta Agostinha Neta v UEA – Sdružení angolských spisovatelů (*União dos Escritores Angolanos*).

05.-12/11/2005: „Carlos Rocha «Dilolwa»“ in *Semanário Angolense*.

19/10/1996: „Entrevistas de Iko Carreira com José Pedro Castanheira, in *Expresso Revista*.

20/11/1974: „Rift in Angola“, in *Cape Times*.

28/05/1977: „A Revolta dos Racistas“, in *Diário Popular*.

01/06/1977: „Acontecimentos em Luanda“, in *O Dia*, 1.6.1977.

IV. Internet

AFP, on-line: <http://afp.google.com>

AngoNotícias, online: <http://www.angonoticias.com>

Assembleia Nacional, online: <http://www.parlamento.ao>

Associação 27 de Maio, online: <http://www.27maio.org>

Carlos Pires, online: http://www.cpires.com/angola_povos.html

Macua de Moçambique, online: <http://macua.blogs.com>

OSN, online: <http://www.un.org>

People's daily on-line: <http://english.people.com.cn>

Reuters, on-line: <http://www.int.iol.co.za>

UNDP, Human Development Reports, 2008 statistical update, online:
<http://hdrstats.undp.org>

UNICEF, online: <http://www.unicef.org>

Wikipedia, **online:** <http://en.wikipedia.org>